

BIBLIOTECA NAZIONALE DI TORINO
Li.
q
358
Letteratura italiana

Q. SECTANI
SATYRÆ

Numero auctæ, mendis purgatæ,
& ſingulæ locupletiores.

EDITIO NOVISSIMA

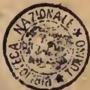
ACCEDUNT

Argumenta, ac Indices Rerum, Verborum, & Nominum,
necnon Commentaria ex Notis Anonimi:

Concinnante

P. ANTONIANO

LIBER PRIMUS.

AMSTELODAMI
Apud Elſevirios. M.DCC.

HUMANISSIMO LECTORI
TYPOGRAPHUS
S. P. D.

SATYRÆ Q. Sectani, tot editionibus, doctorumque virorum approbatione clarissimæ, unum hoc infortunium subiere, quod hactenùs ab errorum fæce expurgatæ nunquam prodierunt. Quisque, prout avaritia, aut novarum rerum libido suasit, typis mandare, nullo pudore, nullâque adhibitâ curâ, quid prælo committeretur; unde informes libelli, multisque mendis deturpati, & ab Archetypo longè dissimiles publicâ luce donati sunt. Tandem, amice Lector, nescio quo fato, sive Reipublicæ litterariæ bono, inventus est, qui auctum, emendatumque codicem manibus meis credere voluit, fretus fortassè Transalpinâ fide, ac diligentiâ. Hunc in communem utilitatem exponere non

 sine

ſine labore, inſignique expensâ cogitavi, tibi rem apprime gratam, utinam & Authori ſuo facturus. Sed tanta eſt (ut audio) celeberrimi Viri modeſtia, & famę, quam cæteri mortales appetere ſolent, contemptus, ut verear illius indignationem potiùs ſubiturum, quàm conſenſum. Non enim nos Batavos latet, cùm Virorum Principum clientela, & amicitia offerretur, tacendo generosè reſpuiſſe; quin Pontificis Maximi beneficentiâ invitatum, imò oblatâ fortunâ provocatum, nunquam ſe aperuiſſe. Quod ſicuti inter reliquas animi dotes Sectani virtute factum agnoſco, ità mirari non deſinam, cur tantùm ſui nominis celebritatem inviderit. Odium quippè, ſimultates, & pericula, quæ Satyrici ferè ſemper ſubire ſolent, noſter Author penitùs effugit. Pręceptum, de Deo parùm, de Principe nihil, non modò ſervavit, ſed utrumque laudibus proſequutus, feliciter aſſeruit. NAM INNOCENTII XII. PRAECLARA FA-

cta

cta cultis adeò versiculis celebravit, ut nunquam interitura sint memoriae posteritatis, nosque etiam in eorum admirationem libenter adducant. Ecquis enim Optimi Principis amore rapi, ac inflammari non fateatur, cùm Satyras percurrens audiat pauperes amplissimo hospitio exceptos, Urbem non modò splendidis aedificiis auctam, sed etiam bonis moribus ornatam, et in Aula omne jus auro penitùs interdictum? Cæterùm Proceres & Magnates silentio præteriit, contentus sęculi vitia expungere,& ab illorum contactu Patricium ordinem, cereamque Juventutem revocare. Quod sicuti Reipublicæ opportunum, & salutare, ita Deo charum, acceptumque evenisse confido. Scio invidos, ac animi prorsùs lividi malignâ interprętatione Satyram conscripsisse, ubi non invenerunt. Gelliæ quippè, & Quartillę vocabula ad supplendos metri hiatus, vel ad sustinendas vitiorum

per-

perſonas commenta, translata fuerunt in familiarum ludibrium; nec abfuit, qui animosâ fretus dicacitate affirmaverit in Nobilium Virginum gynecæa carminum licentiâ irruptum, & verendam ingenuis animis majeſtatem feſcenninis ſalibus prophanatam. Verùm quàm longè aberrent à veritate, & quàm temerè de Authore cogitaverint, ipſa nona Satyra per ſe loquitur, nec meliori indiget Apologetico. Ipſum denique Philodemum, qui veluti Hęros in hanc ſcęnam producitur, crederem (quicquid Scioli dixerint) immeritò iraſci, niſi ultrò profiteatur ſe vitiis illis inquinatum, quibus Sectanus indignatur. Sed Calabrum, ſed Bionem, ſed Opicum appellavit, quæ omnia certum hominem deſignant. Nec ſolus ille Calaber, nec ſolus Bionis, Opicique nomen tulit: unde querelis abſtineat, ſcriptorique gratias agat, qui neminem lædere, omnibus prodeſſe contendit.

Cæterùm, quod attinet ad ſtylum

Saty-

Satyræ, à melancholicis nonnullis, jejunique ingenii reprobatum, multa reponere potuissem; sed Typographi munus excederem, ac fortè quererentur Grammatici, me illorum jura invasisse. Fateor tamen, cùm videam Sectanum ubiquè terrarum in deliciis esse, communique Litteratorum consensu censeri vix ab Juvenale secundum; in eam facilè sententiam adducor, nec à stylo, nec à proprietate carminis longiùs aberrasse. Prætereà cùm in Officinâ meâ multi docti, insignesque viri convenire soleant recreationis gratiâ, nec raró, imò ferè quotidiè de hisce Satyris loqui contingat; Sectanum Italorum decus, ac nostri sæculi gloriam appellare sæpiusculè audivi. Siquidem maximâ scripsit sermonis elegantiâ, & mirabili sanè fęlicitate difficillima expressit; quodque Italis vernaculâ linguâ edere durum foret, ac per circuitus facere oporteret, ipse latinè dixit, teneráque metri juncturâ insinuavit. Nec ut cæteri

Poe-

Poetæ antiquæ tantùm, & si fas est dicere, obsoletæ eruditioni adhæsit; sed relictis Icari lapsu, Gigantum pugnâ, Ulyssis laboribus, cæterisque putidis scholarum tropis, res præsentes, quæ manibus contrectantur Latio lepore adeò condivit, ut illæ, vel priscorum Romanorum ævo accidisse, vel alter Juvenalis nostris temporibus scripsisse videatur. Quod si aliquis adhuc miretur, cur adeò noster Author sine cothurno, & syrmate placuerit, respondere poterit Martialis;

Non hìc Centauros, aut Gorgonas, Harpiasque
lib. 1. ep. 4. *Invenies: Hominem pagina nostra sapit.*

Gratulor itaque Urbi Romę cadente hoc sęculo unum contigisse, quem superbæ Galliæ, & Hollandiæ nostræ opponat. Multi, ac propemodùm infiniti hac ætate fuerunt Scriptores. Historia sacra, Sancti Patres, artes etiam liberales maximè illustratæ. Antiqua Numismata, Res vestiaria,

ſtiaria, Vaſa, Lucernæ, Sepulchra è tenebris vendicata. Verùm ſi tot librorum myriades placeat inſpicere, paucos admodùm invenies, qui non alienis veſtigiis ſerviliter adhæſerint, & veterum commenta vel recoxerint, vel paulùm ornaverint. Adeò ut (abſit verbo invidia) unus ferè Sectanus in hoc ſenio litterarum novum ſe præbuerit, & aliquid proprio marte elaboraverit. Illud etiam maximè penſandum puto, Authorem (ut perhibent) Romæ ſcripſiſſe, ubi non licuit ea perſtringere, quæ gloriam, & plauſum de facili comparare potuiſſent; ſed in minimis occupari maluit, ut ſecurius ſcribere liceret, & tutius latere. Accedit, quod Romano Imperio penitùs collapſo, vixque umbrâ ſuperſtite, etiam ipſa vitia defecere, & quædam peccandi dignitas, ut nonniſi puſilla, plebejaque crimina ſuperſint; impar ſatyrico materies.

Reliquum eſt, ut de Commentariis aliquid dicam. Has notas, quas, Amice Lector, tui juris facio, ex Anonimi lucubrationibus petitas, raptas tamen potiùs, quam conceſſas, quaſque privato ſtudio, & tumultuariè confectas Amicus noſter P. Antonianus diſpoſuit, & auxit, Lugdunum aſportavit eruditiſſimus Harneus poſt confectam Italiæ peregrinationem; cùmque ad manus meas perveniſſent, cogitanti Satyras typis mandare, ad illarum illuſtrationem conducere putavi, & dignitati Authoris non parùm conſulere. Hîc enim Poetarum tam Latinorum, quàm Græcorum imitationes, & antiquæ cum modernâ eruditionis conſonantiam dilucidè, & accuratè exornatam invenies. Prætereà Romanæ plebeculæ minutas res pleriſque ignotas, & penitùs inauditas, ſine quibus in obſcuris foret ſermo, adeò hæc Commentaria in lucem produxerunt, ut legenti in mediâ Suburrâ

râ adesse videatur. Porrò si in Nominum origine, & significatione indagandâ plus æquo interdum fuerit immoratum, hoc ad studium antiquitatis, & reconditioris eruditionis pertinere unicè scias, non ad quemquam contrà Authoris mentem indigitandum.

Satyras mihi obventas numero auctiores, quam quæ passim vagabantur, ac etiam locupletiores, in plures Tomos divisi, eo consilio, ut commodiùs volumen foret, & interim, dum ulterior editio paratur, acceptum nè, gratumque studiosis viris perciperem. Ad ultimi libri calcem rejeci Authoris apologiam, sive Dialogum, nec non Indices amplissimos tum rerum, tum verborum, ac etiam nominum. Nihil videlicèt, Amice Lector, desiderabis ad absolutum undequaque opus, & omni non tantùm mundiciè, sed etiam cognatâ nostris Typis elegantiâ concinnatum.

Dum adhuc Satyræ ſub prælo laborarent, adfuit mihi homo quidam vultus parùm liberalis, rugoſique ſupercilii, nigris tunicis, comis attonſis, proniſque in canitiem, barbâ tamen fuco quodam nigricante adulteratâ juventutem mentiebatur; Hic nuperrimè Româ proficiſcens, & probè inſtructus eorum, quæ hoc opere continerentur, ſuadere nitebatur, ut caſtrarem (hoc ille uſus vocabulo) Sectanum, nè fortè, ut ajebat, Romanâ in Aulâ cenſuram ſubiret. Fateor ingenuè, ridere cœpi, ut qui neſciebam, quid ſibi vellet iſta cenſura, nec is videbatur Sectanus, cui tantam, & tam atrocem injuriam infligerem; ſimulque peregrinum hortabar, ut ſui exemplo me in opinionem, ſi vellet, adduceret. Res ad litem converſa eſt. Aderant quippè in Officinâ eruditus Gronovius noſter, & nunquam ſatis laudatus Græ vius, alacer uterque Satyrarum propugnator; audi-

toque

toque ignoti, & inurbani hominis consilio, audacter interrogare, ecquid in Sectano tam salax, ut evirandum censeret? Quid tam obscœnum, ut delicatas aures offenderet? Si vitia expungere Satyrico institutum, quî fieri poterat, ut res etiam putidulas non attingeret? Demùm latinè scripsit, eo videlicet idiomate, quo pueros, virginesque corrumpi timeri nequaquam potest. Ergo Ovidius, qui de arte amandi præcepta tradidit vestris in scholis legendus, explicandusque; Sectanus, qui rebus amatoriis irascitur, qui Matronarum luxum, Musicæque illecebras penè devovet, indignus censebitur publicæ lucis usurâ? Se quidem exteros homines, & fortè cum Romanâ rè parùm conjunctos, non tam præposterè sentire de Urbis Theologis, ut dubitare contingat tale dedecus Sectanum subiturum. Ego verò de hoc successu parùm sollicitus, nil cunctabor (Can-

dide Lector) labores meos tibi offerre; quos ſi non omni errorum nebulâ purgatos edere contigerit , ſaltèm impendia , ſtudium, egregiamque meam voluntatem grato animo excipies. Vale, & Q. Sectanum ardentius ama.

ELEN-

ELENCHUS
AUTHORUM,
Qui in Notis ad Sectani Satyras citantur.

Æſchines.
Agellius.
Achilles Statius.
Albinovanus.
Alciatus.
Alex. ab Alexandro.
Alexander Aphroſidæus.
Alexander PP.
S. Ambroſius.
Ammianus Marcellinus.
Anacreon.
Anthologia.
Apollonius.
Appianus Alexandrinus.
Apulejus.
Ariſtenætus.
Ariſtophanes ſæpè.
Ariſtoteles ſæpè.
Arnobius.
Arrianus.
Artemidorus.
S. Auguſtinus ſæpè.
Avicenna.
Aurelius Victor.
Auſonius.
Author Priapeja.
Balſamon.
Baronius.
S. Bernardus.
Bernardus Juſtinianus.
Bertaldus.
Bion.
Bonarrotus. V. Philippus.
Brodæus.
Budeus.
C. Flaccus.
Calaber.
Calcagninus.
Callimachus.
Calpurnius.
Capitularia Caroli M.
Carolus Paſchalius.
Caſaubonus.
Caſſianus.
Caſſiodorus.
M. Cato.
Celſus.
de la Cerda. V. Ludovicus
S. Chriſoſtomus.
Cicero.
Claudianus.
Clemens Alexandrinus.
Cleophilus. V. Octavius.
Colleſſo.
Columella.
Concilia.
  Chalcedonenſe.
  Quiniſextum.
  Londinenſe I.
Cornelius Nepos.
Cornificius.
Cornutus.

Cor-

Corradus.
Curtius.
S. Cyrillus Alex.
Decretalium liber.
Decretum Gratiani.
Delrius.
Demetrius Phaleraeus.
Demosthenes.
Dictis Cretensis.
Dio Chrisostomus.
Diodorus.
Diogenes Laertius.
Dionysius Halicarnasseus.
Dioscorides.
Empedocles.
Ennius.
Euripides sæpè.
Eunapius Sardianus.
Eusebius.
Eustatius.
Favorinus.
Flaccus.
Flavius Vrsinus.
Florus.
Fabrettus. V. Raphael.
Felinus.
Ferrarius.
Festus.
Galenus.
Germanus.
Gonsalius.
Grangæus.
Gravina. V. Janus.
S. Gregorius M.
S. Gregorius Nazianzenus.
Gretserus.
Gronovius.
Gruterus.
Guillelmus Tyrius.
Gyraldus.
Hadrianus Junius.
Hadrianides.
Henricus Stephanus.
Henricus Salmuth.
Hephæstion.
Herodianus.
Herodotus.
Hesychius.
Hesiodus sæpè.
S. *Hieronymus.*
Hippocrates.
Homerus passim.
Horatius passim.
Hottingerus.
Janus Gravina.
Interpres Aristophanis.
Joseph Heb.
Julianus Imperator.
Junius. V. Hadrianus.
Jus Justinianeum
Justinianus. V. Bernardus.
Justinus.
Juuenalis passim.
Kirchmannus.
Labbeus.
Lactantius Firmianus.
Laertius. V. Diogenes.
Lævinus.
Lilius.
Lipsius.
Livius.
Lubinus.
Lucanus.
Lucianus.
Lucilius.
Lucretius.
Lycophron.
Macrobius.

Mni-

Ti-

Terentius.
Tertullianus.
Tibullus.
Timon Philiasius.
Theocritus.
Theodoretus.
Theophanes.
Theophrastus.
S. Thomas.
Thucidides.
Turnebus.
Valerius Maximus.
Valla.
Varro.
Vegetius.
Virgilius passim.
Vitruuius.
Viuius.
Volaterranus. V. Raphael.
Vulpianus.
Vvossius.
Xenophon.

LAUDANTUR

SS. INNOCENTIUS XII. *sæpè*
Gaspar Carpineus.)
Petrus Otthobonus.) *Cardinales.*
Io: Franciscus Albanus.)
Raynutius Pallavicinus Gubernator Urbis.
Belisarius de Bellis Episc. Melphict. Vicesg.
Fr. Paulinus Bernardinius S. A. P. Magister.
Jo: Hieronymus Aquaviva Dux Atriensis.
Raphael Fabrettus.
Philippus Bonarroti.
Io. Iacobus de Rubeis.
Carolus Antonius Grue.

ELENCHUS SATYRARUM
Quæ primo Libro continentur.

1. *Impius.* 2. *In Circo Mimus.* 3. *Vitæ Arbiter.* 4. *Aræ Cultor.* 5. *Fit Calidæ deniquè lusus Aquæ.*

TESTI-

TESTIMONIA
ILLUSTRIUM VIRORUM
DE SECTANO

SI cupis ignoti nomen cognoſcere Vatis,
Junge tria antiquûm nomina clara Virûm.
Hic Sectanus erit; ſubdit nam Perſius iras,
Cum Flacco ridet, cum Juvenale tonat.

I. Gronovius.

SEctane, ô Latiæ decus Camœnæ,
Et noſtri columen cadentis ævi,
Tuis dum lego verſibus lepores,
Et tinctum ſale ſæculum modeſto,
Seu nudo vitium ſtylo petitum,
Antiquam videor videre Romam;
Nec eſt cur doleam mihi negatum
Priſcis temporibus fuiſſe in Urbe
Tunc rerum Dominâ. Valete quotquot
Vates egregii tulit vetuſta
Ætas, & tumulis pudica veſtris
Naſcatur viola. At mihi ſatis ſit
Sectanus Latiæ decus Camœnæ.
Unus qui Veneres, cupidineſque,
Et pulchro Charites ligare nexu
Sermonis docuit, ſimulque luxum,
Et ſontes jaculo ferire mores
Certus, Caſtaliis ſacram fluentis

Iram

Iram, non animo fovit nocendi.
Ultrà desine quæsiisse nomen,
Et, hic est (aliquo petente) dicas
Sectanus Latiæ decus Camœnæ.

O. Jacobæus.

CUm tua trans Alpes dederint tibi carmina nomẽ
Prædicet & Vatem Roma superba suum;
Nescio cur tacitus studeas contemnere plausus,
Nec te sollicitent fama, decusque tuum.
Invidiam fortassè times, quæ parcere vivis
Nescit, & in doctos livida dente furit?
Oh longum lateas! nec sit tibi gloria tanti,
Ut vulgi invidiam vincere morte velis.

I. G. Græviu.

QUæ sunt Farnabicis notis decora,
Et grandi Batavâ superba chartâ,
Quæ passim cupidè legit juventus,
Longi carmina temporis domabunt
Morsusque, invidiamque pertinacem,
Et quæ Grammatici manus inepti
Spurcant rancidulis libros lituris.
Hic lusus teneros habes, Corinna,
Et quotquot Charites, Cupidinesque
Nasoni faciles dedere Musæ;
Habes Corduba nobiles cothurnos
Hic, & ferrea Bilbilis cachinnos,
Et Flacci nitidos jocos, salesque
Hic doctus poterit videre lector;
Quid ergo veteres legis Poetas?
Sectanum lege pro omnibus Poetis.

Adolph. Overhamius.

SATYRA PRIMA.

ARGUM. Philodemus occupat in viâ Sectanum Arcadiæ Academiam petentem, omnique officiorum genere contrectat, ſtudens ſibi, ſuiſque opinionibus addicere; Varios nectit ſermones; Atheiſmum præ cæteris extollit; averſantem ab impietate, vitam civilem docere aggreditur: ſed tandem pertęſus Sectanus Nebulonis dicteriis opportuno commento ab illius aſpectu ſe eripit. Character hominis uſque ad nauſeam petulantis ad vivum , & eleganter exprimitur.

Bam fortè ſacri nemoris viſurus Aſylum
Arcadiæ, nuper quo conceſſere Camœnæ
Unanimes. Longo pertæſum calle ſalutat
Alæva

N o t æ.

1 Initium Satyrarum ſuarum penè ad litteram deſumit noſter Sectanus à probatiſſimo authore Horatio, qui Satyram nonam ſtatim primo ejuſdem verſu ſic exorditur.

Ibam fortè viâ ſacrâ (ſicut meus eſt mos)

1 *Aſylum &c.* Locus, qui violari non debet ab *á* privativo,

 &

& συλάω *rapio*: utpote inviolabilis, & consecrationis lege tutus, ad quem confugientes sine summo piaculo avelli non poterant. Primum asylum sibi Athenis constituerunt Herculis posteri, veriti vim eorum, qui ab eo fuerant vexati, ut tradit Statius 12. Thebaid. Hos deinde imitatus Romulus Asylum constituit inter Capitolium, & Palatium, in loco sacro, quem Quercetum nuncupabant. Hic autem sacer locus in luco quodam fuit; unde tertia Romanorum legio Lucerum dicta, tertia videlicet ex iis, quæ ab Urbis principio statutæ fuere, à luco ita nuncupata: ex quo Virgilius lib. 8. Æneid.

Hinc lucum, quem Romulus acer Asylum
Rettulit.

Historiæ Romanæ optimè alludit Sectanus, dum Arcadicam Academiam in Monte Palatino exhibitam nuncupaturus, (de eâ mox fusius) Asylum denominat, qui etiam prope Palatinum erat, ut ex hoc intelligatur pars ea propria montis tacito quodam nutu; sicut & lucus, in cujus medullitio ipsa academia celebratur; quo fit, ut appositè ad locum, ad lucum, & ad exercitium Musarum asylus dictus fuerit.

1 *Sacri nemoris &c.* Sacer, scilicet, Musis; ex Theologia siquidem Gentilium habemus quemlibet lucum alicui Deo, vel certè Nymphis sacrum, ut plurimum heroibus, quibus destinabatur, sicut Diis templum. Huc pertinet locus Platonis lib. 5. leg. qui τεμένη, idest *lucos* infert cum respectu ad Heroas: Facit & locus Tullii lib. 2. legum: *Lucos in agris habendo, & Larium sedes.* Unde bene Servius in lib. primum Æneid. *Ubicumque a Virgilio ponitur lucus, sequitur consecratio*, & in tertium. *Lucus nunquam ab eo ponitur fine religione, quia ibi habitant Lares viales, animæ heroum, & piorum.* Sic & Diis consecrabatur, nam nullum Deorum templum sine luco, ut observat Lilius Syntag. 17. Ideo Horatius Ode 21. lib. 1. lucorum vindicem Jovem facit

Tù purum castis inimica mittes
Fulmina lucis

Addo ex latinis Scriptoribus Senecam Epist. 41. ubi ait: *Si tibi occurrerit vetustis arboribus, & solitam altitudinem egressis, frequens lucus, & conspectum cœli densitate ramorum aliorum alios protegentium summovens; illa proceritas sylvæ, & secretum loci, & admiratio umbræ, in aperto tam densa, atque continuæ, fidem tibi Numinis facit*; & ex Græcis Pollucem lib. 1. qui consti-

tuens

tuens loca consecrata Diis, ἄλση, inquit, καὶ τεμένη, καὶ ἱρὰ; ex nostris autem Augustinum, qui serm.141. de tempore, Gentiles reprehendens; *Quicumque in suo agro* (scribit) *aut villâ, aut juxta villam aliquas arbores, aut auras, vel qualibet fana habuerit, ubi miseri homines solent aliqua vota reddere &c.* De Nymphis autem, quæ Deorum administræ censebantur, testibus Virg. Æneid. 1. Ovid. 1. Metamorph., Cornuto, Hesiodo, atque aliis, habet idem Virgil. ecl. 5. v. 59. Sylvarum Præsides fuisse, *Dryadasque* vocatas, quemadmodum & Querquetulanas Festus nuncupavit. Clarius autem hoc testatus fuit Georg. 4. v. 381. inquiens

simul ipsa precatur.
Oceanumque patrem rerum, Nymphasque sorores,
Centum quæ Sylvas, centum quæ flumina servant.

Dryadibus porrò nomen inditum fuit a proprietate: δρῦς enim *quercus* est, quæ creberrima in sylvis, sicut est νάειν *fluere*, quod est proprium undarum, ut videre est apud Lexicographos.

2 *Quo concessere &c.* Utpote locum eisdem Musis sacratum, ex quo rectè sacrum nemus dicitur. Ex veterum siquidem sententiâ, uti diximus, nemora omnia sacra habebantur, vel quia in iis vigerent oracula, vel quia in eis Deorum templa essent, vel potius ut scripsit Plinius lib. 12. c. 1., quoniam iimet luci fuerunt Numinum templa.

2 *Camœnæ &c.* Sub nomine Camœnarum Arcadicarum intelligit propriè noster Satyricus ipsos Academicos, Arcadas Romæ nuncupatos. Satis quippe notum est pluribus ab hinc annis Arcadum Academiam Romæ institutam sub Serenissimæ, dum in vivis ageret, Cristinæ Svecorum Reginæ auspiciis, eamque in Regiis hortis sub Monte aureo celebrari solitam. Hæc autem Academia post ejus obitum ad hortos Farnesianos in Palatino sitos translata fuit; Academici porrò se ideo Arcades appellarunt, quod & omnes Pastorum nomen, patriamq; usurpaverint, & pastorali tantùm more, styloque etiam de rebus magis seriis, & gravibus disserere consueverint. Quantum autem ad vocem hanc *Camœnæ* spectat, qua Musæ connotantur, an *Camœnæ*, an *Casmœnæ*, an *Casmoinæ* dicendæ sint, dubium est: Dictas putant Grammatici quasi canienas, à canendo, vel à carmine; Varro autem aliter etymologizat.

A lævâ Philodemus, homo mihi nomine tantùm
Notus; & oh, dixit, totâ quæsitus in Urbe
Ut bellè occurris! simul & constringere dextram,
Et

N o t æ.

3 *Longo pertæsum &c.* Affectatus obsequii modus, à longè salutando quæsitâ, mendicatâque occasione, tunc præcipuè, quando nullum intersit amicitiæ vinculum.

4 *Philodemus &c.* Sub Philodemi nomine homo quidam celatur, contra quem primò, & principaliter noster author invehitur. Non mihi constat, qua de causâ Philodemum dixerit, nisi fortè a Greco φιλόδημος, idest *popularis* derivarit, sive quia è vili plebe ortus, seu auræ popularis aucupator fuerit.

4 *Homo mihi nomine tantum &c.* Ex imitatione Horatii Saty.9.

Occurrit quidam, notus mihi nomine tantum

5 *Et oh, dixit, totâ quæsitus in Urbe &c.* Interjectio admirantis, lętantis, ac summum desiderium exprimentis se jungendi Sectano, cujus societatem tam cupido animo exquisierat.

6 *Ut bellè occurris &c.* Bellè, idest aptè, appositè, & feliciter ad excludendam mali ominis significationem, quæ propriè occursui tribuitur ab authoribus; ex quibus habetur huic verbo vim esse in rebus tantùm adversis. Hæc satis discimus ex Horatio Ode 5. Epod.

Nocturnus occurram furor

Tibul. lib.1. eleg.2.

Nec finit occurrat quisquam, qui corpora ferro
Vulneret

Tandemque Virgil. lib.3. Ænei. v. 406.

Ne qua inter Sanctos ignes in honore Deorum
Hostilis facies occurrat, & omina turbet.

6 *Simul & constringere dextram &c.* Hos gestus à Philodemo frequentari, dum cum amicis agit, referant, si sint, qui eum norint. Dextram autem prehendere, & constringere benevolentiæ, comitatisque signum, præcipuè apud Græcos; ex quibus mos transiit ad Latinos; unde Plautus in Curcul. act. 2.
scę.3.

Et palpare humeros, & clarà voce sodalem
Dice-

NOTÆ.

fcę.3. *Salve*, inquit, *mibi, prebendit dextram*. Idem eſt, & dextras copulari, ut ex eodem in Aulul. act.1. fcę.2. *Adeunt, conſiſtunt, copulantur dextras*. Nemo autem melius expreſſit, quam Virg. Ænei.2., ubi Venus Æneam in cædem irruentem.

Dextráque prebenſum
Continuit.

Quod apud Græcos exprimitur per verbum δεξιοῦσθαι, ſignificans humanam, ac benevolam prehenſationem ex captâ, aut datâ dexterâ; quæ ut fidei, ita charitatis, ac amoris ſymbolum eſt; docente Pythagorâ μὴ παντὶ ἐμβάλλειν δεξιάν, *dextram non cuivis eſſe porrigendam*; ac ſi dixiſſet, quoslibet in amicitiam non eſſe admittendos. Addo, & prehenſionem dextræ Symbolum eſſe fidei; nec me falli ſinunt Curtius lib.5. hæc referens ſub perſona Darii, jam morituri, loquentis cum Poliſtrato: *Alexandro hoc fidei Regiæ, unicum dextræ pignus, pro me dabis*: Virgil. Æneid. 3. v.610.

Ipſe Pater dextram Anchiſes, haud multa moratus,
Dat juveni, atque animum præſenti pignore firmat.

Et eod. lib. v. 83.

Jungimus hoſpitio dextras, & tecta ſubimus

Statius 1. Thebaid.

Jam pariter coeant animorum in pignora dextræ

Apul: lib. 1. *injectà dextrà clementer me trahere adoritur*, nec non Livius lib.1. ubi de amicitiâ inter Herculem,& Evandrum initâ: *dextrà Hercules datà accipere ſe omen, impleturumque fata ait*: Queis conſonat Sophocles Aia: Flagel.

Εἰς χεῖρα Τεύκρου δεξιὰν φιλοφρόνως
Θείς

In manum Teucri dextram peramice
Ponens

Rectè quidem, nam veteres dextram fidei ſedem cenſuere, ut ex loco Virgil. l.4. verſ.596. *en dextra fideſque*: ubi fidem cum dextrâ jungit.

7 *Et palpare humeros &c.* Leniter, blandèque, & quaſi tentando tangere, in ſignum amoris, & benevolentiæ. Vocabulum

Dicere, & effusâ clunem mihi lambere linguâ.
Quorsum hæc? mecum ajo, meditantem reddere verba *Off-*

NOTÆ.

lum hoc putarem natum ab equorum ingenio, qui gaudent palpationibus, unde locutiones illæ in adulando, *palpare aliquem, & palpum adtradere*.

8 *Sodalem &c.* Sodalis, si propriè accipiatur, nil aliud significat, quàm rerum lætiorum, leviorumque cum altero participem. Hic autem diversimodè vocabulum hoc accipiendum est: Denotat siquidem *Sodalitium* illud à Philodemo Neapoli institutum, in quo *Lucis universalis*, ut nuncupabat, doctrina profitebatur, ex qua tam ipse Philodemus, quàm ejus Sectatores dicti fuere per jocum, *i Luminosi*: De hac verò luce universali suis loco, & tempore inferius agemus.

8 *Et effusa &c.* Clunilingium nullibi legi, sed tantùm cunnilingium apud Martial. lib. 12. Epig. 59., & penes Aristoph. in Equitib. de Ariphrade: Hinc dic à nostro Satyrico hos fuisse potius æmulatos, quàm imitatos. Hoc ad turpissimum lasciviæ opus refertur; aliter autem se habet alterum, quod nil nisi vulgare quoddam dicterium importat, cùm de assentatoribus, & ad omne vilissimum servitii genus expeditis, ac promptis hominibus agitur, qui ut potentioris alicujus gratiam aucupentur, quodlibet sordidum, turpeque officium exerceri non verentur.

9 *Quorsum hæc? &c.* Translativè dictum est, nam vox, *quorsum*, Grammaticis propriè est, quasi quo versus, motumq; ad locum significat: Apud nostrum Sectanum in eo sensu accipitur, quo quidam Author scripsit: *Nesciebam quorsum ires*, hoc est, *quid tuis verbis velles*: ac si dixisset admirabundus: Ad quid tot in me officia, tanta humanitas &c.?

9 *Reddere verba &c.* Loco officiorum præstitorum, verba videlicet officiosa; reddere siquidem est restituere cum suâ proportione: licet *reddere* ad vocem Oraculorum tantùm referant Virgil. 7. Æneid. v. 95.

Subita ex alto vox reddita luco est

& alibi Æneid. 3.

Vox reddita fertur ad aures

Et

Officioque pari jam respondere paratum
Occupat ille prius. Via, quæ te ducit ad umbram
Parrhasiç, ni fallor, sylva hæc est: ubi doctus
Din-

NOTÆ.

Et tandem Catullus de Nuptiis Pelei

Nec missas audire queunt, aut reddere voces

Scio etiam sepissimè usurpatum pro respondere, sed aliquid amplius voluisse significare Sectanum nostrum inde autumo, quod statim verbum respondere subdat, nec de tanto viro male censendum inducere voluisse tam proximam ταυτολογίαν.

9 *Officioque pari &c.* Dictum in significatione illa, qua Svetonius in Cæsare de conjuratis ait: *Conjurati specie officii circumsteterunt*: pro honore, aut debiti honoris, & humanitatis retributione accipiendum est.

10 *Respondere &c.* Forsan non simplicem, puramque responsionem connotat, sed verbo respondere, pro correspondere utitur: quemadmodum accipiendi sunt, Cicero Treb. *Cui amori, utinam cæteris rebus possem, amore certe respondebo*, & Virgil. 1. Georg.

Illa seges demum votis respondet avari
Agricolæ

11 *Occupat ille prius &c.* Idest prævenit: Optima meliorum veteris ævi authorum imitatio, quæ præceptioni illi Poeticæ respondet, qua docemur, ut verbum aliquod non commune, & obvium, sed exquisitum, & investigatum præcedat orationes. Præcepto huic, quàm bene satisfecerit Author inde accipe, quod *occupare* dixerit, Imitatus Plaut. in Ruden.: *Occupas præloqui*; Et Varron. in Ephçb. *Si Actçon occupasset, & ipse prius suos canes comedisset*; çùm sanè verbo *occupare* major vis sit, quàm verbo *prævenire*, quia quamdam vim explicat, quæ alteri vocabulo non benè quadrat.

12 *Parrhasiæ &c.* Pro loco nemoroso, in quem Arcades Academici convenire solent, nam Parrhasia est regio in Peloponneso, quæ alio nomine Arcadia nuncupatur, in qua Mons Lycçus, ubi templum Fauni bicornis fuit, de quo Virgil. 9. Æneid. *Parrhasio dictum Panos de more Licçi*. Stephano autem Parrha-

Dyndimus, & frustrà Lalage dilectus Jolas
Æquore cum primū tinget vaga lumina Phœbus
Innocuos lusus, dulcesque Amaryllidis iras
Cantabunt viridis circum myrteta theatri;
Centum ibi Pastores aderunt, centumque videbis
Suc-

NOTÆ.

Parrhasia Urbs ex Homero scribente: Στύμφηλον, καὶ Παῤῥασίην ἐνέμοντο ideſt, *Stymphelum, & Parrhasiam incolebant*. V. Strabo lib. 8., Pauſan. in Arcad., Plin. lib. 4. c. 6., Euſtat. ad Iliad. 2. v. 603.

13 *Dyndimus*: Pro aliquo ex Academicis: quod verò nomen ſpectat, id hominis effęminati eſt apud Martia. pluribus in locis, ſed præcipuè lib. 5. Epigr. 42.

Spadone cum ſis eviratior fluxo,
Et concubino mollior Cęlenęo

13 *Lalage*: Mulier vaniſſima, & inſolentiſſima apud Mart. l. 2. Epigr. 66.

13 *Jolas &c.* Alter ex Academicis, qui Jolas hic vocatur inter paſtores Arcades; ſic & Paſtor eſt, Martia. lib. 11. Epigr. 42.

Pingues, Lygde, ſues habeat vicinus Jolas

14 *Cum primum &c.* Academia Arcadię Sole in Occidentem vergente celebrari ſolita.

15 *Innocuos luſus*: Arcades videlicet cantabunt amores Paſtorum, & Nympharum.

15 *Dulceſque*: Tales ſunt puellarum iræ in ſuos amatores.

16 *Circum myrteta &c.* Locus, ubi Arcades conveniunt, repræſentatur in theatro myrtis affabrè diſpoſitis conſito.

17 *Centum ibi &c.* Centum pro numero indefinito poſitus, & multos ſignificat. Sic *centum greges* apud Horat. 21. Carm. Ode 16., *centum juvenci* apud eumdem lib. Epod., *Centum puer artium* Carmi. lib. 4. Ode 1. Reſpiciunt verba hæc frequentiam, maximumque numerum ipſorum Arcadum paſtorum.

18 *Suc-*

Succenſos ſtimulis animos, & laudis amore.
Hîc tu ne fueris (bibulæ quod proximus auri
Ingerit, & volvens ter circum lumina) quando
Nemo, ait, importunus adeſt, qui dicta refellat,
Ut noſtri eſt moris, conabor, ne tibi falſa
Imponat rerum ſpecies ſub imagine veri;
Quem-

NOTÆ.

18 *Succenſos &c.* Prima pars hujus verſus æmulationem reſpicit, quæ *frequenter cauſa virtutis* ex Quintil. lib. 1., nam
Tum benè fortis equus reſerato carcere currit,
Cum quos prætereat, quoſque ſequatur habet.

18 *Et laudis amore &c.* Ideſt gloriæ, quæ conſentiens laus bonorum appellatur Quintiliano: Unde Cic. lib. 1. Offic. *Vix invenitur, qui non quaſi meridiem rerum geſtarum deſideret gloriam*; quia, ut ait Ariſt. Rhet. 1. *laus eſt elucidans magnitudinem virtutis*, & eſt *jucunda* teſte Cice. ad Marc., *quæ ab his proficiſcitur, qui & ipſi in laude vixerunt*: nam *formam, & ſimilitudinem honeſtatis habet* ex eod. ad Cat., niſi nimia ſit, tunc enim *onus eſt*, prout habet Zeno apud Stob.

19 *Bibulæ &c.* Ideſt attentè, avidèque verba excipienti; nam bibulus eſt, qui facilè ſorbet; hinc tranſlat. ad plures ſignificationes, ut ſunt *Lacunæ bibulæ* Stat. 4. Sylva. 3., *Ollæ bibulæ* Colum. lib. 12. cap. 43., *nubes bibulæ* Ovid. 14. Metam., *bibula favilla* Virg. Æn. 6.

19 *Quod proximus &c.* Ideſt ſubmiſsâ voce, ne audiatur, ad aures loquitur.

20 *Et volvens &c.* Ad dignoſcendum, an aliquis inobſervatus auſcultet.

21 *Nemo, ait, &c.* Certior factus nullum alium adeſſe, ſe liberè loqui profitetur.

22 *Conabor &c.* Hîc Philodemus ſuorum dogmatum ſententiam Sectano incipit aperire; fortè tamen ea referuntur, quæ dicitur ebrius poſt cœnam tradiſſe aliquibus, ex jis, qui cum eo eâdem menſâ ſedebant, cum vini furore agitatus mille impietatis monſtra vomuit, forſan ea, quæ in hac Satyrâ narrantur,

Quemque bonum faciles animum, mentemq; dedere
Dj tibi, si pateris, pulsâ feritate levabo;
Sunt etenim nostro cognatæ pectore quædam
Recti particulæ, divinaque semina honesti,
Quæ nisi, seu sapiens cultor, seu LUMEN *amicum*
Impellat, tubulisque suis erumpere cogat,
Fœda situ marcent, & corde putrescit agresti
Pars animæ melior. Nunquam natura novercam
In-

NOTÆ.

aut his similia: ex quo dictum alibi etiam fuit Saty. iv.

Conscius in cyatho quantum peccaverit uno.

24 *Quemque bonum faciles &c.* Animum libro, & tabulæ rasæ similem dixit Plat. de Sum. Bono, *qui* tamen *ex se crescit, se ipsum alit, & se exercet* Senec. Epist. 51. Unde ex sententiâ Greg. lib. 1. Moral. fit, ut plerumque decipiatur, aut qualitate mali, aut quantitate boni, quoniam inter virtutes, & vitia positus est, juxta id, quod docemur ex Chrisost. sup. Epist. ad Galat. 5. Hinc evenit ut omnimodo tantùm per veritatis cognitionem è tenebris ignorantiæ erumpat, fiatque lucidus, prout ait S. Greg. paulò superius citatus sup. 1. Reg. &c. Imitatus est noster Poeta Ovid. 2. de Ponto.

Adde, quod ingenuas didicisse fideliter artes
Emollit mores, nec finit esse feros.

26 *Sunt etenim nostro &c.* Compendiosè doctrina *lucis universalis* ad Philodemi mentem explicatur, quæ quidem nil aliud est, si Lector benè animadvertat, quam *Molinismus scientificus*.

31 *Nunquam natura novercam &c.* Natura nil aliud est, quàm Deus: ita discimus ex Theologis Christianis, apud quos Deus dicitur *Natura naturans*, ad differentiam *naturæ naturatæ*, quæ refertur ad creaturas. Porrò apud Ethnicos aliter professi sunt Scriptores longè à veritate aberrantes; licèt Cato apud Cice. melius, quàm alii, senserit, dicens: *Nihil est aliud naturæ repugnare, quàm gigantum more pugnare cum Diis*; quoniam com-
munior

Induit; æqualis Margitæ, æqualis Achilli;
Sed quia caudato docilis parere Magistro
Hic fuit; eversor Trojæ, curruque superbus
Ter-

NOTÆ.

munior veterum sententia fuit illa, de cujus impietate legendus Juven. Saty. 13. v. 88.

Sunt in Fortunæ qui casibus omnia ponant,
Et nullo credant mundum rectore moveri,
Naturâ volvente vices & lucis, & anni.

32 *Æqualis Margitæ &c.* Margitis fuit insignis fatuus, qui ultra quinque numerare non potuit unquam; imo cùm Virginem duxisset, eam non ausus est tangere, nè ejus Matri indicaret: Pauloaliter locutus est nostris temporibus Romanus quidam ex ordine æquestri, qui uxori tandiù copulari neglexit, donec matrimonium dissolutum, & sententiâ quidem judiciali, declaratum fuit, inquiens, laborem hujusmodi proprium tantum esse bajulorum. De hoc Margita intelligit Svidas locum Æschinis, in quo Demosteni objecit, quod Μαργίτην τὸν Ἀλέξανδρον appellaverit, licèt propriè μαργίτης *vesanus*, & *stolidus* sit τοῖς λεξικογράφοις

32 *Achilli &c.* Achilles Pelei, & Thetidis filius fortissimus inter Græcorum duces, de quo fusè Homerus, & Virgilius.

33 *Sed quia caudato &c.* Chironem Centaurum intelligit, qui inferiori hominis parte equum exhibebat caudatum. Is dictus Saturni, & Phyllitæ filius: Herbarum autem vires edoctus in præstantissimum Medicum evasit; Postea a Thetide, & Peleo accitus propter probitatem, peritiam, & justitiam, quibus præeminebat cæteris, Achillis pędagogus constitutus est, eumque cytharæ artem, herbarumque usum edocuit: Unde Juven. Saty. 7. v. 110.

Metuens virgæ jam grandis Achilles
Cantabat patriis in montibus, & cui non tunc
Eliceret risum cytharœdi cauda Magistri?

34 *Eversor Trojæ &c.* Dictus Achilles eversor Trojæ, ex eo quia Hectorem, maximam Trojanorum spem, & Urbis propugnaculum occidit; quo sospite nunquam potuit expugnari.

 35 *Regali*

Terruit Iliades regali funere matres,
Et laribus patriis avulsa trophæa refixit.
Hic ego respicio in vultum dicentis, & ora
Tergo manu, spissâ quæ sparserat ille salivâ
Dum furit, & toto largus pulmone calescit;
Dicturus quoquè nescio quid: sed cominus instat;
Nec juvat ire modò ocius, interdum retrò sensim
Ferre gradū; Tenet, & me oculis distringit apertis,
Ac

NOTÆ.

35 *Regali funere &c.* Hectoris cadaver pedibus alligatum curtui, ex iussu Achillis Patrocli ita parentantis manibus, raptatum fuit circum mœnia Trojæ: De eo Dictis Cretensis lib.3. Excidii: Item Virgil. lib.2. Æneid. v. 272.

Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentes.

& Homer. Iliad.22. *Is cùm traheretur, oriebatur turbo pulveris, circumque comæ flavæ implebantur, caputque totum in pulveribus jacebat, olim gratiosum.*

39 *Dum furit, & toto &c.* Exagerat Poeta Philodemi grandiloquentiam, in modum ut in talibus recitandis pulmo ejus prælargus etiamsi sit, ideoque faciliorem præbeat respirationem, vento abundans, & spiritu plenus, turgidus, & distentus, attamen anhelet, defatigetur, ac penè rumpatur. Hausisse crederem ex Pers. Saty. 1., ibi

Grande aliquid, quod pulmo animæ prælargus anhelet.

41 *Nec juvat &c.* Horat. Saty. 9.

Discedere quærens
Ire modò ocius, interdum consistere.

42 *Oculis distringit &c.* Minacibus, & quasi ignem emittentibus, quos vorantes dixit Martial. lib.1. Epigr.97.

Sed spectat oculis devorantibus draucos.

Respondet etiam Italico Proverbio, *Mangiar con gl'occhi*, in illos usurpatum, qui petulantius, quam decet, aliquem intuentur. Hoc clarius, & ad verbum dixit Martial. lib.9.Epigr.60.

Inspexitque molles pueros, oculisque comedit.

43 *Ac*

Ac majore tubâ sermonem orditur, & inquit.
Maxima pars hominũ pallet formidine Diûum,
Dum templa, & sacras jaculãtur fulmine turres,
Nec pudet antè aras, delubraque surda pacisci
Mille animam votis, tuti velut otia Cœli
Sollicitent casus, nostraque pericula vitæ.
Hos ego tantùm non pecudes ratione carentes,
Ex-

NOTÆ.

43 *Ac majore tubâ &c.* De voce, ac si esset tuba, reboante, quod convenit cum loco Petronii in Satyric. *Mox sublatis manibus, & longè majori risu clamavit.*

44 *Maxima pars &c.* En ut primò Atheismum persuadere incipiat, & satagat, ostendendo videlicet, vanum & inanem esse de Diis metum, quando ipsi nec quidem templa, & sacras turres à fulminis ictu defendere valeant: Pessimum, falsissimumque argumentum.

47 *Mille animam &c.* Contra impiam Philodemi sententiam pugnant omnes veteres Sapientes, etiam si Ethnici sint. Habent enim Virgil. Æneid. 9. v. 24.

Multa Deos orans, oneravit æthera votis.

eod. lib. v. 310.

Omnis turba prosequitur votis.

Et Valer. Max. lib. 1. c. 1. *Veteres cum aliquod exposcendum erat voto, cùm commendandum precatione usos.* Pacisci autem votis pulcherrima phrasis Horatii in Lyricis: *Votis pacisci, nè Syriæ, Cypriæque merces addant avaro divitias mari.*

47 *Tuti velut otia &c.* Contra hujuscemodi errorem reclamant omnes; Deos quippe implorandos in omni necessitate innuit Virgil. Æneid. 9. v. 18., quando Turnum inducit tollentem ad Cœlum manus.

Duplicesque ad Sydera palmas sustulit.

Ex quo precantium ritu agnoscit Arist. lib. de mundo, esse Deos: nam & Deum omnia aspicere id: Poeta ait lib. 10. Æneid., & de Jove Ovidius:

Terras, hominumque labores prospicit.

Item

Expungo sapientum albo, quos vana coercet
Relligio, cæcâque superstitione laborant.
Num sanus fuit ille, Jovi qui fervida primus
Tela dedit, flammamq; sacram, nostrisq; minacem
Frontibus imposuit dextram, mentemque severam,
Quælibet humani scrutantem crimina cordis?

Haud

NOTÆ.

Item cuncta ex æquo judicare, omniumq; rerum habere summam potestatem Æneid. x. Virgil.

Tum Pater Omnipotens, rerum cui summa potestas: & Rex Juppiter omnibus idem.

52 *Num sanus &c.* Fulmen propriè veteribus dictum Jovis telum, unde κεραύνιος Ζεὺς, *Juppiter fulminator* apud Arist. lib. de Mundo. Datum ei verò ad sceleratos puniendos autumant; Hinc Juven. Saty. 13. v. 220. de criminosis hominibus loquens scribit:

Hi sunt, qui trepidant, & ad omnia fulgura pallent,
Cùm tonat:

videlicet, mali nunquam sunt quieti, semper autem pavidi, & meticulosi, ut de Caligulâ refertur in Romanâ historiâ.

54 *Mentemque severam &c.* Egregiè Valer. Max. *Lento quidem gradu ad vindictam Divina procedit ira, sed tarditatem supplicii gravitate compensat*, & Juven. Saty. 13. v. 248.

Tandemque fatebere lætus
Nec surdum, nec Tiresiam quemquam esse Deorum.

Quando scilicet

Pœnâ gaudebis amarâ
Nominis invisi:

55 *Scrutantem crimina &c.* Verus Deus apud Chrisost. orat. de irâ dicitur ἀκοίμητος ὀφθαλμὸς, *oculus non dormitans*, non solùm quod ei sint omnia curæ, sed quia secretiora mentis humanæ arcana profundè penetret. Ex Latinis apud Ethnicos de Deo suo scripsit Plautus in Captiv. act. 2. scen. 3.

Est profectò Deus, qui, quæ nos gerimus, audit, & videt.

Ex

Haud equidem credo; sed rerum inscitia torsit
Principiò mortale genus, gelidoque medullas
Terrore implevit. Nostra est dementia Cœlum,
Nostraque de Cœlo fecit formido Tonantem.
Ima quod assultent telluris, quod Mare Cauro
Frendat, & obstãtes rumpãt vaga fulmina nubes,
Si benè quis novit causas, rerumque figuras,
Desinit ulterius mirari; nec trabe fractâ
Naufragus extremis rediens Mercator ab Indis

65 *Divo-*

NOTÆ.

Ex Grecis autem Sophocles in Electra: ἐςὶ μέγας ἐν ὐρανῷ Ζεὺς ὃς ἐφορᾷ πάντα, καὶ κρατύνει: *Est magnus in Cœlo Juppiter, qui omnia aspicit, & confirmat*. Item ἐςὶ δίκης ὀφθαλμὸς, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ: *Est justitia oculus, qui cuncta videt*: & Homerus

Iuppiter omnia videns, & omnia audiens.

60 *Ima &c.* Maxima profectò impietas, qua quidam omnia casu, nihil autem Divinâ providentiâ fieri asserere audent iuxta Epicuri dogmata, qui Deum, & providentiam substulit. Contra hos Seneca invehitur. *Natura, fatum, fortuna, casus, sunt omnia unius, & ejusdem Dei nomina*. Certè nulla etiam tam exilis herba est, quæ Creatorem suum non demonstret. Egregiè Avicen. *Qui Deum in naturâ non videt, non solùm ratione caret, sed etiam sensu*. Philodemi insanissimæ sententiæ adhęrent ii, qui blasphemant: *edamus, & bibamus post mortem nulla voluptas*, quique apud Juven. Saty. 13. sup. cit.

Sunt in fortunæ qui casibus omnia ponant,
Et nullo credant mundum rectore moveri,
Naturâ volvente vices, & lucis, & anni,
Atque ideo intrepidi quæcumque altaria tangunt.

62 *Rerumque figuras &c.* Athomistarum doctrina, qui ex diversâ athomorum figuratione omnes naturales effectus produci testantur, casuque effici; undè paulatim hujusmodi Philosophi à cognitione primæ causæ, nempe Dei impiè descîscunt, prout quotidianum nimis experimentum nos docet.

65 *Divo-*

Divorum caligas votivo perlinet auro.
Quid faciunt pictis Phana incrustata pudendis,
Luxa-

NOTÆ.

65 *Divorum caligas &c.* Idem, ac tabellas votivas appendere, easque, aut ex auro, aut deauratas ad Deorum pedes ponere.

66 *Quid faciunt &c.* Tabellæ videlicet votivæ, quæ in Sanctorum templis appensæ visuntur, à piis fidelibus iisdem Sanctis dicatæ in memoriam, & gratiarum actionem accepti beneficii. Sententiam Philodemi everto, & Sectanum illustro ex Theodore de curan. Græc. affect. serm. 8. de Marty., quo mos hujusmodi tabellas suspendendi, jam ab initio quinti sæculi piâ consuetudine, & majorum authoritate firmatus, comprobatur. nam postea quam dixit Sanctorum invocationem piam, licitam, & utilem esse, statim addidit: *Quod verò votorum compotes fiant, qui fideliter petunt, palàm testantur illorum donaria, curationem indicantia. Alii enim oculorum, alii pedum, alii manuum simulacra suspendunt, ex auro, argentove confecta.* Addo ad satietatem Ethnicorum religionem, quibus donaria hujuscemodi Diis dicata, quæ suspendebantur parietibus, ac columnis templi, testibus Arist. 4. Ethico., Platone 2. de Repub., ac Herodoto ἀναθήματα, anathemata nuncupabantur ab ἀναθεῖναι, hoc est à seponendo, de qua superstitione latè Pollux l. 1. Hæc igitur ἀναθήματα habent frequenter veterum monumenta: his omnibus præeat Juvenal. Satyr. 12. v. 26., quem eleganter Sectanus imitatus est. Is igitur de naufragorum sorte agens, ait:

Pars dira quidem, & cognita multis
Et quam votivâ testantur fana tabellâ
Plurima; pictores quis nescit ab Iside pasci?

Cic. lib. 3. de nat. Deorum, inquiens: *nonne animadvertis ex tot tabellis pictis, quam multi votis vim tempestatis effugerint.* Habes igitur ex Juvenale, & Cicerone tabellas votivas frequentissimè Deorum templis affixas, ac suspensas ab iis, qui periculo aliquo liberati, Diis suis acceptum aliquid tribuebant. Ex hac disciplinâ Dedalus, apud Virgil. lib. 6. Æne. v. 18., alas in honorem Phœbi suspendit, quarum ope volaverat.

Redditus his primùm terris, tibi, Phœbe, sacravit
Remigium alarum: posuitque immania templa

Sic

Sic aries Phryxi sacratus est Marti apud Colchos, quo ille per maria vectus fuerat, & Midas regiam sellam obtulit Apollini Delphico, in qua sedens jura dederat, quod narrat Herodot. lib.1.; Ita Diodorus Dux apud Plutar. de malignit. Herodoti, dedicat Latonę arma; Ita sellam Xersis, & acinacem Mardoni dicatam fuisse, alteram à Salaminia, alterum è Plataensi victoriâ scribit Enarrator Demosthenis in 3. Olynth.: & quia luci, atque Sylvæ iis loco templorum diù fuere, huc facit apprimè locus alter Virgil. Eclog. vij. v.24.

Hìc arguta sacrâ pendebat fistula pinu

Quo adumbratur versus Home. Odys. 8. Eleg.v.

Suspendit autem è palo cytharam.

Hæc de pastore ab arte cytharam pulsandi discedente, & in monumentum rei benè gestæ, Diis adjutoribus musicum instrumentum vovente, cui consonant Tibul. lib.2

Pendebatque vagi Pastoris in arbore votum,
Garrula sylvestri fistula sacra Deo.

Horat. Ode 26. 3. carm.

Nunc arma, defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit.

Et Nemesius 1. Eclog.

Jam mea ruricolæ dependet fistula Fauno;

De Poetis habet Statius 4. Sylvar. in Epist. ad Marcel., ubi ait, finitâ Thebaide suspendisse vittas Poeticas ab arbore: De militibus lib. 6. Antholog.

Ocreas, thoracem, scutum, galeam, hastam Minervæ
Rufus Tembiades Gellius suspendit.

De Piscatoribus eodem libro

Rex maris, & solidæ dominator maxime terræ
Hanc tibi ego Crantus dedico naviculam.

De gladiatoribus exemplum sustinet Vejanius apud Horat. lib. 1. epist. 1. De novis nuptis in Antholog. Ἀρτέμιδι ζώνην ἄνθετο καλλίρου: *Dianæ zonam dedicavit Calliroe.*

Quin & commessatores coronas capiti demptas alicui Deo vovebant, & sacrabant:

Id tribuit Mercurio Zenocrates apud Diogenem Laertium, cujus præclarum testimonium referre non piget: *Coronâ aureâ donatum in premium largioris compotationis ab his, qui se continebant apud Dionysium, cùm indè esset profectus, eam ante Mercurii*

Luxatique artus, atque ubera pendula muro?

Sci-

NOTÆ.

statuam deposuisse, ubi floreas etiam coronas ponere solitus erat. Ad puellas transeo, de quibus Plautus in Asinaria explicandus

Tum si coronas, serta, unguenta jusseris
Ancillam ferre suam Veneri, aut Cupidini,
Tuus servus servet Veneri eas det, an viro.

Nec tantùm Veneri corollæ à Virginibus suspensæ, sed & Pupę oblatæ fuerunt, statim ac pubertatem erant consecutæ, aut saltem nupturæ, scribente Pers. Saty. 2.

Veneri donatæ à Virgine pupæ.

in quem locum observat Casaubonus, in omni mutatione insignia, vel instrumenta vitæ ante actæ Diis consecrare, & offerre moris fuisse. Hoc amplius servasse quoque Meretriculas puto, (liceat liberius in Satirâ loqui) ut quoties pensum absolvissent, aut, ut Propertius loquitur, quot itinera nocte unâ confecissent, tot corollas ludicro cuipiam, & minorum gentium Deo, puta Trephallo, Marsiæ, Hermæ &c. offerrent: Sic votum est in carmine libero

Quæ si contigerit fruenda nobis
Totam comparibus Priape nostris
Cingemus tibi mentulam coronis: & ibidem
Quæ quot nocte viros peregit unà
Tot Verpas tibi dedicat salignas.

Notam forte, quàm propositum fuerat, longiorem claudat Juvenal. Saty. 10., apud quem est,

Genua incerare Deorum

scilicet è cerâ compactas imagunculas suspendere Deorum genibus, vice tabellarum, de quibus superius Cicero meminit.

67 *Luxatique artus &c.* Idest membrorum loco motorum imagines, vel pictæ, vel cerâ, aliâve materiâ elaboratæ: Quisquis in proprio significatu verba hæc expenderit, eò magis Sectani in dicendo elegantiam admirabitur; nam luxare est proprio loco movere, quod maximè artubus convenit, qui sunt nodi in corpore animalis ex duorum ossium coeuntium extremitatibus resultantes, dicti ab arctandis, idest, continendis,

& col-

Scilicet, aut nullus Deus est, aut immemor usq;
Quidquid agant homines, tutusque, idemq; beatus
Ambro-

NOTÆ.

& colligendis ossibus: Unde Virg. lib. 5. Æneid. artus à membris distinguit

Et magni membrorum artus.

Quod etiam Græcis commune, qui ἄρθρα τὰ μέλος distinxere. Rectum usum moris hujuscemodi benè novit Sectanus, optimè autem expressit, quandoquidem depictum, sive arte plasticâ, & fusoriâ membrum aliquod exhibitum, semper integrum, & perfectum usque ad suos nodos, seu articulos repræsentari solet, quo circa ut hanc integritatem ostenderet, artus, non membra dixit, quæ propriè sunt caro artus tegens; unde membrana superior membri pars, hoc est pellis.

68 *Scilicet &c.* Prosequitur in personâ Philodemi loqui ex sententiâ Epicuri, de qua supra num. 60., Deum esse negando, aut saltem pari impietate ei providentiam auferendo. Ejusdem argumenti est illud Albinovani ad Liviam:

Cùm rapiant mala fata bonos, (ignoscite fasso)
Sollicitor nullos esse putare Deos.

Et aliud Claudi. in Ruff.

Sæpe mihi dubiam traxit sententia mentem
Curarent Superi terras? an nullus inesset
Rector, & incerto fluerent mortalia casu.

70 *Ambrosiæ latices &c.* Hoc loco imitatus videtur Sectanus Virg. lib. 6. Æneid. v. 716., ubi de animabus à corpore divulsis.

Securos latices, & longa oblivia potant.

Ambrosia Deorum cibus secundùm Poetas; Græcum vocabulum deductum ab ἀ privativa, & βρότος *mortalis*, sonat *immortalis*, vel quia mortales eam non comedunt, vel quia, qui comederent, efficerentur immortales. Hinc apud Martial. lib. 11. Epig. 58.

Juppiter Ambrosiâ satur est, & nectare vivit.

At noster author eam accipit pro Deorum potu, fortè secutus Homer. Odyss. 1. v. 359., qui eam cum nectare, quod propriè Deorum potio, confundit.

Etenim ambrosiæ, & nectaris (vinum) propago.

Ambrosiæ latices, & longa oblivia potat,
Nec nostro aut fletu, nostrisque doloribus unquam
Flectitur. At clamant Salii. Veh! numina lædis,
Si tibi fortè placet laribus vicina puella,
Seu puer intonsus, seu vis non publica formæ
Molle jecur fixit; nempè altum fœdat olenti
Rana polum urinâ, Cimexq; Elephanta momordit
Jamque diû fessis rumpebant verba labellis
Jussa diù stare, & ventosum calcibus utrem

Tan-

NOTÆ.

70 *Longa oblivia &c.* Scribunt Poetæ homines, epotis ambrosiâ, & nectare, omnium humanarum curarum oblivisci, divinosque fieri.

72 *Salii &c.* Sacerdotum Martis nomen, qui pridem Romę constituti fuere: Nostros proculdubio Sacerdotes denotat, quibus laicorum cura præcipuè incumbit ad corrigendos, reformandosque mores verbo, & exemplo.

72 *Veh! numina lædis &c.* Varia peccatorum genera innuit, ex quibus merito ab iis corripiuntur.

75 *Nempè altum &c.* Falsissima, & detestabilis ratiocinatio. Non enim Deus à nobis fędatur, morderturque per peccata, ideoque nos punit: sed inobedientiam, turpitudinem, & culpam odit, quæ tantùm nobis nocent, non illi; quapropter & eas in nobis severissimè castigat.

77 *Jamque mihi fessis &c.* Quàm bellè in Philodemum iram suam, & quidem màximam exprimit, eo quod hujuscemodi blasphemias evomuerit; innuens efficaciter vix verba continere potuisse, quin eum mille jurgiorum generibus prosequeretur, imò & manus, & pedes ad ipsum percutiendum.

78 *Ventosum utrem &c.* Dixisses Italicè: *un pallone pieno di vento.*

78 *Calcibus &c.* Etiam: *Dar de calci nella pancia.*

78 *Utrem &c.* Utrem veteres dixere hominem fatuosum, & superbum, Græcis Μολγοὶ, vel ἀσκὸς vocatur; quod scilicet,

in

Tantum non petii, qui dictis lædere numen,
Telaque non stolidi potuit meruisse Tonantis.
Undè cucurbitula hæc est? quo (mecum ipse loquebar)
Orta parente? Deos qui temnit, qui mare Cœlo
Miscet; nec secum constantia verba profatur?
Ni fallor, Calabrum vesanæ audacia frontis
Accusat, taboque oculis stillantibus acri,
Et blattis, tineisque genâ corrosus utrâque,
Omni-

NOTÆ.

in modum utris inflatus, tumeat. Exemplum dat Aristophanes.

Me mihi Athenienses laudate, utres sunt.

Quadrat huic rei elegans dicterium Timonis Philiasii, qui Philosophorum arrogantiam mordaci opere, quod à re σίλλους inscripsit, convellit, atque exagitat. Verba ejus sunt:

Quæ vos seducunt rixæ, vel qui blaterones?
Ab ventosi utres, quos implet opinio inanis.

Huc pertinet etiam illud Synesii in Epistola ad Herculianum *Qui ventoso folle inflati decreta divina conspurcant.*

81 *Unde cucurbitula &c.* Pro homine insano, stultoque, alludens ad illud vulgatissimum dictum: *è più leggiero d'una zucca.*

84 *Ni fallor &c.* Philodemi patriam, seu regionem potius, in qua natus est, insinuat; at eôdem tempore, & Calabros, & ipsum in Calabriâ ortum perfrictæ frontis taxat, imo hanc effrontem audaciam, veluti distinctivum Calabrorum ab aliis nationibus, dilucidè assignat.

85 *Taboque &c.* Philodemi imaginem veluti in tabulâ ad vivum exhibet. Ex hac facile, lector, eum dignoscere poteris, si parùm attentè in Urbe ipsum perquisieris: Ex Juven. desumptum:

Et acrè malum semper stillantis ocelli.

87 *Omni-*

Omnibus ostendit, quàm sit non integer intus.

Sen-

NOTÆ.

87 *Omnibus ostendit &c.* Pulchritudo exterioris hominis refert, & exprimit pulchritudinem hominis interioris. Unde Socrates moralis Philosophię parens in Phędro Platonis subobscurè quidem, ut solet, sed efficaciter innuit bonam corporis figuram bonæ mentis argumentum esse, aut certè adjumentum, illam pulchri equi, hanc equitis sub imagine pingens. Ejusdem autem scholæ Plotinus discipulus notat, esse naturaliter intus bona, extrinsecus verò pulchra; quoniam ex interioris formæ perfectione, atque seminariæ rationis victoriâ super materiam provenit externa formositas. Quin magnis mentibus naturam ipsam domicilia corporum digna metari; & ex vultu hominum, & decore membrorum colligi posse, quantùm in illò cælestis spiritus intrarit habitator, scribit Author Panegyrici in laudem Constantini, cui initium est: *Facerem Sacratissime Imperator*. His consonat Plin. in Panegy., quem Trajano dicavit, dicens: *Jam proceritas corporis, jam honor capitis, & dignitas oris longè, latèque Frincipem ostentant*: Advertendum autem, cùm de hac pulchritudine loquimur, nos non de eâ fari, quæ mollis, lasciva, & effęminata est, quæque hominem dedecet, & *nostro abusu fit mala*, ut ait ex nostris August. lib. I. de nupt. cap. 3., quandoquidem eam debent gravitas, & virilitas comitari, aut potiùs debet ipsa negligenter custodiri, quemadmodum advertit Ovid. de Arte lib. I.: *Forma viros neglecta decet*. Sed ad rem nostram: Superius dictis adstipulantur Hebræi, qui bonum, & pulchrum eâdem voce appellant, tanquam scilicet bonitas à pulchritudine non sejungatur, neque pulchritudo à bonitate, quod Interpretes declararunt in illud 6. Genes. *Videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ*. Imo ex Seneca lib. 4. declam. nos discimus legem illam apud Romanos invaluisse, quod *Sacerdos integer sit*: Nam (idem Seneca addit) *Sacerdos non integri corporis, quasi mali ominis res vitanda est*. Forsan Romanis innotuit, quando hanc legem edidere, illud Dei decretum Levit. 21. præscriptum Judæis: *Corpore vitiatus, & deformis panes Deo non offerat*. In quem locum S. Greg. M. relat.

Vivit iò Deus! & quamquam sis perditus, amens,
Non

NOTÆ.

relat. can. hinc etenim 49. dist. hujus Constitutionis dat caussam, quod corporum vitia, ac maculæ sint symbolum vitiorum animi, cui consonat D. Hiero. Epist. ad Fabiolam de veste sacerdot.

88 *Vivit &c.* Huc usque Sectanus hominem tam impiè de Deo sentientem, ipsaque Atheistarum prophana, ac falsa dogmata detestatus est. Nè igitur ulla linea desit, modò sanam de ipsomet Deo contra eosdem Atheos, secundùm Christianam, Catholicamque veritatem, doctrinam proponit, ac confitetur ad mentem prorsus, & ad literam S. Thomæ in Summ. 1. part. quæst. 2., huncque adamussim mecum venerabundus sequitur, & sequendo veneratur, ut etiam alibi in sequentibus voluminibus ostendam, in quibus certiora, majoraque suæ in Thomisticæ Theologiæ sententias addictionis argumenta non minus eleganter, quàm validè proponit, eâ videlicèt certitudine fretus nunquam in ullum errorem labi posse, si Magistro adhæreat, cujus opera Divinum probavit testimonium. Id per suas partes explicabimus, quàm brevissimè nobis licebit. Interim cupio animadvertas, Lector, Sectanum nostrum post tantam Atheismi detestationem Catholicum dogma proponere in modum ovantis, & lætabundi; Iò etenim veteribus vox exultantis, &, ut ita dicam, triumphantis fuit, imò & inter sacra vocabula reposita, ut non uno in loco reponunt Authores, ex queis satis fit hìc adnotare Plaut. Casi. 19.

Iò Hymen Hymenæe, ò Hymen.

& Horat. 4. Carm. Ode 2.

Iò triumphe.

Exultans igitur in triumphantis morem contra Atheismum insurgit, ac Deum vivere, ideſt esse statim affirmat, atque docet. Optimè autem voce *vivit* pro *est* utitur, quippè quæ non solùm simpliciter *esse* significat, sed ipsum *esse* agens, operans, & cuncta ei subjecta insigni providentiâ gubernans, non otiosum, & iners efficaciter, veraciterque denotat, quippè, ut ait August. epist. 36. *Deus totus est oculus, quia omnia videt: totus manus, quia omnia operatur: totus pes, quia ubique est.*

88. *Et*

Non tamen ex animo poteris divellere Numen
Cognatum. Quodcumque vides, quodcumque movetur

Est

N o t æ.

88 *Et quamquam sis perditus, amens &c.* Hanc quæstionem proponit idem S. Doctor art. 1: inquirens: *Utrum Deum esse sit per se notum*: Hujus vestigiis penitus inhęrens Sectanus ex Psalmo 52. sententiam illam haurit, *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus*, proponitque, si non totidem verbis, certè eodem sensu; itaut is sit: Licet insipiens, & stultus sis, Athee, tamen negare non potes Deum esse, nec ignorantiam invincibilem de eius existentiâ prætexere, quandoquidem etiamsi ex S. Thomâ possit ea de Deo ignoratio dari, qua nesciamus, quid Deus sit, nullo modo tamen ea assignari valet, qua affirmemus, quod non sit: quoniam cognoscere Deum esse in aliquo communi sub quadam confusione, est nobis naturaliter insertum, & à nostro animo indelebile, puta, quatenus Deus est hominis beatitudo; homo etenim naturaliter beatitudinem desiderat, & quod naturaliter desideratur ab homine, naturaliter cognoscitur ab eodem. Hinc Ethnici ipsi, qui nescientes quid Deus esset, in Idololatriam deciderunt, quod Deus tamen sit, unanimiter, constanterque semper naturâ dictante confessi sunt; appositèque Cic. 1. de legib. ait. *Nulla gens tam immansueta, nec tam ferrea, quæ non etiamsi ignoret, qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat*; & veraciter, optimèque Euseb. apud Stob. *Non quærendum est, an Deus sit, sed protinus credendum, nam quæstione propositâ, etiam ille, qui impiissimam opinionem defendit, nempè Deum non esse, statim superatus ab iniquissimâ causâ decidit.* Rectè autem idem noster Sectanus dicit Deum animo nostro cognatum, quasi ptonunciaverit ejus existentiæ agnitionem esse nobiscum simul natam, ideoque minimè avelli posse, quippè naturaliter cordi, animæque insita.

90 *Quodcumque vides &c.* His duobus versibus tota S. Thomæ doctrina, artic. 2. & 3. ejusdem quæst., exposita continetur. Demonstrabile enim Deum esse toto art. 2., idque non

per

Est Deus, & grandi vestitur imagine mundus.

Sen-

NOTÆ.

per causam, & per priora simpliciter, sed per effectus, per quos ad cognitionem causæ venimus, contendit, juxtà testimonium Apostoli ad Rom. 1. ubi: *Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*: ex quolibet enim effectu demonstrari potest (inquit ille) propriam causam ejus esse, si tamen ejus effectus sint magis noti, quoad nos, quià cùm effectus dependeat à causâ, posito effectu necesse est causam præexistere. Undè Deum esse, secundùm quod non est per se notum, quoad nos demonstrabile esse per effectus nobis notos optimè concludit. Quocirca in his effectibus assignandis articulum tertium penè totum insumit, & ad eorum notionem quinque vias, ita nuncupat, instruit, nempè ex parte motus, ex ratione caussæ efficientis, ex possibili, & necessario, ex gradibus, qui in rebus inveniuntur, tandemque ex rerum omnium gubernatione, ut ibi distinctissimè videre est. Hæc autem omnia Satyricum nostrum compendiosè insinuasse hoc loco nemo non videt, si benè perpendat. Nec puto Veteres ab hac Catholicorum doctrinâ, licèt ii Idolorum cultui sacrilegè addicti fuerint longius aberrasse, imò semper in eâ sententiâ fuisse censeo, quod ex effectibus, & ex rerum ordine, & gubernio Dei præexistentia plenissimè resultaret. Habet enim Lucanus lib. 9.

Estque Dei sedes, nisi tellus, pontus, & aer
Et Cœlum & virtus: superos quid quærimus ultra?
Juppiter est quodcumque vides, quodcumque movetur.

Meliusque Cic. de Nat. Deor. *Quid potest esse tam conspicuum, tamque apertum, cùm Cœlum conspicimus, cœlestiaquè contemplati sumus, quam esse aliquod Numen præstantissimæ mentis, quo hæc regantur?*

91 *Et grandi &c.* Quia scilicet Mundus à Deo creatus, ejus existentiam, potentiam, providentiamque, quasi in quadam admirabili imagine demonstrat, eum per hæc, quæ creavit, & gubernat, plenius agnoscentes. Colligo totam Sectani sententiam, in qua nil non solidum, non efficax, non saniori Theologiæ consentiens, nil tandem, in quo rei, de qua

D agi-

Senserat ille prius, quas vento jecerat offas,
Nec capitis nutu nobis, dictisque probari;
Atta-

NOTÆ.

agitur, majestas, decus, & dignitas, additâ styli, dictionisque proprietate, non servetur. Itaque ejus ratio ad morem, & formam instituta. Sensus autem talis, nempe: Est, & erit, sicut ab æterno fuit, semper Deus, quem tù, ò Athee, insipienter negas & stultè, nam quidquid blasphemes, quidquid blateres, nunquam tamen fieri poterit, ut à corde, menteque divellas de ejus existentiâ sententiam, quam ipsa natura te docuit, restanturque plenissimè omnia quæcumque vides, quæcumque vivunt, & moventur, totusque prorsus Mundus, in quibus omnibus agnoscis imaginem primæ causæ rerum creatarum, primi moventis movendarum rerum, primæ necessariç causæ, qua alia necessaria causentur, imaginem tandem primæ causæ, ad quam referantur per gradus sui esse, suarumque bonitatis, & perfectionis omnia entia, & per quam res naturales ad suum finem sapienter ordinentur. Sed de hoc satis.

92 *Offas &c.* Jacere offas vento, idem est, ac loqui, dicere, & pronunciare offas; Vox siquidem, prout docet, & definit Aristot. lib. 2. de anima cap. 12. n. 5. & 6. est *Sonitus editus ab animâ residente in partibus circa cor ex percussione, & allisione aeris respirati ad asperam arteriam, dependenter ab imaginatione, significativus molesti, & jucundi.* Jacere igitur pro emittere, & ventum pro aere poeticè Author posuit, nisi forsan vento jacere dixit, pro disperdere, ut plura exempla id insinuant, quæ passim apud authores occurrunt: Quò ad vocem *offas*, eam usurpatam legimus Pers. Saty. 5. v. 5. pro carmine non deducto, & crasso filo composito, ampullato, turgido, atque inelaborato, quicquid enim inconditè tumet offa dicitur.

Aut quantas robusti carminis offas
Ingeris?

Noster ab ampullis carminum scriptorum deduxit ad significandas ampullas locutionis; minima differentia, an verba ampullosa, offæ videlicet, scribantur, aut pronuncientur, hoc enim, aut illo modo significentur, semper offas esse convenit; idest inconditas, & informes, licet turgescentes; Offa

pro-

Attamen expectas perfrictâ è fronte pudorem?
Ante verecundus fornix, verecundaque lena,
Quam Calaber. Sequitur, pransâque manu. Ob sate, dixit,
Temporibus, queis nulla fides! Si perlita cocco
Lana placet, multusque unâ anteambulo veste,
Si

NOTÆ.

propriè frustrum carnis informis, vel etiam sanguinolentæ; hinc de Juliâ nepte Claudii, qui adeò deformis erat, ut Antonii mater eum portentum hominum diceret, nec absolutum à naturâ, sed tantùm inchoatum, scripsit mordaciter, satyricè, & acutissimè Juven. Saty. 2. v. 32.

Cùm tot abortivis fœcundam Julia vulvam
Solveret, & patruo similes effunderet offas.

idest per veneficas potiones procurato abortu, massam sanguinis, unde infans coagmentandus erat, ejiceret.

93 *Attamen expectas &c.* Ad rem nostram optimè Euripides in Supp. *Vir turpis verecundiâ moveri non potest.* Unde Plaut. in Bacch. *Illum periisse dico, cui quidem perit pudor.*

94 *Ante verecundus fornix &c.* Lupanar dictum fornix, & meretricia cella: Sic Seneca Controv. lib. 1. *Redolens adhuc fuliginem fornicis*; & in Priapejâ: *Nigri fornicis oblitus favillâ.* Martial. item lib. 1. Epig. 35. ad Lesbiam meretricem procacem scripsit:

Raraque, si memini, fornice rima patet.

96 *Temporibus &c.* Solita plurium Scriptorum cantilena, præsentia tempora esse prioribus deteriora. Idem de suis dixit Juven. Saty. 13. v. 27.

Nona ætas agitur, pejoraque sæcula ferri
Temporibus, quorum sceleri non invenit ipsa
Nomen, & à nullo posuit natura metallo.

Ita authores primi, medii, & ultimi ævi passim dolent, idem & futurum ævum clamabit.

97 *Multusque &c.* Anteambulones inter servos collocat *Pignor. de Serv.*, qui ait Dominum domo egredientem ab

D ij ante-

Si sellâ, & curru vectari turbidus alto,

Indue

NOTÆ.

anteambulonibus præcedi solitum testibus Plin.lib.3.epist.14., Cornific.l.4.,Martial.l.3.Epig.93.,& l.10.Epig.74., ubi habet

Jam parces lasso Roma gratulatori,
Lasso clienti. quamdiù salutator
Anteambulones, & togatulos inter
Centum merebor plumbeos die totâ?

& tandem lib.2.

Sum comes ipse tuus, tumidique anteambulo regis.

Hinc Svetonius in Vespas. c.2., qui *eum identidem per contumeliam anteambulonem fratris appellat*. Græcis pariter in usu fuere, & denominati προπόμποι, quasi prævii deductores a προπόμπη, quæ erat in solemnibus pompis comitatus præcedens, & prævia turba: Imo & mulieres habuere suas anteambulatrices, quæ præibant ex officio, (ait idem Pignorius supra laudatus) subsequebantur pedissequæ. His præmissis jam ad nostrum Sectanum, qui plurimam famulorum turbam sub voce *multus anteambulo* comprehendit, appositèque eâ utitur, nam loquens de personâ in eminenti dignitate constituendâ, nemo est qui nesciat in solemnibus pompis famulos Dominum præcedere solitos, non verò subsequi, uti fit cùm privatim incedit. Publicum hunc morem satis est attigisse.

97 *Una veste &c.* Italicè, vulgariterque *livrea*; sic famulorum vestis nuncupata, benèque una dicta, non quod omnibus unica, sed quia confecta ex eâdem materiâ, colore, & ordine. Legi antiquitus quibusdam nationibus suam cuique propriam vestem fuisse, ut Parthis Sarabarbaras, Gallis lineas, Germanis rhenones, Hispanis striges, Sardis mastrucas &c.; sicut & hominibus liberis aureas, Bombycinas, conchyliatas, fluxas, laciniatas, pictas, purpureas, sinuosas &c.: Sed respectu servorum nil aliud in totâ antiquitate occurrit, quam Tunicæ vulgarissimus usus, qui Romæ præcipuè obtinuit, ut legere est apud Plautum Amphitru. ubi Sosia loquitur

Imò equidem tunicis consutis huc advenio, non dolis.

Senec. de brev. vit. cap.12.: *Cùm videam, quàm diligenter exoletorum suorum tunicas succingant &c.*, & Cic. in Rullum de

Ca-

Indue Romanos mores, dediſce vereri

Quas

NOTÆ.

Capuanis: *Jam verò quis metus erat tunicatorum illorum*: In formâ veſtium fuit ergo etiam quædam uniformitas, tunc præcipuè, cùm eis pænulæ fuere tributæ, poſtquam Imperatorum temporibus luxus ad liberos homines obtinuit, & ad ſervos continuò tranſiit. Venio ad materiam, quæ ſemper lanea fuit, teſtantibus Martiale, aliiſque; unicam differentiam in eâ agnoſco, quod elegantioribus ſervis Canuſinatæ, ideſt pretioſiores, vilioribus autem per illam ætatem craſſiores ſuperimponerentur. Communior autem color rufus, & fuſcus fuit, nam Canuſinas lanas tales eſſe meminit Martia. lib. 14., ex quo alibi ſcripſit.

Roma magis fuſcis veſtitur, Gellia rufis,
Et placet hic pueris, militibuſque color.

Has refert ad nobiliores ſervos, nam viles omnes pulli ex eodem Martia.

Lana quidem triſtis, ſed tonſis apta miniſtris:
Quales nos primo de grege menſa vocat.

Sanè ad luxum pertinuit, quod in Nerone reprehendit Svetonius cap.30., *nunquam carrucis minus mille feciſſe iter, ſoleis mularum argenteis, canuſinatis mulionibus*. Hinc fortè noſtrorum temporum moris, quoad uniformitatem coloris, imago refulſit, at cum ipſa uniformitate abuſum in pretio debemus Alexandro Imperatori, de quo Lampridius in ejus vita: *auratam veſtem Miniſtrorum nullus, vel in publico convivio habuit*, quod poſtmodum in miniſtris Imperatoriis ſervatum habet Amm. Marcel. lib.26. *Tunicâ auro diſtinctâ, ut regius miniſter*. Tantam in antiquitate, ut nunc, colorum varietatem non invenio, multò minus tot ſuperpoſitas zonas; idem, quantum conjicio, cunctis ſervorum veſtibus in communi ſumptis, non in particulari acceptis; quidquid fuerit de pretio, & de purpurâ, auroque intextis, aut variegatis tunicis, ſeu pęnulis, queis poſtmodum veſtiti fuere ſervi Imperatoris tantùm, uti noſtra ætate per ſummum nefas indutos etiam viliorum perſonarum famulos conſpicimus, & dolemus.

99 *Indue Romanos mores &c.* Apage monſtra iſta, præſertim

ſub

Quas tibi narravit de relligione pusillo
Fabellas puero genitrix, & garrula nutrix.
Esse Deos credat plebs ærumnosa, gravisque,
Quique urbem pascunt duri, rasique bubulci,
Hi

Notæ.

sub Sanctissimo, atque piissimo Pontifice Innocentio XII., sub quo, quia caro, & sanguis non corrupit viam suam, virtuti solummodo, & pietati pręmia, dignitates, honoresque tribuuntur. Hinc non Romani mores detestandi, sed Philodemi mens, atque lingua blasphema, quæ fabellas appellare non horret, ea quoque religionis dogmata, quæ cum ipso lacte a genitrice suximus, quæque pia Mater à prima infantia nos edocuit.

102 *Esse Deos &c.* Dixit Philodemus religionem in Deos esse aniles fabulas, modò fidem in eosdem tribuit plebis, bubulcorum, rusticorumque simplicitati, in quibus illam supponit invincibilem ignorantiam dari posse de Deo, quem nemo mente sanus negavit; cùm *nulla gens sit*, teste Cicero 1. de Legibus, *neque tam immansueta, neque tam fera, quæ non, etiamsi ignoret qualem habere Deum deceat, tamen habendum sciat.*

102 *Plebs &c.* Idest infelix, molesta seu potius rudis: Hanc *anxiam* Stat. 2. Sylva. 1. *Jejunam* Lucan. l. 3., *Miseram* Horat. 1. Serm. Saty. 8. dixere: Unde Plebejus *pauper* Plau. Pœnul. 7.

Heus tu, quamquam vos videmur tibi plebei, & pauperes &c.

Omnia hæc epitheta penè synonima sunt.

103 *Quique urbem pascunt &c.* Serendo, metendo, & asportando in Urbem frumentum, & fruges omnes reliquas. Vide Juvenal. Saty.

Qui pascunt Urbem circo scænæque vacantem.

Ubi etiam de fortibus, & miseris pulchram habet sententiam.

103 *Duri, rasique &c.* Bubulcos pro quibuslibet agrorum cultoribus: propriè enim bubulci aratores sunt apud Cic. 1. de nat. Deor. & alios: Duri autem, qui laborum patientes, per translationem nuncupati, quasi in iis indurati; ut sunt Virg. 4. Georg. *arator durus*, Ovid. lib. 41. Metam. *Messor durus*, & similia.

100 *Rasi-*

Hi paveant tædas, & sulphura gurgitis imi;
Quippe aliter fortes unà, miserique pararent
Divi-

NOTÆ.

103 *Rasique &c.* Capillamento penitus nudati, ut hodie plerumque visuntur: nescio an hoc ad eorum infelicitatis signum referendum sit, cùm me moneat Svetonius Caligulam *uxorum capita rasisse* ad indicium maximi luctus: propius verisimili esse autumo Sectanum eruditæ antiquitatis amantissimum veterem servorum conditionem in medium attulisse, qui plerumque semitonsi, & glabri, nisi qua à vertice in occiput capilli in geminum nodum constricti dependerent, quemadmodum ex Cipriano, aliisq; probat Pignor. de Servis pag. 256. Porrò bubulcos, Aratores &c. servos fuisse in familia rusticâ satis compertum est apud eumdem Pignorium: Etiam conditione servili in liberam immutatâ nunc semitonsi procedunt, fortè ad munditiem &c.

104 *Hi paveant &c.* Ignem, quo damnati, in Inferno torquentur.

104 *Gurgitis imi &c.* Inferni, quem Gurgitem imum poeticè nominat; Gurges etenim de flumine, mari, & omni aquarum congerie profundâ, in quibus aqua vertitur, atque ad imum natantem trahit quadam insatiabili, inexplebilique violentiâ: Exemplum à Cic. petimus: *Quæ unquam Carybdis tantos exhaurire gurgites posset?* Ad rem nostram pluris facit Virgil. 6. Æneid., ubi Acheron inferni fluvius dicitur.

Turbidus hic cœno, vastâque voragine gurges.

En tibi Acherontis gurgitem, eumdemque inexplicabilem, quia vastâ voragine; fortè partem pro toto posuit poeticè: Jam ad profunditatem, quam in centro terræ positam faciunt Theologi; quidquid sit de Virgilii 6. Æneid. sententia, qui profunditatem Tartari duplo majorem esse spatio illo, quod est à terra in Cœlum, censuit; vel potius Homeri, & Hesiodi, qui æqualem constituere. Prior 8. Iliad.

Tantùm sub inferno, quantùm Cœlum est à Terrâ.

Posterior in Theogon.

Tantùm sub Terra est, quantùm in Cœlum distat Terra
Par enim spatium à Terrâ in Tartarum caliginosum.

Ex

Divitibus cædem. Sapiens hinc condidit astra;
Et nemo infernas vidit quas hactenus umbras
Sed quoniam recta audire, & meliora recusas,
Primo disce loco quædam civilia vitæ
Præcepta, atq; animo sapiens nunc adhibe puro.
Nos etenim (puto jam nosti) docti sumus & quos
Socraticâ cæpi tractandos molliter arte

Sor-

NOTÆ.

Ex his meminit Jo: Chrisost. homil. de futuro jndic. *Commemorant Stygis aquas, ac Tartarum tantùm à Terra distantes, quantùm hæc a Cœlo.*

105 *Quippe aliter &c.* Caussam dat, qua infernus, pęnæq; plebi persuasæ fuerint, nè scilicèt fortes, ideſt robusti corpore, & animo immites, cæteroquin mendici, & miserabiles in malum irruerent, & ut sibi divitias, & commoda compararent, necem divitibus, dominisque intentarent, juxtà illud Sallust. in Jugurth. *Expertus sum parùm fidei miseris esse*: Sic Atheus sub Philodemi nomine suas blasphemias edere pro, sequitur.

106 *Sapiens &c.* Ulteriùs in impiâ sententiâ progreditur docens Cœlum esse purum Sapientum virorum inventum, nec aliquem esse, qui de Inferorum statu huc usque retulerit. Apage nebulonem hunc.

108 *Sed quoniam recta audire &c.* Sectanum pium hominem quis non dixerit, nam blasphemiis, & erroribus Philodemi minimè assensum præbuit, ipso Philodemo teste hoc loco &c.

109 *Primo disce loco &c.* Transit Philodemus ad tradenda dogmata, quæ ad mores spectant. Videat quæso Lector quantùm & hæc à rectâ vivendi normâ aberrent.

111 *Nos etenim &c.* Blanditur nimis sibi ipsi Philodemus, dum se doctum dicit, fortè alii aliter sentiunt.

112 *Socraticâ cæpi &c.* Socrates Apollinei oraculi testimonio sapientissimus, primus ethicen invexit, adhortans ea inquirere, quæ mores instruerent, & reformarent, & quorum usus

nobis

Sordibus emergunt vulgi, totàque probantur
Urbe. Faber veluti scabro de marmore Nymphas,
Sic ego Damophilus figulorum gloria, vili,
Plebejoque luto facies effingo decoras.
Pauca tibi dabo quæ teneas. His tramite recto,
Quoque voles, ibis. Multos cole pronus amicos,
Et magnos, quibus est aliquid corradere; lucrum
Si

NOTÆ.

bis domi esset necessarius; teste Laertio in ejus vitâ.

113. *Faber veluti &c.* Malus statuarius est Bion, si marora tam incomposité sculpat: Dedignabuntur sanè Nymphę, orrebit Diana, ac si novum Athęonem aspiceret, si tali arfice efformabuntur eorum imagines.

114. *Sic ego Damophilus &c.* Plastis,& Pictoris celeberrimi omen apud Plinium lib.35. cap.12. *Plastæ laudatissimi fuere Damophilus, & Gorgasus, iidemque pictores.* Plastes artis figulinæ artifex; huic se Philodemus assimilat, sed non cuicumque, verùm Damophilo, qui plebejo luto pulcherrimas imagines effingebat: Hæc, quoad Philodemum, accomodantur, in quantùm ad animos eorum, quos efformare aggreditur, referuntur, ac si dixisset, sui operis esse in illis virtutem, prudentiam, cæteraque humanæ, civilisque vitæ decora, quasi plasticâ arte manu perficere.

116. *Pauca tibi dabo &c.* Potius nimia, quia nimis mala, & ad mores corrumpendos, non autem efformandos, plus quàm satis.

116. *His tramite recto &c.* Sed per omne nefas tantùm.

117. *Multos cole &c.* Doctrina etiam Ethnicis damnata, nedum nostris hujus temporis, etiamsi laxioribus, probabilistis. Certè Arist. topic. 3. docet: *Quod amicitia melior est divitiis, & nullus honorat divitias propter se, sed propter aliud:* Hinc secundùm Cice. lib.2. de Nat. Deorum. *Si amicitiam ad usum referamus nostrum, non ad illius commodum, quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quædam utilitatum suarum,* quia ex eod. 2. de Finib. *Amicitia non sub dubiâ utili-*

E *tatis*

Si deerit, mora nulla, alios pete; semper habebis
In promptu causam. Socio si cernis amore
Pectora conjungi, pulchrâque cupidine mentes,
Tù propera, & tacitus quæ sint aptissima cerne
Semina diffidii; alterius mox defer in aures
Hausto, quæ socius dixit, fecitque phalerno,
Et mendas animi retege; ut meretricis amorem,
Jactus

Notæ.

atis ratione effici solet, sed ipsâ ex se oritur, & suâ sponte nascitur. Pulcherrimè autèm ex nostris Ambros. 3. offic. *Virtus est amicitia, non quæstus*: ex Poetis Ovid. 2. de Ponto dolet, quod

Illud Amicitiæ quondam venerabile nomen
Prostat, & in quæstu pro meretrice sedet.

119. *Semper habebis &c*: Consonat tritissimo illi adagio: *Qui vult ab amico discedere, causam quærit.*

123. *Semina diffidii &c.* Benè Terent. in Andriâ: *Valeant, qui inter nos diffidium quærunt.*

123. *Defer in aures &c.* Quamvis uti scribit Chrisost. super Matth., *ubi amicitia permanet, nihil facilè creditur, nihil facilè recipitur, quod diffidium possit operari*, quia tamen ex Aug. ad Cosen., *ea in malo esse non potest*, ideò de medio illam posse tolli inter sibi rivales persuadet Philodemus, si proponat uni ex amicis alterius vitia, quamvis ipsâ delatione nil vitiosius; Itaut ex hac causâ dissolvendæ amicitiæ occasio nascatur cum sui plausu, ex constanti illo Publ. Mim. Axiomate edoctus amicus, quod *amici vitia si feras, facis tua.*

224. *Hausto quæ socius &c.* Cavendus ergo Philodemus, qui sibi ipsi conscius est, quanam ebrius dicere solitus sit, nec emendatur.

124. *Fecitque Phalerno &c.* Phalernum vinum optimum ex agro Phalerno in Campaniâ: Tibullus: *fumosos veteres proferre Phalernos.*

125. *Et mendas &c.* Hic Philodemus ad fidem ab amico captandam, ei insinuare nititur hoc argumento illud communissimum axioma, *In vino veritas*: de quo Plato apud Plutarch.

Jactus talorum, rixas; finxisse juvabit
Multa, ubi vera tibi desunt, quæ opponere possis.
Cum semel illieris furtivo pectora felle,
Cœperit & tenerum discordia rumpere fœdus,
Hunc, atq; illũ verbis palpa, & gnavus utrumq;
Junge tibi. Pyladi charus dum vivit Orestes,
Nec Pylades lucro est, nec quidquam donat Orestes.
Hoc quoque præstabit multum, si nactus amicũ
Et juvenem, & tumidum fortunæ divite censu,
Arte coles. Lauda indoctum; si carmina gaudet
Pangere; Virgilius, Naso, mollisque Catullus
Judice te cedant primas. Si pulcher haberi
Niti-

NOTÆ.

tarch. Problem. dec. 2.: *In vino, sicut in speculo multorum ingenia* prævidentur.

126. *Finxisse juvabit &c.* Forsan deductum ex illo Terentii loco in Hec. *facis injuriam, confingis falsas causas ad discordiam.*

131. *Pyladi charus &c.* Pyladis, & Orestis fabula omnibus obvia; sensus sententię clarissimus.

135. *Lauda indoctum &c.* Caveat, nè is, qui laudatur, à malo viro se laudare sentiat, siquidem *timere sic magis poterit, ne aliquid mali fecerit*, si vera est sententia Ann. apud Lact. lib. 1. Quidquid tamen de hoc sit; *præsentem laudare Adulatoris est*, inquit Arist. 2. Rhetor., maximè cum vitia virtutis nomine nuncupantur. Cùm igitur *non possimus*, ex Plutarch. de præceptis connub., *aliquo amico uti, & adulatore*, apage qualemcumque hujus doctrinæ Magistrum, ac Sectatorem, pestiferum quidem hominem, *neque ei aures patefaciamus, ne adulari nos sinamus, in quo falli facilè est; tales enim nos esse putamus, ut jure laudemur*: Cicer. in Lelio,

135 *Si pulcher &c* Perniciosas, nimisque in praxi frequentes adulandi regulas tradi: Philodemus Sectano: Eas

Nititur : *Endymion* , *Cypridis puer*, *Atys*, *Adonis*
Hoc propiore , *tibi sint Burrhi* , *Nasicæque*
Rusi-

NOTÆ.

videlicet , quibus nobiles , divitesque juvenes sibi devinciat ; quorum respectu , expressè præcipit benè inspiciendum , in quo peccent , & si se bellulos , pulchrosque existiment , tunc ambitionem hanc censet magis fovendam, & laudibus exagerandam , eos etiam præferendo illis , quos pulchritudine celeberrimos laudaverunt Poetæ , puta ;

138. *Endymion &c.* De Endymione, satis alibi dicemus in his notis , ubi de comœdiâ Endymionis .

138. *Cypridis puer &c.* Cupido Veneris filius, nam Cyprides Venus dicta fuit , quod ei primùm in Cypro Insulâ Templum sit constitutum , vel quia parientibus præsideat , quod græcè κύειν parere sit : hanc enim vocem hoc sensu usurpatam inquit Favorinus : Favet autem primæ sententiæ Horat. lib. 1. Carm.

Sic te Diva potens Cypri .

Ex hac genitus fertur Cupido pulcherrimus ephebus , qua de causâ Amorum Deus nuncupatus .

138. *Atys &c.* Etiam formosissimus puer, quem Cybele sacris suis præfecit , eâ conditione , ut perpetuò castitatem servaret : sed cùm posteà Sangaritidem Nympham compressisset, ab iratâ Deâ in furorem actus ; cùmque manus sibi inferre conaretur , miseratione ducta in Pinum arborem mutavit . Notissima fabula ex Ovid. Metam. lib. 10.

138. *Adonis &c.* *Formosum* vocat Virgil. Eclog. 10. , *Niveum* Propert. lib. 2. Eleg. 14. , *Pictum murice* Auson. Sect. 2. in Cupidine cruciato ; Filius autem Cynaræ Cypriorum Regis , & Myrrhæ ; quem Venus in deliciis habuit , sed inter venandum apri dente sub inguine percussus, interiit . Hunc miserata Venus in florem Adonium , qui est sanguineo colore , transformavit . Fabulam habes penès Auson. Sect. 1. Epigr. , & Ovid. lib. 10. Metamorph. , ubi refert eidem festa dicata , Adoniaque nuncupata , quæ cum planctu ad Adonium fluvium , & Byblum Oppidum celebrabantur à mulieribus Veneris ploratus imitantibus .

137 *Burrhi*

Rufini, & quidquid mejens natura creavit.
Mane novo dum ſtertit adhuc reſupinus, & efflat
Heſter-

NOTÆ.

139. *Burrhi &c.* Hi ſunt Sectano turpiſſimi homines, quos pluries in ſuis Satyris vexat; ideò mittimus Lectorem ad loca propria, quibus noſtras Notas uberrimè addemus.

140. *Et quidquid &c.* Fateor me totum hoc Sectani opus ſemper venerabundum fuiſſe admiratum, ac ejus elegantiam, ordinem, ſales, venuſtatem, Latinam puritatem, inimitabilemque in ſcribendo facilitatem, proprietatemque in ſe exprimendo, nunquam ſatis commendari poſſe cenſuiſſe. Sed totam eruditorum Republicam judicem appello: Me perjurii reum ſiſtat, ſi mentior, Satyricum noſtrum hoc loco, nedum veteres, ſed ſeipſum ſuperaſſe: Propoſuit ſiquidem pulcherrimos pueros ab adulatoris genio turpiſſimis hominibus ad amico puero indulgendum comparatos, inter quos Burrhum, Naſicam, Rufinumque nominat; & quia in his ſibi ſiſtendum non cenſet, addere propoſuit iſtis omnes quotquot turpitudine inſignes, vel vixerint, vel adhuc vivant: Si in imitatione veteris Scriptoris perſiſtere voluiſſet, potuiſſet ſibi proponere Juvenalem Saty.2., qui de Julia agens, ait:

Et patruo ſimiles effunderet offas.

Quò natorum ex eà turpitudinem acritèr, jocosèque morderet: At noſter Sectanus acriori joco deformitatem, ignaviam, ſtultitiamque iſtorum exprimere volens, non natos, non genitos, non homines dixit; ſed quaſi abortivum quoddam nuncupavit, immo multò minus, quàm abortivum, nam naturam mejentem eos creaſſe protulit: Mejere quidem eſt urinam emittere, quod etſi natura impellente fieri hoc eveniat, attamen in noſtro caſu hos fœtus potiùs effluxiſſe ſenſus loci oſtendit, ex Martial. imitatione lib.12.Epig.32., ubi de matellâ fractâ.

Matella curto rupta latere mejebat.

In quem locum Scholiaſtes habet: *Ex qua ruptà effluebat urinà*: Sic optimè dictum Sectano non peperiſſe hominem, ſed quaſi mejendo putidum emiſiſſe excrementum:

141. *Mane novo &c* Stertere, ideſt dormiendo ronchos emit-

Hesternæ sordes cœnæ, crudumque phalernum,
Ante fores persta; etsi postulat ille matellam,
Tù prior ingredere, officiisque puer, cave, vincat,
Et Patrem, Dominumq; voca. Modicum hoc, nisi Regem

Appel-

NOTÆ.

emittere, pro dormire, quemadmodum Juven. Saty. 1. ait:

Doctus, & ad calicem vigilanti stertere naso.

141. *Et efflat &c.* Rem spurcissimam eleganter circumscribit, quoniam ructus est cibi & potus in stomacho malè concocti ventosa per os efflatio, ut docet Colum. lib. 6. c. 6. *Cruditatis signa sunt crebri ructus & c.*, quamquam honestata Stoicorum sententiâ, qui *crepitus* dixere æquè liberos, ac *ructus* esse oportere. Cicero Pet. lib. 9.

143. *Ante fores &c.* Vilissimum servitutis genus.

143. *Etsi postulat &c.* Prosequitur proponere maximæ adulationis, vilissimique servitii genera: videlicèt quemcumque famulum prævenire ad ferendam matellam Domino, & similia, vix auribus honestis ferenda; Matella vas, in quo mingitur.

144. *Officiisque puer &c.* Puer pro famulo: Tribus enim modis puer nuncupatur. Primò, cùm famulum significamus: Secundò, cùm puerum contrario nomine puellæ dicimus, marem denotantes: Tertiò, cùm ætatem puerilem intelligimus. Paul. de verb. signif. l. puer.

145. *Et Patrem &c.* Scimus Patrem in multiplici sensu acceptum authoribus, ideoque Patrem non tantùm nuncupatum à natura, sed ab affectu, à reverentia, à religione, ab authoritate. At hoc loco nil nisi Patrem à reverentiâ, innuere voluisse nostrum Sectanum certum est; nam hìc nec naturalis Pater esse potuit, nec in sublimiori significatione accipiendus, nam Regi inferiorem facit: Undè nec religioni imputanda est hæc vox ad sensum Virg. lib. 9. Æneid. v. 17. ubi de Jove.

O Pater, o hominum, Divumque æterna potestas.

Et lib. 3. v. 89. de Apolline.

Da pater augurium.

cui

cui adde Flaccum lib. 5.

Phœbi genitoris ad aram.

plurimosque alios, quos omitto; quia satis de vulgari veterum opinione testatur uberrimè noster Lactantius lib. 4. divi. Institu. c. 3. *Itaque & Juppiter à præcantibus Pater vocatur, & Saturnus, & Janus, & Liber, & cæteri deinceps, quod Lucilius in Deorum concilio irridet.*

145. *Dominumque &c.* Dominum pro hero accipit, ut servetur ordo, de quo in præcedenti notâ: Quadrat locus Martial. lib. 1. Epig. 82.

E servo scis te genitum, blandèque fateris,
Cùm dicis Dominum, Sosibiane, patrem.

Vox tamen superba, & adulationis plena, ideòque ab optimo Imperatore Augusto rejecta, teste Suet. in ejus vita c. 53. *Domini appellationem, ut maledictum, & opprobrium semper exhorruit, cùm spectante eo ludos, pronunciatum esset à mimo: O Dominum æquum, & bonum! & universi, quasi de ipso dictum exultantes comprobassent, statim manu, vultuque indecoras adulationes repressit.* Forsitan tunc tantùm Domini nuncupabantur Dii, non homines, ideoque titulum respuit Imperator, nè videretur Divinos honores usurpare voluisse: Faciunt Ovid. de Jove.

Domino solvere vota Jovi.

Et Virgil. lib. 3. Æneid. v. 113. de Cybele.

Et juncti currum Dominæ subjere leones.

In quem locum Servius: *Dominas Deas dicunt, ut alibi.*

Hi Dominam Ditis thalamo deducere adorti.

Sanè Dominam propriè Matrem Deum dicit Varro, & cæteri affirmant; nam & ibi Proserpinam ideò à Virgilio Dominam appellatam, quod ipsa terra esse dicatur, sicut & Mater Deum.

145. *Nisi Regem &c.* Reges pridem ab Adulatoribus, & Parasitis vocatos eos, quos sibi demereri volebant, habemus ex pluribus locis eruditæ antiquitatis: Præeat omnibus Iuvenalis Saty. 5. de Parasito.

Fructus amicitiæ magnæ cibus: imputat hunc Rex,
Et quamvis rarum, tamen imputat.

Ubi Rex de patrono divite interpretatur, sed clariùs Mart. lib. 1. Epig. 113. in Priscum, quem protestatur non adhuc cognitum, ob præsumptam liberalitatem Dominum, & Regem appellasse, sed ad nomen proprium rediisse, statim ac de ejus ava-

Appelles, geniumque in poplite curvus adores.
Ut

NOTÆ.

avaritiâ sibi constitit: Audiamus in re jocantem.

Cùm te non nossem Dominum, Regemque vocabam.
Cùm benè te novi, jam mihi Priscus eris.

& alibi Olo illudentem lib. 2. Epig. 68.

Quod te nomine jam tuo saluto,
Quem Regem, & Dominum prius vocabam,
Nè me dixeris esse contumacem.
Totis pilea sarcinis redemi.
Reges, & Dominos habere debet,
Qui se non habet, atque concupiscit,
Quod Reges, Dominique concupiscunt.
Servum si potes, Ole, non habere
Et Regem potes, Ole, non habere.

146. *Geniumque &c.* Iterum de adulandi disciplinâ; adulatores siquidem vilissimè se gerunt in præstandis alicui, cui assentari volunt, obsequiis: Benè itaque affertur verbum *adorat*, quod ad Deos tantùm retulere communitèr authores; optimè additus Genius ex prisci moris imitatione. Inquiramus per partes: Adoratio soli Deo convenit, si autem aliis præstetur Idololatriæ crimen est. Vox ipsa Latinis hinc efformata fuit., quia Diis homines reverentiam præstaturi manum ad ora admovebant, suaviabanturque, de quo V. Lipsium lib. 2. Elect. cap. 6., & Muretum, & latè Varr. lib. 10, c. 1. Genius porrò ad mentem Ethnicorum duplex erat, bonus, & malus, qui cuique homini præsidebat; appellatus idcircò ab Hora. epis. 2. lib. 2., *albus, & ater.*

Scit Genius natale comes, qui temperat astrum,
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum
Quodque caput, vultu mutabilis, albus, & ater.

Ergo & is, ut ait Poeta, Deus erat, imò plusquam Deus, nam confunditur cum fato ab Empedocle apud Plutarch. de tranquil. animi; quandoquidem Deos fato subesse censuerunt Poetæ. Quidquid sit de hoc, non ulterius disquirendum: Certè ex dictis abundè resultat Philodemi doctrinam, ejusdem penè generis fuisse, quàm ea, secundùm quam soliti erant Ethni-

Ut benè dormitum? certè color optimus, & quo
Te

NOTÆ.

Ethnici Deos venerari speciali cultu, quod & clariùs efficitur per additionem *Genium*, quasi hunc, uti Deum colendum esse placuerit; Evidentius etiam id demonstrat illud, quod statim sequitur.

146. *In poplite curvus &c.* Proni, & in genua flexi Idololatræ adorabant suos Deos, hinc genuflexio propriè ad adorationem pertinet, licèt aliquando ad reverentiam, & honorem civilem usurpata fuerit: Pro Deorum adoratione sunt Ovid. 3. Metamor.

Et genibus pronis supplex, similisque roganti.

Curt. lib.8. *Tù Macedonas voluisti genua tibi ponere, venerariq; te, ut Deum*; Sueton. in Vitell. c. 2. *Idem miri in adulando ingenii, primus Cajum Cæsarem adorari, ut Deum instituit; cùm reversus è Syriâ, non aliter adire ausus esset, quàm capite velato, circumvertensque se, deinde procumbens*; & tandem Livius l.30. *Qui ubi in Castra, & Prætorium convenerunt, more adorantium accepto, credo, ritu ex ea regione, ex qua oriundi erant, procubuerunt.* Utique ritum adorationis optimè expressit Sectanus, eoque abutentes adulatores carpsit, omnia ex imitatione, & ad sensum nobilissimorum Scriptorum melioris ævi, & ad normam vetustissimæ consuetudinis. Addo poplitem esse verè partem oppositam genu, dictam quod plicetur, & curvetur, ita omnes Grammatici: cum relatione ad hanc curvationem, quæ in adorando fit, posuit Poeta poplitem pro genu; sed quid de authoribus supra relatis, qui omnes de genu prædicant? Promiscuus harum vocum usus scriptorum arbitrio relictus fuit, inde poplitem pro genu eleganter dixere Virgil. 12. Ænei., Curt. lib.6. Stat. 5. Sylva. 4., & Lucanus lib.2.

Deposito victum præbebat poplite collum.

147. *Color optimus &c.* Philodemus homo morigeratus est; sciens inurbanum esse amico, vel patrono pallorem, aliudque dubiæ salutis indicium, inter surgendum præcipuè è lecto, nunciare, de optimo colore, perfectæ sanitatis argumento gratulatur.

148. *Florere &c.* Dicitur de fulgore omni, undè benè de

F opti-

Te Superi florere velint post mille Decembres.
Dum ventrem exonerat, molli emunctoria chartâ
Apta-

NOTÆ.

optimo faciei colore noster author ex veterum scriptorum imitatione. Habet de puerorum genis Senec. in Hyppoli.

Ut fulgor teneris, qui floret genis.

Ubi fulgor genarum florere dicitur, quia roscidus, splendidusque simul: rationem hujus vinculi à Philosophis haurio, qui splendorem omnem naturæ igneæ esse censuerunt: undè fit ut non omninò respuendi sint illi, qui vocem Latinam *flos* ducunt à voce Græcâ φλὸξ, cùm flamma ignis sit instar floris; Certè utramque vocem, seu ei affinem, nunquam, aut saltèm rarò disjunctam legimus, exempla suppetunt plurima apud Lucretium lib. 4.

Florentia lumina flammis.

Manilium lib. 5. de Templis Cœli ære fulgentibus.

Lætisque micare floribus.

Stat. 1. Thebaid.

Arcano florentes igne smaragdos.

Et Claud. in Magnete.

Quo lumine floreat arcus.

Quin & promiscuè sumpta, quandoquidem quas ex lib. vij. Æneid. vocavit Virgil.

Florentes ære catervas.

Dixit postmodùm in 8.

Fulgens ære catervas.

Propius etiam ad Sectani mentem idem Virgil. eodem lib. 8. ubi posuit, *Flos juvenum*, pro juventute, quæ verè ætatis flos: Ita vetus inscriptio in Agro Veronensi: FLORENTES ANNOS MORS IPSA ERIPUIT: Juventutem indicat, quæ flos nuncupatur Livio l. 8., & 32., Pinda. Ode 3. Olymp., Demadique apud Athen. lib. 3.

148. *Post mille Decembres &c.* Post mille annos: V. notam ad illud Secta. Saty. 3. *fassusque Decembres.*

149. *Dum ventrem &c.* Aliud vilissimum servitii genus proponit.

149. *Molli emunctoria &c.* Ad abstergendum podicem: mollis

Aptaque finge manu; sed non sit scripta papyrus,
Nè ferrugineo crispetur pulvere podex
Ingenuus. Nimium tener est in partibus illis
Sensus Trojugenis, quos ipsa subucula sæpe
Pedi-

NOTÆ.

mollis chartæ usus proponitur, nè nates delicatas lædat: Emunctoria autem propriè sunt linteoli ad purgandas nares, quod fit cùm ex eis detrahitur muccus, qui est cerebri excrementum; eleganter hoc loco translata ad purgandas nates ex emissis excrementis per podicem fœdatas: appositè tamen ad vulgare quoddam dicterium, quo inutiles chartas dicimus, *esser buone per far fazzoletti &c.* Interim scias volo, quod apud Romanos, quibus usus chartæ non erat, pro sordido isto ministerio spongiæ virgis alligatæ inserviebant; Vide Senec. Epist.70. *Nuper in ludo Bestiariorum, unus è Germanis, cùm ad matutina spectacula pararetur, secessit ad exonerandum corpus. Ubi lignum id, quod ad emundanda obscęna adherente spongiâ positum est, totum in gulam farsit &c.*

150. *Sed non sit scripta &c* Non tantùm mollem optat, sed nec scriptam; rationem dat: nè pulvis super impositus podicem offendat.

151. *Ne ferrugineo &c.* A colore ferreo, cujus communior usus; qualis est ea, quæ apud plerosque lacus, Vulsiniensem præcipuè, colligitur,& asportatur, venumque ubique prostat.

151. *Crispetur &c.* In rugas contrahatur corpus totum concutiens. Adhęreo explicationi Casauboni in illud Persii Saty. 3.

His populus ridet, multumque torosa juventus
Ingeminat tremulos naso crispante cachinnos.

quæ, inquam, explicatio ita se habet: *tàm vehementer irridet, ac cachinatur, ut totum corpus côncutiat, & nasum in rugas contrahat*: Hinc monemus rectè Persium à Sectano hoc loco imitatum.

153. *Quos ipsa subucula &c.* In enervem, effeminatamque Romanorum juvenum mollitiem jocatur argutissimè, qui à

Pædicare solet. Capitis dum liberat aurum,
Reti-

NOTÆ.

tenui subuculæ, vestisque cujuscumque rugâ, non aliter ac si acri tormentorum genere mulctaretur, se lædi dolent: Sententiam sumpsit Sectanus ex Mart. Epig. 100. lib. 11., in quo de Lesbia

De Cathedrâ quoties surgis, jam sæpe notavi
Pædicant miseram, Lesbia, te tunicæ.
Quas cum conata es dextrâ, conata sinistrâ
Vellere, cum lacrymis eximis, & gemitu.

153. *Capitis &c.* Totum hoc quoque mollem juventam spectat, uti sunt comæ reticulo inclusæ, & adstrictæ, ut in annulos decidant, de quibus Martialis lib. 2. Epig. 66. in Lalagem.

Unus de toto peccaverat orbe comarum
Annulus, incertâ non benè fixus acu.

Et Seneca de brev. vitæ c. 12. *Quomodo excandescunt, si quid ex jubâ decisum est; si quid extra ordinem jacuit, nisi omnia in annulos suos reciderunt.*

154. *Aurum &c.* Ideſt capillos flavi coloris: Frequentissimum hoc epithetum Poetis ad explicandam comarum pulchritudinem: Horat. 1. Carm. Ode 5.

Cui flavam religas comam.

Et de Lucretiâ Ovid. 2. Fasto:

Forma placet, niveusque color, flavique capilli.

Ineſt enim in flavore quædam rutilitas instar auri: Sed colorem hunc in crine, uti impudicitiæ notam, arguit Juvenal. Saty. 6. de Messalina impudicâ.

Et nigrum flavo crinem abscondente galero.

cum quo concordare videntur Euripides de amore.

Amat specula, & crinium flavitiem.

Horatius, qui nobili scorto Pyrrhæ dat *flavam comam*, & fortè Virgil. lib. 4. Æneid. de Didone.

Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat

Si vera sententia Junii comm. de comâ cap. 9., ubi censet indicari Didonem ex flavo crine parùm pudicam, nam flava coma

155 *Reticulo, pectitque comas, jucundus in aurem,*
Subridensque novi si quidquam contigit Urbe
Nar-

NOTÆ.

coma olim habita meritoria. In hoc sensu loquutum esse Sectanum non abs re autumo, cùm agatur de ephebis delicatis, & luxui deditis: cùm cæteroquin pateat posse flavitiem comarum referri ad decorem, & dignitatem, qua flavi crines, utique aurei, dantur primatibus fœminis, & adhuc ipsis Virginibus, imò ipsis Diis, Phœbo, Mercurio, Baccho, quod probare magnâ Poetarum copiâ facilè esset; loca enim ubique obvia: De hac materiâ alibi plura &c.

155. *Reticulo &c.* Comas nutrit ut mulier, eas colligendo reticulo, ut sublato in ordines, & in anulos decidant. Sic molles, & delicatos perstringit, ex Juve. Saty. 2. v. 95. ad corruptos nostri temporis mores se accomodando, qui scripsit

Reticulumque comis auratum ingentibus implet.

155. *Jucundus in aurem &c.* Tacitè, & secretè cùm de alterius famæ detrahendo agatur, ut ex infra dicendis liquet, innuitque hîc vox *subridens*; quoad vocum sensum concordant Cicero 5. Verr., & 2. de finibus, qui habet *accedere, & admonere ad aurem*: Sed in quantum ad sententiam, nullus inter tantos melius expressit, quam Marti. lib. 1. Epig. 57. ubi Cinnam arguens, cui tantus detrahendi morbus insederat, ut nè Cæsarem quidem apertè laudaret, inquit:

Garris in aurem semper omnibus Cinna,
Rides in aurem, quæreris, arguis, ploras;
Cantas in aurem, taces, clamas;
Adeò nè penitùs sedit hæc tibi morbus
Ut sæpè in aurem, Cinnâ, Cæsarem laudes?

De Cinnâ hoc vide Notas nostras ad v. 83. Saty. 4.

Homo autem jucundus latinè dicitur, qui fabellas hilares semper habet in ore risum captandi gratiâ, quales sunt homines nullis seriis rebus addicti.

156. *Novi si quid &c.* Juvenal. Saty. 6. v. 401. damnans mulierum loquacitatem, & curiositatem, quæ omnia explorabant, non solùm, quæ in totâ Urbe, verum etiam, quæ in toto Orbe fiebant, notat.

Hæc

Narrare incipias. Babilanus Natta coire
Nititur in cassum tenerâ cum virgine; jamque
Stat sub judicio pœnis, Patresque laborant,
Qui

NOTÆ.

Hæc eadem novit, quid toto fiat in Orbe.
Quid Seres, quid Thraces agant: secreta novercæ,
Et pueri: Quis amet, quis decipiatur adulter.

157. *Babilanus &c.* Babilanorum familia numerosissima, Romæ, imò in toto terrarum Orbe. Illustrem, & plebejam agnosces, & in sui sterilitate fœcundissimam, latèque propagatam. Hanc Romæ nescio exterus homo. Audi: novitium nomen est, licèt vetusta progenies, Curjisque, & Pisonibus cœva, imò, utì credendum firmiter est, antiquior. Cujuscumque cognominis tandèm alibi, Babilanos Romana plebs (uti fertur) recenti commento illos appellat viros, qui ad coeundum sunt impotentes; unde nomen hoc derivarit, fateor me nescire; si plebem ipsam consulas idem profitebitur; Si Philosophos, si Grammaticos, respondebunt voces esse ad placitum inventas: Est apud Hethruscum vulgus affine vocabulum *Babbiano*, pro homine inerti, nulliusque pretii: ab hoc processisse Romanense Babilanum divinare est, sed non tamen improbabilis, penitùsque vâna conjectura.

157. *Natta &c.* Ex hac Babilanorum familiâ maximè celebris homo, cujus historiolam, quisquis ille sit, compendiosè narrat Satyricus.

158. *Nititur in cassum &c.* Supponit Virginem duxisse, nec adhuc virginitatis florem delibasse.

159. *Stat sub judicio &c.* Satyricè dictum, quippè sub æquivoco pulcherrimo verbi *stare*, taxat Medicos, qui causæ inservientes potiùs, quâm veritati, non sine artificio robur Nattę ad coeundum coram testibus ostendere conati sunt. Dicit igitur Sectanus, quod hæc potentia momentanea fuit, & tantùm sub judicio, hoc est, dum Judices, & Periti genitalia inspicerent. Stare enim pro potentiâ ad res Venereas accipitur, ut videre est apud Mart. Epigr. 75. lib. 3.

Quæ non stat, magno Mentula stare tibi.

159. *Pœnis*

Qui de frigidulis jus dicunt. Maxima res est,
Curiaque inscriptis hinc pugnat, & inde libellis.
Adde etiam; viduam prægnantem fecit haruspex
Pontimius, toto dum monstrat sydera Cœlo
Fausta, Ducemq; aliquem spōdet, Regemq; maritū.
Gellia, cui natos septem, totidemque puellas
Luci-

NOTÆ.

159. *Penis &c.* Cujus judicii prima pars est, ut Peritorum oculis penis ipse inspiciendus proponatur ad cognoscendum de defectibus naturalibus, & perpetuis.

159. *Patresque laborant &c.* Judices Ecclesiastici, ad quos spectat de causis matrimonium dirimentibus cognoscere propter reverentiam, dignitatemque Sacramenti.

160. *Qui de frigidulis &c.* Secundùm leges, præcipuè Canonicas, ad regulam Text. tot. tit. de frigid. & malefic. & 33. quæst. 1. per tot., & ad omnium Canonistarum sententiam &c.

160. *Maxima &c.* Putà, quia acriter hinc, inde à partibus promota.

161. *Curiaque &c.* De multiplici Patronorum, Advocatorumque concertatione intelligendus hic locus, ac de voluminosa scripturarum, consiliorumque farragine non tantùm Jurisprudentum, sed etiam Medicorum arte elaborata.

161. *Inscriptis &c.* Hoc loco Satyricus formam libellorum, qua nostri Causidici utuntur, demonstrat. Siquidem inscribere est scribere super, & in tergo, prout videre est; nam Patronus, qui causam defendit desuper scribit, videlicet e. g. Romana Domus pro D. N.N. contra D. N.N.

162. *Viduam &c.* Juven. Saty. 6. v. 404.

Dicet quis viduam prægnantem fecerit, & quo
Mense: quibus verbis concumbat quæque, modis quot.

163. *Pontimius &c.* Factum hoc forte ideale, demonstrativum tamen, quibus sermonibus alienæ famæ maculæ inuri possint efficaciter.

164. *Ducemque aliquem &c.* Vulgarium Astrologorum consuetæ ineptiæ.

165. *Gel-*

Lucina indulsit, puero nupsisse Batillo
Dicitur, & cani nulla est reverentia cunni.
Septingenta Lupo debet Sertorius; omnes
Ille tamen vicos lustrat, mollesque cathedras

Et

NOTÆ.

165. *Gellia &c.* Gellia Marti. lib. 4. Epig. 20. anus, quæ se juvenem jactabat.

Puppam se dicit Gellia, cùm sit anus.

eadem unguentis delibuta lib. 3. Epig. 55., *Eunuchorum tantùm amans* lib. 6. Epig. 67., tandem *mœcha* eod. lib. Epig. 90., & *deformis* lib. 5. Epigr. 30.

166. *Batillo &c.* Batillus fuit Samius adolescens Anacreontis Poetæ amasius: Horat. in Epod.

168. *Septingenta Lupo &c.* Sumptum est ex Martial. lib. 7. Epig. 9. *Septingenta Tito debet Lupus.* Lupi mentio quoque fit â Pers. 1. v. 115.

.........secuit Lucilius Urbem
Te Lupi, te Muti, & genuinum fregit in illis.

Lupus enim à Persio dilaceratus, fuit primarius Romanæ Reipublicæ Dux, sed simul improbus, & infamis helluo, de cujus interitu, & pœnâ Dii consilium habere introducuntur.

168. *Sertorius &c.* Sertorii meminit Martial. l. 2. Epig. 84. lib. 3. Epig. 79. lib. 7. Epig. 9. Vir mollissimus, atque luxuriosus, ut locis citatis videre est, præcipuè adducto Epig. 84. l. 2.

Mollis erat, facilisque viris, Paantius heres 1. *Philoctetes*
Vulnera sic Paridis dicitur ulta Venus.
Cùm lingat cunnum Siculus Sertorius. hoc est,
Ex hoc occisus, Rufe, videtur Eryx.

169. *Mollesque cathedras &c.* Et quidèm, licèt ære pressus alieno, hilari animo totâ nocte lupanaria frequentat, fœminasque convenit, quæ mollibus cathedris vectantur, aut sedent. Cathedra propriè sella muliebris est, quæ discreta à virili, ex Lips. 1. Elector. *Molles cathedras*, ait, etiam Juven. Saty. 6. v. 9. pro fœminis ipsis. Fœmineas autem cathedras dixit Mart. lib. 3. Epig. 63.

Inter fœmineas, totâ qui luce cathedras
Desidet

Et

Et geminos agitat mediâ de nocte caballos ;
Quin ludis, scænæque vacat, dum paupere mensâ
Durum mordet olus grandis cum pellice nata ,
Et

NOTÆ.

Et lib. 1. Epigr. 38.

Hunc , qui fœmineis dies, noctesque cathedris
Incedit

170. *Et geminos &c.* Ideſt bigâ , non pedibus per Urbem vectatur , vel potiùs ipſemet biugem rhedam ducit , quæ recens inventa , diciturque *il birozzo* , eaque hujuſmodi arte confecta , ut ſine alicujus aurigæ ope , ex ſe eam circumducere quiſque valeat.

171. *Quin ludis &c.* Nullum voluptatis genus intactum relinquit , quin ei indulgeat , quamvis domi propriæ *contrastino* , ut vulgo dicitur , *il pranzo con la cena* , undè & uxor , & filia vix habeant , quid edant , ad famem ſedandam.

172. *Durum &c.* Perſ. Saty. 3. v. 111. de plebejo, paupereque victu .

Poſitum eſt algente catino
Durum olus, & populi cribro decuſſa farina .

ideſt : tenues herbæ , & viles braſſicæ , urtica , & alia id generis olera : Lubin. in hunc Perſii locum .

172. *Grandis cum pellice &c.* Pellicem pro uxore poſuiſſe minimè, ut cenſeo, dubitandum , nam opponit concubinis, & meretricibus, quas paulò ante dixerat ab eo frequentatas ibi : *Molleſque cathedras.* Non inſuetum veteribus vocabulum hoc, cum de conjuge agitur, quod & apud Iuriſconſultos obtinuit ; quandoquidem Cajus Flaccus in lib. de Jure Papyriano ſcribit, pellicem etiam illam vocatam , quæ cum eo, cui uxor ſit, corpus miſceat : Fortè tamen ejus generis, cujus mentio in Canonibus Eccleſiaſticis frequentiſſima ſub concubinarum nomine, quæ re verâ uxores erant , ſed minùs ſolemniter ductæ , juxta opinionem omnibus authoribus approbatam , & receptam . Quia tamen Paulus de verbor. ſignif. l. Maſurius ſcribit lib. Memoral. pellicem eam habitam , quæ cùm uxor non eſſet , uxoris vicem fungebatur , putarem non ineptè poſſe Sectanum

G

Et rarus vacuâ suspirat nummus in arcâ.
Dic etiã sacri quid agant propè marginis undam
Arcades, & sylvâ profugos migrare propinquâ
Finge tibi auditum. Nullum sit denique dictum,
Aut factum, totâ quod non quæsiveris Urbe,
Quæsitumque tuo studeas narrare Sodali.
Nec tibi turpe puta tabulas, cerasque loquaces
Clam

NOTÆ.

num nostrum ex Persio explicari, ubi de servâ pellice Saty. 2.

Horrida quale facit residens in codice pellex.

ut, sicut ibi ea fingitur cum legitimâ uxore eâdem domo permanere, ac vivere, ita hìc famulam inhonestam Virgini filiæ datam à Patre significet, turpitudinem facti satyricè mordens in eo, qui propriæ domus, & maximè filiæ nubilis decori prospicere debet, non solùm re, sed exemplo.

173. *Et rarus &c.* Optima Persii imitatio Saty. 2. v. 51.

donec deceptus, & expers
Nè quicquam fundo suspiret nummus in imo.

173. *Suspiret &c.* Metaph. ducta ab animalibus; tanquam nummus in arcâ solus relictus, timore ingemiscat, vel suspiret, quasi à sociis destitutus, & frustratus doleat spem suam in nihilum recidisse: Vel tinnit jam rarior in arcâ ex immoderatis impensis.

175. *Arcades &c.* Academici scilicèt Arcades in Regiis hortis, ut diximus congregati; hi horti enim propè Tyberis Ripam visuntur.

175. *Et sylvâ profugos &c.* Ab jis hortis ad Farnesianos in Palatino translati, ut superius indicavimus.

179. *Tabulas, cerasque loquaces &c.* Pro epistolis dixit amatoriis noster Satyricus. Ante inventum usum Papyri, veteres cerâ pugillares suos obducere solebant. Hinc illæ loquendi formulæ, in primâ cerâ, in secundâ cerâ, imâ cerâ, & postremâ cerâ, quia Romani in tabulis ceratis sua conscribebant etiam testamenta, teste Suetonio in Cæsare, & aliis tra-

Clam ferre ad Dominam, dives quas scripsit adulter.
Hoc tamen ut facias moneo persæpe rogatus;
Difficiles aditus, & aperta pericula cernat
Ille, licèt non sint: differ vadimonia; longas
Necte moras. Lentâ sic flammâ tortus amator
Plus

NOTÆ.

tradentibus. Quod verò ad nostram rem attinet, ubi de epistolis, & quidem amatoriis agitur, habemus exemplum apud Juven. Saty. 14. v. 29.

Conscia matri
Virgo fuit: ceras nunc hac dictante pusillas
Implet, & ad mœchum dat eisdem ferre cinædis.

Nisi quod hic *ceras pusillas* dicit, noster autem *loquaces*.

180. *Clam ferre &c.* Artem hujusmodi epistolas ferendi edocet, clam tamen, vel ob timorem mariti, vel ob indignitatem muneris.

181. *Hoc tamen &c.* Iniquissima lenocinandi præcepta tradit, queis magis ad libidinem accendatur juventa: Hæc autem in Satyra exprimuntur clarius, quin notis, & explicatione indigeant.

183. *Differ vadimonia &c.* Vadimonium est propriè sponsio quædam sistendi, comparendique in judicio ad diem præstitutam per se, vel per Advocatum, quod deserere non licet; Metaphoricè à Satyrico translatum ad significandum diem a masio à lenone indictam, sed sępè dilatam, ad actus libidinosos exercendos cum amasiâ.

184. *Lentâ &c. Quinque esse amoris lineas;* ait Terent. in Andriâ; *visus, colloquium, tactus, oscula, concubitus*: Horum dilatio maximum affert animo amantis cruciatum, quippe ut idem subdit: *Insuavissimus amor est, quo frui non licet*; ea scilicèt ratione ex testimonio Quintil. declam. 2., quod *Nihil difficilius est, quàm differre gaudia*, quando præsertim, ut in rebus amatoriis, *ad affectus* magis incompositos, sed efficaces *impetu rapimur*. Curt. lib. 7. Hist. Alex. M.

Plus tibi debebit cùm dulcis venerit hora.
Sunt etiam nonnulla, quibus. Me mingere, sodes,
Permitte. Ut libet, expecto. Sed me quoq; venter
Sollicitat. Cedam, quà flectitur orbita vici.

Com-

NOTÆ.

185. *Plus tibi debebit &c.* Ex eo majus lucrum, majoremque gratiam lenones consequi se posse putant, nimis sibi blandientes amasios hujuscemodi in referendâ gratiâ illud Hesiodi, tradente Cic.2. offic., sequi debere, videlicet *agros fertiles imitari, qui multò plus afferunt, quam acceperunt.*

186. *Sunt etiam &c.* Talia fari prosecuturum Philodemum interrumpit Sectanus, tam sceleratas propositiones, ac impia dogmata ulterius audire fastidiens, & ficto prætextu mingendi, & ventrem exonerandi *Divum eversorem hominem, sanctique pudoris*, etiamsi is importunè adstare, & sequi eum velit, fugiens.

186. *Sodes &c.* Blanditur Philodemo: sodes enim vox blandientis. Ita apud Pers. Saty. 3. v. 89.

Inspice sodes,
Qui dicit Medico &c.

Exhortationem, aut præcationem sonare aliqui arbitrantur, ut apud Græcos ἄγε, atque inter verba defectiva Priscianus enumerat; Sensum autem aperit Cic. in Orat. *Libenter copulando verba jungebant, ut sodes pro si audes.*

187. *Ut libet expecto &c.* Dialogismus non insuetus Satyricis: exemplum dat Persius initio Satyræ primæ.

187. *Expecto &c.* Importuni Philodemi verba, se ab ejus latere dimovere nolentis.

187. *Sed me quoque &c.* Novam excusationem profert, nempè ventris dolorem, & ex dolore eum exonerandi necessitatem.

188. *Cedam &c.* Remotiorem vici proximi partem ad id exequendum incusat, nempe ubi is flectitur, nec oculis per rectam prætereuntium obvius est. Verè orbita latinis est decurrentis rotæ vestigium, testante Cicero. ad Atti. lib. 2. *Vix impres-*

Commodior locus hic. Non pando turpia genti.
Ergo sequar. Remane. Haud faciam. Ast ego currere cœpi,
Atque utràque manu femoralia laxa tenebam,
Non aliter, quam si lactucæ, & lubrica malva
Ari-

NOTÆ.

impressam orbitam implere possemus; cui adhæret Plin. lib. 8. c. 58. de murib. *Iidem ubicumque sint, orbitam si transiere, moriuntur*: At ubi orbitæ, nisi in viâ? undè benè ad ipsam viam, seu vicum significandum translata eadem vox fuit, præeunte authore illius Jamblici, quod est inter obscœna carmina, cujus titulus est de Sàbino.

Et indè tot per orbitosa millia
Jugum tulisse:

Forsan, & probabilius de vico *orbitam* dixit, quia flexuoso, & in orbem se sinuante, quemadmodum venarum curvarum circulos eodem nomine nuncupavit Martialis lib. 14. Epig. 33.

Pugio, quem curvis signat brevis orbita venis &c.

189. *Commodior &c.* Insistit Philodemus, ut Sectanum à proposito amoveat, locique commoditatem proponit.

189. *Non pando &c.* Honestatem iste prætendit, nè partes obscœnæ, turpis, putidusque actus à prætereuntibus inspiciantur.

190. *Ergo sequar &c.* Desperatâ re, ipse Philodemus se eum secuturum pervicaciter profitetur, renuentique importunius instat.

190. *Haud faciam &c.* Respondet vulgari illi dictioni frequentissimæ in respondendo: *Non lo farò mai*; quæ & Gallis communis: *Je ne le fairay jà mais*.

190. *Ast ego &c.* Ultimum effugium Sectani, fuga.

191. *Atque utràque &c.* Non aliter ac si verè naturæ necessitatem implere voluisset.

192. *Non aliter &c.* Lactuca, & malva ventrem molliunt: Undè Martia. lib. 10. Epig. 48.

Exoneraturas ventrem mihi villica malvas
Attulit, & varias, quas habet hortus, opes.

In

Arida pulsarent humenti viscera succo.
Sic tandem evasi petulantis vulnera linguæ,
Et Divûm eversorem hominem, sanctique pudoris,
Servatamque animam puduit debere latrinæ.

F I N I S.

Notæ.

In quibus est lactuca sedens &c.
Et lib. 3. Epigr. 89. ad Phœbum.

Utere lactucis, & mollibus utere malvis:
Nam faciem durum, Phœbe, cacantis habes.

193. *Pulsarent &c.* Ideſt agitarent.

194. *Petulantis vulnera &c.* Translat. vulneratio ad linguam, quæ verbis vulnerare dicitur, cùm est alicui injuriosa, vel molesta: Ita igitur vulnerare aliquem voce, est offendere, & lædere verbis: Cic. 1. in Catili., *& quos ferro trucidari oportebat, eos nondum voce vulnero.* Quod & ad animum refert Virgil. Æneid. 12.

Turbatam vulnere mentem

dixitque tantùm verberare Horat. Ode 12. lib. 3.

Verbera linguæ

196. *Servatamque &c. Cùm sit anima,* Arist. 2. de anim., *principium, quo vivimus, sentimus, & movemur,* cujus dignitatem admiratus Manilius lib. 4., eam *exemplum Dei* dixit, sicut & *Deum* ipsum vocavit, *qui in nobis est* Ovid. 6. Fastorum, nósque rectè credamus, probèque sciamus *similitudinem animæ ad Deum* teste Bernard. super Cant. serm. 83., & ad ejus *imaginem factam,* ut protestatur idem ser. 80., hinc factum, ut tantam ejusdem excellentiam admiratus August. lib. de Hæres. nil eâ *melius post Deum esse* confessus sit; meritò Sectanum puduit ejus incolumitatem, liberationemque ab insidiis, & blasphemiis hujusmodi debuisse rei immundissimæ, uti est latrina. Hinc collige, Lector, totam hujus Satyræ seriem in eo sitam esse, ut ostendat duplicem characterem, hominis videlicèt impii ex

unâ

unâ, pii verò ex alterâ partibus, non ut indicet hunc, vel illum hominem identificè. Sic vitium arguit, & virtutem extollit, ubicumque demùm sint. Ulterius etiam docet, quàm difficile sit ab hujusmodi insidiatoribus cavere, quippè importuni, sagacesque se alterius animo, quem corrumpere, & ad malum divertere nituntur, sensim insinuant, & quomodo probus vir quamlibet arripere debeat occasionem, ut eos vitet, & incolumis evadat.

FINIS.

SATY-

SATYRA SECUNDA.

ARGUM. Vulgatâ primâ Satyrâ non ſine plauſu, ac bonorum approbatione, Philodemus jactare cępit hoc in ſui gloriam cedere, cùm nonniſi Magnatibus contingat appeti injurioſis libellis. Hinc ſecundæ Satyræ exordium; in quâ Author varia narrando, oſtendit Philodemo verè Satyram debitam. Occaſione ſumptâ modernam Quietiſtarum ſectam videtur innuere. Poſtremò Circulatoriam artem ſalsè, & lepidè more ſuo deſcribit.

HOc unum, Philodeme, tuis ſtultiſſime rerum Ampul-

Notæ.

1. *Hoc unum &c.* Statim ac in lucem prodiit prima Sectani Satyra, Philodemus in laudem eam ſibi ceſſiſſe jactavit, eo ſcilicet titulo, quod invidiæ morſibus nonniſi magni viri ſubjecti eſſent; quia incedentibus per gloriæ tramites ea ſemper comes penè indiviſibilis eſt. Hac opinione elatus, eô quia, ſe maxi-

Ampullis deerat, mentisque furoribus, ut quæ
Scripta tuos mordent non falso carmina mores
In titulum, laudesque tibi cessisse putares.
Nascitur à Satyrâ si gloria, gloria probri
Hæc est, digna quidem Calabris accrescere fastis.
Sed quoniam tibi, vane, places, populiq; per ora
Tra-

Notæ.

maximum virum, & ut ita dixerim, heroa esse crederet, in se probari censuit illud Ciceronis 1. invecti. in Cato: *Invidia virtute parta, non invidia, sed gloria putanda est.* Hac de causâ denuò in eum insurgit Sectanus, eique ostendere nititur, hac ambitiosâ credulitate penitus illudi, quandoquidem nil in eo sit invidendum, ut partium enumeratione gradatim demonstrare satagit.

2. *Ampullis &c.* Vas ventriosum, ut ait vetus Horatii interpres; indè, metaphoricè, ampullæ dictę sunt verba magnifica, turgida, & magniloqua. Horat. in arte.

Proiicit ampullas, & sesquipedalia verba.

idest orationis amplitudinem, & supercilium omittit: nempè Telephus, & Peleus, uterque jam exul factus, ut observant Turneb. lib.7., Henr. Steph. in Schediaf., & alii. Undè ampullor, superbio, tumeo. Horat. in epist. 1.

Tragicà desęvit, & ampullatur in arte.

4. *In Titulum &c.* Sic sibimet blandè illudit Philodemus; quod etiam ea scripta, quæ ejus vitia mordent, sibi gloriosa esse, suæque famæ incrementum afferre profiteatur, atque jactabundus extollat.

5. *Nascitur à Satyra &c.* Satyra est carmen ad carpenda vitia compositum: undè benè noster author ait, ex eâ alicui gloriam nasci non posse, nisi velimus idem probrum, quod ibi carpitur, dicere laudabile, & gloriosum, & ni malimus, id, quod meretur apertam hominum reprehensionem, utpotè vitiosum, atque acrem objurgationem, virtuti, pietatique tribuere: quod quam ridiculum, impudensque sit, nemo est, qui nesciat.

Traduci gaudes, tunicati murmura Vulgi
Empturus famæ pretio, faciam ut sale multo
Insulsum caput aspergam, calamoque revellam,
Quæ tibi de medio jecore exierat, Caprificum.

Quam-

NOTÆ.

8. *Tunicati &c.* Plautus in Pœnul. act. 5. Scen. 3.

Novistin tù illum tunicatum hominem, qui fiet?

Et Ennius lib. 9. Annal. *Tunicata juventus*. Uterque de Carthaginensibus loquitur, hinc liquet tunicam esse eorum proprium vestimentum. De ipsius formâ constat apud antiquos, quod esset sine Manicis; propterea etiam retiariis tributum, ut ad dimicandum essent aptiores, prout habet Juven. Saty. 2. v. 143.

Vicit & hoc monstrum tunicati fuscina Gracchi.

Illud certum tamen est ævo Plauti tunicam esse vestem propriam servorum, & rusticorum, qui in coloniis, & municipiis degebant: undè in Amphit. act. 1. scen. 1.

Certò pedibus, non tunicis venis.

At temporibus Imperatorum non tunicæ amplius meræ, sed penulæ in usu servorum; Senec. lib. 3. c. 28. de Benef. Lipsius elect. 1. 23.

9. *Empturus &c. Vulgus* ut notat Cic. pro Roscio, *ex veritate pauca, ex opinione multa judicat*. Non tutum ab eo aucupare plausum, ubi de famæ pretio agitur, *cujus damna majora sunt, ut extimari possint*, teste Livio Decad. 1. lib. 3.

9. *Sale multo &c.* Sal hic pro mordacibus facetiis accipitur, ut apud Mart. lib. 9. Epigr. 44.

Et solùm multo permaduisse sale.

Et lib. 8. Epigr. 3.

At tù romano lepidos sale tinge libellos.

11. *Caprificum &c.* Idest gloriæ cupiditatem. Sumpsit hoc Sectanus ex Persio Saty. 1. v. 25.

Et quæ semel intus
Innata est, rupto jecore exierit Caprificus.

Ut enim caprificus sterilis est, & nunquam maturos fructus producit, imò saxis, & parietibus, in quibus semel radices fixit,

Quamvis nulla meas cōmendet gratia Musas
Nec Latio sermone loquar, multâque notandus
Mendâ sub ferulâ merear pallere magistrâ:
16 *Dicite Grammatici, quæ sit pro crimine pœna*
Digna meo, quoties curto pede syllaba peccat?
Sed lex intereà veniat Scantinia contra,
Et petat Ædilis, quæ sit tibi causa dolendi,
Tele-

Notæ.

fixit, contineri non potest, quin muros, saxa, & monumenta perrumpat, frangat, & foras promineat: ita etiam vana Philodemi scientia inutilis, sterilisque est, nec tamen cohiberi potest, quin prorumpat, & se aliis ridiculè ostentet.

12. *Quamvis &c.* In criticis Philodemi contra has Satyras hæc primo obiiciuntur, quod sint ineptæ, & ab insulso Poetâ concinnatæ, & compositæ.

13. *Nec Latio &c.* Secundò objicitur, quod minimè Latinæ sint.

13. *Multaque notandus &c.* Tertiò, quod plurima in syllabis menda notentur.

15. *Dicite Grammatici &c.* Quidquid autem fit de jis, de quibus objurgatur, erroribus, se modo subiicit jis pœnis, quæ solent discipulis à Magistris infligi, quoties in aliqua ex hujusmodi mendis labantur, quæ quidem satis leves sunt, nec adeò severè tractari merentur, ut meditatur Philodemus.

17. *Scantinia contra &c.* Scantiniâ lege præposteræ Veneris usus coercebatur, Luciusque Scantinius eam tulit, prout refert Pompon. Læt. de leg. Rom:. Aliter tamen, & forsan veriùs Schrevelius in illud Juven. Saty. 2. v. 39.

Citari ante omnes debet Scantinia.

Causam eamdem ferendæ legis adducit, contraque infames pedicones latam scribit; at fretus authoritate Valerii Max. lib. 6. c.1., & Parrhas. epist. 23., addit promulgatam fuisse propter Scantinium stupratorem masculorum, qui C.Marcelli filio vim afferre conatus est, à Patre accusatus. Quamvis autem leges plerumque sumere solitæ essent nomen ab jis, qui

Telephus ingenuo, cum te non respicit ore,
Et quoties Charinus abest, cui flosculus ævi
Purpureas dubiâ pingit lanugine malas.
At tù nil trepidas sub judice, præmia poscis
Quin

NOTÆ.

tulerunt: non raró item à damnatis usurpabant, ut Laja à Lajo, qui primus omnium intulit stuprum Chrisippo Pelopis filio.

19. *Telephus ingenuo &c.* Telephus Juvenali Saty. 1. Mysorum Rex, & Herculis ex Auge Nymphâ filius, cui vulnus, & auxilium Pelias hastâ tulit. Hoc loco verò habetur pro nobili Ephębo à Philodemo adamato: Nescio, an nimis divinare sit, si sub hoc nomine viri alicujus mores, ingenium, conditionemque latere dixerim: qui vir, quisquis ille sit, meum non est apponere. Certè apud veteres illud fuit communissimum adagium, *Telephus è perulâ*, dictum in hominem tenui quidem fortunâ præditum, sed propter nomen ascititium præclarum magnos sibi sumentem spiritus; veluti si quis Ferdinandi, Pompei, Ludovici, Carolique nomine sibi placeat, quod maximorum Principum decantatissima sint nomina. De hoc proverbio testem habes Aristoph. *atqui antea mendicabas, Telephum te esse prædicans, è perulâ scilicet.* Hinc habes hominem maximum sui extimatorem, nomine ascititio tumidum, licèt conditione vilem, tenuique fortunâ præditum. Sed & illud succurrit, alio adagio dictum de homine nimium pudente, qui tenuitatis suæ conscientiâ oculos attollere non audet: *oculos humi demittit, tanquam Telephus*; vel potiùs de eo, qui obaudit, & se non audisse simulans, oculos humi affigit; in qua significatione accepit Amphis Comicus in impostore fabulâ, inquiens:

Demisit primum oculos silentio, tanquam Telephus.

Habes igitur & pudibundum hominem ex propriæ conditionis conscientiâ, habes & pudentem ex proprio delicto. Ex his omnibus tibi in promptu est, quo ingenium acuas in tali homine quærendo, inveniendoque; nisi aptius dicere malis in vitium, non in personam à Sectano inquiri.

20. *Charinus &c.* Ephębus alter &c.

23. *Docta*

Quin potiùs; doctâ nam spargis LUCE *tenebras*
Et molles fingis juvenes, magnosque Poetas
Esse jubes; cupiant tantùm, manibusq; terantur
Pindarus assiduis, & mucida frusta Lucretj;
Protinus è Cœlo descendit flavus Apollo
Imberbes hederâ crines redimire paratus,
Cùm nil putidius versus scribente cinædo;
Tù tamen exultas, quid distet ab inguine laurus
Nescius, in triviis carmen componere natus.

At

NOTÆ.

23. *Doctâ nam spargis &c.* Colligitur ex his, quod vitium sub specie boni obtendebat Philodemus, impurumque amorem, quo juvenculos aliquot deperibat, titulo eos instituendi in suâ Lucis Universalis ridenda doctrinâ, velabat.

25. *Esse jubes &c.* Hac viâ procedens per momenta, ac penè in instanti doctos fieri posse jactabat insulsissimus homo.

26. *Pindarus &c.* Pindari, Lucretjique lectionem ad homines omnibus scientiis imbuendos plus quàm satis esse decantabat; reliquos authores despiciebat.

26. *Mucida frusta &c.* Dixit & Juvenalis Saty. 5. v.68.

Solidæ jam mucida frusta farinæ.

Et Saty. 14. v. 128.

Mucida frustâ panis.

metaphoricè ad Poetam Lucretium translatum.

28. *Imberbes &c.* Hederæ antiquis tantùm Baccho sacræ dicuntur, in ejus autem tutelâ erant Poetæ, benè ergo illis ex hederis corona tribuitur: Undè optimè dictum illud: *Me doctarum hederæ prēmia frontium Diis miscent superis*: & Pers. in Prolo. v. 6.

Heliconidasque, pallidamque Pirenem
Illis remitto, quorum imagines lambunt
Hederæ sequaces.

30. *Tù tamen &c.* Philodemi impudentiam, ignorantiamque simul acriter mordet.

32. *At*

At nuper tumidus rhedâ vectaris eâdem
Cum Tito, & Cythiſo, Nomentanique Nepote,
Hinc, atque inde patens ſpeculis, vultuq; ſupino
Invidiam nimbo madidis facturus amicis,
Quorum ſævæ Urbis ſpurcos terit ungula vicos;
Nos tamen ipſe prius detectâ fronte ſalutas
Longius, exultaſque manu, geſtiſque videri:
O pulcher, lepiduſque ſimul! facis eſſe beatos,
Quos cernis, nutuque procul dignaris honeſto;
Longo nimirum prognatus ſanguine Patrum,
Congeſtoque potens centeno Conſule cenſu,

Arbi-

NOTÆ.

32. *At nuper &c.* Vanitatem tandem ejus redarguit, quia ex eo, quod eâdem rhedâ cum nobilibus ephębis vehatur, ſuperbiret, ſeque amicis pedeſter tranſeuntibus ad ſui oſtentationem conſpiciendum præberet.

33. *Cum Tito &c.* Hujus nominis mentio apud Marti. lib.7. Epig.9., quem ſupra adduximus.

Septingenta Tito debet Lupus.

Sectano nobilis, & dives puer eſt.

33. *Et Cythiſo, Nomentanique &c.* Cythiſus, & nepos Nomentani duo alii illuſtres pueri ex Romanis Patriciis orti.

34. *Patens ſpeculis &c.* Rheda, quæ vulgo *Stufiglia*, vel potiùs hinc inde cortinis apertis, adeout per ſpeculum videri poſſit, qui intus vehitur.

37. *Nos tamen &c.* Non urbanitatis gratiâ, ſed ut melius inſpiciatur, nec aliquis eum ſic procedentem vidiſſe diſſimulare poſſit, primus ſalutat, jactationeque manum ſe omnibus oſtentat.

41. *Longo nimirum &c.* Scopticè de ejus nobilitate ſcribit. Hîc autem eſt, ubi author incipit oſtendere nullam ei ineſſe cauſam, aut occaſionem, cur de ſe aliquo modo ſuperbiat: primò de nobilitate agit.

42. *Centeno conſule cenſu &c.* Secundò, de divitiis; nam

Equi-

Arbiter es populis, & vultu fata ministras;
Credimus hoc omnes, qui te natalibus ortum
Novimus angustis alienâ vivere quadrâ;

Quin

NOTÆ.

Equites Romani debebant habere in censu, ideſt poſſidere HS. quadringenta millia, ideſt decem millia coronatorum, aliter de plebe erant. Horat. *Si quadringentis ſex ſeptem millia deſint, plebs eris*. Juven. Saty. 5.

Quadringenta tibi ſi quis Deus, aut ſimilis Diis,
Et melior fatis donaret.

Hanc legem primus tulit Otho, de qua idem Juven. Saty. 14. v. v24.

Effice ſummam
Bis ſeptem ordinibus, quam lex dignatur Othonis.

Ideſt, compara tibi cenſum equeſtrem juxtà præſcriptum à lege Othonis, quem Equites habere debent, qui in quatuordecim gradibus theatri ſedebant.

43. *Arbiter es populis &c.* Tertiò, de ejus potentiâ tractat; quæ in populorum Monarchico regimine conſiſtit, & in poteſtate animadvertendi ſecundùm leges in ſubditos, deque eorum vita, & facultatibus diſpònendi, juxtà eaſdem leges.

44. *Credimus &c.* Facetè, falsèque dictum de hac communi credulitate, ut ex ſequentibus patet.

45. *Alienâ vivere quadrâ &c.* Dixit idem Juven. Saty. 5. v. 2.

Alienâ vivere quadrâ.

Ex hoc authore certè deſumpſit Sectanus ad litteram: Porrò idem eſt, ac alienis impenſis vivere. Quare autem quadra pro impenſa ponatur Scaliger ad Moretum fusè explicat. Quadra ſiquidem pro pane, qui victus, & impenſæ præcipua pars; nam in quadras diſpertiri ſolebat panis; undè Romanis dicti panes quadrati: De his plurima apud Martialem teſtimonia; tria tantùm referam, lib. 3. Epig. 77.

Nec ſectæ quadra placentæ.

lib. 6. Epig. 75.

Quadramve placentæ.

lib. 9.

Quin latrat incaſsũ ſtomachus, niſi menſe peracto
Plena Tarentino feſtinet epiſtola ſoldo.
Venturus Romam portâ tranſivit eâdem,
Qua ſubiiſſe ſolent Tyberino colla capiſtro
Debita, ab Hetruſcis mœſtè comitanda galeris;
Hoc mihi ſufficiat, nec multum ſcire laboro,

In

NOTÆ.

Lib. 9. Epigr. 92.

Secta plurima quadrâ de placentâ.

46. *Quin latrat &c.* Latrare proprium Canum eſt, cùm fames urget: hinc metaphoricè latratus ad Philodemi ſtomachum translatus.

47. *Plena Tarentino &c.* De ea intelligit, quam Italicè dicimus *Poliza di cambio*; quæ menſtruatim illi à Tarento mittitur.

47. *Soldo &c.* Soldum pro ſolido: Ita uſus eſt, Martial. lib. 4. Epig. 37.

Ex inſulis, fundiſque tricies ſoldum.

48. *Venturus Romam &c.* Ingreſſus eam ex Urbis portis, quæ ad S. Joannem nuncupatur; & Celimontana *à Monte Celio*, cui proxima erat, dicebatur. Nec forſan à vero abeſt, eam eſſe eâmdem, quæ poſterioribus ſęculis Aſinaria fuit nuncupata, cujus nominis mentio apud Procop. lib. 1. de Bel. Goth., ubi agit de Beliſario. Clarius Anaſtaſ. Biblioth. in vita Silverii Papæ: quos referens Fulvius, hinc Aſinariam dictam ſcribit, quod per eam homines Romam accedentes introirent, plerumque ruſtici, & indocti, & ad unicum eſculentorum commercium Romam adventantes: Per has portas frequentior furum, latronum, necnon craſſatorum in Romam ingreſſus, qui ultimo ſupplicio afficiuntur propè ripam Tyberis ad Pontem, qui vulgo dicitur *di S. Angelo*; ideoque Capiſtrum hoc appellatum eſt à Poetâ Tyberinum.

50. *Ab Hetbruſcis &c.* Hetruſcos galeros intelligit Societatem Miſericordiæ nationis Florentinæ, cui ex privilegio, & inſtituto mos patibulo ſuſpendendos ad mortem ſociari,

atque

In speculum faciem, cur tantùm, stulte, procaris
Ipse tuam, & nitidi placeant mendacia vitri;
Cur jactes ævum pueri, trieteridas octo,
Dum tibi luxuriat tetro gravis hircus in ore,

Et

NOTÆ.

atque consolari, necnon ab benè, Christianèque moriendum suadere: Eam autem sic denominat à galeris, quos ejusdem Confratres supra Caputium ferunt, inconditos, magnos, & undequaque pendentes, quod aliis Societatibus insuetum.

52. *Procaris &c.* Ideſt, laſcivis, vel plus quam homini deceat ſpeculo ad faciem mangonizandam indulges.

53. *Et nitidi placeant &c.* Ideſt: quamvis tuæ turpiſſimæ faciei mendax ſpeculum aduletur, attamen tibi eadem placet adulatio.

54. *Cur jactes ævum pueri &c.* Vulgare eſt Philodemi dictum, ſe quamvis penè puerum, ac ætatis nondum confirmatæ ſeniores ſapientiâ, atque doctrinâ ſuperare, eâdemque de causâ mulieribus gratum, acceptum, atque amabilem ſe eſſe, ac ſemper fuiſſe.

54. *Trieteridas octo &c.* Trieteris ſpatium trium annorum, cujus meminit Martial. pluribus in locis: nempè lib. 6. Epig. 38.

Nec adhuc Trieteride plenâ.

Ideſt non adhuc abſoluto triennio: item lib. 9. Epig. 86.

Bis trieteride junctâ.

Ideſt ſex annis: & lib. 10. Epig. 53.

Raptum trieteride nonâ.

Anno videlicèt vigeſimo ſeptimo: ſic lib. 7. Epig. 95.

Sex mihi de primâ deerant trieteride menſes.

Cicero lib. 3. de nat. Deor. *A quo trieterides conſtitutæ.* Hinc apud Græcos τριετηρικά, *trieterica* Baccho ſacra, quia tertio quolibet anno celebrari ſolita.

55. *Gravis hircus &c.* Ideſt, grave olentia oris, ab hirco, qui ſtatim ac coire cœperit, fœtet. Pro alarum grave olentiâ ad huius animalis fœtorem accedente, accepit Horat. Epod. 2.

Et gregis ipse atavus non fassos computat annos.
Infœlix formæ studium, quæ nata maligno
Sydere, non madidũ panem, aut unguẽta meretur!
Illa

NOTÆ.

Gravis hirsutis cubat hircus in alis, necnon Catullus, qui Caprum appellat hujusmodi fętorem:

Valle sub alarum trux habitare caper.

56. *Armentique atavus &c.* Quia Philodemus sibi numerum annorum minuit, ideò Sectanus ad atavum armenti eum remittit, sub quo natus: itaut ejus anni sint Philodemo, quasi fasti Consulares, undè suos computare debeat.

58. *Madidum panem &c.* Panem lacte asinino madidum ad sollicitandum cutis nitorem, ac candorem adhibebant antiqui. Refertur enim de Poppęa Neronis uxore, quod adeò diligens in curanda oris formâ fuerit, ut eam in exilium missam quingentæ asinæ sequerentur, quarum lacte candorem corporis provocabat. Huc respexit Juven. Saty. 6. v. 471.

Ridendaque multo pane tumet facies.

58. *Unguenta &c.* Ad liniendam cutem, & ad odorem. Hac autem Juven. eodem loco dixit, *pinguia Poppæana*, ab jis, quæ Poppæa formæ studiosissima adinvenit. Alia tamen unguenta virorum, alia mulierum innuit fuisse Martialis lib. 14. Epig. 59.

Balsama me capiunt, hæc sunt unguenta virorum,
Delicias Nini vos redolete nurus.

Suavitatem Balsami commendat Plin. lib. 12. c. 25., sed hoc non in usu apud mulieres, ut supra notatum Epigramma ostendit, quod fœminis tribuit unguentum Assyrium, videlicet amomum, nardum, aliaque id genus pigmenta, & unguenta magis delicata, & quidem de unguento Asyrio idem alibi scripserat, nempè lib. 8. Epig. 77.

Si sapis, Asyrio semper tibi crinis amomo
Splendeat

Nini deliciæ, & unguentum Asyrium idem, nam Ninus Asyriorum Rex fuit. Maximo idcircò in pretio ungentarii fuere, quemadmodum Cosmus ille apud Martialem myropola, unguen-

Illa suburbanis potius figatur in hortis,
Obscænique vices subeat lasciva Priapi,
Villicus ut cupidas possit terrere columbas

Aci-

NOTÆ.

guentariusque celeberrimus sæpè notatus; de quo solùm rescribam Epig. illud in Gelliam unguentis delibutam, quod est 55. lib. 3.

Quod, quacumque venis, Cosmum migrare putamus,
Et fluere excussa cinnama fusa vitro,
Nolo peregrinis placeas tibi, Gellia, nugis,
Sic puto posse meum, sic benè olere canem.

59. *Ille suburbanis &c.* Priapus vitis, & hortorum custos, cujus imago in ipsis hortis apponebatur ad avertendos fures, & aves. Sic deducimus ex Horat. 1. Ser. Saty. 3.

. . . . Deus hinc ego, furum, aviumque
Maxima formido.

Et ex Virg. lib. 4. Georg.

Et custos furum, atque avium &c.
Servet tutela Priapi.

Hic Deus veteribus cum membro virili enormis magnitudinis pingebatur, aut sculpebatur, imò ipsum membrum virile sic sculptum, & pictum pro ipso Priapo habebatur, dicebaturque Priapus, prout passim apud Authores legitur, & in antiquis marmoribus visitur. Satis tamen sit in confirmationem locus Juvenalis Saty. 6. de Eunucho.

. . . . . Nec dubiè custodem vitis, & horti
Provocat à Dominà factus spado . . . .

61. *Villicus ut cupidas &c.* In hortis suburbanis non tantùm omne genus olerum, sed & leguminum serere solent nostri Horticulæ. Semen verò terræ recenter creditum palumbes importuni adeò infestant, eruuntque è solo, ut terriculamentis illos arcere necesse sit. Quapropter in areolis, campis, locisque eminentioribus palum defigunt, cui plerumque, vel attritæ braccæ, vel frustulum pallii, vel aliud quid turpe alligatur, undè avidæ volucres perterritæ aufugiant. Dicit igitur Author Philodemi faciem adeò turpem esse, ut huic officio sit opportunissima.

 62. Ut

A cicere, atque fabis, & Stoica prandia crescant.
Sed quis ferre queat numeros, & verba sonantem
Græcorum assiduè? duo, vel tria nomina sunt, quæ
Hauserat è chartis nondum barbatus Achivis,
Et tamen infœlix tanto sub judice Homerus
Vapulat, & miserâ nutant in fronte corollæ.
Pergama, quid prosunt, quid cæde piatus Achilli
Patroclus Hectoreâ, si post tot sæcula famam
Eripuit Calaber, nec dicitur amplius heros?

Gra-

NOTÆ.

62. *Ut Stoica prandia crescant &c.* Frugalitas Stoicorum notissima, facilis enim, & parcus horum victus fuit: Cibis naturalibus, leguminibus, & farre utebantur ad esum, vt Pythagorici, non verò carne, quod nefas putabant. De his Pers. Saty. 3.

Haud tibi inexpertum curvos deprendere mores,
Quæque docet sapiens braccatis inlita Medis
Porticus insomnis, quibus & detonsa juuentus
Invigilat siliquis, & grandi pasta polentâ.

63. *Sed quis ferre queat &c.* Reprehendit in Philodemo vitium assiduè græcizandi; præcipuè, quod, cùm vix primis labris græca elementa gustaverit, adeò superbus evasit, ut ausus fuerit etiam maximos, venerabilesque vetustatis authores, Homerum nominatim, parvi pendere.

67. *Vapulat &c.* Tanta est hominis petulantia, ut in linguâ Græcâ vix abecedarius, & elementarius Homerum taxare, & sugillare sæpius sit ausus.

67. *Nutant &c.* Quia fortè tentavit coronam Principis Poetarum illi surripere.

68. *Pergama &c.* De bello Iliaco intelligit, in quo Hector ab Achille interfectus in ultionem amicissimi Patrocli, qui hujus sub ferro cecidit: De his fusè Homerus in Iliad.

70. *Nec dicitur &c.* Sensus est; Infœlix Achilles, qui ce-

lebra-

Græculus hæc audet, forsan majore cachinno
Dignus, dum totam ducit per compita nonam
Et mattutinus, vespertinusque pererrat
Garrulus, & comites adhibet, creditque videri
An-

Notæ.

lebratis ab Homero egregiis tuis, bellicisque virtutibus, postquam Herois titulum in nostram usque ætatem famâ, & opinione rerum gestarum conservasti; nunc Calaber Philodemus actiones tuas seriò perpendens, invenit malè tibi convenire speciosum nomen, statimque hoc fatali decreto percussus decidis à gloriæ vertice, quo hactenùs sedisti, nec amplius Heros prædicaris.

71. *Græculus hæc audet &c.* Vel quia Calaber, idest in Magnâ Greciâ ortus, vel quia sic per contemptum illum dicat Græculum, ad differentiam eorum Græcorum, quos ante nominavit, qui celeberrimi, doctissimique apud omnes, si Philodemum tantùm excipias, prout de se prædicat ipse, habiti. Res non insueta, quandoquidem, & hac voce per jocum usus est Juven. Saty. 3. v. 78.

Græculus exuriens in Cœ'um, jusseris, ibit.

Idest, tam vafer, vilisque, ut nullà prorsus sit ars, seu bona, seu mala, quàm ipse non profiteatur: inter quas Cic. pro Milo. ei tribuit assentationem, utì propriam. Sivè ita dixit è vulgato regionis more, ubi Provinciæ accolæ, in qua natus est Philodemus, vocantur vulgo *Grecaroli*.

72. *Dùm totam ducit &c.* Usque dum elapsa sit nona hora diei, assiduè per Urbem vagatur, fidis sociatus comitibus, quibus utì Magister præsidet. Scribit autem usque ad nonam Urbem circuire solitum, quia ea erat hora prandii, ut de veterum more testatur Martial. lib. 4. Epig. 8.

Imperat extructos frangere nona toros.

hoc est lectos disturbare, quibus cœnando accumberent. De hac re vide Stuckium lib. Antiq. Convival., ubi de nonâ latè.

73. *Et mattutinus &c.* Hæc loquendi formula Græcis frequentissima, & ab ipsis in Romanos adventitia. Eam habemus ex Home. Odyss. 16. *vespertinus venit*, 8., & 10. Iliad.,

ibi

Antistes Themidis, juris, legumque peritus,
Cùm nunquam vetulo cognatas codice blattas
Depulerit, muresque arrodant undique Baldum.
O toga, qua sacrum cingis pudibunda bidental,
Si

NOTÆ.

ibi, *mattutini armabantur*, hìc *Hesternus promisit Ulyxes*. Quin apud ipsos locutio hæc etiam ad dies transijt, quod nos hactenus, quod sciam, imitati non sumus. Nam Theocr. Idi. 10. & Hipocr. lib. 7., ἐνιδ': ad exitum, dicit: *Amo undecendius, obiit septendius*; ideſt, undecim dies elapsi sunt, quo amo: obiit die septimo. Inter Latinos Virg. Æneid. 8. v. 465.

Nec minus Æneas se mattutinus agebat.

Huc trahi poteſt illud Mart. lib. 3. Epig. 2.

Nec mattutinà mihi fronte venis.

Quod explicat in Comm. Colleſson. *tristi supercilio*: manè enim non pransi homines sunt ſeveri: fortè aptè ad oſtendendum huc à noſtro authore tendi, nempè ad aucupandam cœnam tot Philodemi circumeationes fieri, non enim casu de horâ nonâ mentio facta eſt, quæ hora cœnæ apud veteres, ut alibi notavimus.

75. *Antistes Themidis &c.* Deæ ſcilicèt juſtitiæ, & honeſtatis Sacerdos: eleganter pro ſummo juris perito. Irridet eum Sectanus, qnod nè quidem ullum ex veteribus, & doctiſſimis Juriſprudentibus, vel ipſorum librorum titulum legerit.

76. *Cùm nunquam &c.* Idem demonſtrativo hoc probat argumento, deducto à pulvere, tineis, & corroſione murum; quod non evenit libris, qui frequentèr præ manibus habentur, aſſiduèque teruntur digitis.

78. *O toga &c.* Non Romanorum toga hìc ſignificatur, ex qua Virg. Æneid. 1.

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

dixit; deque eâ Laberius apud Macrob., Propert. lib. 4. Elegiar., Lipſius lib. 2. Elect. c. 13., Dionyſ. lib. 3. Antiquit., Tertull. de Pallio, Iſidor. lib. 9. cap. 24. & alii. Sed agitur de aliâ togâ, quæ Romæ nunc propria eſt Cauſidicornm, & Ora-

Si te Romani tangit jactura decoris
I precor immundis augere peculia Verpis,
Nam satius nummo prostabis fænebris uno
Pendula per vicos, & rupto marcida filo,
Quam sordes igava pati, dicique per Urbem
Te phaleras tardis præbere, & ephippia onagris.

Induat

NOTÆ.

Oratorum forensium, quos Apulejus incessens, à vulture, qui cadavera summè affectat, ex eo quod eis concessum sit in medio foro latrocinium, *togatos vulturejos* jam ex tunc nominavit, ut quibus sanguinariâ rapacitate homines excarnificari moris sit.

78. *Bidental &c.* Dictus supra Philodemus *antistes Themidis*, hinc fortè eum modò sacrum per jocum prędicat, utens voce *bidental*. Hoc etenim nomine nuncupabatur, quicquid fulmine percussum binis bidentibus, vel ovibus expiandum erat. Locum fulmine tactum soliti erant Ethnici claudere, & sepire, quia sacrum, sed mali ominis: ut apud Pers. Saty. 2. v. 27.

Triste jaces lucis, evitandumque bidental.

81. *Nam satius nummo &c.* Satius est eam togam Hebræis vendere, indèque aliquod, etsi tenuissimum lucrum capere.

82. *Pendula per vicos &c.* Solent Judæi in Urbe cùm venum exponunt vestes, illas appendere parietibus domorum quacumque in viâ, ut prætereuntes illiciant. Unde ait author minorem fore injuriam Romanæ togæ suspendi, & quasi jugulari sordidis Hebræorum manibus, quam Philodemo inservire.

83. *Quam sordes &c.* Meliusque uno etiam obolo prostabit utenti eâ pauperi, qui propriam non habeat, quàm Philodemum, etsi ejus dominum, vestiendo, immunda fieri, & minus decora, itaut de ea dicatur rectè, qnod asinum ornet, indèque respectu ipsius Philodemi proverbium probetur Italicnm, idem esse ei togam gestare, quàm *metter la sella all'asino.*

84. *Onagris &c.* Onager asinus sylvestris, cujus nomen

dedu-

Induat hanc potius lictor, dirusque satelles,
Cùm personatus captat, fallitque nocentes;

Vel

NOTÆ.

deductum è græco fonte, videlicèt ex ὄνος asinns, & ἄγριος sylvester, seu agrestis. Hoc nomine ad quemcumq; asinum signandum usi sunt non infrequenter latini, atque inter eos Cic. ad Attic. lib. 6. Differentiam dat Varro lib. 2. c. 6. de re rust. *Asinorum duo genera, unum ferum, quos vocant onagros, alterum mansuetum.* Adde Martial. lib. 13. Epigr. 97.

Dum tener est Onager, solàque Lalisio matre
Pascitur; hoc infans, sed breve nomen habet.

& Epigr. 101. ejusdem libri.

Pulcher adest Onager: mitti venatio debet
Dentis Erytrhei: jam removete sinus.

85. *Induat &c.* Melius etiam tua toga, o Philodeme, vestiet Satellitem, qui ad fallendum aliquem criminis reum, nè ab eo dignoscatur, tunc cùm carcerandum ex Judicis decreto curat, vestem mutat, fortèque togatus incedere aliquando solet. Hoc ab Ecclesiastico habitu mutuare præsidium satellitibus forsitan non tàm benè, ni per summum abusum jam factus fuerit civilis, & penè dixerim prophanus hujusmodi habitus, utentibus eo indistinctè Medicis, Procuratoribus, & cunctis omninò, quibus magis arriserit ejusdem vestis seu genium, seu commoditas; ita ut non amplius agnoscas, qui Deo, qui sæculo militent, & reverentia iis debita pessundentur, eâ scilicet ratione, quod sciamus togam hanc pridem uni Clero addictam, in sęculares homines detestabili consuetudine transiisse, hodiernosque Ecclesiasticos ita ab eâ abhorrere, (proh nefas) ut videantur Clericatui renunciasse, vitamque laicam in vestium brevitate, luxu, & formâ assumpsisse. Quod & ulterius progressurum esse timere debuissemus, ni SANCTISSIMI PRINCIPIS vigilantia, pietas, & religio tanto malo salubritate decretorum, pœnarumque minis, & executione aptam medicinam adhibuisset. Utinam pari providentiâ reddat Clero vestes suas, quæ talares nuncupantur, prophanisque hominibus gestandas inhibeat, undè Ecclesiæ Ministris debitus reddatur honos, eorum vita, tutò sit in exemplum

Vel Nice, & turpis medicato Panthea vultu
Tem-

NOTÆ.

plum ædificationis, nec jis amplius ea mala, criminave imputentur, quæ promiscuus cum laicis vestium usus in solos Ecclesiasticos communi credulitate refundit. Sed notam scribo, non apologum.

87. *Vel Nice &c.* Nicis, & Pantheæ nomina, ut opinor, pro libitu ab authore inventa, & hìc posita, genericèque de omnibus Romanis fœminis sumpta, ut apparet ex not. 88. & seqq., licèt reverâ Pantheam habeat Xenophon lib. 7. Cyrip., de qua in sequenti nota. Quia tamen in his Græcismum aliquod agnosco, libentèr in re jocor: Si ergo velimus Sectanum dixisse Nicem à νεῖκη, *rixa, jurgium, concertatio*, ecce, quòd habemus mulierem rixosam, pervicacem, inquietamque. Si à νίκη, *victoria* derivavit, est nobis generosa, fortis, & magnanima. Seligat Lector, utì placuerit; ego secundam magis probo, memor Athenis Palladi erectam Statuam, νίκην Ἀθηνᾶν appellatam, cujus in dextrâ malum punicum, sinistrâ verò robur, & imperium ostentans, uti concordiæ, fortitudinis, & generositatis symbolum: Forsan delicatam, lascivamque notavit ab unguento, odoramentoque Nicerotiano, dicto ab ejus excellenti artifice Nicerote Mart. lib. 6. Epig. 55.

Fragras plumbea Nicerotiana:

Et lib. x. Epigr. 38.

Nymbis ebria Nicerotianis.

Addo *Niceteria* vestes peregrinas, *phylacteria* aliâs dictas, quæ victoribus datæ, collo pendebant, probabiliterque Nicem nostram ex hac voce deductam, quia amet extera in vestiendo serica, & ornamenta, eaque frequentissimè mutet, prout sese offert occasio. Sed de Nice satis.

87. *Panthea &c.* Hoc nomine scribit Xenoph. loc. paulò ante cit. vocatam fuisse uxorem Abradatæ Regis Suzorum, ut formâ, ita castitate insignem, virique, licèt irrationabiliter, & ad nauseam zelotypi, amantissimam; Sed non hic character nostræ Pantheæ, quàm turpem, medicatoque vultu, idest fucato indecoram fatetur Sectanus. Aptius hac voce vetulam quamdam indigitari autumo, & quidem lascivam, & superbam,

Tempore, quo longam pubes Romana fatigat
Fla-

NOTÆ.

bam, imò vanam, & talem profectò, quæ suâ venustate adhuc sibi amatores posse expiscari credat: Quoad senectutem Satyrico nostro potuit placuisse vulgare illud adagium de homine decrepito, de quo dicimus: *hà più anni della Rotonda*: ita siquidem vulgus appellat Templum illud toti Orbi Terrarum celeberrimum, Diis omnibus ab Agrippâ dicatum, & Pantheon dictum, nunc Deiparæ Sanctisque Christianâ Religione sacratum. Relationem eamdem habere potuit ad signa Panthea, eaque vetustissima, quorum aliqua adhuc in cimeliis nobilissimis visuntur, exhibetque eruditus Sponius in Miscell. erudit. antiq. lib. 1. sect. 1. art. 5., quæ & antiquissima, & nobilissima antiquitatis monumenta jure merito nostra ætas veneratur. Hæc porrò nil aliud erant, quam imagines, quæ omnes Deos, ut etymon ipsum indicat, aut saltèm plurimos referebant: Hoc si ad nostram Pantheam referemus, fatebimur ætatis vitio aliqua ex parte corrosam, ut sunt vetera ærea signa, indicatque additum *turpis*, sed tamen quæ pulchra haberi velit, & tanquam Dea, ab amatoribus adorari, unde superba, sicut ex fucatâ, linitâque vario pigmentorum genere facie lasciva.

87. *Medicato vultu &c.* Ideſt medicamentis admixtis, pigmentisque fucatum, quin venenis linitum, quia licet medicina propriè remedium sit, quo quis curatur, undè de facie etiam dicitur, cùm quis ad ejus velandas maculas, candorem, roseumque colorem conciliandum linimenta superinducit, potest tamen etiam in eo sensu hic accipi, quò Grammatici pro veneno accipiunt, nam plerumque talis fucus, qui faciei mangonizandæ inservit, è venenatis conficitur materiis; Sic de venenatis armis dixit medicata Silius lib. 7.

Tela medicata veneno.

posuitque Mart. lib.

Stercore fucatus Cocodrilli.

88. *Tempore &c.* Ideſt vestiant potius togam Philodemicam Nice, & Panthea Bacchanalium diebus; imò potiùs omnes eæ fœminæ, quæ præter fas incedere personatæ præsumpserunt

Flaminiam, & rapidis fertur lascivia bigis;
Quandoquidem senis vetuit discurrere solers
Prætor equis, raroque madent à sanguine ludi.
Falli-

NOTÆ.

runt, vestitæ, uti dicebant, *da Abbatini*.

88. *Pubes Romana &c.* Juventus Romana ipso Bacchanalium tempore viam Flaminiam, quæ à Portâ hujus nominis ad Palatium Venetum, vulgo S. Marci, latè patet, frequentare solet.

89. *Et rapidis &c.* Ad utrumque sexum refer lasciviam hanc, & dic tam fœminas, quàm mares personatos bigis per per hanc viam vectari lascivientes, idest plus mollitiei (inquit Valla in Raudensem) quam roboris, aut constantiæ habentes, consuetum otiosæ Juventutis vitium: non enim puto vocem hanc *lasciviam* ita strictè accipiendam, ut omnes quotquot impudicos, salacesque notet; admitto tamen etiam in hoc sensu respectu plurimorum esse intelligendam.

90. *Quandoquidem &c.* Jampridem rhedæ, seu currus in Bacchanalibus senis equis trahebantur per Flaminiam, idque censebatur ad decorem maximè pertinere; At ab his abstinere jussa juventa tum ad evitandos tumultus, cùm ad arcenda mala, quæ frequenter occurrebant ex imperitiâ, vel incuriâ, aut arrogantiâ nobilium juvenum, qui aurigas agebant.

91. *Prætor &c.* Urbis Gubernator, ad quem spectat hujusmodi edicta, quæ Urbis pacem, quietemque conservant, conficere, observanda proponere, & sub pœnarum comminatione publicare. Huic muneri meritissimè præest hodiè Raynutius è Marchionibus Pallavicinis, non minus nobilitate generis, quam virtute, prudentia, rerum gerendarum peritiâ, pietate, & integritate præclarus. Prætorem porrò rectè nuncupat, quia locum veteris prætoris eum tenere, imò idem penitus esse, non est ambigendum, tunc cùm florente Republicâ Romanâ factum, ut avocatis à bellis finitimis Consulibus, cùm non esset in Civitate, qui jus reddere posset, ut Prætor crearetur Urbanus, qui & jus redderet in Urbe, & de capitalibus criminibus quæreret, institutum est, quemad-

Fallimur, ecce liber Corvini pumice mundus,
Perque manus volitat multo circumlitus auro
Desuper, & cultæ ridet membrana tabellæ;
Author quis? Philodemus erat. Date serta Camœnæ
Insano capiti, Satyro sed qualia Phœbus.
Non hic divinæ dictat præcepta poesis,
Sed stertit; caules, & fixâ sinciput aure

Som-

NOTÆ.

modum Historiæ Romanæ Scriptores passim habent.

91. *Raròque &c.* Ideſt poſtquam hoc prohibetur, non adeò intrà hos dies frequentes mortes audiuntur, viſunturque eorum, qui pedibus ambulare coguntur, quique vix equorum violentos impetus, rhedarumque invicem ſibi acres concurſus vitare poterant

92. *Ecce liber &c.* Philodemi liberculus ſub titulo *Diſcorſo di Bione Crateo Paſtore Arcade*, qui jungitur Endimioni, ad captandam famam circumfertur ſuperius deauratus, benèque ornatus, ac ſpecioſè librariorum arte elucubratus, vel potius ejus dialogos continens, ut notavit Scholiaſtes Colonienſis.

92. *Corvini pumice &c.* Optimè emulatus illud Horatii.

Scilicèt ut proſtes Soſiorum pumice mundus.

Sicuti enim Soſii illâ ętate celebres librarii, ita hodie Corvinus

95. *Date ſerta Camœnæ &c.* Illudit non minus libello, quam authori ejuſdem, cui vult à Muſis, atque Phœbo nobiliſſimam parari coronam, non è lauro, qualis Poetarum erat, ſed ex cornibus, quæ Satyris in fronte dantur; ni potius ad Midam alludat, cui ab Apolline aures aſininæ attributæ.

97. *Non hic divinæ &c.* In eo tractatu Philodemus præcepta poetica tradere ſomniavit regulis tamen vagantibus, & incertis, ac malè habendo ipſos etiam Poetarum principes, quoniam cuncta ſuæ doctrinæ fundamenta in ſomniatâ luce univerſali ponit.

98. *Sed ſtertit &c.* Imò delirat, ineptiaſque maximas ſcribit, eaſque viliſſimas, prout ſunt inter edulia caules, & ſal-

Somniat, & scribit. Calamo quî temperet ille,
Dum sibi blanditur, dum corda inflata perurit
Verborum urtica, & scabies malè nata loquendi?
Te contra Endymion voces effundit amaras,
Testaturque Deas, & rustica Numina sylvæ;
Non oculi Phœbæ, telumque Cupidinis, illum
Ridicula appendix, postremaq; pagina tangit.
Scilicet immeritam non parcis perdere chartam,
Et

NOTÆ.

salsamenta, juxta illud Persii Saty. 6. v. 70.

Mihi festâ luce coquatur
Urtica, & fissâ fumosum sinciput aure.

98. *Caules, & fissâ &c.* Genus ferculi, vulgò *cavolata*, apud rusticos, & bubulcos usitatissimum; fit enim pulmentum ex caulibus præcipuè, & carne suillâ, quod tamen ad nobilium etiam mensas additis exquisitioribus condimentis translatum est, maximè cum recreationis gratiâ ad suburbana rura divertunt. Sensus igitur est, Philodemum adeo amantem, cupidumque rustici hujus ferculi, ut etiam in somniis illud concupiscat, & suspiret; taliqne pulcherrimâ ideâ correptus scribere aggrediatur, seu potiùs ineptire, ut ideæ respondeat.

101. *Verborum urticâ &c.* Pro prurigine, & ad venerem incitamento scripsit Juven. Saty. 2. & 11. Sectanus autem à simili, pro scribendi libidine.

101. *Et scabies malè nata &c.* Optimè translatum ad scripturientes, & locutulejos, qui quantò plus loquuntur, tantò magis ad loquendum incenduntur; sicuti evenit scabie laborantibus, qui scalpendo pruriginem acuunt.

102. *Te contrà Endymion &c.* Endymion pastor fuit, qui fingitur à Lunâ adamatus. De eo cecinit Italico metro Poeta quidam nobilis, & celeberrimus; Philodemus autem huic opusculo sub nomine Bionis Cratei aliud a se exaratum addidit, quod, quia invenustum, atque insulsum, necnon temerarium sit, merito à Sectano ipse Endymion dolens inducitur, adeo

Et regnare putas, si cum Pedone susurrans
Crispulus, aut amens Rullus tibi dixerit, ohè!

Macte

NOTÆ.

adeoque malo socio, ejusque pejori authore se afflictum lachrymans.

107. *Et regnare putas &c.* Pedo, Crispulus, Rullus Amici, & sectatores Philodemi, ejusque operum, dictorumque admiratores. Primi duo tandem ab eo discessere, alter in fide permansit diutius, ut hæ Satyræ innuunt.

107. *Si cum Pedone &c.* Pedon causidicus Juven. Saty. 7. v. 129.

Sic Pedo conturbat

108. *Crispulus &c.* Fortè ita nuncupatus, quia mollis, & capillis crispis decorus, & in amores pronus. Addo locum Marti. l.5. Epig.62.

Crispulus iste quis est? uxori semper adhæret
Qui, Mariane, tuæ.

108. *Aut amens Rullus &c.* Est nomen cujusdam, cui primas sedes in his Satyris Poeta post Philodemum tribuit. At quis Rullus? Rullus Cicer. inquietus, & procax; cui addo marmor Gruterianum pag.626. 1. quod Præconem fuisse indicat.

C. RULLI
PRÆCONIS
VENULEJÆ. C. L.
TRUPERÆ
OLLA. C. F. SALVIA
C. OLL. C. L. VARDILLI
L. LURI. L. L.
MENOPOLI.

Quod si ad hominis characterem respicias, præconemque in veteri Rullo, idest buccinatorem agnoscas, inde facilè elicere poteris Rullum nostrum Sectæ Luminosorum buccinatorem pariter fuisse. Unde sicut illi incumbebat magistratus jussu publicè aliquid ore denunciare, uti Senatus consulta &c.

ita

Macte animo, Philodeme, novos meditare triumphos,

Ro-

N o t æ.

ita huic spectaret Luminosorum decreta, & oracula exponere, quia fuerit loquacior, & omnibus cæteris imprudentior.

108. *Obè* : Interjectio exclamantis, quæ æquivalet adverbio *benè, optimè*, idemque est, quod apud Græcos ὦ ἅλις *satis*, eo tamen sensu acceptum, prout habet Apollon. 2. Argon. ἅλις γαίης *satis terræ*, idest *multum*. Vide Eustat.

109. *Macte animo &c.* Voce hac propriè utimur, cum aliquem ob rem benè cæptam laudamus, & ad perficiendum hortamur; Itaut sensus sit: Beatus, & felix sis illo animo, atque illis laboribus, & virtute, quæ tibi Romam subjiciunt, dignitatesque maximas parant. Ea autem deducta est ab *magis*, & *auctus*, quæ dictionem hanc componunt. Usus est cum genit. Mart. lib.12. Epig.6.

Macte animi.

Communitèr tamen cum ablativo habent authores, unde Virg. Æneid. 9.

Macte novà virtute puer, sic itur ad astra

Et Petron. Arbiter in Satyrico pag. 341. *Macte virtute esto*. Verbi vim explicat Varro lib.2. de morib.pop·Rom. *Mactare verbum est sacrorum*, κατ' εὐφημισμὸν *quasi magis augere, & adolere. Nam hostiæ tanguntur molà salsà, & tunc immolatæ dicuntur. Cùm verò ictæ sunt, & aliquid de illis in aram datum est, mactata dicuntur per laudationem, itemque boni ominis significationem, & cum illis mola salsa imponitur dicitur, macte esto.* Arnob. lib.7. eam formulam: *Mactus hoc vino inferius esto*, ita interpretatur: *Tantùm esto mactus, quantùm volo; tantùm amplificatus, quantùm jubeo; tantùm honoris assumito, quantùm te habere decerno*. Vides ut mactum explicet, honore *amplificatum*. Ex quib. Senec. Epist.46. *Macte virtute esto, sanguinolentis, & ex acie redeuntibus dicitur*. Qui plura velit consulat Ludov. la Cerda in comm. ad v.641. lib.9. Æneid., ex quo hæc omnia delibavimus, necnon Hadrianidem in illud Petronii paulò ante relatum, Satyr.pag.341.

110. *Violæ*

Roma tua est. Violę jam jā nascuntur in hortis,
Blanda Palatini quas educat aura Favoni,
Ut tibi demissâ substernant fronte colorem;
Te cupiunt proceres, nullâque sileris in aulâ.
Oh miser ægrotâ putruit cui mente salillum!

Au-

NOTÆ.

110. *Violæ jam jam nascuntur &c.* Pro maximis dignitatibus Ecclesiasticis accipit: Violaceo enim colore, vestiuntur Præsules, aliique in sacrâ dignitate constituti: imo, si libet, accipe etiam pro purpureo colore, qui ad vestes Cardinalitias pertinet, monente Cornel. Nepote, uti tradit Plin. lib. 9. c. 39. ubi ait: *Me juvenem violacea purpura vigebat*. Violæ siquidem aliæ purpureæ, aliæ luteæ, aliæ ceruleæ, aliæ tandem albæ &c. Crederem ab amore discipulorum, seu fautorum hoc loco purpuram designari Philodemo, ut sic ejus ambitioni satis indulgeant.

112. *Ut tibi demissâ &c.* Quasi dicerent à Bione dignitates accipere gloriam, & honorem, non è contra eum à dignitatibus mutuari &c.

113. *Te cupiunt proceres &c.* Adulantium verba, quibus eum prosequuntur amici &c.

114. *Salillum &c.* Salillum salis diminutivum. Sensus potest esse duplex. Aut enim sal in suo proprio sensu accipitur, & sic dicitur, quod quamvis sal habeat vim quandam res corruptibiles à putredine conservandi, hæc adeo abundet in mente, atque capite Philodemi, ut potius ipsum sal ab eâ corrumpatur, potius quam ab ipso ea sanetur; aut metaphoricè pro sapientiâ ad imitationem Terentii in Eunucho ibi:

Qui habet salem, qui in te est

Et Catul. Epig. 81.

Non est in toto corpore mica salis.

Vel potius dicere voluit Author in receptaculo mentis, quam egrotam appellavit, putruisse exiguam illam micam salis, quam Philodemo tribuit, sicuti experientia nos docet in va-

sculo

Aude aliquid patriâ dignum. Triclinia mappis
Fas spoliare manu, calices, coclearia, lances
Carpe, nec auratæ niteant impunè lucernæ,
Argutumque levis fugiat nec cantharus unguem.
Sed mentem nunquam subeat tàm dira libido
Scri-

NOTÆ.

sculo malè olenti etiam optimum liquorem corrumpi, iuxta illud Horat.

Sincerum est nisi vas, quodcumque infundis, acescit.

Et alibi

Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diù.

115. *Aude aliquid patriâ dignum &c.* Quid patriâ ejus dignum sit explicat tribus versibus sequentibus: *Triclinia &c.* Ex imitatione Juven., qui Saty. 1. vers. 73.

Aude aliquid, brevibus Giaris, & carcere dignum.

115. *Triclinia mappis &c.* Triclinium Latinè est discubitorium cubiculum, ideſt locus, in quo discumbebant, & cœnabant, à tribus lectis, quos in eo sternebant, nomen habens, nam tres lectos uni mensæ in convivio apponere soliti erant veteres, & cubantes cœnare. Hinc Horat. 1. Serm. Saty. 4.

Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos.

Et Juven. Saty. 5.

Tertia nè vacuo cessaret culcitra lecto.

117. *Nec auratæ niteant &c.* Earum siquidem fulgor, qui oculis statim se objicit, solet fures allicere.

118. *Argutumque levis &c.* Argutum unguem dicit, quia acutum, & ad rapiendum promptum. In simili dixit Mart. l. 8. Epig. 59. de lusco fure *piceatam manum* sic:

Nec fuit Autolyci tam piceata manus

Propius ad noſtrum Satyricum habet etiam idem Epigrammatiſta lib. eod. Epig. 33.

An magis aſtuti derasa est ungue miniſtri
Bractea de fulcro, quod reor esse tuo?

Scribendi; non hæc meruere piacula chartæ;
Mitior est illis scomber, murena, piperque,
Et crocus, & betæ, manibusque Salarius unctis,
Quam væcors calamus digito tractatus inerti.
Si sapis & teneras posthac dimitte Sorores,
Et Leges, magnumque Sophos, nec divitis aulam
Ullius ingredere. At quid agã? Cape tutus amici
Con-

NOTÆ.

120. *Non hæc meruere &c.* Chartas magis conspurcari censet ex Philodemi scriptis, quam si salsamentarii &c. iis uterentur ad involvenda pinguia omenta, aliaque, quæ in usum mensæ cedunt: Inter edulia autem apponit quoque varia condimenta, videlicet crocum, betas, aromata &c. omnia hæc erga ipsas chartas mitiora existimans, quam ejus pravas scriptiones: unde rectè, hoc præsupposito, ait, ipsas chartas non meruisse hæc piacula, ideft has pœnas ex imitatione Virgil. 6. Æneid.

Distulit in seram commissa piacula mortem.

124. *Si sapis &c.* Tria monet, quibus in futurum abstinere debet, à Poesi, à Philosophia, & ab aulâ frequentandâ.

124. *Teneras dimitte sorores &c.* Teneras sorores, pro musis dixit. Sorores esse finxere poetæ, Jovis videlicet, & Memoriæ filias, easdemque Deas: Teneræ eæ autem, quia virgines; his enim hoc epitheton rectè jam tribuit Martial. lib. 14. Epig. 149.

Mammosas metuo: teneræ me trade puellæ,
Ut possint niveo pectore lina frui.

Ut & alibi, lib. videlicet 9. Epig. 57., eas nuncupavit molles, scribens:

Tela Cupido para,
Illa, quibus juvenes figis, mollesque puellas.

126. *Cape tutus amici &c.* Consulit illi convenientiorem vivendi methodum, qui & ejus qualitati, & moribus, & ingenio aptior sit.

127. *Ar-*

Consilium. Arcanis committe pudenda tabellis
Secreta, & populi mores, Procerumq; per omnes
Sparge plagas: Dabit Hollandus tibi menstrua septem,

130 *Et*

NOTÆ.

127. *Arcanis committe &c.* Hoc loco author, vel genio Philodemi se accomodat, vel potius occasione sumptâ gravissima delicta sugillat, quodque videtur suadere, satyricè per ironiam exagitat. Notam hanc non Romanis, sed exteris scribo, quibus Romanæ Curiæ res gestæ, mala, simul & bona non nisi adulterata aliquorum malitiâ, ut plurimum non sine publicæ fidei detrimento, ac religionis, & pietatis, ipsiusque veritatis offensâ, injuriâque nunciantur. Sive enim id sit maledicendi genius, sive auri, argentique lucrifaciendi sacra fames, seu tandem ipsi honestati, probitatique præjudicata ad malum libertas, abusus semper, ut ita dicam, in Urbe invaluit, ut plures inventi sint, & adhuc inveniantur, qui pretio conducti, quidquid novi acciderit, scribendi, extraneisque nunciandi onus assumunt; sed à veritate alieni, in Principes, Magnatesque injurii, honestiorum familiarum famæ detrahentes, in Ecclesiasticum Ordinem, sanctosque Cleri mores maledici, falsa plerumque proferunt, mala augent, bona seu tacent, sive improbis adulterata mendaciis tradunt, fidem credulorum fallentes. Chartas autem has, veluti secretiora arcana contineant, nuncupant *avvisi segreti*, potius veracitèr dicenda mendacii, & maledicentiæ promptuaria. De his igitur loquitur Sectanus, hisque de causis arcanas tabellas appellat, quia res putidas, falsasque contineant.

128. *Procerumque &c.* Non tantum facta populi, hominumque vulgarium, sed ipsorum Procerum, virorumque Principum actiones describantur in istis tuis arcanis tabellis, & vulgentur per omnes Mundi plagas; ut nimirum apud exteras nationes pessimè audiat hæc Aula, cæteroqui Sanctissima, & incorrupta.

129. *Dabit Hollandus &c.* Inter Nationes exteras Principem locum tribuit Hollandiæ, sive quia non tantum divitiis,

 & mer-

130 *Et totidem dubius Gallus, flavusque Sicamber;*
Quin & Turca ferox, & barbarus Induperator
Majo-

NOTÆ.

& mercaturâ, ſed etiam politiorum litterarum ſtudiis floreat; ſive potius, quia cum nobis parum conveniat, gaudet hiſce libellis livorem ſuum paſcere.

129. *Septem menſtrua &c.* Mercedem conventam; nam ea non omnibus æqualis; hi ſiquidem alienæ famæ perditiſſimi helluones plus inſumentibus profitentur ſecretiora pandere, vulgatiora cæteris; Unde certò certius evenit, ut qui pluris impendit, majora mendacia emat, qui minus, veritati propiora audiat.

131. *Quin & Turca &c.* Ad infideles etiam cum ſummâ Chriſtianę Reipublicæ iniuriâ mittuntur hi libelli, verè fâmoſi, ut inde lucrum majus accipiatur.

131. *Ferox &c.* Fortis, præanimoſus ad decertandum cum altero, ad vim alteri faciendam, & ad nocendum, ut explicat Valla lib. 4., ſive ſævus, indomitus, à feritate, ut vult Nonius: In primo ſenſu habet Horat. in Odis.

Urbes, genteſque, & Latium ferox.

In ſecundo Terent. Eunuch. 3. 1.

Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas?

Ubi tacitè, propriè tamen loquendo, belluis ferocitatem tribuit, expreſſe autem Virg. 4. Æneid.

Stat ſonipes, & fræna ferox ſpumantia mandit.

Tribuit Homini Cic. in Vatin. *Nimium vehemens ferox natura homo*: Ferocitatem hanc reprimunt Religio, morum cultura, vitæ honeſtas, & ſcientiæ: Hinc rectè, & ſemper ferox Turca, cujus falſa Religio nil habet, quod ferociam non ſapiat; tota ſiquidem in arma ruit, ſcientiiſque omnibus in exilium perpetuum, & irrevocabile miſſis, potentiam Imperii in ignorantiâ ponit, ex qua immanitas, illeque audaciæ exceſſus, quibus ferox noſtro Sectano nuncupatur.

131. *Barbarus &c.* Barbaros ab initio confictо nomine eos appellatos, qui difficultèr, aſperè, ac duritèr loquerentur, ut blęſos, balbǫſque dicimus declarat Strabo lib. 14. addens id ad convitium pertinuiſſe in duriloquos, & craſſilingues, poſtea

verò

Majori mercede tuas conducere chartas

Opta-

Notæ.

verò in nomine abusum invectum esse, eo etenim tanquam communi, & gentili cæteros populos à Græcis distinxere: Unde Festus habet Barbaros antiquitùs omnes gentes nuncupatas, exceptis Græcis, ex quo Plautus Nævium poetam Latinum, Barbarum dixit, posuitque Horat. 2. Carm. 19. Ode 4. *Mare Barbarum*, pro Indico. Barbaros nunc autem dictos, qui aliâ linguâ utuntur, quam Latinâ, quod ea mitior, & cultior, satis notum, quo nomine vocavit, & Plautus Bacch. 2.

O Lyde es Barbarus.

Et Cic. pro Milone.

Agrestes, & Barbari Servi.

Pro gente ferâ, & inhumanâ positi etiam fuere à Cic. bis in 6. Verr. ibi: *Linguâ, & natione barbarus*, & *Naturâ, & moribus barbarus*, unde & *corda barbara* Ovidio lib. 3. de Ponto eleg. 2. *Immanis, ac barbara consuetudo hominum* Cic. pro Fontejo. Utroque modo dicendus igitur Turcarum Rex barbarus Imperator, sive admittas, prout à Græcis primum, postmodum à Latinis distinguitur sermone, & origine, sive prout moribus cultiorum gentium feritate, & immanitate suâ discordat. Barbarum porrò Induperatorem nuncupando imitatus est Sectanus Juvenalem in duplici loco, videlicet Satyr. 4. v. 28:

Quales tunc epulas ipsum glutisse putemus
Induperatorem.

Et Saty. 10. de Xerse, sive Dario, aut Annibale.

Ad hoc se
Romanus, Grajusque, ac Barbarus Induperator
Erexit.

Uti vides Barbarum, sive de Persa, sive de Afro dictum, appositum, uti distinctivum à Romano, & Græco.

132. *Mercede conducere &c.* Idest pretio redimet tuas chartas, & quidem maximo, fiesque ejus Mercenarius, qui *conductus mercede* dicitur Horat. 2. Serm. Saty. 7., sicut, & *conducere mercede* Cic. 2. officior.

133. *Cre-*

Optabit. Crescet tibi census, scribere pluris
Quò poteris. Multis numerosa inservit harundo
135 *Ære*

NOTÆ.

133. *Crescet &c.* Augebitur census, quo plura hujusmodi folia dispertiri obvenerit, ex singulis enim suus proventus, & fructus.

134. *Multis numerosa &c.* Harundo pro calamo, qui quoniam ex harundine fiebat, harundo dictus. Exemplum dò ex Pers. Saty. 3.

Jam liber, & bicolor positis membrana capillis,
Inque manus chartæ, nodosaque venit harundo.

Et ex Martial. lib. 14. Epigr. 209.

Inoffensâ curret harundo viâ.

Numerosam autem vocat ob multos libellos, qui eâ conscribuntur, nam numerosum est, quod magno constat numero, uti ex Plin. discimus primò in Epistolis: *Hoc opus numerosas poscit manus*, secundò in Panegy. *Aliò me vocat numerosa gloria tua*, & ex Mart. l. 3. Epig. 31.

Et servit Dominæ numerosus debitor arcę.

Sic & *quæstus numerosior* Claudiano 1. in Eutrop., & *numerosa oratio*, Cicer. 3. de Orato., seu potius, quia delatores hujusmodi tabellarii, cum tot ubique habeant correspondales, nequeunt per se soli munus implere; ideoque plures amanuenses adhibent. Rectè monet Author maximam Scriptorum copiam adhiberi ab his, qui hujusmodi libellis secretò incumbunt; nam cùm non liceat talia pudenda sine capitis periculo, si detegeretur impius Scriptor, evulgare; hinc est, quod eos typis mandare nequeunt, maximè Romæ, ubi quæ publicâ luce donanda sunt, severiori trutinâ, quam alibi, expenduntur operâ Magistri S. P. A., idest summi Theologi Fr. Paulini Bernardini Regii Ordinis Prædicatorum, qui in præsens munus hoc adeò laudabiliter exercet, ut nil in eo desiderandum sit, quod omnibus numeris non respondeat; necnon authoritate Vicesgerentis, nempè nunquam satis laudati eruditissimi viri Belisarii de Bellis Episcopi Melphictensis, cui spectat licentiam impartiri quarumcumque impressionum faciendarum.

135. *Ære*

Ære dato, atque ideo conscribunt mille libellos
Uno penè die. Spargas mendacia quamvis,
Dum nova sint, emptor nunquam tibi deerit in Urbe.
Est aliquid mundo victu, curruque decoro
Posse frui, pretiumque alienæ impendere famæ.

Sed

NOTÆ.

135. *Ære dato &c.* Pretio soluto, æs pro pecunia, nam sub nomine æris venit aurum, & argentum per synecdochen Vulpia. teste in l.Etiam.152. de verb. signif., & Cęl. Rhodig. antiq.lect.l.10.c.2., unde ęquivalet Phrasi illi Cic.ad q. Fratrem, *Dare pecuniam*, quam uti Deam unicè hujusmodi homines colunt, adorantque, velut Ethnici, ex quorum mente Menander,

Ego verò utiles Deos arbitror
Nostros, & argentum, & aurum maximè.
Istos quidem si dedices tuâ in domo,
Quicquid voles, reges, tibi omnia aderunt,
Ager, domus, servique, & argyromata,
Testes, amici, judices &c.

Contraque Arnob. lib. advers. gentes: *Quis ad extremum pecuniam Deam esse credat, quam, velut maximum Numen vestræ judicant literæ donare aureos annulos, lora in ludis, atque in spectaculis priora, bonorum suggestus summos?*

136. *Spargas mendacia &c.* Quam mendaces hę chartæ satis superius: Unum addit, taxando eorum curiositatem, qui eas emunt, & forsitan fidem dictis habent.

138. *Est aliquid &c.* Denuo ad scribentem, cui grande lucrum ex tali facinore obvenit; unde victum, vestitum, & etiam alia plurima commoda acquirit, uti rhedâ propriâ posse vehi, & similia; in summa tantum inde lucratur, ut splendidiùs vivat, & ut habet Italicum proverbium, *esca dalli stracci*.

139. *Pretiumque alienæ &c.* Pretium impendere famæ, est alienam famam infami pretio venditare, ut fit in hisce secretis libellis.

140 *Sed res mortifera est sancto sub Principe. Vidi*
Sæpius authores jugulo fœdare securim,
Divi-

NOTÆ.

libellis. Sensus est: Pulchrum, & apprimè commodum in Urbe uti curriculo, sed quia non mediocri parari solet expensâ, dicit Author pulchrum esse illum comparare nullo alio impendio, ac pretio soluto, quam famæ alienæ.

140. *Sed res mortifera est &c.* Contra hujuscemodi pestem omnes leges, omnia jura clamant, *scelerisque pretium*, ut ait Juvenalis Saty.13., *crucem* esse sancinnt.

140. *Sancto sub Principe &c.* Qui honestatis, & justitiæ acerrimus vindex est: INNOCENTIUM Sanctissimum, Piissimum, verèque Justissimum Pontificem indicat, cujus admiranda opera, factave non uno loco in his Satyris eleganter, plenoque ore meritò commendat Auctor,& extollit;nunc contra famosorum hujusmodi libellorum scriptores acerrimum hostem designat, quippè qui optimè sciat quanti Christianæ Reipublicæ, ac Religioni detrimenti ii sint apud exteros, penès quos diù moratus est plurimis pro Sanctâ Romanâ Sede apud Principes Legationibus, aliisque ministeriis egregiè functus.

141. *Fœdare securim.* Idest capite plecti, & sanguine securim maculare, quæ ideo fœda; ex imitatione Horatii 1. Serm.Saty.5., cui *Cicatrix fœda*, vel ob pus, vel ob sanguinem, & Virg. 2. Æneid. v.285.

Quæ causa indigna serenos
Fœdavit vultus? aut cur hæc vulnera cerno.

Et inferius v.502.

Sanguine fœdantem quos ipse sacraverat ignes.

Ubi vides fœditatem ex sanguine tàm respectu vultus, quàm sacrorum ignium dictam. Fustis pœnâ apud veteres ejusmodi rei mulctati fuere teste Horat. lib.1. Epist.1.

Quin etiam lex,
Pœnaque lata malo; quæ nollet carmine quemquam
Describi. Vertère modum formidine fustis
Ad bene dicendum, delectandumque reducti.

142. *Di-*

Divisoque sacras implere cadavere fossas.
Præstabit forsan rasâ cervice, togâque
Im-

NOTÆ.

142. *Divisoque &c.* In quatuor partes secto, qua pœnâ gravissimorum criminum rei plectuntur, uti sunt grassatores, de proditorio homicidio convicti, & similes. Fossas pro sepulchris posuit; Phrasim verò sumpsit à Tacito lib. 18., cui *Complere fossas*.

143. *Præstabit forsan &c.* De Quietistis loquitur, quorum hæresis damnata fuit sub Innocentio XI. Pont. Maximo, ad publicam suorum errorum abjurationem adacto quodam Michaele de Molinos, qui ejusdem propagator, aut author fuit, atque idcircò perpetuo arcto carceri mancipatus, ubi extremum diem obiit. Hic cum suis asseclis externam ostentans pietatem, latensque virus celans per plures annos simplicibus illusit: Honestatem publicè professus, secretò non servavit; Sanctitatis ostentator, licèt cæteroquin impietatis magister, doctrinam perniciosissimam serere ausus fuit. Pravam doctrinam hausisse crederes è Beguardis, atque Beguinis, qui ad finem 13. sæculi insurrexerunt, dixere se esse impeccabiles, necnon ex Illuminatorum dogmatibus, qui Hispanias initio decimi septimi sæculi infecerunt, imò ex Quakerorum deliramentis, qua professus est in altissima contemplatione acquisitâ, eâque ad libitum adhibitâ, suspenso trium animæ potentiarum exercitio, positos homines ita Deo adhærere, ut impeccabiles fiant, nec in culpam eorum refundi possit, quidquid mali interim agant, eò quod tales quæcumque actiones naturam spectent, non mentem, quæ nequit amplius obtenebrari in luce posita, Deoque conjuncta per internam unionem, nè quidem sensibus ipsis cognitam. Hæc summatim dicta, ut aperiatur lectori, quis in verbis Sectani sensus, dum brevitèr Molinismi doctrinam recenset, irridet, & perstringit. Quietistas autem ulterius arguit, quod Sanctitatem habitu, & incessu ostentare studuerint, rudi quippè, laneâque veste induti, tonsis ad cutem capillis, pressisque oculis, humilitatem, & modestiam præseferentibus, auram popularem captarent, & pietatis publicum specimen præbentes, iniquitates, quas perpe-

Immundâ ante aras gressum componere, & ore
Occluso, pressisque oculis, vultuque morari
Numi-

NOTÆ.

trabant, fuco virtutis, apparentique mundanarum rerum despectu velarent. sed jam ad Sectanum.

143. *Rasa cervice &c.* Idest capillis nudatâ, quod in sui temporis Hypocritis reprehendit Juvenal. Saty.2. v.15.

Atque supercilio brevior coma.

De Philosophis Stoicis agit, qui, existimantes comam alere parum virile, detondebantur ad cutem usque, unde illorum discipuli dicti Persio Saty.3. v.54.

Detonsa juventus.

Ad Molinistas referimus, quibus ad ostentationem ad cutem capillorum detonsio.

143. *Togâque &c.* Vilem togam his tribuit Sectanus, nos eamdem affirmamus, qui vidimus. Similem Hypocrisis ostentationem agnovere veteres in suis Philosophis, quibus pallium laneum, & vilissimum; Huc referendus Juvenal. Saty. eâd.2.v.11., ubi de iis loquens, horrenti corporis habitui acritèr illudit, ajens:

Hispida membra quidem, & duræ per brachia setæ
Promittunt atrocem animum.

Cùm cęteroquin in occulto, ut ipse addit v.41.

Hirsuto spirent opobalsama collo.

Unde rectè profert de his, qui sanctimoniam, & gravitatem præseferunt, sed re verâ iniqui, & criminosi sunt v.8.

Frontis nulla fides; quis enim non vicus abundat
Tristibus obscenis?

144. *Ante aras &c.* Dum Ecclesias frequentat, secundùm proprium institutum oraturus, sed ad ostentationem, & ad publicum scandalum depellendum tantùm; Nam inter propositiones, ab hujusmodi hæreticis probatas, ea fuit postmodùm Sanctæ Romanæ Sedis judicio damnata la 33. *Fà male l'anima, che camina questa via interna, se ne' giorni solenni vuol far qualche sforzo particolare per haver qualche sentimento divoto, poiche all'anima interna tutti li giorni sono eguali, tutti feste. E lo stesso si dice de' luoghi Sagri, poiche tutti i luoghi a queste anime sono eguali.*

Numinis illapsum. Quantum res ista lucelli

Et

NOTÆ.

eguali. Præcipuè cum in Altaribus Sacræ exhibeantur Imagines, quas hi odio habent juxta propos. 18. damnatam: *Chi nell'orazione si serve d'Imagini, figure &c. non adora Iddio in spiritu, & veritate*. Sed quia pressis oculis orant: non vident.

144. *Pressisque oculis &c.* Sequitur; Frequens Hypocritarum habitus, cum aliorum obtutui se tradunt, maximè inter orandum, quod præcipuè Molinistis convenit, qui raptus, extases, & similia effingebant. Hi verè sunt teste Juvenal. Saty. cit. v. 3.

Qui Curios simulant, & Bacchanalia vivunt.

Quod Phrasim attinet, *oculos in terram dejectos* dixit Quintil. lib. 11. cap. 11. *Solo fixos*, Virgil. 1. Æneid. v. 489. *Humi positos*, Horat. Ode 5. lib. 3. *Oculorum aciem in terram defixam*, Plin. lib. 8. c. 16. Concordant & Græci, ut habet Eurip. in Iphig. *in terram fixit aspectum*.

146. *Numinis illapsum &c.* Locutionem illustro: Numinis illapsus, qui idem est ac descensus, & inspiratio, ad Sacra pertinuit apud Ethnicos, præsertim cùm de vatibus actum, quos Deorum Interpretes dixit Virg. 3. Æneid. v. 359. His etenim tributus furor quidam, quo dixerunt, jam adesse Deum sentire afflatu vicini Numinis: hinc de vate.

Qui Numina Dei &c. sentis.

Et paulò inferiùs.

Meque ad tua limina Phœbe
Ipse manu multo suspensus Numine ducit.

Ubi *suspensus* cum respectu ad illam præsentionem, qua iidemmet vates occupabantur, tunc cùm aderat afflatio Numinis; quandoquidem propriè Numen ad Divinam potestatem, seu voluntatem refertur, ut deducitur ex loco Virgil. supra primo loco laudato, & ex eo, qui habetur in secundo Æneid.

Non hæc sine Numine Divûm
Eveniunt.

Et alibi potestati tribuit Eclog. 4.

Concordes stabili fatorum Numine Parcæ.

Et famæ conferre solet! Sed tempore fiat

Apto

NOTÆ.

Hinc rectè illabi iis, qui Deo afflantur, dictum; quemadmodùm habet Æneas orans ad Apollinem Delium Æneid. 3. v. 89.

Da Pater augurium, atque animis illabere nostris.

Igitur idem est in Sacris, suspendi Numine, & sentire, & illabi Numen, nosterque Sectanus in re sacrâ optimè imitatus est veteres Authores. Nunc ad sententiæ intelligentiam: In his verbis principale Quietistarum crimen enunciari non obscurum, nec dubium est; ore occluso, pressis oculis, & vultu morari illapsum Numinis (nam Numen pro Deo) nil aliud est, quam hominem otiosum, tacitum, & quasi dormientem expectare Deum in nobis operantem, prout sibi libuerit, absq; eò quod ullus activitatis nostræ concursus, nec nostrarum potentiarum exercitium interfint, nè quidem eum orando per actum quemlibet sensibilem, quem vocant Quietistæ Dei offensivum, qui in nobis sine nobis operari vult, & Gratiæ, Divinæ operationis, veræque perfectionis impeditivum, itaut nihil ab homine optandum, nil Deo petendum sit, de nihilo tandem gratiæ agendæ, nam quilibet horum actuum propriæ voluntatis actus est, cui animæ repugnant internæ, quæ non solùm propriæ voluntati renunciavere, sed eo sæpius adactæ sunt, ut nequeant aliquid ab Omnipotente petere, sed se habeant tanquam inanimatum cadaver coram ipso; itaut etiamsi tales homines, sic orantes, somnus invaserit, nihilominùs in oratione se persistere profitentur, sicut & in actuali contemplatione: Hæc hausi ex damnatis propositionibus 2., 4., 5., 12., 14., 15., & 25., quas lege, sicut, & plures alias eisdem affines, seu necessariè consequentes, per quæ tota hæc falsissima doctrina tibi plenè innotescet, & abundè constabit error dogmatis.

146. *Quantum res &c.* Idest; hypocrisis, sanctitatis, & pietatis prætextu velata plurimum utilitatis, lucri, & commodi afferet; & famam plurimam, atque honorem tibi conciliabit.

147. *Sed tempore &c.* Non quolibet, sed opportuno.

148. *Te*

Apto; te videat populus, matronaque tenso
Designet digito, & gradiens obmussitet, hic est.

150 *Pro-*

NOTÆ.

148. *Te videat &c.* Quando nempè maximus populi concursus est, qui te videre possit, & admirari.

148. *Matronaque &c.* Mulieribus præcipuè inspiciaris, quibus faciliùs illudas, quippè quæ magis credulæ sunt, & ad pietatem pronæ.

148. *Tenso &c.* In tui admirationem conversæ te aliis indigitent, sanctitatisque promptuarium deprędicent; monstrari enim digito est insignem esse, idest idem ac à matrona indicari, dicique: Hic est eximius, sanctissimusque ille vir, qui miracula patrat, extases patitur &c. In locutione secutus est noster Poeta Persium Saty. 1. v. 28., ubi ironicè vanos inanis gloriæ captatores irridens, ait.

At pulchrum digito monstrari, & dicier, hic est.

Cæterùm in hoc sensu accepta hæc phrasis communissima Scriptoribus melioris ævi fuit: Affero Horat. lib. 4. Carm. Ode 3. qui posuit.

Totum muneris hoc tui est
Quod monstror digito prætereuntium.

Et serm. lib. 2. Saty. 8.

Indice monstraret digito.

Addo Ovid. 2. de arte Aman.

Digitis ostendere.

At eam tantò dignius illustravit, quantò melius, quàm cæteri actionem totam affabre noster Sectanus expressit, primò, intensione digiti, nam cum aliquem digito indicamus, ideò tenso naturaliter agimus, secundò, obmussitatione, quæ usui, & consuetudini optimè respondet; nam in actu indicationis hujuscemodi non clarâ, altaque voce exclamamus, sed clam, & submissâ voce murmuramus; Habes quoquè quàm benè Matronæ decus servatum fuerit, quæ non strepens, sed tantùm mussans inducitur; Habes mussitationem in gradiendo, seu transeundo, quod & modestiam matronalem sapit; Hinc firmiter teneas Persium non tantùm à Sectano imitatum, sed mirum in modum superatum: nam actio melius expressa per indi-

150 *Protinus aut bifidæ crescent tibi frõte Mitellæ,*
Inque manus veniet Baculus;vel larga placenta
Virgineis tibi mittetur quam plurima septis;
Vit-

NOTÆ.

indicis tensionem, & per obmussitationem, quæ non tam bellè connotatur per illud *dicier*, quod alta voce loquentibus etiam tribui potest. Non prætermittam ad hujus loci coronidem Demosthenis historiam, qui cùm transiret, & à mercenario tabernæ digito demonstraretur, fertur lætatus esse, quod ab ignobilibus sciretur, quadrat enim mirificè hujusmodi hypocritis famam per quamcumque eorum actionem usurpare, aucuparique aspirantibus, qui summo gaudio afficiuntur, quoties id pro votis evenire dignoscunt.

150. *Protinus aut bifidæ &c.* Ironicè, acerbèque talium ambitionem irridet, quasi dicat eos hoc vitæ instituto sibi dignitates adepturos, ut est Episcopalis, cui debetur ad usum in sacris, publicisque ceremoniis usus Mitræ, & baculi Pastoralis: Illam autem nuncupavit eleganter bifidam, quia superius aperta, & in duas partes secta, ut nos ipsi quotidiè agnoscimus; baculum verò tantùm pro Pastorali posuit, tum quia sensus loci clarus est, cùm quia, cùm de Episcopo agitur vox hæc sine aliquo alio addito Ecclesiasticis Scriptoribus, utplurimum usurpata ad eumdem significandum.

151. *Larga placenta &c.* Quasi & gulæ deditos taxet, nam larga placenta est, ut credimus, ea, quæ nuncupatur vulgo *Torta*, ex ovis, lacte, & saccharo confecta, delicatior, quam vetus illa, ut tradunt Scriptores, è melle, caseo, & farinâ siligineâ, quam pridem in deliciis habitam dixit Cato; & astipulatus est Juvenal. Saty. 11. v. 58., ubi in eum, qui palâm verbis frugalem vitam commendans, clam tanquam ganeo in epulis luxuriabatur, debacchatus est inquiens.

Sed laudem siliquas occultus ganeo, pultes
Coram aliis dictem puero, sed in aure placentas.

152. *Virgineis tibi &c.* A Santimonialibus mittetur placenta, qua vescaris: quandoquidem te pium, sanctum, & venerabilem censentes, id munus in obsequium, & Christiani, casti-

Vittatæque omnes cupient sua credere facta
Inge-

NOTÆ.

castique amoris specimen tibi debitum putant.

152. *Septis &c.* E Monasteriis, quibus arctissima clausura præscribitur, nam septa generali vocabulo dicuntur omnia loca munita, & quodam sepimento vallata. Hinc septa villæ, quibus villa circumsepitur. Varro. lib.1. de rust., hinc simili voce ovilia, & alia id generis nuncupata Virg. Eclog.1.

Quam multa meis exiret victima septis.

Quod & ad Urbem translatum; habemus enim in Campo Martio loca inclusa tabulatis fuisse, in quibus stans populus suffragia ferre consueverat, quæ septa dici meruerunt instar ovilium, de quibus Martial. lib.9.

In septis Mamurra diù, multumque vagatus.

& Lucanus, qui ovilia pro septis posuit.

Et miseræ maculavit ovilia Romæ.

Hoc autem nomine placuit Satyrico Sanctimonialium Monasteria nuncupare, quia undiquè circum muro clausa; Virginea autem, quia regulariter fœminas omnes excludant, præter quàm Virgines.

153. *Vittatæque &c.* Idest, Moniales ipsæ tantùm tibi deferent, quem censent sanctum, & pium, non hypocritam, ut non erubescant occultiora cordis arcana revelare tam ad consilium, quàm ad emendationem: Vittatæ autem dictæ, quia vittis caput velatæ: quamvis vittas propriè eas pridem censuerim dictas, non quæ totum, ut in Monialibus velum, caput cooperiunt, sed quæ instar fasciæ, & ligamenti profluentes capillos coercebant, partemque capitis tantùm obnubebant. Quidquid de hoc sit; certum est vittam matronalis verecundiæ signum fuisse; huic enim usui vittæ serviebant: Ovid. 1. de Arte.

Esto procul vittæ tenues, insigne pudoris.

Et Virgil. vij. Æneid. v. 403. de matronis Bacchi orgia celebrantibus.

Solvite crinales vittas, capite orgia mecum.

Juxtà Romanum morem, de quo testatur Valer. Max. lib. 5. cap.2. *Sanxit Senatus ut fœminis semita viri cederent, confessus*
plus

plus salutis in stolâ, quàm in armis fuisse, vetustisque aurium insignibus novum vittæ discrimen adjecit. Inde & Virginibus tributæ, testantibus Ovid. 2. Metamorph. de Virgine Nonacrinâ.

Vitta coercuerat neglectos alba capillos.

Et Valer. lib. 8. Argonav.

Ultima virgineis tum flens dedit oscula vittis.

Fortè à Matronalibus diversæ, ut videtur hic author innuere; Sed maximè debitas fuisse jisdem Virginibus, si eædem se in ministerium Deorum sacraverint. Hinc de Cassandra à Phœbo vaticinandi arte donatâ habet Ovid. 1. Amor. Eleg. 7.

Sic nisi vittatis quod erat Cassandra capillis
Procubuit templo, casta Minerva, tuo.

Morem hunc perpetuum fuisse in Vestalibus agnosco ex eodem Ovid. lib. cit. Eleg. 6., ubi de Ilia Vestali jam compressâ

Quo cultus abjere tui? Quid sola vagaris?
Vitta nec evinctas impedit alba comas.

& de eâdem 3. Fastor.

Decidit ante sacros lanea vitta focos.

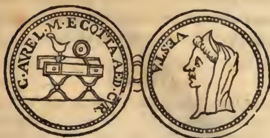
Ex quibus Lucano lib. 1. *vittata* sacerdos.

Vestalemque chorum ducit vittata sacerdos.

Sed de his abundè Lipsius lib. de Vesta, & Vestalibus c. 12. penès quem sunt plurima numismata Virginum Vestalium imagines reprehesentantia, & præcipuè illustris statua è Pario candido marmore perfecti operis, licèt capite, & brachiis mutila, Cœliæ Concordiæ Vestalis Maximæ Romæ eruta. Tantùm ex eo nummos duos celebratissimos desumpsi, qui Virgines Vestales vittatas exhibent, necnon infulatas, nostrisque Monialibus velamento capitis quasi similes.

Addo

Addo ex eodem Lipſio pulcherrimam Fulvii Urſini gemmam, Claudiam Veſtalem repręſentantem, quæ habetur cap. 12. jam citato ejuſdem libri.

Evidentius id reſultat ex inſigni Numiſmate, & ſingulari Cameo, quæ ex Muſei Carpinei theſauro, unà cum tot aliis ex-

Ingenuæ auriculæ . Pater ò cariſſime ! Prurit ,
Sětio. Fare age, ne timeas. Loquar, at mea tingit
Ora pudor . Prurit quâ dicor fœmina . Nempè ?
Non

Notæ.

quiſitæ eruditionis monumentis publici juris fecit Philippus Buonarroti Florentinus , Vir in antiquitatis peritiâ , bonarumque artium culturâ nemini ſecundus in ſuo libro , cui tit. *Oſſervazioni biſtoriche ſopra alcuni Medaglioni antichi* . Quandoquidem Numiſma præfatum Belliciam Modeſtam Virginem Veſtalem exhibet , caput infulâ velatam , vittis à tergo pendentibus conſtrictam , cum ſuis tæniis , quæ extremas partes adornant . In Cameo autem repræſentatur cum hac inſcriptione , NER. VIR. V. , *Neratia Virgo Veſtalis* , prout interprætatur eruditiſſimus Fabrettus , & Operum vulgatorum excellentiâ jamdiù celebris (utinam in Sectanum æquior) qui utrumque jam exhibuit in ſuo tract. *de Colum. Trajan.* cap. 6. pag. 167. Porrò hæc eadem Neratia iiſdem, quàm Bellicia, capitis ornamentis redimita eſt , niſi quod tæniæ non appareant. Quoniam verò hîc Muſei Carpinei mentio incidit , ſæpiuſque ad rerum enucleationem fortaſsè de eo loqui oportebit, operç pretium duxi indicare in hac celeberrimâ dactilothecâ , Numiſmata , Gemmas , Lapides , Æra , Ebora , Criſtalla , & quicquid Românæ Antiquitatis longa ætas nobis non invidit, diligentiſſimè aſſervari , curâ , & impenſis Viri incomparabilis Gaſparis Cardinalis Carpinei , qui graviſſima Chriſtianæ Reipublicæ munia , ejus virtuti , prudentiæque demandata , politioris literaturæ ſtudio fęliciter copulavit . Sed de vittis , & vittatis ſatis .

154. *Ingenuæ auriculæ &c.* Ideſt honeſtæ , & puræ .

154. *Pater &c.* Qui Patres vocati fuerint, diximus Saty. 1. Illud de hoc Dialogo admonitum te volo , o Lector, quod, ut perſpicuum eſt , res hic agitur inter Virginem honeſtam , pudibundam , ſimplicem , hominique tanquam patri ſe totam confidentem , cui cordis, mentiſque arcana pandat, ſolatium, remediumque conſcientiæ vulneribus accipiat; & virum Quietiſtam , Hypocritam, falſumque virtutis, & pietatis cultorem .

Vir-

Non dicam, turpe est. Quid habes formosa, quod ipse
Non optem laudare, & cernere? forsan? Abibo
Hinc potius, turpe est. Nil ultrà interrogo. Salve
Filio-

NOTÆ.

Virginis sensus humiles, verecundos, piosque agnosces; at in homine impietas statim tibi revelabitur, nam dum religiosè videtur eidem virgini suadere, ut conscientiam clarè sibi patefaciat, & malo, si quod sit, medeatur, Sacramento, eam sollicitando ad prava, abutitur. De frequentissimo hujusmodi delicto convicti tam ipse Molinos, quàm ejus Sectatores, hinc hac etiam de causâ damnati. Hi enim eas, quas sacrilegè fœdabant, inter proprias numerabant pœnitentes, quibus persuasum volebāt, & de quibusdam (sic vocant) violentiis dęmonis erga corpus, quibus etsi ad actus inhonestos compellamur, non tamen animam inquinamus, sed meritoriè perpetramus, quia manus, & cætera membra tantum ad turpia moventur involuntariè; atque etiam de quadam distinctione superioris hominis ab inferiore, ita tamen ut superiore, nempè mente, & animâ in Dei unione per internum assensum permanente, nil curandum quid agat inferior, nempè corpus, quod talia patitur absque aliquo superioris consensu, & ideò absque peccato animæ, quæ potiùs hac viâ magis purgatur, illustratur, ac illuminatur. Cave detestabile dogma.

157. *Quid babes &c.* Blanda verba partìm suadentis, partìm tentantis, vitiosa, malitiâ detestabili plenissima. Nam ut eam sibi conciliet pulchram vocat, optimè peritus quantùm delectet fœminis hujusmodi adulatio.

157. *Quod ipse &c.* Impudentiam propriam prodit ex impuritate rei desideratæ.

159. *Nil ultrà &c.* Forsan in illius doctrinæ sequelam, de quâ Propos. 47. damnata, ubi de culpis ex violentiâ Satanæ (ut ajebat Molinos) admissis, dicitur: *E sopra tutto non bisogna confessarsene, e si fà santissimamente à non confessarsene, percbe così si vince il Demonio, e si guadagna un tesoro di pace.*

Filiola; apta tuæ dabitur medicina saluti.
Cætera novisti prudens Philodeme, nec uno
Exemplo, fœlix sceleratus vivit in Urbe.
Nunc etenim barbæ multum defertur, & hirco
Alarum intonso. Succincta, & Lanea vestis
Serica pessundat, primosque meretur honores,
Tamquam sola probos faciat tibi penula mores.
Verùm hæc plus olei poscunt. Succide superbas
Spes animo, & raucum socius comitare Bagoam,
Odry-

NOTÆ.

159. *Salvè Filiola &c.* Iterùm vox amoris, & blandimenti in juvenem, & pulchram virginem, ideò suspecta.

160. *Apta tuæ &c.* Remedium scilicèt iniquum, quippè à malo Medico instructum, pharmacisque venenatis compositum.

162. *Fœlix sceleratus &c.* Nondum cognitus à sapientissimo Principe, nec apud Judicem accusatus; nam exempla docent plurimos adhuc Quietistas superesse, qui externo pietatis fuco malitiam internam celant.

163. *Nunc etenim &c.* Iterùm eorum vestitum, aspectumque aperit, barbam scilicèt promissam, & hirsutam, vestem laneam, & succintam, quibus à cæteris distincti, velut pœnitentiam agentes, aut austerius vivendi genus profitentes, faciliùs nimium credulos decipiant, qui aliter de his sentiunt, quàm *Hieronym. epist. ad Rusticum*, cui minimè probati fuere, *nonnulli accinctis renibus, pullà tunicà, barbà prolixà.*

166. *Penula &c.* Vestis è lana confecta, eademque vilissima, de quâ superiùs Saty. 1., quæ servis tributa.

167. *Verùm hæc &c.* Pro experientiâ, & operâ. Juvenal. Saty. 7.

Plus temporis, atque olei plus.

167. *Succide superbas &c.* A radice abscinde quamcumque spem amplas dignitates consequendi.

168. *Raucum comes &c.* Idest, fias gesticulator, & nugarum

Odrysias vendit qui cassus lumine clades,
Atque albam in circo docuit saltare catellam,
Sit

NOTÆ.

rum venditor, evadasque socius alicujus ex jis Cæcis, qui per Urbem vagantur, otiosoque populo verba nugacia per plateas, historiolas, aliaque hujusmodi generis vendunt, ut ex tenui lucro, quod inde eis provenit, victum consequantur.

168. *Bagoam &c.* Bagoas, teste Curtio, fuit Eunuchus ab Alexandro adamatus. Diversimodè de nostro dicendum, nempè qui unus ex jis cæcis accipiendus, qui, quasi esemplar ad imitandum, Philodemo proponitur.

169. *Odrysias &c.* Quod ad hujusmodi artem spectat, totum hîc distinctè proponitur, & primò, venditio historiolarum, quæ circumferuntur occasione alicujus cladis Turcis à Christianis inflictæ, queis emendis populus avidè concurrit. Odrysias autem dixit ab Odrysiis Thraciæ populis, de quibus Stephanus Ὀδρύσαι ἔθνος θρᾴκης, *Odrysiæ gens Thraciæ*; Hi potentissimi fuere, ut ex eorum imperii descriptione apud *Thucid. lib.* 2. Ex Latinis memorantur *Livio lib.* 39. cap. 53., qui eos in mediâ Thraciâ ponit. *Avertendos etiam animos*, inquit, *à suspicione talium consiliorum ratus, mediam in Thraciam, exercitum in Odrysas, Dentheletas, & Bessos duxit*: Indè Odrysios equos celebrat *Claudi. in Gigantomach.*

Primus Terrificum Mavors non segnis in hostem
Odrysios impellit equos.

Et Odrysiam hastam dixit Stat. Achille. lib. 1.

Sic cum palantes Phlegræa in castra subirent
Cælicolæ, jamque Odrysiam Gradivus in hastam
Surgeret.

Hodie hi populi sub hujuscemodi nomine amplius non agnoscuntur, sed simul confusi, & commixti, sub generico nomine Thracum, imò Turcarum tantùm nuncupantur.

170. *Atque albam &c.* Tales canes variis jocis instructos passim videmus: Quod verò magis considerandum Lectori proponimus, id proculdubio est; Quod legendo has Sectani Satyras sæpesæpius nobis occurrit illud Plutarchi in vitâ Artaxerxis, ubi laudans Xenophontem, ait, ab eo res describi,

non

Sit mitis tibi cura feræ, vultuque magistro
Præcipe, ut ostendat pueros, quos micturientes
Invenit lecto genitrix, injussaque gutta
Decepit miseros, medioque sopore fefellit.
Hæc Græcos audire sonos, (mirabile dictu)
Et cytharam discet te Præceptore ferire;
Discet, & arguto capitis deprehendere nutu,
Qui ligurit patinas, uno qui grandinat haustu
Cæcuba, quique domi pulchrâ cũ conjuge dormit.

Sic

NOTÆ.

non ut gestas, sed ut si tunc gererentur, spectarenturque oculis, τοῖς πράγμασιν, ὡς οὐ γεγενημένοις, ἀλλὰ γινομένοις, adeò vividè omnia etiam minima repræsentat. Observet quæso Lector, ut catellam saltantem, eaque omnia agentem, quæ ventre artis Magistro, ut scripsit Persius, didicit. Sanè nil melius, aptius, distinctius, eloquentius dici potest, nil addi venustati, & elegantiæ Scriptoris; omnis siquidem concinnitas, diligentia, varietas, ubertas, rerumque omnium admirabilis observantia videre est: ita ut penè dicere fas sit, Sectanum in rerum hujusmodi minimarum, & quæ difficillimè exhiberi valent, antiquos ipsos authores superasse, quandoquidem nullus eorum est, qui in talibus rebus repræsentandis excelluerit; quemadmodum in reliquis optimè eos imitatus est, ita ut secundus ab eis non sit judicandus, sed odem, parique gradu recipiendus.

178. *Uno, qui grandinat &c.* Inter cætera, quæ Sycophantæ isti, ac Quadruplatores doctis hisce Canibus imperare solent, illud potissimum est, ut è spectatoribus demonstrent, qui merum sorbere avidius solet. Phrasis, grandinare haustu pocula, nescio, an apud antiquos fuerit usurpata, sed mirificè, & emphaticè designat bibones istos, ac ganeones, qui non minus nocere solent vindemiæ, quam faciat grando, cùm vineas flagellat.

179: *Cæcuba &c.* Magnos vini calices: Straboni siquidem

cæcu-

Sic (quod summa boni est) plausus, risumque parabis,
Crustula sic poteris corradere, & æra minuta,
Dum capiet stolidum meritoria bellua vulgus:
Aut Fora te videant, ubi nuda, & candida signa
Qua-

Notæ.

cæcubum est vinum generosissimum, sic à Cæcubis Campaniæ populis, apud quos nascitur, denominatum: de quo *Mart. lib.*3. Epig. 116.

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis.

necnon Plin. lib. 14. cap. 6. *Antea Cæcubo erat generositas celeberrima in palustribus populetis, sinu Amyclano.* V. Horat. lib. 1. Ode 37., lib. 2. Ode 14., & in pluribus aliis locis.

180. *Sic (quod summa boni est) &c.* Ideft, Bonorum finis, quo omnia referuntur. De summo bono cclxxx. sententias fuisse, juxtà enumerationem sectarum Phylosophicarum, Varro tradit; Philodemo autem nostro Philosophastro summa boni est, risum, plausumque è circumstantibus, ejusque nugas audientibus elicere, dummodò quid ad victum conquiratur.

182. *Meritoria bellua &c.* Loca meritoria, quæ mercede locantur inquilinis, à merendo dicta, undè & tabernæ meritoriæ nuncupantur caupon.æ; quia mereri, est causâ quæstus aliquid operari; hinc Meretrices dictæ, quod turpitudine corporis æs mereantur; mercesque præmium appellatur, quod ea detur pro laboribus susceptis. Indè etiam dicti Pueri meritorii, qui, aut jubente Domino, aut sponte suâ prostant, turpique quæstu æs merentur. Appositè ergo bellua meritoria canis illa denominatur, quæ saltibus, & jocis à plebe circumstante, & inspiciente Domino acquirit, & meretur.

183. *Aut fora &c.* Forum Agonale, in cujus medio fons celeberrimus, arte, manuque magistrâ Equitis Jo: Laurentii Bernini, Innocentiique X. Pontificis Maximi jussu elaboratus, exhibens quatuor insignes, maximasque Statuas marmoreas scopulis insidentes, è quibus uberes fluunt aquæ, qua-

Quatuor effundunt spatioso flumina labro;
Illic ingenio, & quâ polles Græculus arte
Utere, ut attoniti suspendas ora popelli.
Sed placeat pictam (non est res ardua) telam
Elatâ monstrare manu, turbamque ciere;
Atque ubi se in gyrum collegerit, exere vocem.
Hæc est Quartillæ effigies; formosa puella
Dilexit nimium succensa libidine Ephœbum,
Con-

NOTÆ.

quatuorquè Flumina regalia repræsentantes, videlicèt Nilum, Gangem, Eufratem, Indum &c.

184, *Spatioso labro &c.* Idest, latissimâ marmoreâ conchâ: Labrum de vase aquâ pleno, veteres passim dixere Poetæ: Unus pro cunctis sit nobis Virg. lib-8. Æneid. v. 22.

Sicut aquæ tremulum labris, ubi lumen abenis
Sole repercussum, aut radiantis imagine Lunæ
Omnia pervolitat latè loca &c.

185. *Illic ingenio &c.* In foro Agonali quotidiè videre est hujusmodi nugas à similis farinæ hominibus exhibitas, circumstante maximâ otiosæ plebis multitudine, cui hi, qui vulgo *Ciarlatani* nuncupantur, verba vendunt &c.

186. *Ut attoniti &c.* Mirùm quàm attentè, quasi seria, veraque narrentur, plebs istorum mendacia observet.

187. *Sed placeat &c.* Hi, ut fabulas, quas proponunt, aliquâ muniant authoritate, solent malè pictas tabellas spectantium oculis proponere, quibus diversas imagines repræsentantur, pluribus casibus, quos narrare placuerit, applicabiles, sicque manu inter loquendum interessentibus indicant.

189. *Exere vocem &c.* Altâ, clarâq; voce narrationem incipe.

190. *Hæc est Quartillæ effigies &c.* Quartillæ nominis altissimum apud Scriptores silentium unico Petronio Arbit. excepto, cui Quartilla est Sacerdos Priapi, prout plurimis in locis habet ejus Satyricon. Quintillam dixit *Juven. Saty.* 7. v. 75.

Quintillæ, quod donet, habet.

Posue-

Contempsitque Deos; nunc illam torva flagellat
Tisiphone, & frustrà clamantem amplectitur
Hydrus.

Quæ

NOTÆ.

Posuere ambo pro meretrice, aut saltèm pro Virgine corruptâ.

192. *Contempsitque Deos &c.* Peccando forsitan contra Deorum præcepta per actus libidinosos Divinâ lege vetitos.

192. *Flagellat &c.* Totus hic locus desumptus est ex Virgil. 6. Æneid., ubi de pœnis Tartaro damnatorum agens, tortores furias inducit, nominatìm Tisiphonem flagello quatientem miseros sontes, utpotè magnorum scelerum ultricem, & hanc carnificinam exercentem in infelices, sinistrâque manu angues intentantem: En verba Poetæ.

Continuò sontes ultrix accincta flagello
Tisiphone quatit insultans, torvosque sinistrâ
Intentans angues.

Cui consonat Statius 11. Theba. de unâ Furiar. quoad flagellum.

Diva ter admoto tetigit thoraca flagello.

Et lib. 1. ejusdem de Anguibus.

Tum geminas quatit illa manus, hæc igne regali
Fulgurat, hæc vivo manus aëra verberat hydro.

Concinnius autem, & ad mentem nostri Satyrici idem lib. 7.

Has ubi vipereo tactas per utramque flagello
Eumenis insurias &c.

Nam fortè huc noster respexit author, hydrumque posuit pro flagello ex anguibus confecto; quo benè amplecti dicitur, qui eo veluti è funibus contorto fuste in gyrum per totum corpus flagellatur; refertur ad serpentes à Cice. 1. de divinat. *Puerum dormientem circumplicatum serpentis amplexu.* Fortè etiam potuit Sectanus servatâ veterum Theologiæ doctrinâ velle dixisse, Quartillam in pœnam delicii loco amasii à serpente apud Inferos amplexam.

193. *Tisiphone &c.* Una ex Furiis, quas tres esse apud inferos finxere Poetæ: reliquas duas Megæram, & Alecto

Quæ mala non peperit sæva indulgentia matris?
Pro penso speculum tractat, festisque diebus
Inspectura procos pendet lasciva fenestris,
Et laudat cultos juvenes, laudatur ab illis,
Nec

NOTÆ.

appellarunt, denotantes hoc numero triplicem animi affectum, iram, cupiditatem, & libidinem, quibus mortales in omnia facinora præcipites rapiuntur; Ira etenim ultionem, cupiditas opes, libido voluptates desiderant. De furiarum genesi Virg. 12. Æneid., qui eas ex nocte, & Acheronte natas tradit.

Dicuntur geminæ pestes, cognomine Diræ,
Quas, & Tartaream nox intempesta Megæram
Uno, eodemque tulit partu &c.

194. *Quæ mala non peperit &c.* Matres ex amore sæpè nimis sunt ergà filios, filiasque indulgentes, ex quo pessima eorum educatio oritur, quia ex hac indulgentiâ vitia foventur in eis, quæ aliàs rigore egerent, ut expellerentur, radicitusque ex eorum animo extirparentur; jurê igitur à Sectano Matres propter hoc reprehenduntur, ut malorum, & vitiorum, quibus filii plectendi veniunt, causæ.

195. *Pro penso speculum &c.* Hic etiam ipsæ filiæ arguuntur, quæ pro penso speculum frequentant, ut magìs placeant amantibus; quæ potiùs domesticis curis incumbere deberent, conficiendo lanificium, cæteraque diurno domus usui necessaria: his etenim communi omnium voto earum pudicitia probatur, ut animadvertit Virg. Georg. 2. v. 524.

Casta pudicitiam servat domus.

& repræsentat Livi. lib. 1. in Lucretia, quam non *in convivio, luxuque cum æqualibus tempus terentem, sed nocte serà deditam lanæ inter lucubrantes ancillas in medio ædium sedentem invenere* Sex. Tarquinius, & Collatinus. Huc etiam referendus videtur illud Juven.

Servavit castas humilis fortuna Sabinas.

195. *Festisque diebus &c.* Festi dies Divino cultui, non luxui specialiter dicati. Idem, quod deplorat Satyricus noster,
semper

Nec genitrix tantos audet compescere luxus.
Intereà gemmas, & munera pronuba amoris
Portat anus, duri pacantur munere postes,
Et sanctus pudor indè fugit. sed vindicis ira
Numinis, antè diem, primâque ætate peremptam
Ad nigros jubet ire lacus, & tartara. Matres,
Discite non speculum, sed pensum tradere natis,
Nec

NOTÆ.

semper deflevit Ecclesia, Sanctique damnavere Patres, inter quos *Bernar. super Cant. serm.2.* notavit, quod *festivitatibus Sanctorum plures amplius de vanitate, quàm de festivitate gaudent.* Pudeat Christianos homines abusum sectari, à quo Senec. licèt Ethnicus abhorruit, dum epist. 18. scripsit: *Festis diebus maximè animo imperandum est, ut tunc voluptatibus solus abstineas, cùm in illas omnis turba procubuit.*

200. *Portat anus &c.* Lenocinium ut plurimum vetulę mulieres exercere solent, eæque ab amatoribus mittuntur ad puellas cum muneribus, ut non minus his, quàm vi verborum illas corrumpant, & ad malum impellant.

200. *Duri pacantur &c.* Donis facilè omnia expugnantur, undè illud.

Munera, crede mihi, placant hominesque, Deosque.

Dicit autem postes placare metaphoricè, quia quæ prius acclusæ, & quasi iratæ aditu prohibebant amantes, donorum virtute postmodum ei aperiuntur à corruptis janitoribus, nec non ipsâ Dominâ jubente. Nam, ut ait Horat. lib.3. Carm. Ode 16.

Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa potentius
Ictu fulmineo.

Et inferius.

Diffindit Urbium portas.

201. *Et Sanctus pudor &c* Pudor maxima virginitatis virtus, & laus. Virgil. Æneid. 12. v. 64.

Accepit vocem lacrymis Lavinia Matris

Nec fora , sed festis subeant Delubra diebus .
Mox sequere , & virgâ signans ex ordine casus
Quotquot erũt;narra præcisam fulmine dextram
Ciconio , sacras dum ferro irruperat ædes
Impius argentum rapturus , & aurea vasa ;
Percussumque caput Cottæ , qui guttura patris
Jam senis invasit scelerato barbarus ense ,
Et tumidi frustrà nudantem pondera ventris
Cal-

Notæ.

Flagrantes perfusa genas , cui plurimus ignem
Subjecit rubor , & calefacta per ora cucurrit .

Apul. 1. *Virginalis verecundiâ*, Simonid. apud Athen. lib. 12. *Verecundo ex ore emisit vocem Virgo* . Hinc Plato in Charmide rectè insinuavit nullam pulchritudinem esse dignam laude , nisi quæ pudibunda : *Ait Charmidem rubore ipso apparuisse pulchriorem , quoniam pudor decet eam ætatem* . Tale quid etiam deducitur ex loco Virgilii supra memorato &c.

205. *Nec fora &c.* Virgines, mulieresque fora nimis frequentantes , ac si pretio propriam castitatem prostituere vellent, damnantur . Eâdem de causâ è domo earum rarus egressus laudatur , qui vix antiquitus permittebatur ; quin etiam iis locus remotior , atque editior in eâdem domo ad habitandum traditus , & Gynecæum , vel Parthènon nuncupatus , ut abessent à frequentiori populi tumultu , nec facilè ab exteris videri possent . Huc quadrat illud Eusebii apud Stobæum : *Mulier , nec alios videre , nec ipsa videri debet , præsertim , quæ eleganter ornata sit ; utrumque enim ad res inhonestas incitamentum est* .

206. *Et virga &c.* Ex more circulatorum , qui virgam præ manibus habentes , eâ elatâ signant , & indicant populo adstanti casus , qui telâ pictâ , quam exhibent, repræsentantur .

208. *Ciconio &c.* Nomen iniquissimi hominis furtis , & latrociniis , etiam ipsa sacra loca invadendo, assueti .

210. *Percussumque caput Cottæ &c.* Cotta Juven. Saty. 5. v. 19. Eques Romanus, qui vixit temporibus Neronis , in ami-

Calcavit gravidam nono jam mense sororem.
Hæc tibi mirificis poterunt augere figuris
Argillam figuli spurcare coloribus apti,
Dum linitur rudibus non cocta fidelia pennis

Ipsa

NOTÆ.

amicos liberalissimus, ex quo in maximâ fuit extimatione.

Quæ Cotta solebat,
Elargiri

Et Saty.7. v.95.

Quis Cotta iterum?

Martiali verò homo *mollis* lib. 1. epigr. 24., *egenus* lib. 12. Epigr. 39., *fur*, *&* *iniquus* lib.10. Epigr.88., *sordidus* tandem *convivator* lib. eodem Epigr. 49. Sectano autem est quidam impius Parricida, & incestuosus.

214. *Hæc tibi mirificis &c.* Argillâ, terrâ summè tenaci utuntur figuli ad conficienda vasa, & alia fictilia, quæ variis coloribus potiùs conspurcant, quàm pingunt. Hos Pictores proponit Sectanus Philodemo ad pingendam telam illam, in qua hæ fabulæ exhibeantur: nam quamvis figuræ, & imagines malè pictæ repræsententur, attamen satis lucri ex hoc ei eveniet, & plausus, plebe ad illas inspiciendas certatim advolante, quæ minimè dijudicare valet, quid in eis boni, quidve mali, utpotè imperita.

215. *Argillam figuli &c.* Figuli, plerumque ineptissimi Pictores, opera, quæ è luto conficiunt, coloribus pessimè dispositis solent dehonestare. Qua de re ait Author telam istius Circulatoris benè ornari posse à figulis, ut putidis historiolis, quas repræsentat, congruè respondeat. Non defuere tamen Pictores celeberrimi etiam in fictilibus ornandis; sufficiatque pro cunctis unus Raphael Urbinas, qui vasa quamplurima mirâ artis excellentiâ decoravit, vilique argillæ grande pretium fecit, ut videre est in Myrotheciô Lauretanô. Hodiè verò, non sine maximâ gloriâ, hujusmodi picturę clarescunt, ingenio, manuque Caroli Antonii Grue subditi clarissimi Viri Jo: Hieronymi Aquavivæ Ducis Atriensis in Brutiis, qui egregiâ, & pari natalibus virtute bonas artes colere, & fovere summoperè studet.

217. *Ipsa*

Ipsa tamen fient nigræ instrumenta monetæ,
Atque etiam plausus: positis nam currere cistis
Umbricium, Maculonem, Tongillumque videbis,
Qui-

NOTÆ.

217. *Ipsa tamen &c.* Vide notam præcedentem 214.

217. *Nigræ instrumenta monetæ &c.* Ideſt, lucellum aliquod indè accipies; exprimitque eleganter Poeta tòtum hoc ſub nomine nigræ monetæ, quæ ærea, & omnium aliarum viliſſima. Locutio deducta eſt ex imitatione Mart., à quo ærea ſui temporis moneta nigra nuncupatur lib. 1. Epigr. 100. de Caleno avaro.

Ut convivia ſumptuoſiora,
Toto quæ ſemel apparas anno
Nigræ ſordibus explices monetæ.

Quam ſtatim ſub nomine plumbeæ, ut cenſet cum Interpretum turbâ Gronovius, indigitat, ſubdens.

Et ſeptem veteres tui ſodales
Conſtemus tibi plumbeâ ſelibrâ.

Et pro viliſſimâ accipit, ſicut & lib. 10. Epigr. 74.

Centum merebor plumbeos die toto.

Ad differentiam aureæ monetæ, quam fulvam dixere teſte eodem lib. 14. Epigr. 12.

Hos niſi de fulvâ loculos implere monetâ
Non decet, argentum vilia ligna ferant.

Fortè argentum ſub denominatione albæ expreſſere, quemadmodum etiam hodierno uſu receptum, quo dicimus idem ſignatum *moneta bianca*: Senſus autem eſt, ex hac arte poſſe Philodemum accipere à vulgo circũſtante, & ejus ineptias ridente *qualche quattrinò, o mezzo bajocco.*

219. *Umbricium &c.* Umbricius Juven. Saty. 3. in princ. optimus Aruſpex, virque celeberrimus: at Sectano ex imâ plebe homo; ex jis ſcilicèt, qui fructus, aliaſque hujuſmodi viliſſimas merces in ciſtis humeris ſuperimpoſitas vendunt; ut & Maculo, & Tongillus; vulgo *Birbanti.*

219. *Maculonem &c.* Nomen viri divitis, ſed ſordidiſſimi apud Juven. Saty. 7. v. 40

Et

220 *Quique pyrum, dulcesque nuces, & coctona vendunt.*

Hoc

NOTÆ.

Et si dulcedine famæ

Succensus recites, Maculonis commodat ædes.

219. *Tongillumque &c.* Idem quod Maculo, & Umbricius. At de Tongillo narrat Iuvenalis Saty.7. v. 129., quod fuerit pauper causidicus, qui tamen simulaverit se esse divitem; ideoque ait lecticâ assiduè vectari, lavarique solitum magnâ clientum turbâ stipatum: refert pariter, quod nasutus fuerit instar Rhinocerotis. Juvenalis versus sic se habent.

Exitus hic est

Tongilli, magno cum rhinocerote lavari

Qui solet, & vexat lutulentâ balnea turbâ,

Perque forum juvenes longo premit assere Medos

Empturus pueros, argentum, myrrbina, villas.

Fortè Tongillus idem, qui Tongillianus Mart. lib.1.Epig.90.

Nil præter nasum Tongillianus habet.

Nam & huic Poetæ nasutus, quinimmò, ut ex Epig.52. lib.3. etiam *causidicus.*

220. *Quique pyrum, dulcesque nuces &c.* Proponit demùm Author omnes quoscumque vilioris plebis homines maximo conatu ad audiendum Philodemum accurrere, putà venditores pyrorum, nucum, coctonorum &c. In nucibus aliquantisper sisto, nam in hujus vocis sensu hæreo; nomen siquidem genericum est, ut definit Athe. lib.2., dicens: *Nucem vocant communitèr Scriptores Attici, & alii fructus inclusos putamine lignoso*: Inde fit, ut hujuscemodi denominationem sortitæ sint nux avellana, nux amygdalina, nux persica, sive mollusca, apud Macrob. lib.3. Satur., imò & nux castanea apud Virg. Eclog.2. v.51.

Ipse ego cana legam tenerà lanugine mala,

Castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat.

Sunt ergo ultrà nuces propriè dictas alia nucum genera. Verùm quidem est peculiarius castaneas ipsas appellatas esse nuces, uti habet idem Athen. eodem lib. *Nuces vocabant, quas nunc castaneas*, & iterum ex Mnasitheo, *Nucum, aut castanea-*

rum

rum (nam utreque modo dicuntur) difficilis est ventri digestio. Cæterùm quidquid de sensu loci Virgiliani judicent, censeantque Grammatici, nuces à castaneis distinguunt Ovid. 2. de Arte.

Afferat aut uvas, aut quas Amaryllis amabat,
Et nunc castaneas, nunc amat illa nuces.

nec non Plinius lib. 15. cap. 28., ubi: *Putamine clauduntur nuces, corio castaneæ*. At hæc distinctio non impedit quominus castaneas inter nucum species dinumeremus; Quotquot ex demùm sint inter cibos vulgares, vilesque recensentur, suadetque Plaut. in mili. glor. act. 2. scę. 3. v. 45.

Non ego nunc emam vitam tuam vitiosâ nuce.

Et magis favet vetus inscriptio apud *Gruter. pag.* 461., ex qua discimus nucum distributionem pueris plebeis tantùm tributam fuisse; quandoquidem Quintilius inter publicas largitiones, quas quot annis faciendas testamento disposuerat, eam inscripsit, ut pueris plebeis sine distinctione libertatis fieret sparsio triginta modiorum nucum. Ita habet marmorea tabula ad finem: PUERIS PLEBEIS. SINE. DISTINCTIONE. LIBERTATIS. NUCUM. SPARSION. MOD. XXX. &c. PRÆSTITERINT. Placet tamen addere maximè appetitas esse mulieribus, & pueris etiam ingenuis. Pro illis stant Virgilius, & Ovidius supra relati; pro his autem Juvenal. Saty. 5. v. 43.

Viridemque thoraca jubebit
Afferri, minimasque nuces &c.
Ad mensam quoties Parasitus venerit infans.

Undè benè Persius Saty. 1. v. 10. posuit nuces relinquere, pro vir fieri, & ex ephebis excedere, dicens

Et nucibus facimus quæcumque relictis.

Idest, sumptâ virili togâ, & relictis nucibus, puerilibusque nugis; nucibus siquidem ludere frequentissimum apud puerulos &c. Benè igitur ad morem hunc respiciens noster Sectanus dat castaneas inter pueros per Philodemum distribuendas, Saty. 3. v. 208., ubi, benigne Lector, si libet, notam hanc reassumere ex temetipso poteris.

120. *Coctona vendunt &c.* Coctona Syriæ ficus peculiares, de quibus Juven. Saty. 3. v. 83.

Advectus Romam, quo pruna, & coctona vento!

Mar-

Hoc tantùm, Philodeme, tui sperare jubentur
Ingenii vires. Quod si majora parabis,
Non deerunt ventris crepitus, sævique cachinni
In faciem, crebras imitataque dextera vulvas.

FINIS.

NOTÆ.

Martiali dicuntur Coctana lib. 13. Epig. 28.

Si majora forent coctana, ficus erat.

Item lib. 7. Epigr. 52.

Parvaque cum canis venerunt coctana prunis.

Tandèm lib. 4. Epig.

Nec quæ coctana parva gerit.

Ab hoc Poetâ discimus nostrates ficus esse forma majores, quàm coctona Syriæ, quæ uti vides minimæ molis sunt. Sed in his nequaquam immorandum ulteriùs est, nàm per se patent.

221. *Hoc tantùm Philodeme &c.* Hanc præscribit Philodemo metam, sapientèr, atque prudentèr se gerendi, quia ejus doctrina, prudentiaque, & ingenium ad majora apta minimè sint.

122. *Quod si majora &c.* Si quicquam ulteriùs tentabis, utpotè tuis viribus, ingenio, ac prudentiæ impar, temerarium opus suscipies, ideòque pœnâ dignus fies.

123. *Non deerunt &c.* Scilicèt Sannæ, atque ludibria, e. g. crepitus ventris, & cachinni in faciem &c. Tria apud veteres sannarum, seu irrisionum genera præcipua fuisse reperio, de quibus testatur Pers. Saty. 1. v. 58., inquiens.

O Jane, à tergo quem nulla ciconia pinsit,
Nec manus auriculas imitata est mobilis albas,
Nec linguæ, quantùm sitiat canis Apula, tantæ.

Primùm igitur fuit, manu ciconiam significare, idest dextræ digitis in modum rostri ciconini coactis lævam pinsere: Secundùm, apposito ad tempora pollice manus ad instar asininarum aurium movere: Tertium denique linguam longissimè exerere (quod Saxones vocant caput Leonis imitari) non secus, ac

canis ſiticuloſa in Apuliâ calidiſſimâ regione degens. Porrò aliud ſannæ genus ponit Hierony., videlicèt, quæ ab occipitio, diſtorto ore, & labris contractis fit, anteriorum dentium oſtentatione. De his omnibus nulla apud noſtrum Authorem mentio, quandoquidem hodiernis plebis moribus ſe accomodare ſtudens, duo tantùm retulit, quibus vulgares, obolareſque ſanniones utuntur.

124. *Crebras vulvas &c.* Vulvas dextrâ imitari, eſt pollicem inter indicem, & medium interpoſitum extensâ manu alicui oſtendere, & objicere; genus ſannæ, injuriæ, contemptuſque &c. Hoc tamen, quod loco convicii Romæ, & alibi paſſim accipitur, in Urbe Neapolis cedit in urbanitatis officium, & erga illos uſurpatur, quos benè valere, & fortunis optimè frui gaudemus.

FINIS.

SATY-

SATYRA TERTIA.

ARGUM. Philodemus, mutato consilio non amplius superbire de Satyris, sed invidiæ tribuere cœpit. Illum itaque amicè alloquitur Author, perpensoque Natali, Censu, ac Doctrinâ, nihil sanè reperit, quod invidiam mereatur. Deindè ad comminatum Sectano, sociisque exilium, ac triremes pulcherrimè divertit; variaque nectendo, ineptias Philodemi jocosè pungit.

E *Cce iterùm ventosus adest Philodemus, & auras*
Eru-

Notæ.

1. *Ecce iterùm &c.* Ex imitatione Juven., qui Satyram quartam eodem modo incipit, inquiens.

Ecce iterùm Crispinus.

Ubi ejus Scholiastes habet principium hoc abruptum, & satyricum, & particula hac, *Ecce*, nos uti in rebus mirabilibus, & improvisis, ut & illud Virgil. Æneid. 2. confirmat.

Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta &c.

 Favet

Eructat stomacho crudus. Date pocula, Musæ,
Cardyaco, tumidam quæ diro è corpore pestem
Expur-

NOTÆ.

Favet & idem Virgil. lib.12., penès quem hæc particula novum παράδοξον inducit ad excitandam Turni conquæstionem: Audi:

Ecce autem flammis inter tabulata volutus
Ad cœlum undabat vortex.

Undè rectè Pedianus infert, tam Virgilium, quàm Ciceronem rectè eâ usos in re inopinatâ, & admirandâ.

1. *Ventosûs adest &c.* Metaphoricè dictum, ideſt vanus, gloriosus, inanis gloriæ, & auræ popularis captator. In hac significatione frequenter vox hæc ab authoribus accepta. Virgil. 11. Æneid. v. 389.

An tibi Mavors,
Ventosâ in linguâ, pedibusque fugacibus istis
Semper erit?

& v.708.

Jam nosces, ventosa feret cui gloria laudem.

Horat. 1. Ep. 19.

Non ego ventosæ plebis suffragia venor.

Quibus consonant Livius lib.42., *quosdam ventosum ingenium, quia Perseus magìs auræ popularis erat*, & Plinius in Paneg. *superbiebat ventosa, & insolens natio*: Hinc Græcis κενοδοξία nuncupata, ideſt gloria ventosa, à quibus mutuatus videtur Virgil. loc.cit., ex utrisque autem Satyricus noster.

1. *Et auras &c.* Flatus, qui ob cruditatem stomaco per os emittuntur, & ructus à Latinis appellantur. Prosequitur loqui sub eâdem metaphorâ.

2. *Eructat stomacho crudus &c.* Cruditas in stomacho flatus, ventositatesque producit, quæ ex nimio, indigestoque cibo oriri solent; consulantur Medici.

2. *Date pocula Musæ &c.* Musas ad curandum infirmum Philodemum vocat, ut medicâ arte compositas potiones eidem præbeant, quibus tanta pestis ex ejus stomacho valeat expurgari.

3. *Cardyaco &c.* Morbi qualitatem patefacit, quo laborat Philo-

Expurgare queant. Medicæ non inscius artis
Ipse quoquè accedam collyria pauca daturus.
Eiâ age, fer calamum, Ligurine; en Tertia surgit
Pagi-

NOTÆ.

Philodemus; Cardyacus enim dolor est, quando cor palpitat, & affligitur stomachi vitio ab humore acri, & vellicante, cui mederi optimi vini usu, insinuat Juven. Saty. 5. v. 31.

Calcatamque tenet bellis socialibus uvam,
Cardyaco nunquam cyathum missurus amico.

Hujus morbi meminit Cice. lib. 1. de divin.

5. *Collyria pauca daturus &c.* Pro quovis medicamentorum genere ad sanandum Philodemi morbum apto: propriè verò collyria, medicamentum oculorum, uti refert Dioscorid. lib. 5. Veteribus authoribus, quod sciam, semper in hoc sensu usurpatum: in testimonium duos celeberrimos Satyricos tantummodò afferam: Horat. lib. 1. Saty. 5.

Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere:

Et Juven. Saty. 6. v. 577. superstitionem illam Astrologicam exagerantem, notantem, & irridentem, qua, si vel angulus ocelli fricando attritus, prurit, prius ægrotus inspicit suum nativitatis thema, vel genituræ suæ calculationem, & tum demum oculorum medicamina assumit: ex lib. siquidem medicar. regular., ut testatur Salmasius de annis Climactericis, quando, quave horâ cibus, & catharcticon dandum esset ægrotis, & quidquam rerum in vitâ agendarum auspicandum colligebant. Verba Juvenalis hæc sunt.

Si prurit frictus ocelli
Angulus, inspectâ genesi collyria poscit.

Adde Authorem tale genus medicamenti fortè posuisse, ut naturali Philodemi morbo, quo laborat, succurreret; Undè jam Saty. 1. ait de ipso.

Taboque oculis stillantibus acri.

6. *Ejâ age &c.* Vox adhortantis Mart. lib. 2. Epig. 64.

Eja, age, rumpe moras.

6. *Fer calamum &c.* Ad conscribendam medicamentorum seriem, quibus medeatur Philodemo, vulgo *ricetta*.

6. *Li-*

Pagina, & insonti crescet damnosa papyro.
Sed trepido; nam CLARA *Phalanx umbone corusco*
Fulminat, & sacri qui dicor carminis author
Vltrà

NOTÆ.

6. *Ligurine &c.* Ligurinus, Mart. lib. 3. Epig. 45. est ineptus Poeta, de quo sic eleganter scribit.

Fugerit ut mensas Phœbus, cœnamque Thyeste
Ignoro: fugimus nos, Ligurine, tuam.
Illa quidem lauta est, dapibusque instructa superbis,
Sed nihil omninò te recitante placet.
Nolo mihi ponas rhombum, mullumve bilibrem,
Nec volo boletos, ostrea nolo, tace.

idest, importunâ, ineptâque tuorum carminum recitatione enecas. Vide eumdem Mart. de eod. lib. 3. Epigr. 44., & 50. Nostro autem Sectano, qui ejusdem Ligurini meminit Saty. 5. & 16., amicus, & familiaris est; sed sub nomine forsan character hominis latet.

6. *En tertia surgit &c.* Videlicèt Satyra, quà, quod tanto malo medicamentum opportunè sit parandum, edocearis.

8. *Sed trepido &c.* Timendum aliquid ostendit, causam autem timoris statim aperit, quod eorum, qui *Luminosi* appellantur ex instituto, & dogmate de Luce Vniversali, phalanx contra se insurrexerit, ac exilia, aliasque pœnas, & supplicia minitetur.

8. *Phalanx &c.* Ita dicere ei placuit Sectam Luminosorum à fortitudine, atque invincibilitate quam jactat, ut majorem metum Sectano incutiat, & eum à scribendo deterreat.

8. *Umbone &c.* Et quod magis est, fortissimo scuto munita, undè ictus repellat, aut potiùs fortiter armata, quo terribilior appareat, & ad offensam paratior.

8. *Corusco &c.* Videlicet lucido, & fulguranti. Vides, ut bellè timoris occasionem exprimat, & irridat, servatoque semper eodem themate *Lucis* jocum augeat: sic clara Phalanx, umbo coruscus, fulminat &c. eadem sapiunt.

10. *Ul-*

Ultrà Sauromatas, & barbara littora Ponti
Expellor. Nimiùm sævis, Philodeme, SODALI
Parce tuo; nescis veniant quâ parte sagittæ;
Undè tamen veniant, tuto jaculantur ab arcu,
Et vacuos rident, quibus ureris ipse, furores.
Illum non teneri frangit vindicta Cinædi,
Nec

NOTÆ.

10. *Ultrà Savromatas &c.* Gens hæc Stephano σκυθικὸν ἔθνος nuncupatur. Savromatas graphicè describit Hypocrat. lib. de aeribus, aquis, & locis sect. 43. *In Europa verò est gens Scythica, quæ secus Paludem Mæotim habitat, differens ab aliis gentibus: Savromatæ appellantur, horum fœminæ equitant, & sagittant, & jaculantur, & pugnant cum hostibus, dum sunt Virgines.*

10. *Barbara littora Ponti &c.* Pontus, Provincia Asiæ minoris, quæ, ut refert Strabo, clauditur ab Occidente Haly flumine, ab Oriente Colchide, à Meridie minori Armeniâ, à Septemtrione mare Euxino. Ea autem non minus crudelitate Medeæ, & maleficarum herbarum proventu infamis, quam Ovidii exilio celebris.

11. *Nimium sævis Philodeme &c.* Clarius cum Philodemo jocatur per modum deprecationis de pœnâ avertendâ.

11. *Sodali &c* Innuit se adhuc ei esse Sodalem, ideſt de ejus SODALITIO credi. De Philodemi Sodalitio alibi dictum.

12. *Nescis &c.* Clarissimè tandem ejus minas irridet: Nam se non solùm ipsi ignotum semper fore prædicat, sed absolutè addit, quod etiamsi aliquando innotuerit, nullam ab ejus irâ vim expavescere, in tutoque manum esse, quæ sagittas jaculatur.

15. *Illum non teneri &c.* Videtur innuere, quod Cinædus iste, de quo sermo, vindictam contra Satyrarum scriptorem proposuerit, si ejus nomen sçivisset; hujus etiam minas hac de causâ ridet.

16. *Nec*

Nec pavet aerias Sellas, & ludicra Regna,
Queis tantum, vesane, tumes, populumq; coerces.
Quin Satyræ Satyram addo. Tu nocturna latratu
Cornua percuties Lunæ, frustràque dolebis,
Aut motâ rabiem famulâ solabere lævâ.
Scribimus hæc animo dociles, studioq; juvandi,
Si patitur digitos ulcus, ferrumque medentis:
Sed vereor tanto scateat nè pustula tabo,
Ut desperatæ potius nocitura saluti

Mol-

NOTÆ.

16. *Nec pavet &c.* Irridendo aerias Philodemi dignitates, somniatumque imperium, jocosè pronunciat, quod & si ille hæc ullo tempore consequatur, se nunquam à Satyris scribendis manum subtracturum, etiamsi hac ludicrâ spe dominationis aliis timorem incutiat.

18. *Tu nocturna latratu &c.* Vulgatum proverbium de homine furore, irâque agitato, & qui ultionem meditatur contra offensorem, acriter exclamando, sed impotente ad vindictam, de quo dicitur: *Abbaja alla Luna*: translatum à cane, qui sæpiusculè id attentans, prout experientia docet, ex impossibilitate eam lædendi, & ex actione ridendâ hujus belluæ occasio huic proverbio data. Consonum autem eidem est, quod ait Statius 1. Thebaid.

Umbrasque petunt, & nubila latrant.

ad idem refero Tertul. advers. Marc. lib. 2. c. 5. *Canes Deum veritatis latrantes,* quem minimè lædere possunt.

20. *Aut motâ &c.* Ex Priap. Epigr. 33. imitationem haurio.

Sed nè tentigine rumpar
Falce manu positâ fiet amica manus.

21. *Scribimus &c.* Mentem suam de Satyris conscribendis aperit, eas videlicet proponendo, quasi medicamenta ad sanandum Philodemum à malo, quo laborat, si tamen sanabilis.

23. *Nè pustula tabo &c.* Pustula nomen tuberculorum præ-

ter

Mollia Cyrrhæi sudent Opobalsama trunci.
Stultitiæ, mihi crede, tuæ non ultima pars est,
Invidiæ satyram tribuisse. Accede parumper
Dum vacat, & nostras placeat, Philodeme, Camœnas
Dignari auditu. Expectent Labeo, Cithisusque.
In-

NOTÆ.

ter naturam in cute efflorescentium, dictâ sic à pure, quod in se continet. Transtulit Sectanus ad animi in Philodemo mala denotanda, quasi maxima, eademque purulenta, & penè dixerit contagiosa.

25. *Mollia Cyrrhæi &c.* Balsamum, seu potius Opobalsamum ex sudore arbusculi concreto. Hæc autem arbor uni terrarum Judeæ quondam concessa, viti similior, quam Myrto. Judæa in Syria posita, unde & Syriæ rectè opobalsamum tribuitur. Noster autem Cyrrhæum vocavit à Cyrro Urbe Syriæ, cujus mentio apud Steph., Ptolom. lib.5. cap.15., & alios; seu melius dixit cum relatione ad Musas sic dictas ab Urbe Cyrrhâ in Phocide ad Parnasi radices sitâ.

26. *Stultitiæ &c.* Invidiæ jam ab initio satyras tribuit Philodemus. Hinc Sectanus ansam accipit hanc nugatoriam ambitionem refellendi, maximæ stultitiæ eum arguendo. Discutitur ergo, an aliquid in Philodemo sit ex iis, ex quibus invidia possit oriri; quandoquidem *Invidia est potentiæ comes* secundùm Thucid. apud Plutarc. de vit. verec., aut *Gloriæ* Euseb. apud Stobæum. aut *ægritudo ex alterius rebus secundis* Cic. 3. Tuscul. quæst., aut tandem *ex opulentiâ oritur* Sallust. in Bel. Catilina.

27. *Accede parumper &c.* Ad audienda, quæ dicturi sumus; donec agnoscas ex iis, quæ à nobis audies, quantum huc usque fallaci opinione deceptus vixeris.

29. *Labeo &c.* Amicus Philodemi: Labeonis autem meminit Pers. Saty.1. v.4. *Nec mihi Polydamas, & Trojades Labeonem prætulerint*: Actius Labeo poeta fuit ineptus, qui Iliadem Homeri Latinam fecit, sed deterrimo eventu. Scias etiam Labeones, & Labrones dictos, quicumque habent magna labia,

Q qui

Invidiæ fortaſsè patet longæva Tuorum
Nobilitas, medioque foro Pater æneus, & quæ
Pal-

NOTÆ.

qui Grecè cognominati χειλῶνες. Forſan ex hac notâ alicujus perſonæ imaginem dignoſcendam propoſuit lectori. Lucem etiam majorem præbebit adagium illud *Labeone inſanior*, quod Horat. invexit Serm. primo Saty.3., ſcribens,

Labeone inſanior inter
Sanos dicatur.

In eos ſiquidem fertur, qui immodicâ libertate ſunt, & nimis pertinaces, ſive contumaces, aliterque perfrictæ, & duræ cervicis dicuntur. Id autem deductum pridem fuit à Labeone Antiſtio Juris civilis, legumque Romanarum perito, ſed quem agitabat libertas quædam nimia, & vecors erat uſque eo, ut D. Auguſto ſæpè reſtiterit, ac reſponſarit, teſte Gellio lib.13. cap.12. & 13. Benè obſerva, an ineptiam ex Labeone poetâ, aliquam juriſprudentiæ peritiam, maximam verò petulantiam ex Labeone Antiſtio voluerit in noſtro Labeone Sectanus ſatyricè ex nomine connotare.

29. *Cithiſuſque &c.* Amicus alter Philodemi, cujus & meminit Sectanus Saty.2. v.33. Nobilem hunc Ephœbum eſſe ſenſus illius loci ſatis oſtendit. Vocis nunc Etymon, quantùm conjicere potui, pando; nam nullus veteribus Cithiſus eſt. Herbulam ſub hoc nomine tantùm agnoſco, mollem, & delicatulam, de qua Archilochus apud Interpretem Nicandri. *Planta utilis educandis fœtibus, multùm enim lactis ingenerat*, & Virgil. Eclog. 9.

Cithiſo paſtæ diſtentent ubera vaccæ.

Indè Cithiſum ephœbum delicatiſſimum, & mollem putamus.

30. *Invidiæ &c.* A partium enumeratione demonſtrat nihil in Philodemo eſſe alicui invidendum. Primò non ſanguinis, & familiæ nobilitas.

31. *Pater æneus &c.* Statua ænea Patris, vel alicujus ex Proavis, ſeu de familia Philodemi medio foro erecta, tanquam viro illuſtri, aut geſtis aliquibus memorabilibus claro.

32. *Im-*

Pallidulis implent umbris alabastra Sorores?
Quæ suspensa nitet lævà de parte, decoræ
Tes-

NOTÆ.

32. *Implent alabastra &c.* Sepulchra, aut melius inscriptiones sepulchrales, ex quibus ob præclara majorum gesta marmore insculpta nobilitas ipsa resultet, & comprobetur. Alabastrum, seu Alabastrites lapis magnæ æstimationis; hinc Sectanus alabastra pro lapide, seu urnâ sepulchrali magni pretii &c. posuit. Imitatus est illud Juven.

Plenæque sororibus urnæ.

Ubi animadverte, lector, Satyricum nostrum longè in dictionis nobilitate, proprietateque Juvenalem superasse, nam quæ huic *Urnæ*, illi *alabastra* dicuntur, ad repræsentandam marmoris, & sepulturæ extimationem, qualem putavit nobilem familiam decere.

32. *Sorores &c.* Nempè feminæ illustres de familiâ Philodemi.

33. *Quæ suspensa nitet &c.* Agit de Ordinibus militaribus, puta Hospitalariorum S. Joannis Hierosolymitani &c. Ordinum hujusmodi multiplicitatem, vetustatem, originem, instituta, prærogativas, & insignia habes à Bernardo Justiniano in ejus opere, cui tit. *Historie Cronologiche della vera origine di tutti gl' Ordini equestri, e Religioni Cavallaresche.* Illum, si libet, consule, notas scribo, non historiam.

33. *Lævà de parte &c.* Ab humero sinistro super vestem positâ: Mos hic penè omnibus militaribus Ordinibus communis, nec indiget testibus, quod uniuscujusque oculis patet. Geritur autem hoc signum sinistrâ parte, ut dextera illud tueri possit contra hostes.

33. *Decoræ &c.* Idest illustris, & nobilis; quia Ordines, & Religiones equestres non solùm ad Regnorum, & Provinciarum honorem institutæ, sed ad privatum decus eorum, qui hujusmodi militiæ adscribuntur, cùm nonnisi Patricios, Nobilesque ad earum instituta recipi, & admitti posse mandent, vel saltem eos, quos meritis, & virtute insignes, hac specialissimâ gratiâ dignos censuerint ii, ad quos spectat cognoscere, quæ nam virtutis, & sanguinis specimina veram nobilitatem constituant.

Tessera militiæ? Privatis ædibus Aram
Stultus habes, vel thura domestica? Sarmata forsan
Te titulis auxit solitâ mercede Philippi,

Dux-

NOTÆ.

34. *Tessera &c.* Ideſt inſigne ejus equeſtris militiæ, cui quis mancipatur: Quilibet enim Ordo ſua habet inſignia, Crucem plerumque diverſimodè & figura, & colore, & materiâ efformatam, quibus unus ab altero diſtinguitur.

34. *Privatis ædibus &c.* Privilegium primarii Ordinis Patriciis, ac Principibus concedi tantùm ſolitum, habendi ſcilicet Oratorium domeſticum, in quo Sacra celebrentur. Hoc tantùm Imperatoribus, Regibuſque pridem tributum, habent Theophanes, Euſebius de Vita Conſtan. l.4. c.17. 18., Balſamo Jur. Orient. to.1. pag.369. Carol. M. in Capitul. l.1. c.182., & lib.5. c.230., poſtea Patriciis communicatum, ut de Venantio Syracuſarum Patricio innuit S. Gregor. M. lib 5. epiſt.42. & 43., præcipuè ſi diſtet ab eorum domo Eccleſia, vel ii aliquâ infirmitate laborent, quemadmodùm jubet Can. 1. Concilii Londin.1., qui privilegium hujuſcemodi etiam in talibus caſibus ſolis Principibus, & nobilibus ab Epiſcopo poſſe tribui cenſuit. Hodie verò invaluit uſus hujuſmodi privilegium intra civitates concedendi omnibus iis, qui feudalem juriſdictionem habent; Ruri verò cuicumque nobili viro, & ingenuo ſanguine procreato, licèt jura feudalia non exerceat. Hiſce autem Pontificiis diplomatibus conſcribendis, relaxandiſque præfici ſolet vir doctrinâ, fide, & dignitate præ cæteris conſpicuus, vocaturque Brevium à ſecretis, quo munere fungitur hodie Cardinalis Albanus ob eximias tùm animi, tùm ingenii dotes verè Eminentiſſimus. Nullam ex hujuſmodi prærogativis in Philodemi familiâ agnoſcens Sectanus, interrogando, & per partes proponendo, irridet: Sequitur magis jocosè.

36. *Te titulis &c.* Poſcit demum à Philodemo, num aliquo titulo, vel Marchionatus, vel Comitatus &c. ſaltem ex privilegio cohoneſtetur, juxtà frequentem noſtrorum temporum abuſum, in quibus ſunt plurimis familiis tituli ſine rè, non tan-

tùm

Duxque papyraceus Boream fastidis, & ignem?
Sed clamat Genitrix patrii propè fluminis undâ,
Dum tondet pecudes; resolutaque pondere ventris
Te fertur peperisse. Cadit cum forfice lana
Protinus è manibus, gemitumque dedere capellæ:
Nam gravis illa tui quo mense anguilla colubris
Jun-

NOTÆ.

tùm concessi ad explendam horum ambitionem, sed usurpati nullâ prævià gratiâ, nulloque imperante diplomate: Idem de iis, tantisque dicendum, qui vix togam induti Clericalem, se Abbates vocari patiuntur, ac optant, cùm nequidem, ut plurimum, primum Clericatus decus assumpserint.

36. *Philippi &c.* Philippus, sive Philippeus, nummus aureus Plaut. in Pœnul. act. 3. scæ. 1. v. 55.

Quomodo trecentos Philippos Collybisco villico
Dederis &c.

Et Horat. 2. epist. 1., qui *Philippos* regale numisma nuncupavit. Indicare vult Sectanus hujusmodi titulos parvo pretio venundari, & emi solitos, nempè unico Philippo, seu aureo.

37. *Duxque papyraceus &c.* Vulgus, qui hujusmodi titulos odit, sumens ex hac ratione ansam contra hujuscemodi personas invehendi, vocat, *Duchi &c. di carta straccia*.

37. *Boream &c.* Jocatur in re Sectanus, hosque talibus titulis insignitos monet sibi cavendum ab Aquilone, & ab igne, quia hic potest comburere, ille autem asportare eosdem titulos cum suis concessionum chartis.

38. *Sed clamat &c.* En Philodemi genesim: Observet modo quæso, & legat Philodemus, an narratio veritati consonet; suamque inde nobilitatem miretur, ni se nescire publicè dissimulet, qualis ea verè sit, nè mendacii reus fiat illam aliter, atque aliter narrando.

42. *Anguilla colubris &c.* Anguillam colubris coire, sicut & masculis suæ speciei negat Aristot. lib. 4. Hist. Animal. c. 11., ubi contra aliquos defendit eas non solùm non esse prolificas,

sed

Jungitur, & Lamiæ coeunt, nigroque camino
Lurida ſquallentes celebrant connubia larvæ,
Lu-

NOTÆ.

ſed neque in ipſis dari mares, & fœminas, cum ſexus diſcrimen ad coeundum, & generandum ſit neceſſarium: Verba ejus ſunt. *Nam Anguilla neque mas, neque fœmina eſt, neque prolem ex ſe aliquam poteſt procreare*; unde lib. 6. de ead. Hiſt. c. 16., probat eas naſci non ex coitu, neque ex ovis, ſed ſpontè, ex quibuſdam lumbricis, qui inteſtina terræ nuncupantur, ſcribens: *Anguillæ, nec per coitum procreantur, nec pariunt ova. Nec verò capta unquam eſt aliqua, quæ aut ſemen genitale, aut ova haberet. Meatus quoque vel ſemini, vel vulvæ accomodatos nulla reſciſſa oſtendit: ſed hoc unum inter ſanguinea genus totum ſine coitu, ſine ovo procreatur &c.* & paulò infra: *Sed certè ex his prodeunt, quæ terræ inteſtina vocantur, quæ ſponte in luto, humeſcenteque humo proveniunt.* Communior tamen opinio eſt anguillas ſe miſcere invicem, ac etiam colubris, unde fit, ut aliquibus temporibus ſuſpectæ ſint, & cenſeantur quaſi venenoſæ. Certè Plin. l.9. c.51. huic ſententiæ adhæret, ſcribitque parere ſolitas menſe Majo.

44. *Et Lamiæ coeunt &c.* Mulieres quæ ſtrygum inſtar infantium ſanguinem ſugunt, ſive ipſæ ſtryges, de quibus Horat. 1. Carm. od. 36.

Neu pranſæ lamiæ puerum vivum extrahat alvo.

& Apule. lib. 1. de Aſino: *At ille colore ſpurciſſimi humoris percuſſus, quo me lamiæ illæ infecerant.* Adde Lamias dictos viros nobili familiâ ortos. Erat enim Romæ clariſſima quædam familia Æliorum à Lamo Antiphatis patre, & Leſtrygonum Rege, qui Formiis regnavit, ortum habens, unde Horat. Ode 17.

Æli vetuſto nobilis à Lamo.

Hic tamen accipiuntur pro larvis, & lemuribus, ut Philoſtr. in Apollo: ait: *Lamias* larvas eſſe ad *amorem*, & *venerem* propenſas, & carnes humanas, maximèque formoſorum eſurienter appetere. Sed quoniam uti innuimus initio hujus notæ, etiam ſtryges nuncupatæ, ſcias volo, quod ſtryx avis quædam no-

Lucinam extimuit venturi præscia partus.
Invideāt tibi nūc tria nomina. Græcule vecors
Nasceris è cœno, vilisque insignia gentis

Marra

NOTÆ.

nocturna, stridula, inauspicati ominis, & importuna, à stridendo dicta. De eâ Lucan. lib. 6. *Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur.* Plinius autem lib. 11. cap. 39. de Strige ait: *Fabulosum arbitror de Strigibus, ubera eas infantium labris immulgere. Esse in maledictis jam antiqui strigem conveniunt; sed quæ sit avium constare non arbitror.* Indè ab hujus avis nocumento Striges, vulgo *Streghe*, appellamus mulieres puellulos fascinantes suo contactu, & lactis, mammarumque oblatione.

45. *Lucinam extimuit &c.* Dea partuum præses: eadem & Juno dicitur & Diana. Quod ea Juno fuerit, notat Teren. in Andriâ.

Iuno Lucina fer opem.

Manifestè autem pro Dianâ accipitur Virg. in Pollione.

Casta fave Lucina, tuus jam regnat Apollo.

Parturientibus verò subvenire dicitur Diana, quod sine dolore Latona eam in utero gestasset, & peperisset, ut canit Callimachus in hymno Dianæ. Diversimodè autem sensere Græci apud quos Εἰλείθυια, quæ nobis Lucina, non ipsa Juno credita fuit, sed Junonis, & Jovis filia, quemadmodum scribit Hesiodus.

46. *Tria nomina &c.* Videlicèt, quasi fores Eques, & Civis Romanus; Romani etenim Cives tantùm tria nomina habebant, prænomen, nomen, & agnomen, ut Publius Cornelius Scipio, & similes, qui passim in Romanâ historiâ occurrunt: De hac porrò materiâ vide Politian. Miscel. c. 31., & Flavium Conject. c. 66. Unum tantùm Juvenalem Saty. 5. v. 125., quem imitatus est Sectanus, adferam; Poeta Trebium servum monet, quod si in mensâ patroni, vel hiscere ausus fuerit, nedùm familiaritèr, & liberè aliquid loqui, tanquam si tria nomina haberet, Civis nempè Romanus esset, veluti Cacus pedibus tractus extrà domum ipsius Patroni ejicietur: En verba.

Duce-

Marra fuit,patrioq;in ſtemmate fulget Aratrum.
Verius hoc nemo Paſtor deſcribitur Arcas,
Qui pecus umbroſo didicit compellere ſaltu
A puero. At titulos Regina pecunia donat,

Et

NOTÆ.

Ducèris plantâ, velùt illus ab Hercule Cacus,
Et ponère foris, ſi quid tentaveris unquam
Hiſcere, tanquam habeas tria nomina.

48. *Marra fuit &c.* Hoc etſi per jocum dictum fuerit, lepidum quidem, ſalſum, & ſanè ſatyrico dignum foret. Quid autem dicendum, cùm Lectorem monendum velimus etiam in ipſo joco puram putam veritatem exhiberi? Aratrum eſt inſigne familiæ Philodemicæ, eoque ipſe omnibus conſpicientibus utitur, meritò igitur hoc quoque adducit in exemplum Poeta ad comprobandam Philodemi ignobilitatem, quaſi eodem inſtrumento, quod adhibuit ad vertendum ſolùm, eo pro gentis ſuæ inſigni utatur.

49. *Verius hoc nemo &c.* Ac ſi dixiſſet: Nullum ex Academicis Arcadicis verius Paſtorem poſſe nuncupari,quàm Philodemum: Omnes alii,fictis nomine, ac rè,Paſtores ibi nuncupantur; Philodemus autem & dicitur, & eſt Paſtor, quia aratrum exercuit, aratrum in inſigni geſtat, & à puero ovibus ex parentum imperio cuſtos datus, cùm ad paſcendum per Prata, & per Sylvas ducendæ erant.

51. *At titulos Regina pecunia &c.* Poſteaquàm oſtendit Sectanus nullo modo Philodemum propter nobilitatem generis invidendum alicui; pergit modò in eâdem ſententiâ, demonſtrans, nè quidem ob divitias invidiæ morſibus lacerandum: Conſonat autem jam ab initio Ovidio Faſt.1. dicenti

In pretio pretium nunc eſt,dat cenſus honores,
Cenſus amicitias, pauper ubique jacet.

Et Horat. 2. Serm.

Omnis enim res
Virtus, fama, decus, divina, humanaque pulchris
Divitiis parent, quas qui conſtruxerit, ille

Cla-

Et genus, & proavos, sordesq; parentis honestat.
Vera quidem narras. Fulvi imperiosa metalli
Hæc datur in nobis semper, dabiturque potestas;
Ut velatì sacrum passim, multisque colatur
Argentum, & Divi majestas splendida nummi.

Hæc

NOTÆ.

Clarus erit, fortis, justus, sapiens, etiam & Rex,
Et quicquid volet &c.

Meritò igitur Sectanus Reginam pecuniam vocat, quæ titulos, & honores prò lubito dispenset, fatente Cicero: ad Lentulum, quod, *qui opibus plus possunt authoritate plus valent*, licèt eę sæpius, ut alibi idem ait, *soleant possessori conciliare fastum, & supercilium*; quod universè damnatur ab authoribus, virisque benè morigeratis.

55. *Ut velutì sacrum &c.* Tanta divitiarum fuit semper & ubique potestas, & majestas, ut plures homines sui idolatras effecerit. Sectanus nostri ævi malum tangit, ac mordet, non secus ac sui temporis abusus carpserit Juvenal. Saty. 1., ubi postquam divitem, Censori, Prætorique, ac etiam Consuli pauperibus prælatum, & honore, & æstimatione dolet, illud satyricè pronunciat.

Quandoquidem inter nos Sanctissima divitiarum
Majestas; etsi funesta Pecunia templo
Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras,
Ut colitur Pax, atque Fides, Victoria, Virtus.

56. *Et Divi majestas &c.* Juvenalis loco cit. asserit suis temporibus nullam adhuc Pecunię Deę aram extructam fuisse: Noster verò Author ulterius progrediendo scribit hac ætate nummum in Deorum albo refertum, quandoquidem nil magìs à mortalibus ardentissimo voto colitur. Divum autem appellat, quasi ab hominibus turpi Idolatrià inter Deos relatum, quippè, teste Servio, Divi à Diis ità distincti fuere, ut Dii dicerentur æterni, Divi autem, qui ex hominibus, & ex hominum decreto fierent, quemadmodum de pluribus Imperatoribus certa abundant monumenta; Nec omittendum honorem hunc singulari ambitione à pluribus procuratum, nec

R minori

Hæc mihi nota prius. Loculum sed concute, sodes,
Nil sonat hic, vacuasque inflat vesica crumenas;
Nec tantùm fortasse tument, agilesque feruntur
60 *Pen-*

NOTÆ.

minori insaniâ postulatum. Exemplum dat Virgil. Æneid. 6. v. 589. de Salmoneo, de quo ait:

Divumque sibi poscebat honores.

Hu us stultitiam sequuti sunt Alexander, & Caligula. Authores primi, Curtius sæpè, Arrianus, Plutarchus, & Justin. lib. 12., apud quem Alexander *non salutari, sed adorari se jubet*: Alterius Svetonius, passimque Romanæ Historiæ Scriptores: Addo tamen sæpè promiscuè acceptum vocabulum *Divus*, & *Deus*, ut habes ex eodem Sveton. de Domitiano, qui formalem epistolam cùm dictaret Procuratorum suorum nomine, sic cœpit: *Dominus, & Deus noster sic fieri jubet*; quod idem affirmat Aurelius Victor scribens: *Major libidinum flagitio, & plus quàm superbè utens Patribus: quippè qui se Dominum, & Deum dici coegerit.* Quo vitio nec caruit ipse Augustus, undè in eum Iuliani jocus in Satyrâ: *Inter hæc Silenus, iste verò, inquit, pupparum multa nobis Deorum tutelarium simulacra congessit. Vndè tù, ait Augustus, istud jocosum nomen mihi das? Quid verò, inquit Silenus, an non sicutì illi Nymphas, ità tù nobis, Auguste, effinxisti Deos, quorum unus, & primus, eccè hic Cæsar est?*

57. *Loculum sed concute &c.* Loculus pro sacculo, in qno pecunia servatur, qui βαλάντιον Græcis dicitur, estque apud Plato. lib. 1. de Republ. τὰ βαλάντια ἀποτέμνειν, *crumenas incidere.* Sectanus Philodemum alloquitur, suadendoque, ut crumenam concutiat, paupertatem ejus indicat, dum vacuam esse indigitat.

58. *Vacuas inflat vesica &c.* Inflata qualis vesica, sed quæ nil intus habet, nisi ventnm, & aerem.

59. *Nec tantùm &c.* Folles alibi diximus eosdem esse, qui vocantur hodie, *Palloni*, quique pellibus confecti, & aere pleni ad ludum adhibentnr. His assimilatur crumena Philodemi, quæ contra Philosophorum sententiam vacuum dari negantem, nil intùs habet.

59 *Agi-*

Pendula qui lambunt Thermarum viscera folles,

Cum

Notæ.

59. *Agilesque feruntur &c.* Ob sui levitatem ad minimum manus, & brachii impulsum, vel in terram repercussionem.

60. *Thermarum &c.* Intelligit de Thermis Antonianis, quæ ad hujusmodi lusum destinatæ fuerunt pro Seminarii Romani Convictoribus, & Alumnis, sub curâ Jesuitarum degentibus; quia sunt loca spatiosa, & à populi frequentiâ segregata, undè libertati consultum. Sumptuositatem, maximamque molem Romanarum Thermarum vetera monumenta, quæ adhuc existunt, connotant. Thermas Antonianas ab initio tantâ amplitudine præditas non fuisse constat ex duobus celeberrimis marmoribus apud Gruterum, qui habent eas penitùs dirutas, non solùm readificatas, sed etiam amplificatas ab Imperatore Diocletiano. En primam è marmore Nicomediæ effosso pag. 1079. n. 2.

PERPETVO. IMPO.
C. AVR. VAL. DIOCLETIA.
P. F. AVG. CVIVS. PRO-
VIDENTIA. ETIAM.
LAVACRVM. THER-
MARVM. ANTONI-
NARVM. FVNDI
TVS.EVERSVM.SVA
PECVNIA. AMPLIFI
CATVM.POPVLO.SVO.
EXHIBERI. IVSSIT.

Et ne quis putet, de Thermis Antonianis fortè Nicomediensibus hac in tabulâ agi basim propono licèt undiq; fractâ, & collisam, Romę in ipsis Thermis Antonianis effossam apud eumdem Gruterum, quæ sic se habet.

FLORENT. ET. PIISSI D.N. VALE MAXIM SEMPER	*In dextro latere.* MAXIM. AVG. N̄.DIOCLETIANO. ĪI. COS SVB.FELICE.PROC.AVG.N. THERM.ANTONIANARVM

A tergo ejusdem baseos.

C.CEIONV V.C.PRAE PRAF.VRB IVDIC. D.N	Q. R. K. IAN Q. SOSSIO FRVCTO. C. ISDEM. ET BELLICO. MARCELLI CVRA.AGENTE.TVRELLIO FELI CISSIMO OB DEDICATIONEM. EIVS.DED. DECVRION. H.S. XXV. ET AVGVSTALIBVS. SING. H.S. XXV. MVNICIBVS H.S. V.

Ex quibus collige instaurationem, & amplificationem hanc factam fuisse anno Christi 285., quo secundùm gessit Consulatum Diocletianus, ut docet Baronius fretus authoritate Cassiodori & aliorum. Fortè in jis construendis damnati ad opus miseri Christiani, prout postmodùm ann. 288. actum fuit in thermis Diocletiani, eod.: Maximiano; jubentibus, qui non contenti veloci martyrio necare milites, ut eo more servorum diurno labore fatigarent, ad opus, ut dixi, damnavere. Ultrà has Antonianas habemus etiam Diocletianas satis à temporis injuriâ vindicatas; plurium aliarum visuntur adhuc reliquiæ, ac vestigia, & quidem splendidissima, licèt ævo, utplurimùm, cesserint. Hæ porrò in quem usum constructæ fuerint à Romanis Imperatoribus, nomen ipsum ostendit ad calefaciendum scilicèt, & lavandum, quia frequentia etiam balnea in jis inerant. De his abundè Historici, quos si libet, consule.

60. *Pendula viscera &c.* Viscera propriè loquendo sunt partes internæ animalis, & non tantùm exta, uti cor, jecur, pulmo &c., sed etiam caro ipsa, quæ est inter ossa, & cutem, ut ostendit Virg. 1. Æneid.

Tergora diripiunt costis, & viscera nudant.

In utroque sensu accepta vox hæc ab authoribus, præsertim Poetis, ad res inanimes translata. Quoad primum dixit Virgil. 8. Æneid. de saxis, & scopulis, quæ & terræ ossa nuncupantur.

Interdum scopulos, avulsaque viscera montis
Erigit eructans.

In

Cum ferulæ sonitus jam cessavere magistræ,
Liberaque exultat permissâ luce juventus.

Non

NOTÆ.

In 2. pronunciavit Ovid. 2. Metamorph. de terrâ.

Nec tantùm segetes, alimentaque debita dives
Poscebatur humus, sed itum est ad viscera terræ.

hoc est loca interiora, & penitiora. Ita Sectanus noster viscera ad internas thermarum partes appositè, eruditèque retulit ex ipsius Ovidii imitatione, seu potius Juvenalis Saty. 3. ubi scripsit.

Viscera magnarum domuum, dominique futuri.

sic appellans collem Viminalem, ubi magna ædificia, & sumptuosas ædes fabricare meditabantur exteri homines, qui pauperes, ingenio tamen callidi Romam petebant.

60. *Lambunt &c.* Idest, levi confricatione, & contactu, quasi ea leniter delibent, translat. ab animali, de quo propriè lambere, idest linguà molliter delibare.

61. *Cum ferulæ &c.* Cùm fiunt vacationes à Scholis, undè scholaribus ferula magistralis timenda non est; Ferula porrò, ut notissima res est, baculus, seu virga, quà puerorum manus feriuntur, vulgo *la frusta*: Hunc Juvenal. Saty. 1.

Et nos ergo manus ferulæ subducimus.

Pro jis, qui non sunt amplius sub disciplinà. Item Martial. lib. 10. Epig. 62.

Ferulæque tristes sceptra Pædagogorum
Cessent & Idus dormiant in Octobris:
Æstate pueri valent, satis discunt.

Quibus innuitur vacationes antiquitus fieri per æstatem ad Idus Octobris, quibus remissus est calor.

Addo Epig. 80. lib. 10. ejusdem.

Invisæ nimium pueris, gratæque Magistris
Clara Prometheo munere ligna sumus.

62. *Liberàque &c.* Idest, jis diebus, quibus ad animum recreandum ad Thermas juvenes à Iesuitis ducuntur, necnon ad fruendum aere aperto, quo optimè corpus nutriatur eorum, qui penè reliquis in diebus domi, & in scholis, veluti quodam carcere, clauduntur ad studia peragenda: ad litteram autem

Non tibi sunt caligæ, geminæ nec cantharus ansæ,
Nec toga brumalis, quam fœmina pigneret uno
65 *Con-*

NOTÆ.

autem *permissâ luce*, idest facultate in publicum prodeundi ad imitat. Cic. in Cat. majo', qui habet: *Nec verò ille in luce modo, atque in oculis civium magnus, sed intus denique præstantior*. Idem habet alibi pro Dejot. *vacare in lucem*.

63. *Non tibi sunt caligæ &c.* Miserabilis. Philodemi conditio fortè nimis exageratur, ut neque ei sint caligæ, neque vestis, nec quicquam aliud ad quotidianos usus necessarium: exageratio tamen hæc maximè Satyro convenit, atque huic loco aptissima, ubi ob divitias in invidiam cadere eum non posse defendit.

63. *Geminæ &c.* Cantharus vas potorium utrinque ansatum, prout testatur Virgil. Eclog. 6. v. ubi de Sileno.

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

scribitque Fulvius Ursinus in Append. ad Roman. Tricli., advocans antiqua marmora, & numismata. Cæterùm cantharum fuisse pridem Baccho sacrum vas cunctis veteribus scriptoribus in confesso est, habentque expresſè Sidon. Burg. de de Triumpho Bacchi.

Cantharus, & thyrsus dextrâ, levâque feruntur.

Silius 7. loquens de Baccho.

Dextràque pependit
Cantharus

Plin. lib. 3. cap. 11. in fine, Valer. Max. lib. 3. c. 6. & Macrob. lib. 5. Saturnal. cap. 21.; Quibus addo S. Hiero. contra Vigilan. *Liberè proclamabis te esse Liberum Patrem, pro ebrietate, & canthαro ex humeris dependente &c.*, & Arnob. lib. 6. *In Liberi dexterâ pendens potorius cantharus*.

64. *Nec toga brumalis &c.* Togam scilicèt, sive sericeam ponderosiorem, sive è panno confectam, quâ hyemali tempore induaris ad arcendum frigus. Sensus est neque tibi est vestis brumalis, quam possis æstatis tempore pignerare, ut plures faciunt, ad subveniendum suis necessitatibus.

64. *Quam fœmina &c.* Scalas Montis Pietatis occupant quotidiè frequentes fœminæ, quibus traduntur, quæcumque ab

65 *Conducenda obolo scalarum in limine. Quod si*
Longa nimis fœdi celebrarent Sabbatha Verpi,
Deficerent, crassusque calix, viridisque patella,
Qui

NOTÆ.

ab aliquo pignerantur, eædemque pignore confecto, & pecuniâ acceptâ illi reportant, solitamque oboli mercedem recipiunt.

65. *Conducenda &c.* Optimè dictum de fœminâ, quæ pretium accipit pro pignorationis labore suscepto; siquidem Conductor propriè est, qui precio opus aliquod faciendum suscipit, ex Cic. ad Q. Frat. lib. 6.

66. *Longa nimis &c.* Auget sententiam, acriusque perstringit Philodemum, inquiens, quod si nimis longa forent Hebrçorum festa, majus etiam esser ejus malum; quandoquidem cùm nil possidear, quod apud Montem Pietatis in pignus deponere possit, eos adire cogitur, quibus quælibet etiam viliora panni, sericique frustà accepta sunt.

66. *Sabbatha &c.* Pro qualibet Judæorum solemnitate, inter quas præcipua Sabbathum, ut alibi notavimus.

66. *Verpi &c.* Idest, jidem Hebræi, qui dicti Verpi fuere, sive recutiti, quia verpam, hoc est mentulam habent præputio nudatam, circumciduntur siquidèm ex præscripto legis. Sic eos appellavere Juvenal. Saty. 14.

Ad fontem solos deducere Verpos.

Et Marti. lib. 7. Epigr. 81.

Delapsa est misero fibula, Verpus erat.

Item lib. 11. Epig.

Verpe Poeta sapis.

Idem, ut innuimus & recutitus, quia ei â glande résecta cutis, de quo consule Sidon.

Fert recutitorum primordia Iudæorum.

Et Martial. lib. 7. Epigr. 29. de Cœliâ scorto.

Nec recutitorum fugis inguina Iudæorum.

67. *Deficerent &c.* Sensus est, quod si hujuscemodi præsidium ab Hebræis non haberes, non tibi esset, quid insumeres ad necessitatem diurni victus.

67. *Cras-*

Quâ tibi cognatas ſuſpiras ungere frondes.
Tunc manibus Baccon caderet, fruſtràq; doleres
Dilectum Româ nimium diſtare Tarentum.
Vix igitur Maculo, quem fornice nata Suburræ
Enixa eſt meretrix ultrò vulgata pudorem,
Quique locat naſum purgandis ſæpè latrinis,
Divitiaſque tuas, & magnos invidet ortus.
Invenit tandem, quâ livida pectora fervent,
Invi-

NOTÆ.

67. *Craſſus calix &c.* Pro vili, non cryſtallino, nec argenteo, ſed vitreo, & fortè argillaceo; Calicem pro vino ponit, indèque intelligit pro vino vappam.

67. *Viridiſque patella &c.* In eâdem ſententiâ permanet, & ſub viridis patellæ, quæ etiam Praſina, & vulgaris, quodlibet cibi genus, viliſſimum tamen, comprehendit. Se de patinis ex viridi Praſinâ fabrefactis latius alibi.

68. *Quæ tibi cognatas &c.* Caules, de quorum condimento, & cibo egimus in Saty. præcedenti in not. ad verſ.98. Dixit autem *cognatas*, quia homunciones è Regno Neapolis proni ſunt in hujuſmodi dapes, & ad illas veſcendas naturâ feruntur.

71. *Vix igitur &c.* Concludit ratiocinationem: nullum eſſe, vel viliſſimum hominem, uti eſt Maculo, & ille alius latrinarum purgator, cui ſit ejus ſors invidenda.

75. *Invenit tandem &c.* Quaſi faſſus fuerit Philodemus, neque nobilitatem, neque divitias fuiſſe, quæ ſibi invidiam conflaverint apud æmulos, inducitur modo, quaſi dixerit, quæ ſit vera cauſa, propter quam ejuſdem morſibus per has Satyras adeò dirè exagitetur. Ipſum alloquentem ſtatim audire præſtat: ibi, *potentior &c.*

75. *Livida pectora &c.* Lividus, qui ex ictu plumbeum colorem in parte læſa contraxit, ſanguine ad cutem diffluente. Quoniam verò, qui invidiâ laborant, hunc colorem, quia ſe dolore exedunt, contrahunt, lividus ſæpe, pro invido ponitur, quemadmodùm, & livor ipſe, pro invidiâ accipitur; lividum,

dum, pro invido dixit Martial. lib.1. Epig.41.

Qui ducis vultus, & non legis ista libenter,
Omnibus invideas, livide, nemo tibi.

& lib.4. Epig.27.

Sæpe meos laudare soles, Auguste, libellos,
Invidus ecce negat &c.
Ecce iterum nigros corrodit lividus ungues:
Dà, Cæsar, tantò tù magis, ut doleat.

Perf. Saty.3. v.36. ponit tabescere, pro livere.

Magne pater Divùm sævos punire tyrannos
Haud aliâ ratione velis, cum dira libido
Moverit ingenium ferventi tincta veneno:
Virtutem videant, intabescantque relictâ.

sicut & Mart. l.8. Epig.61.

Livet Carinus, rumpitur, furit, plorat &c.

Livorem autem pro invidiâ habet idem lib.11. Epig.34.

I nunc livor edax.

necnon lib.10. Epig.33.

Ut tù, si viridi tinctos erugine versus
Fortè malus livor dixerit esse meos,
Ut facis, à nobis abigas &c.

si simplicis notæ metam excesserim, ferat patientèr lector; non enim facere possum, quin referam Ovid. lib. 2. Metamor. sic invidiam describentem

Pallor in ore sedet: Macies in corpore toto:
Nusquam recta acies: livent rubigine dentes,
Pectora felle virent: lingua est suffusa veneno,
Risus abest; nisi quem visi movere dolores:
Nec fruitur somno vigilanibus excita curis:
Sed videt ingratos, intabescitque videndo
Successus hominum: carpitque, & carpitur unâ:
Suppliciumque suum est &c.

Et Sanazzarum, qui Italico carmine cecinit

L'invidia figliol mio se stessa macera,
E si dilegua come agnel per fascino,
Che non gli val ombra di cerro, ò d'acero.

Tandemque poetam quisquis ille sit, qui eodem idiomate scripsit de invidiâ.

Un pallido color tinge la faccia

Invidiâ; fas est audire. Potentior auro
Virtus, & recti studium, Cyrrhæque voluptas
Innocua, genuit plebejo in corde venenum,
Nec patitur nostrum subcrescere nomen in aulâ;
Inde mali radix, nostrique pudoris origo.
Mentis inops, genio quantùm blandiris ineptè

Ipse

NOTÆ.

Qual dà del duol interno certo segno;
Et il misero corpo divien tale,
Che par che si distrugga, e si disfaccia.

Apud Ovidium *pallor, macies, livent, intabescit*, apud reliquos *macera, dilegua, pallido color, si distrugga, e si disfaccia*, invidiæ effectus optimè designant, quod noster author unico verbo, *livida pectora*, designari contentus fuit.

76. *Potentior auro virtus &c.* Eadem dixit Horat. l. 1. Epist., nisi quod hic refer..t ad nobilitatem, Sectanus ad potentiam. Ita igitur habet Lyricorum princeps:

Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.

Unde Stoici, & Cynici opes contemnebant, dicentes virtutem nullâ re indigere, & sibi sufficere ad beatam vitam: in eâ quippe, si in gradu excellenti sit, plena fœlicitas consistit, etiam si aliorum bonorum mediocritas sit, teste Arist. lib. 7. Polit. c. 1.

77. *Virtus, & recti studium &c.* Virtutem, recti studium, & Poesim sibi potentiam, qua sibimet adeò blanditur, parare præsumit: Ex hac distinctione forsan audienti insinuare voluit peritiam Philosophicorum dogmatum, Juris prudentiæ, & Poesis. In his dum se maximum prædicat, plebejum cor eorum nuncupat, ex quo venenum invidiæ contra se vomant detractores. Hic referre libet totum id, quod Philodemus nobili cuidam Matronæ, in familiari colloquio quondam proposuisse fertur, Sectano prorsus ignotum, & idcircò suis Satyris res joco digna non addita. Dicam breviusculè. De nobilitate, & honoribus sermo erat; Nobili Matronà se nobiliorem, atque honorabiliorem prædicabat Philodemus; seque facilè proba-

turum

Ipse tuo, vacuoque placent pendentia cælo

Ca-

NOTÆ.

turum spopondit invicto quidem, & insolubili argumento: Rem statim aggressus, sic loquutum ajunt: Nobilitatem tuam generi, seu potius sorti, non tibi debes, eidemque debes, & divitias, quas eademmet, quæ dedit, donavitque, statim etiam poterit auferre: Pulchritudo, qua flores, alienum, non tuum bonum est, quemadmodùm docet meus Bion. apud Laert. l.4., ipsaque brevi duratura, si damna ætatis spectentur, brevissimè, si pericula ægritudinum, aliique frequentes casus, quibus non solùm atteritur, sed penitùs deletur. Vocis tandem suavitas, qua dulcissimè aures audientium mulces, quis nescit, tenui quavis raucedine, statim amitti, & auditui dissonam, & ingratam fieri: *Nobilitas* mea autem, aut ait Saty. 8. Juvenalis, *sola est atque unica virtus*: Stemmata nil faciunt, nec prodest longo sanguine censeri, pictosque ostendere vultus majorum, & stantes in curribus Emilianos, & Curios jam dimidios, humerosque minorem Corvinum, & Galbam auriculis, nasoque carentem: nil denique ea cætera jactare, quibus gloriaris; ea qualiacumque sint, corporis, non animi, fortunæ, non virtutis dona sunt, ut jam monui; nil autem perpetuum, nil durabile, nil denique stabile, quod tuum est; At quæ in meo sedem fixit pectore virtus, nobilitatem, pulchritudinem, suavitatem, divitiasque mihi tribuit, eo pretiosiores, quo anima pretiosior corpore: Hæ temporis injuriis non subjacent, futuraque sæcula videbunt, immortalemque Philodemi gloriam servabunt; unde tota posteritas de me exclamabit, quod Juven. Saty. 8. Romam de Cicerone clamasse ait,

Tantùm virtus contulit illi
Nominis, & Tituli, quantùm non Leucade, quantùm
Thessaliæ campis Octavius abstulit udo
Cædibus assiduis gladio; sed Roma parentem
Roma decus patriæ (Philodemum) *libera dixit*.

Si ambitiosas has, nugatoriasque fabellas audisset, aut certè rescivisset Sectanus (Deus bone!) qui sales, qui joci, qui lepores eas in hisce Satyris comitati fuissent!

82. *Vacuoque placent &c.* Dicunt & Itali *fabricar Castelli*

Castella, & tenui substructæ pulvere turres!
Plenius, ac meliùs scribit præceptor Amillus,
Quæ pueri discant, & cedro dignior esset
Hir-

NOTÆ.

in aria, cum aliquid Chymericum mente agitamus.

83. *Et tenui substructa &c.* Nempè, nullo satis firmo fundamento solidatæ; Proverbium Italicum est, *fabricar sù l'arena*, de iis, qui ambitione moti, & de propriis meritis ultrà mensuram præsumentes aliquid agunt, quo se ad majora provehi posse autumant, non pensatis propriis viribus, unde sæpiùs ab immoderatis cogitationibus suis lapsu miserabili, ridendo tamen, decidunt.

84. *Præceptor Amillus &c.* Martiali lib.7. ep. 61. vir quidam impurissimus, at Sectano vulgaris Pędagogus, fortè à Græcâ voce ἄμηλος inadulabilis, aut ab ἅμιλλα *certamen, contentio, dissensio*, ac si dixerit de homine, nec ullius laudis, etiam adulando, capace, sed tamen stridulo, procaces, ac ad contentiones prompto, vel saltem inepto quidem, sed adhuc virtutis studio incumbente; Habent siquidè Lexicographi ἅμιλλαν ἀρετῆς explicantque *studium virtutis*; nisi malis invidum designari, est enim apud Nazian. ἁμιλλᾶσθαι *pro emulari, & invidere &c.*

85. *Et cedro &c.* Antiquissima forma adagii, quam indicant Pers. Saty. 1.

Et cedro digna locutus.

Horat. ad Pisonem:

Carmina linienda cedro.

Ovid. sibi malum imprecans:

Nec cedro charta notetur:

Pers. iterum eâd. Saty.

Non quicquid denique lectis
Scribitur in citreis.

Ubi primò notandum Citrum arborem, lignumque esse magni precii, ut Romæ eodem auri pondere rependeretur; Secundò ejus naturam hujusmodi esse, quæ cariem non sentit: Undè Vitruv. l.2. c.9. scribit, quæ ex cedro fiunt, constare ad omnem

penè

Hircorum barba impexa, & Vindemia Rulli,

Bu-

NOTÆ.

penè æternitatem, & ante eum Plin. l. 13. c. 5. *Materiæ verò ipsi æternitas*. Cur autem tanta cedro æternitas, causa deducitur ex amarore, qui ejus corpori inest, quo arcentur caries, & ex bestiolæ, quibus illa gignitur: aliam autem dat Nicandrus in Theriacis, quod videlicet suo odore noxia fuget; audi ipsum;

Cedrus dentatis strigilibus derasa

Incensa jaculatur odorem fumantem, & fugantem noxia.

Tertiam tandem Plinius c.4.lib.24. agens de cedri succo, quod *defuncta corpora incorrupta avis servat, viventia corrumpit*; quæ non de hominibus tantùm capienda, sed etiam de feris. Transtulit autem Plinius ex Dioscoride lib.1. c.106. *Virtutem verò habet corruptricem corporum vivorum, mortuorum autem conservatricem*. Hinc sensus Sectani, aliorumque, qui eo adagio usi sunt, aperitur; videlicet ea carmina perpetuâ esse digna memoriâ, à cedri æternitate similitudinem trahens, aut potius beneficium, quandoquidem antiquitùs ad conservandos libros oleo cedrino utebantur. Hùc referendum Plinii testimonium lib. 13. c. 13. dicentis, libros Numæ multùm temporis perdurasse, quod cedrati essent, idest perunċti cedro, nempè oleo cedrino. Et de oleo quidem apertè Lucianus adverſ. indoct. *Ungis libros croco, aut cedro*; subobscurè verò Ovid. Eleg. 1. l. 3. Tristium

Quod neque tum cedro flavus, nec pumice levis.

Est enim hæc flavities, quæ chartæ inducitur à succo cedri, aut oleo. Potuit tamen fieri, ut & in ipsis tabulis è cedri ligno confectis scriberetur, si genuina est illa Juvenal. Saty.8. interpretatio ad illud jam supra relatum, *Non quidquid denique lectis scribitur in citreis*, de lectis talami, & eorum citreis tabulis cerâ inductis, in quibus noctis tempore, quicquid in animum veniret, statim notarent veteres, nè vis ingenii periret.

86. *Hircorum barba &c.* Carmina quædam Italica à Rullo exarata, atque apud Arcades lecta, in quibus ut plurimùm hirci, hircorum barba, capellæ, & pinguis vindemia repræsentan-

Bucolicis, fluxisque tuis sermonibus. Ergo
Quas fœdas miserâ noctu vigilante lucernâ,
Non minio posthac, auro nec perline chartas:
Quidquid & illud erit psallendum trade Bagoæ;

In-

NOTÆ.

tantur. Rulli verba de hircis, quæ irridet Sectanus, & ego in gratiam lectoris pono, sunt hæc

Giù per li flecchi
Le barbe intricano
Gl'birsuti becchi.

87. *Bucolicis &c.* Ecloga quam Philodemus in Arcadiâ recitavit, & nemo percipere potuit; opus tamen ab eo, ut omni sapientiâ, doctrinâque referta, depredicata, immo ut eminentioris Philosophiæ promptuarium cuicumque bonarum artium amatori proposita.

87. *Fluxisque tuis &c.* Intelligit Sectanus de quibusdam, authore Philodemo, Philosophiæ dialogis, per ejus asseclarum manus vagari, & celebrari solitis. Fluxos autem vocat, quia nullo lepore, nullâ arte, & quod peius est nullâ doctrinâ fulciebantur; adeo ut enerves, & elumbes turpitèr fluerent in morem vilioris excrementi.

88. *Vigilante lucernâ &c.* Idest accensâ, metaphoricè; vigilans enim propriè de homine non torpente, qualis est dormiens, sed qui in vigore suo est; idem habent Græci, quemadmodùm ex Platone discimus Epist. 11. *Divina insomnia vigilantibus supervenientia*: De lucernâ Varro Bimar: *Noctilucam tollo, ad focum fero, inflo, anima revivifcit.*

89. *Non minio posthac, auro &c.* Libros tuos variis pigmentis ornes, ac auro desuper, circumque splendere facias arte Librariorum exquisitâ.

90. *Quidquid & illud erit &c.* Hæ tuæ cantiones, atque carmina nil plus merentur, quam cantari per vicos, & plateas à cæco Bagoa, ut fit de vilioribus hujusmodi elucubrationibus.

91. *In-*

Infans jam didicit, didicit muliercula Budam,
Strigoniumque canit residens in codice pellex;
Historiam tù conde novam, quâ notus in Urbe
Auriculas linias vulgi, & suffragia captes.

95 Sed

NOTÆ.

91. *Infans jam didicit &c.* Ideſt, per plures annos de Budæ, quæ Hungariæ Regia, expugnatione per Auſtriacos factâ carmen Romæ decantatum.

92. *Strigoniumque &c.* Carmen aliud, ſcilicet, de Strigonio capto.

93. *Hiſtoriam tù conde novam &c.* Hiſtoriolæ hæ jam obſoletæ, nec amplius à vulgo cum plauſu excipiuntur: Tuum igitur, ò Philodeme, erit novas, nec amplius à plebe auditas elucubrare cantiunculas, unde rei novitate concurſus audientium fiat, qui tibi plaudant.

94. *Suffragia captes &c.* Ideſt, omnium audientium ſententiâ præferaris cæteris hujuſcemodi authoribus, quippè qui lepidiſſimas cantiunculas ſcribas. Porrò vox ſuffragii ex antiquorum Romanorum more inducta, quibus ſuffragari fuit idem, ac favorem ferre, uti habes ex Cic. 1. de legib., & alibi. Sipontinus à ſuffragine dictum putat ſuffragium, ſed quidquid ſit de hoc, videant Grammatici. Certùm illud, ſuffragia nuncupari vóces illas, quæ dabantur in comitiis, & in tabellis deſcribebantur, quibus unuſquiſque ſuam declarabat voluntatem de aliquo in Magiſtratum eligendo. Paulò alitèr ſentit Budœus, qui ait, fuiſſe modum geminum ferendi ſuffragii in conciliis, & ſententiæ dicendæ in judiciis, interdum voce, interdum tabellâ eo munere functos. Qualitèr autem ſuffragia ferri ſolita fuerint colligit Corradus in Brutum Ciceronis, quem vide, ſicut & conſule leges Gabiniam, Caſſiam, Papiriam, Cœliam apud Cic. in Agra. 2., & lib. 3. de legib. Addo ſuffragiis Populi Romani captandis pro rei ſuffragandæ qualitate, vel Campum Martium, vel Forum deſtinatum fuiſſe. Phraſim autem, quam ſibi imitandam Sectanus propoſuit, habet Horat. 2. Epiſt. 2.

Et populi ſuffragia captas,

95. *Sed*

Sed meminisse juvat, cum magnos inter Ephœbos
Enormis facies, & stercore fœda canino
Fulgebat populo spectante, & plebe togatâ,
Ceu fulget patulo siccus petasunculus auro
Divitis in cœnâ Ulpidj, & potoris Amalthi;
Et convivalis spurcatur lamina lardo.

Illa

NOTÆ.

95. *Sed meminisse juvat &c.* Curiosam narratiunculam refert de Philodemo nobilium ephœborum coronâ circumdato, cùm inter Academicos Arcades quamdam suam ex Bucolicis Eclogam recitaret. Percipe lector, ut salsè, atque perbellè eum pingat, contraria contrariis opponendo, ut magis elucescant. Fingitur igitur ejus facies enormis, & fœda, quasi canino stercore illita, quod respectu nobilis coronæ circumstantis, quam indecorum apparuerit, atque ridiculum ex sequentibus liquet.

96. *Stercore fœda &c.* Sectanus de facie, quod Juvenalis de atrio Saty. 14.

Nè stercore fœda canino
Atria displiceant oculis venientis amici.

98. *Ceu fulget patulo &c.* Aptissima similitudo: Philodemus comparatur petasoni suillo, reliqui aureæ, & magnæ patinæ; Si benè animadvertas, quam malè conveniat petasunculus in magni, & aurei lancis medio positus, certè displicebit & Philodemus inter tot illustres juvenes, plus quam petaso corrosus, niger, fœdus, & aridus.

99. *Divitis in cœna &c.* Sententiam auget; Dixit Petasunculum malè convenire magnæ, & aureæ patinæ; pergit ulterius, ac si diceret, etiam minus decere, quando induceretur sic nudus, solus, & parvus in sumptuosis, ac splendidis cœnis divitum Amalthi, & Ulpidii.

100. *Amalthi &c.* Hunc Amalthum ex ipsâ hujus loci lectione vinosum, bibacemque agnoscis. Cœterùm cum is diviti Ulpidio jungatur, non incongrua conjectura ea est, etiam

ipsum

Illa Dies solitò formosior extulit undis

Lu-

NOTÆ.

ipsum divitiis abundare. Ad id maximè urget nomen ipsum Amalthus, quatenùs derivare placeat à Caprâ Amaltheâ, quæ proprio lacte Jovem infantem aluit, quæque ex eo inter sydera relata fuit, cornuque alterum Nymphis nutricibus datum, velut officii præmium, hac facultate eidem cornu adiectâ, ut quicquid optassent, id ipsis ex eo largitèr suppullularet: dictumque propterea copiæ cornu, ac in adagium translatum, quando alicui omnia affatìm superesse indicamus, affirmamusque, quod Græcè ponitur, *Ἀμαλθείας κέρας*. Placet addere in gratiam Lectoris, veterem Comediam notasse Polyagrum quemdam uxorem suam ad quæstum prostituentem. Hanc cœlestem Capram vocat ob immensum lucrum, ut testatur Plutar. in comm. de audien. poetis, scribens: *Fortunatus Polyager, Cœlestem Capram opes adferentem alens.*

101. *Illa dies solitò formosior &c.* Quâ Arcades simul convenere ad audienda Carmina, Eclogamque Philodemi. Elegantèr dies pro Sole, id quod non insolens poetis. Plurimus in hac rè imitandus proponi potest Virgil. Æneid. lib. 1.

Eripiunt subitò nubes, cœlumque, diemque.

lib. 10. v. 215.

Iamque dies cœlo concesserat, almaque curru
Noctivago Phœbe medium pulsabat Olympum,

& lib. 12. v. 113.

Postera vix summos spargebat lumine montes
Orta dies

Apertiùs Claudianus, & Lucretius. Hic *lucida tela diei*, idest Solis: Ille in raptu:

Merserat unda diem

quem à contrario sensu, magis quam alios, imitatum esse Sectanum videmus, quoniam de ortu, non de occasu Solis agit. Miror phrasim hanc etiam extra poesim aliquando adhibitam: certè diem pro Sole dixit Sene. Rhet. controv. 16. *Emicabant densis undique nubibus fulmina, & terribili fragore horridæ tempestates absconderunt diem.*

Lumina, & umbrosis adstarunt collibus omnes
Arcades attoniti, vomeret dum carmina rauco
Gut-

NOTÆ.

102. *Et umbrosis adstarunt collibus &c.* In hortis Farnesianis in Monte Palatino positis, quò à Regiis jam translati Arcades.

103. *Arcades attoniti &c.* Artem nostri Satyrici mirari placeat, quemadmodum Lectoris mentem præparet ad audiendum aliquid grande de Philodemo, inducendo Solem die illâ solito clariorem ortum esse, ut tale spectaculum honoraret simul, & inspiceret; & ipsos Arcades attonitos, & etiam in ipsâ expectatione aures arrigentes ad audiendum.

103. *Vomeret dum carmina rauco &c.* Tantæ expectationi primò malè respondit vox recitantis, secundò dicendi gratia, quę plurimum in Oratoriâ ad comparandos animos Auditorum valet: De illâ dixit *rauco gutture*; pro hac posuit, *vomeret*, quasi per os ventriculi subversione eiceret carmina &c. non linguâ proferret, & gratâ pronunciatione prosequeretur. Omniscius homo Philodemus meminisse debuerat & Demosthenem, prout habet Plutarch. in ejus vita, *voce, & linguâ, laborasse, ob quæ non mediocriter ejus turbaretur oratio, nec mens ejus intelligi posset: Indè & sæpius orando causâ propterea decidisset: At intelligens quantùm gratiæ, & ornatus pronunciatio apta locutioni afferret &c. per dies singulos domi privatim gestum, ac motum corporis fingebat, vocemque exercitabat*, ex quo inter Græcos oratores principatum meruit; ita ut celeberrimus Orator Eschines mirantibus Rhodiis auditoribus, atque hærentibus, quomodo vir tantus ab illo superatus cessisset, non potuerit non respondere, teste vitæ ipsius authore apud Phot. Bibl. Cod. 61. *Si bestiam ipsam (Demosthenem nimirùm feram appellans) audissetis, non utiquè hæsitaretis.* Si sic se ad dicendum parasset Philodemus, Sectani, imò & populi audientis ejus in pronunciando difficultatem, atque invenustatem sannas vitasset. Sed fortè Demosthenis nomen, ac gloriam, quia assequi posse desperavit, saltèm ad ejusdem emulationem illud *bestiam*, sibi voluit, nemine ex auditoribus dissentiente, usurpare, ut aliquam cum celeberrimo inter Græcos Oratore par-

Gutture, & obscœno cruciaret verba palato.
Credideram soli manare poëtica mella,
Atque

NOTÆ.

partem, & affinitatem habere videretur. Interim non omittendum, quod attinet ad vocem *vomeret*, eam spectare apud antiquos ad contumeliam, & convitium ergà homines impuros: Sic ex Plaut. discimus in Mostel. act.3. scen.1.

Absolve hunc quæso vomitum, nè hìc nos eneces.

Sic & Lucill. de Trebel.

Marcebat febris, senium, vomitus, pus.

de quo videantur authores cum suis interpretibus &c.

104. *Cruciaret verba &c.* Omnia, quæ nota præcedenti diximus, hic etiam quadrant. Unicè addam hunc locum ad majorem expressionem, & emphasim pertinere: vi enim, quà verba emittebantur, eâdem cruciari, atque torqueri videbantur: Metaph. de palato dixit, quod propriè de hominibus fertur contra reos sævientibus, aut potiùs de ipsis tormentorum instrumentis.

105. *Credideram soli manare &c.* Fatetur Sectanus se quoquè in communem toto cætui errorem incidisse, ut putaret se aliquod admirabile auditurum, tantàque coronà dignum.

105. *Poetica mella &c.* Suavia, & dulcia carmina: Sic & Mart. l. 11. Epig.43. ea dixit Hyblæa.

Mella jubes Hyblæa tibi, vel Hymettia nasci.

elegantèr à gustu ad auditum dulcedo mellis trahitur. Hinc noster Satyricus Horatium imitatus est, apud quem illud *Poetica mella* legitur: Cçterùm phrasis hæc non rarò apud optimos authores reperitur: Aristoph. in avibus μελιγηρύτων ἐπέων idest, *mellitorum carminum*, Tertul. de anima: *Mella facundiæ*, Petron. in Satyric. *mellitos verborum globulos*, ad quam conditionem, *melleum sonum edens cycnus*, & *mellei coloris Sophocles* in Epigrammatibus appellantur, hinc & μελίφθογγοι, qui voce sunt mellitâ, ac dulci Homerus Iliad. à de Nestor.

Cujus ab ore thymum redolentia verba fluebant.

Cicero de senect.

Ex ejus linguâ melle dulcior fluebat oratio.

T ij 106. *Tan-*

Atque aliquid tantâ dignum novisse coronâ;
Verùm ubi conticuit pressis aurita galeris
Turba, cavo stertens Numen deducitur antro:
Pan

NOTÆ.

106. *Tantâ dignum &c.* Quia videlicèt illâ die solitò frequentior convenerat Auditor, nec tantùm numero, verum etiam ordinis eminentiâ conspicuus.

107. *Verùm ubi conticuit &c.* Factum silentium, quasi ad rem admirationis, & elegantiæ plenam, qualis prorsùs à Philodemi ingenio expectabatur. Quoties aliquid grande expectatur, de hujusmodi silentio mentio apud Authores: Sic Virg. lib. 2. Æneid., antequàm Æneas Didoni excidium Trojæ narrare inciperet, dixit: *Conticuere omnes, intentique ora tenebant.* Calpurn. 7. Eclog.

Stabam defixus & ore patenti
Cunctaque mirabar.

Pindarus Pyth.

Hærebant Heroes silentio immoti.

Homerus Odyss. 13.

Sic dixit: Hi autem omnes taciti facti sunt silentio.

Hanc autem silentii legem ità expressit Dionys. lib. 6. Antiquit. ante orationem Menenii Agrippæ: *Ità quieverunt, & tantum silentium totâ concione factum est, ut locus ille à solitudine nihil differre videretur.*

107. *Pressis &c.* Optima expressio Authoris; ponit enim ob oculos actum illum, quo populus proximè ad audiendum componitur. Presso siquidem manibus in cervice galero, ut sonitus vocis melius repercutiat, aures in dicentem tendit; ideòque turbam auritam vocat. Hoc frequentiùs videmus in ipsis Templis, cùm ad SS. Oratores audiendum convenimus; ibique talis etiam permissa licentia caput operiendi non aliâ credam ratione, quam quia vox minimè vagetur, & circum aures ope pileorum colligatur.

108. *Cavo stertens Numen &c.* Pan Deus in ejus eclogâ ex quodam obscuro antro prodiens repræsentatur, stertentemque ideò vocat Author, quasi penè evigilatus fuerit è somno,
quem

Pan erat ille, vacans nimium, nec pocula dignus
110 *Lam-*

NOTÆ.

quem conciliare solent obscuritas, & cæcitas loci, & otium.
109. *Pan erat ille &c.* Pan secundùm Poetas Arcadiæ Deus. Virgil. Eclog. 10. v. 26.

Pan Deus Arcadiæ venit.

Horat. lib. 4. Ode 12.

Deum cui pecus, & nigri colles Arcadiæ placent.

Idemque Pastorum Numen; quo circà Horat. loco cit. pecorum Præsidem, & Custodem facit. Clariùs Virgil. Eclog. 2. v. 33.

Pan curat oves, oviumque magistros.

ideò Homer. in hymno illi dat, *montium culmina, & saxosa juga*, quæ loca rusticorum sunt. Item fistulæ tribuit inventionem Virgil. Eclog. 2. v. 32.

Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit

cui consentiunt tam Græci, quàm Latini omnes. Ex illis sat mihi unum referre Bionem (non tamen Crateum contra quem hæ Satyræ scriptæ sunt, sed longè antiquiorem) in Bucolicis: *Fistulam invenit Pan, ut tibiam Pallas*. Ex his Nemes. 3. Eclog. loquente ipso Pane.

Nulli fas est inflare cicutas,
Quas ego Mænaliis cerâ conjungo sub antris.

Porrò de barbarâ hujus Dei formâ, vide Herodotum in Euterpe, ubi illi dat, *caprinam faciem, hircina crura*. Aliter de Pane sensere Philosophi, Deum siquidem totius naturæ esse finxerunt, undè à Græca dictione Πᾶν, *totum*, vel *omne* nomen accepisse putavere, quod censuerint uno naturæ nomine omnia complecti. De eo præstat audire Macrobium Philosophum Platonicum, qui lib. 1. Saturnal. cap. 23. ità differit. *Hunc Deum* (Pan) *Arcades colunt, appellantes* (verba ejus refero) *non Sylvarum dominum, sed universæ substantiæ materialis dominatorem significare volentes. Cujus materiæ vis universorum corporum, seu illa divina, sive terrena sint, componit essentiam. Ergo Invi* (Pan, & Invus dicebatur, ut paulò

Lambere, quæ capido miscet Pincerna Tonanti,
Si Calabro Vati patientes commodat aures.

Post

Notæ.

paulò antè idem Macrobius animadvertit) *cornua, barbæque prolixa demissio naturam lucis ostendit: qua Sol, & ambitum cœli superioris illuminat, & inferiora collustrat. Sequitur idem Author Quid fistula, vel virga significent superius in habitu Attinis expressimus* (cap. 21. hujus libri scripsit) *Fistula ordinem spiritus inæqualis ostendit: quia venti, in quibus nulla æqualitas est, propriam sumunt de Sole substantiam: Virga Solis potestatem asserit, qui cuncta moderatur; quod in Capræ pedes desinit, hæc argumenti ratio est: quia materia, quæ in omnem substantiam Sole dispensante porrigitur, divinis de se corporibus affectis, in terræ finitur elementum. Ad hujus ergo extremitatis signum pedes hujus animalis electi sunt: quod & terrenum esset, & tamen semper peteret alta pascendo, sicut Sol: vel cum radios supernè demittit in terras, vel cùm recolligit, in montibus visitur.* Hæc ex Macrobio retuli, ut non solùm Pan ad Deorum supremum Solem referri, (hoc enim ipse toto penè opere probare etiam de aliis Diis disserendo intendit) sed & rationes, quibus talis relatio nititur in patulum afferrem: nisi magis placeret addere, quæ alii ex Philosophis de significatione Fistulæ dixere; eâ, videlicèt, imparibus calamis simul cerâ conjunctis à Pane compositâ, Cœli armoniam denotari, sicut à Caprinis pedibus terræ soliditatem. Jam ad Philodemum redeamus, quem probabile est in hac suâ Eclogâ, ut Philosophum scribere intendisse; quandoquidem eam ad unum apicem sublimibus arcanis refertam prædicat; & fortè pro Pane ex antro obscurissimo in lucem prodeunte, naturam ipsam significavit jam pridem in suis operibus obscuram, nec adhuc penitùs revelatam, nunc tandem novi Philosophi sapientià patefactam, & in lucem productam. Utinam non parturiant Montes, & nascatur ridiculus mus.

109. *Nec pocula dignus lambere &c.* Ambrosiam, quæ Diis superis in Cœlo gustanda præbebatur. Hac autem potione Pan hunc privandum esse censet in pœnam delicti, quod Calabro

Post hæc indignis Virgo religata catenis
In scænam trahitur; dextrâ tenet illa tabellam,
Quâ nemus, & cultas glebas, qua flumina, &
Urbes

115 *Cer-*

NOTÆ.

labro Oratori tam faciles, otiosasque aures præbuerit, ejusque ineptias tam patienter auscultaverit.

110. *Miscet Pincerna Tonanti &c.* Ganymedes Trois filius, & formosissimus puer; quem cùm Juppiter deperiret, aquilæ ministerio in Cœlum rapuisse, & sibi à poculis fecisse repudiato ministerio Hebes, quæ ante illius raptum miscendo nectari præerat, fabulantur Poetæ. Ità Juven. Saty. 13. ubi contendens priscis sęculis, antè Iovis ætatem, fidem, & justitiam viguisse in hominibus, addit.

Nulla super nubes convivia Cœlicolarum,
Nec Puer Iliacus, formosa nec Herculis uxor
Ad Cyathos, & jam siccato nectare tergens
Brachia Vulcanus Liparæâ nigra tabernâ:
Prandebat sibi quisque Deus &c.

Quod & Satirâ 5. v. 59. indicat falsè, argutèque.

Tu Gætulum Ganymedem
Respice cùm sities

ideſt, nigrum tuum pincernam ex Getuliâ; agit enim de simplici cliente præsente Domino bibituro. Huc etiam referri debet Mart. lib. 8. Epig. 39., ubi de Domitiani palatio, quod Cœlo assimilat.

Hic aurire decet sacrum, Germanicè, nectar,
Et Ganymedæâ pocula mixta manu.
Esse velis, oro, serus conviva Tonantis,
Et tù si properas, Iuppiter ipse veni.

Habet & Homerus Iliad. 20.

Quem superi rapuere, Iovi, ut misceret.

Ad quem locum respexit Macrob. lib. 5. Saturn.: *Vates Ganymedem Iovialium poculorum Ministrum in Cœlum à Diis adscitum refert, velut* εὐπρέπον, ideſt *decorum*.

112. *Virgo religata catenis &c.* Virgo nesçio quæ catenata in

Cernere erat; pedibus nudis animosa Virago
Insistit globulo. Loquere, ò Philodeme, voluptas
Magna oritur nobis, densique adstare videmur,
Parva ubi venali pendent anabathra tigillo,
Arti-

N o t æ.

in Philodemi eclogà secundam personam agit, tabulam geographicam manibus tenens, nudaque pedibus, globo insistens. Mysterium aliquod, & hanc referre ipse prædicat, at non est hic locus prophetam agendi, divinandique quid sibi velit.

115. *Animosa Virago &c.* Virago idem, ac mulier fortis: utì ex Ovid. 2. Metam. discimus.

Huc ubi pervenit bello metuenda virago.

Hæc autem Græcis est ἀντιάνειρα; Homer. Iliad. v. 189. de Amazonibus.

Venerunt amazones Viragines, & masculæ bellatrices.

116. *Loquere ò Philodeme &c.* Meliùs exprimi non poterat voluptas eorum, quæ scripta Philodemi exhibebant, quam ex ulterius ea audiendi impatientiâ; illa siquidem, ut ait Tertull. *est summus impatientiæ stimulus*. Hæc tamen, ut & alia ironicè dicta.

118. *Parva ubi venali &c.* Duplici ex capite Authoris nostri summam in dicendo artem collige: Primò, Philodemum usque ad sidera laudare videtur, quod ea, quæ narrat, tam ad vivum exprimat, ut videre, ne dum audire narrantem putes; Secundò, laudes hasce eodem tempore ita jocis miscet, ut benè animadvertas ab ipso antiquos Satyricos, si tamen non superari, certè æquari.

118. *Pendent anabathra &c.* Ex Juven. Saty. 7. v. 46. deductum, ubi.

Et quæ conducto pendent anabathra tigillo.

Vox autem ex Græco idiomate derivata, qua pulpitum, scala, gradusque superior scansilis denotatur à verbo, ἀναβαίνειν; *ascendere*: ita Juven. loco citato de gradibus theatri, & orchestræ intellexit. Noster autem Author pro ipsâ scęna posuit; & quidem parvam dixit, ex eo quia in eâ non veri homines

mines

Artificisque manu, risu excipienda, moventur
Corpora, quæ tenui quamvis sint pendula filo,
Non animâ credas humanâ, aut voce carere.
Haud aliter stulto miscens contraria nexu,
Apponis vario fumantem pulte catinum,
Ridiculasque facis coram saltare figuras,
Membra quibus desunt, & vox quoque con-
sona membris.
Sed melius Scurræ, Mimi, Pupæque loquuntur,
Pan-

NOTÆ.

mines comœdiam agere debebant, aut soliti erant, sed tantùm ad personas repræsentandas inducebantur parvæ quædam fictæ, sed affabrè efformatæ figuræ, (nos vulgo appellamus *li Burattini*) quæ per aliqua fila manibus moventur, gestusque ac si veri homines essent, agere coguntur, prout passim videmus, quotidianusque docet usus.

120. *Pendula filo &c.* Hasce figuras ad oblectamentum excogitatas, etiam antiquitùs in usu fuisse apud Authores reperio. Præcipuè verò Lucianus narrat in Sacris Deæ Siriæ solitum esse obscœnam Priapi figuram hastæ impositam ope filorum à Sacerdotibus moveri.

122. *Haud aliter &c.* Idem, ac si dixisset, ejus opera tantâ rerum sibi invicem contrariarum mole confarcinata esse, ut ea putasset, dixissetque Hispanus *un'oglia potrida*; quæ est ferculum ex multiplici leguminum, carnium, aliorumque exculentorum genere compositum.

124. *Ridiculasque facis &c.* Scilicèt Pan numen, & Virginem catenatam dixit ridiculas ad denotandum insulsa Philodemi carmina verbis affutis confarcinata,& risum moventia, utpotè quæ personæ reprehesentanti, & in scęnam adductæ parùm consonæ.

126. *Sed melius &c.* Majorem eloquentiam tribuit scurris, ideſt, iis, qui risum ab audientibus captant, non habitâ ratione verecundiæ, & dignitatis; Mimis, nempè illis, qui

V intrà

Pantobalusque docet, quæ sint discrimina vitæ
Mortalis, quæ sint vitanda, quid utile, quid non,
Quam tuus iste Deus, cui molles rumpere somnos
Ni-

NOTÆ.

intrà, vel extrà scęnam gesticulationes exercent, imitanturque dicta, facta, mores, & naturas hominum; & Pupis, puellulis videlicèt, quæ adhuc infantiam transgressæ non sunt, & verba rectè proferre nesciunt, quas παιδισκάρια Græci dicunt.

127. *Pantobalusque &c.* Notissimi scurræ nomen apud Horat. in Satyris, ex quo ad quemcumque Mimum translatum à nostro Sectano.

127. *Quæ sint discrimina &c.* Nullus est, qui nesciat Comœdiam esse fabulæ genus, civilis, privatæque vitæ imaginem, velut in spęculo, repræsentans; Huc ab initio ejus respexit institutio, nominatìm etiam vitia, vitiosòsque homines perstringendo, ut eorum odio, atque horrore ducti mortales in melius mores efformarent; idque longo temporis intervallo viguit; Verùm, cùm eo genere licentiæ Poetæ nimis petulanter abuterentur, atque optimi cujusque nomen invaderent, lege cautum est, nè hoc poematis genere cuiquam in posterùm uti liceret.

Vertère ergo stylum (inquit Horatius) *formidine fustis*.

Et in veteris Comędiæ locum, nova successit, in qua ficta argumenta tractare cœperunt, contenti humanæ vitæ similitudinem, veluti pennicillo quodam, exprimere. Atque hæc mansit consuetudo, usquequò in jis componendis Poetæ mentem, calamumque applicuere: Verùm Histrionicâ arte inductâ, fictis argumentis tantùm manèntibus, quantùm ab antiquis hujus sęculi Comędiæ nostræ distent, satis ipsæ per se indicant; quandoquidem omnia in eis contenta potius ad corrumpendos, quàm ad efformandos mores inserviunt; non antiquus lepor, non prisci sales, non decor ordinis inest, & quod pejus est nullus personarum honos servatur. Atqui hos histriones melius moralem benè vivèndi scientiam docere, quàm Deum illum Philodemi ex antro eductum ad vitæ civilis, Philo-

Niteris. I Balatro, atque homines imitare
pusillos,
Ut ridenda minus recitare poëmata possis.
Hactenùs invidiæ non es, Philodeme, daturus
Carmina, quæ passim laudat studiosa juventus;
Nullus enim turpem faciem, corrosaque mure
Invidet ora tibi, censum, patriamve, genusve,
Non calamum, vanæque tuæ deliria mentis:
Ni forsan Sancti, & tuti sub Judice mores
Impia

NOTÆ.

Philosophicarumque artium præcepta magistralitèr tradenda hominibus, opinatur Sectanus.

130. *I Balatro &c.* Balatrones pro nullius pretii hominibus accepti: Varro de re rust. lib. 2. cap. 5., cùm ait: *Videbo jam vos Balatrones*: Dicti autem ità putantur à balatu, & vaniloquentiâ, quemadmodum habet Porphyrion in illud Horatii 1. Serm. Saty. 1,

Mendici, Mimæ, Balatrones, hoc genus omne
Mæstum, ac sollicitum est cantoris morte Tigelli.

130. *Atque homines imitare &c.* Quos vulgo appellari diximus *li Burattini*: eâ scilicèt ratione, quod si ineptias, ridendasque nugas dixeris, faciliùs ab audientibus excuseris; & forsan eorum more loquendo, dicendoque meliora, majori plausu digna canes, quam nunc scribas.

132. *Hactenùs invidiæ &c.* In epilogum contrahit ea omnia, quæ fusiùs antea dixerat, ad probandum nullo ex capite Philodemum invidiæ subjacere potuisse, non ob virtutem, atque doctrinam, non respectu divitiarum, nobilitatis generis, aut patriæ. Examinandum modò suscipit, an ipsi sanctitas morum, vitæque inculpata innocentia, & probitas nocere potuerint apud impios, queis aliena virtus, quia probro est, despicabilis.

137. *Ni forsan Sancti &c.* Sancti hoc loco iidem, ac puri, & in-

Impia sacrilegæ revocant fastidia plebis.
Credo equidèm; roseo nam te non pellicit ore
Telephus, & Cithiso delibas oscula tantum
Offi-

NOTÆ.

& innocentes. In eâdem significatione bis usus Virgilius lib. 11. Æneid.

Tùque o Sanctissima conjux (idest castissima
Felix morte tuâ

Et lib. 12.

Sancta ad vos anima, atque istius inscia culpæ
Descendam.

Id quoque notat Macrob. Saturn. lib. 3. cap. 3., quem non pigeat audire ità differentem, atque hæc loca Virgilii ita explicantem. *Sanctum est (ut Trebatius lib. 10. Religionum refert) interdùm idem, quod sacrum, idemque quod religiosum: interdùm aliud, hoc esse, nec sacrum, nec religiosum est. Quod ad secundam speciem pertinet.*

Sancta ad vos anima.

Non enim sacro, aut religioso ejus anima tenebatur, quàm Sanctam, hoc est incorruptam voluit ostendere, ut in illo quoque;

Tuque ò Sanctissima conjux &c.

In quo castitatis honorem incorruptæ uxoris amplexus est. Undè & sanctæ leges, quæ non debent pœnæ sanctione corrumpi.

137. *Et tuti sub Judice &c.* Quos dixit modò Sectanus mores sanctos, hos jam & sub Judice tutos appellat: Mirè quidem se explicat in designando Philodemum, non solùm ab omni internâ labe immunem, sed etiam à crimine, quod sit publicum, præscriptæque à legibus pœnæ subjaceat; quoniam qui tutus à Judice, is nec criminosus, nec alicujus publici, magnique delicti reus; in Phrasi autem imitatus est Ovid. 1. Metam. ibi.

Sed erant sub vindice tuti.

139. *Credo equidem &c.* Suæ credulitatis indicia falsè, satiricèque affert Sectanus, dum interim vitia Philodemi etiam excusando detegit, & carpit.

140. *Delibas oscula &c.* Jam à Gentilium tempore sibi invicem

Officii causâ; nec palpitat uda lacerna,
Furtivo quoties contrectas pollice vultum
Implumem, & crebro levem sine pumice malam.
Quin sceleris purus violas secreta sodalis,
145 *Nocte*

Notæ.

vicem obviantes sese osculo salutabant in signum amicitiæ, teste Xenophon. lib. 1. Pædiæ Cyri, & Herodot. in Clio, quod frustrà vetare conatum Tiberium scribit Sueto. in ejus vitâ. Philodemus forsàn ad hoc officium videtur retulisse oscula, quæ impingebat Cythiso. At irridet Sectanus, qui lasciva non obscurè innuit, ironicè siquidèm eum loqui luce meridiana clarius est.

141. *Nec palpitat &c.* Ex lascivo pudendorum motu.

142. *Furtivo &c.* Totus hic locus sumptus videtur ex Mart. Epigr. 205. lib. 14.

Sit nobis ætate puer, non pumice levis.

Antequam pèr partes explicem, morem tango. Pilos vellere, non radere ad luxum pertinuit, id fiebat volsellâ, si à mento evellerentur, resinâ autem, si ab alis: Tertullianum affero, qui tract. de pallio: *Undè apud hirtos, & hirsutos tam rapax ab alâ resina, tam furax à mento volsella.* Capitoli. in Pertin. *Vasa calefactandæ resinæ divellendis hominibus*: hinc δρωπακισμένοι *resinati*, & Juven. Saty. 8.

quid resinata juventus.

Vulsi autem levigabantur; qui Plinio *pumicati*, Senecæ *Volsi*, *& expoliti*. Hinc quia levigati, leves dicti eodem Mart. lib. 2. Epig. 48.

Et grandem puerum, diùque levem.

Hinc ex antiqui moris imitatione Cythisi faciem non levigatam, non pumicatam adhuc fuisse dicit, sed natura implumem, & sine arte levem. Quod porrò implumem spectat, translatè ab avibus, qui nec dum plumas emiserint, ità à simili de pueris, & ephœbis, qui primâ barbę lanugine careant.

144. *Quin sceleris purus &c.* Dixit & Horat. lib. 1. Ode 3. *Integer vitæ, scelerisque purus*, pro homine probo, & à quovis crimine, & culpâ immuni.

144. *Vio-*

145 *Nocte domos subiisse soles, corrumpere servos,*
Velatumque stolâ Quartillæ lambere cunnum.

Ob

NOTÆ.

144. *Violas secreta sodalis &c.* Quo lectionem hujus loci ulterius prosequimur, eo magìs perspicimus Sectani excellentiam in jocando: Nonnè secreta amicorum violare criminosum est? Atqui id inculpatè fieri à Philodomo quis unquam dixerit, nisi qui velit ei illudere, ejusque culpam etiam per jocum patefacere, & forsitan augere? In duplici sensu hanc secretorum violationem accipi potes, aut patefaciendo, quidquid ei amicus sub arctissimo silentii vinculo confidit; aut ejus fidem fallendo in jis, quæ amicitiæ debentur, fortè de aliquâ secretâ amasiâ ejusdem amici intelligens, ut ex sequentibus conjicere licet.

145. *Nocte domos &c.* Ad libidinem, vel ad lenocinium exercendnm, ex imitatione Juven. Saty. 1. v. 37.

Qui testamenta merentur
Noctibus

ubi *noctibus*, pro nocturno concubitu, dixit.

145. *Corrumpere servos &c.* Servos venales esse, concludit Quintil. declam. 9. Quod si in ipsis venalitas summè vituperanda, quantò magìs damnandi ji, qui pretio, vel aliqua mercedis, & gratiæ sponsione eos corrumpere curant?

146. *Velatumque stolâ &c.* Stola apud Latinos honestę matronæ vestis, quæ usque ad imos pedes demissa erat, cujusque extremam partem ambibat instita assuta, quæ erat fasciola quædam, sive limbus. De eâ Vulpia. l. vestis ff. de auro, & argen. leg. *Muliebria sunt*, inquit, *quæ matris familias causâ parata sunt, quibus vir nè facilè uti potest sine vituperatione, veluti stola &c.* Stolæ ità propriæ matronarum erant, ut non solùm viri, sed nec Meretrices eis uti possent; prout deducitur ex Epig. 36. lib. 1. Marti.

Qui floralia vestit, & stolatum
Permittit meretricibus pudorem?

Floralia enim à meretricibus nudis celebrabantur, ut ex eod. Mart. lib. 1. Epig. 3., & in Epist ad Lect. affixà initio ejusdem

libri

Oh nasci dignum, quo non dum debilis ævo
Argillâ meliore homines natura creabat!

Non

NOTÆ.

libri, & quidem lascivissimè frequentata ab Ovid. 5. Fastorum libro.

146. *Lambere &c.* His affinia ait lib. 3. Epig. 81. Martialis, quem vide. Hùc paritèr referendum illud Juvenal. Saty. 2. v. 49.

Tædia non lambit Cluviam, nec Flora Catullam

Scilicet una mulier, una meretrix alteram fœminam non lambit, aut, honos sit auribus, fellat. Martialis lambere accipit pro cunnilingio: an Martialem, an Juvenalem respexerit Sectanus judicet, qui legit.

147. *Ob nasci dignum &c.* Omnia, ut vides ironicè dicta sunt, nec egent majori ad hoc persuadendum explicatione, ipsâ lectio abundè docet hoc modo accipienda.

148. *Argillâ meliore &c.* Alludit ad illud Ovidii Metam. 1., ubi sæculi aurei fœlicitatem, atque hominis creationem describens, de hac, proximè ad id, quod Geneseos 1. Sacro-Sancta narrat historia, notat, non sine tamen aliquâ falsi mentione, quod

Natus homo est: sivè hunc divino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo;
Sivè recens tellus seducta nuper ab alto
Æthere cognati retinebat semina cœli,
Quam satus Iapeto mixtam fluvialibus undis
Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.

De innocentiâ autem primorum hominum, quos ideò noster author *argillâ meliore* creatos dicit, plura habent idem Ovidius eod. lib. 1. Metamor.

Aurea prima sata est ætas, quæ vindice nullo
Sponte suâ, sine lege fidem, rectumque colebat:
Pœna, metusque aberant &c.

Virgil.

Aureaque, ut perhibent, illo sub Rege fuerunt
Secula, sic placidâ populos in pace regebat.
Deterior donec paullatim, & decolor ætas,

Et

Non benè nos inter vitæ tàm sancta moratur
Simplicitas. Luxus, scortilla, atque alea pernox
Nos

NOTÆ.

Et belli rabies, & amor successit habendi:

Et Juven. Saty. 6. in Princ.

Credo Pudicitiam Saturno Rege moratam
In terris, visamque diù; cum frigida parvas
Præberet spelunca domos, ignemque, laremque,
Et pecus, & dominos communi clauderet umbrà &c.
Quippè alitèr tùnc orbe novo, cœloque recenti
Vivebant homines: qui rupto robore nati,
Compositivè luto nullos habuere parentes.

149. *Non benè &c.* Ironice: sensus est; Tecum non benè nobis convenit, Philodeme, qui pietatis, sanctitatisque viam ingressus es, cùm nos è contrà adhuc vitia sectemur, libertinamque vitam agamus, uti & tù pridem agebas.

150. *Simplicitas &c.* Idest probitas, & fides, quas sub simplicitatis nomine in priscis hominibus laudat Martial. lib. 1. Epigr. 40.

Si quis Cecropiæ madidus, Latiæque Minervæ
Artibus, & verà simplicitate bonus,

Quam *puram* hìc nuncupat simplicitatem, *niveam* dixit lib. 8. Epigr. 71.

Nec niveà simplicitate prior.

Imo & *prudentem* lib. 10. Epig. 47.

Prudens simplicitas &c.

Quam virtutem maximè Romanis tribuit lib. 11. Epig. 21.

Qui scis Romanà simplicitate loqui.

Didicerat forsan Philodemus, sibi in conversionis initio nullam virtutem magis necessariam, prout animadvertit S. Bernardus, quam simplicitatem humilem, & gravitatem verecundam.

150. *Luxus &c.* Prosequitur in Ironiâ; opponitque probitati Philodemi improbitatem propriam.

150. *Scortilla &c.* Pro scorto, idest posuit pro frequentèr scortando: Sic & scortillum dixit Catullus Varri amicam 10.

Scor-

Nos tenet, & mundæ victus, nidorque Popinæ:
Nec fugimus ternâ cœnacula nota Coronâ,
Aut

NOTÆ.

. Scortillum ut mihi tùm repente visum est
Non sanè inlepidum, nec invenustum &c.

Quod idem est, ac Græcis ἑταιρίδιον, ab ἑταίρα *amica*, ita per urbanitatem nuncupatâ, quæ meretriciam artem exercet; eadem siquidem est Soloni Atheniensi ἑταίρα, quam Plutarcho in vitâ ipsius Solonis

150. *Alea pernox &c.* Totâ nocte aleæ ludo incumbere: Aleam accipe pro quocumque ludo, in quo temeritas, & casus, non ratio, nec consilium valent, quam præcipitem vocavit Horat. in Epist.

Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat.

Meritòque dicit 3. Carm. 24. *Vetitam Regibus*. Addo Juven. Saty.8., quem noster Satyricus imitatus videtur, cui & *alea pernox*, idest, in qua aviditate lucri pernoctatur.

151. *Et mundæ &c.* Ultimò gulæ vitium ponit, mundamque popinam pro cibis optimè paratis dicit, ad quos refero nidorem, qui & si propriè de carnibus assis prædicetur, tamen de iisdem universim acceptis intellexit, & dixit Martial.lib.1. Epig. 93.

Pascèris, & nigræ solo nidore culinæ.

Ubi quamvis loquatur de paupere Mamuriano, sitque nidor pro odore positus, nihilominùs sensum nostri Poetæ affabrè exprimit, & imitationem designat, nisi quod hìc popinam ponat, ut magis vitium exprimat damnabiliùs in iis, qui popinas frequentant.

152. *Nec fugimus &c.* Fugiendo vitamus ad sensum Virg. Eclog.1.

Nos patriam fugimus.

Et Plaut. in Asin.5.

Quod nolebam, ac vetueram de industriâ,
Fugiebatis; neque id conati facere audebatis prius:

Hinc *odisse, & fugere aliquem* Horat. 1. Serm.Saty.3., *& fugere congressus hominum* Cic. de Amic. Valet igitur non fugimus, ac si absolutè dixisset, frequentamus.

Aut tumulum Cestj, si Sol produxerit horas,

Quà

NOTÆ.

152. *Ternâ cœnaculâ &c.* Ideſt cauponam, ſeu popinam notiſſimam, cui eſt inſigne trium Coronarum. Signa hujuſmodi ante tabernas antiquitùs ſuſpendi ſolita teſtatur Quintil. lib. 6. c. 4. *Tabernæ autem erant circa forum, ac ſcutum illud ſigni gratiâ poſitum.* Quid autem ſignum hoc, explicat Plaut. in Rudent. 14., ſculptile videlicet, vel fuſile ad effigiem animalium, vel aliarum rerum fabricatum. Id etiam eſt in noſtro uſu.

153. *Aut tumulùm Ceſtj &c.* Viſitur Romæ ad portam Oſtienſem Pyramidalis moles Urbis muro incluſa, in cujus fronte Occidentali ſic litteris bipedalibus inſcriptum legitur.

C. CESTIVS. L. F. PROB. EPVLO. PR. TR. PL.
VII. VIR. EPVLONVM.

In parte autem Orientali, sic, ſed multò minoribus litteris.

OPVS. ABSOLVTVM. EX. TESTAMENTO.
DIEBVS. CCCXXX.
ARBITRATV.
PONTI. P. F. CLA. MELÆ. HEREDIS.
ET. POTHI. L.

Ex quâ inſcriptione habemus Ceſtium hunc Septemvirum Epulonum fuiſſe, quorum Sacerdotium, teſte Cicer. de Aruſp. reſpon., inſtitutum eſt propter multitudinem ſacrificiorum, ut ludorum epulare ſacrificium facerent. Id ſacerdotium antiquum fuiſſe conſtat, ſed de ætate nondum legimus. Ab initio tres Epulones tantùm fuere; numerus indè auctus fuit, duo additi, & quinque fuere Epulones. Et poſtea theatralium ludorum, atque Circenſium ambitione, ſeptem fuiſſe Epulones legitur. Pompon. Lœtus de Sacerd. Rom. l. 2. c. 14. Hoc numero totus horum ſacerdotalis ordo componebatur, Collegium-

Quà facit optatum congesta fidelia frigus.

155 *Sed*

Notæ.

giumque dicebatur vII. virum epulonum, prout testatur antiqua marmorea tabula Romæ ad D. Petri Basilicam apud Grute. 227. 1.

IMP. CÆS. DIVI. FIL.
AVGVSTO
TERRA · MARIQ.
VICTORI
SACERDOT. BONÆ. DEÆ.
ET. COLLEG. VII. VIR. EPVLON.
COMMVN. POP. VOTO.
RAVENAT.
D. D.

153. *Si Sol produxerit horas &c.* Die ad vesperam vergente, ex imitat. Terent. in Adelp.

Cyathos sorbillans, paulatìm hunc producam diem.

vel potius dic æstivo tempore, quando longiores dies sunt, & ferventiores, sumpto *producere* in eo significatu, quod sit *protrahere* ad eam dictionis regulam, de qua Cic. in Cato. *Convivium ad multam noctem vario sermone producimus.* Uterque sensus rei significatæ benè congruit; nam per æstatem ad Vesperam frequens Romanæ juventæ concursus ad proximas Montis Testacei cryptas vinarias, & quidem frigidissimas ad animi recreationem, & ad maximi diurni caloris solacium.

154. *Quà facit &c.* Cryptas vinarias præfatas connotat, non multis ab hinc annis intra viscera Testacei Montis excavatas, quæ frigidissimæ sunt, & non tantùm vino per æstatem servando aptissimæ, sed temporis qualitati, intemperieique bibonum gratià accomodatæ. Mons hic à materià, è qua compositus; nam Testaceum, quod ex testâ est, nempè ex fragmentis fictilium, & argillaceorum ad ignem decoctorum. Montis hujus (licèt ita impropriè mons verè dicatur cùm nil

Sed te nil horum movet, & contingere mentum
Sæpè putas Titi, dum tractas mollius inguen,
Dulcis & ambiguæ placet ignorantia dextræ.
Quò me, Phœbe, rapis? Prudentiùs attrahe lora.

Sci-

NOTÆ.

aliud sit quam hujuscemodi fragmentorum fictilium vasta congeries, habens in altitudine palmos circitèr 300., per circuitum mille, & quingentos in diametro, referente Martinel. in opuscu., cui tit., *il Monte Testaccio*) in cavo frigiditatem casus aperuit, experientia rerum magistra evidentèr docuit, caussas plurimi perquirere studuerunt, inter quos lege eumdem Martinellum, quem citavimus.

154. *Optatum frigus &c.* Non solùm ad vini conservationem, sed ad sitis Romanæ plebis inter æstivum calorem solamen, ibi enim penè cuique cauponi sua Crypta vinaria.

155. *Sed te nil horum &c.* Hæ videlicet voluptates, & ganeonum oblectamenta, quibus delectari Author ironicè fatetur non tangunt Philodemum simplicibus, & ingenuis adeò moribus institutum, ut unum, idemque putet mentum tangere puerorum, ac obscæna palpare; ac de illo licèt in alio sensu dici potest illud Juvenalis Saty.6.

Inguinis, & capitis quæ sint discrimina nescit.

158. *Quò me Phœbe &c.* Oestro Apollineo Poetas agitari, atque rapi obvium apud veteres authores, qui vates dixere quasi fatidicos,& divinos. Persuasum siquidem eis fuit Apollineo furore repletos esse, quem œstrum appellavere, ab animalculo, quo Juno in pellicem suam Io immisso, eam in furorem convertit. Rectè Phœbum invocat, qui, teste Macrobio Satur.lib.1., Author carminis, & præses vaticinii. Ad hanc ex Deo inspirationem trahunt Interpretes id, quod de Poetis scripsit Juvenal. Saty.7. v.19.

Laurumque momordit.

Mentem ejusdem esse volentes, insinuandi, Poesi initiatum, & sacrum Apollini vatem factum, momordisse laurum, quæ manducata numine inflare credebatur: Undè à Lycophrone

Poe-

Scilicet & tempus veniet, cum tecta, foresque
Ornantur lauru, spurcoque colore fenestræ,
Cum percussa levi respondet bractea vento,
Et captiva nitet croceis candela papyris.

Oh ego

NOTÆ.

Poetæ dicti δαφνηφάγοι, quasi prima, ac præcipua Poetæ conditio sit, vt divinitùs inspiretur.

158. *Prudentiùs attrahe &c.* Minùs prudentèr se gessisse in urgendo tàm acritèr Philodemo, fateri videtur, indè Phœbum orat ut sui furoris lora contrahat; metaphoricè dictum hoc deductum à loris, quæ sunt propriè corrigiæ ex corio, quibus habenæ, & retinacula equorum fieri solent, ut discimus ex Virg. Georg. 3.

Illi instant verbere torto,
Et proni dant lora, volat vi fervidus axis.

159. *Scilicet & tempus veniet &c.* Dat causam pœnitentiæ, tantique timoris suæ in dicendo procacitatis.

159. *Cum tecta, foresque &c.* Describit ornamenta, quæ apponuntur portis domorum, ipsisque prospectibus palatiorum, quæ inhabitant ii, qui Cardinalatus honore insigniuntur. Portæ siquidem, ac circum eas usque ad tecta ædium prospectus lauru, variis picturis, atque coloribus decorantur. Id in more esse, nemo non videt.

160. *Spurcoque colore &c.* Dixit spurco colore, quia ut plurimùm, licèt fenestræ sint ex marmore, tamen mille colorum genera superaddunt, & marmoris nobilitatem dedecorant; seu potius dixit spurco, quia, ut sæpè accidit, cadente pluviâ colores illi sensim dilabuntur, & parietes, fenestrasque palatiorum deturpant.

161. *Cum percussa levi &c.* Solent lauru, pictisque carthis intermisceri etiam auri striduli folia, quæ nitore ornant, & vento percussa sonum aliquem edunt.

162. *Et captiva nitet &c.* Luminaria hujuscemodi festis adhibita, vulgò *lanternoni* nuncupata, quæ componuntur ex chartâ coloratâ, pictâque, & in gyrum ductâ, in cujus medio

poni-

Oh ego Castalio nunquam de fonte liquores
Gustassem, & sicco transissem pocula labro!

165 *Tunc*

NOTÆ.

ponitur candela, quæ chartæ præsidio ventorum flatibus nullibi remanet obnoxia.

163. *Oh ego Castalio &c.* Imprecatio Poetæ sibimetipsi, ex metu concepta; cæterùm, quod dicendi modum spectat, scripsit & Pers. in Prologo.

Nec fonte labra Prolui Caballino.

Hic autem fons dictus fuit Græcis ἱπποκρήνη, quasi equi fons, item & *Pegaseus* eò quod equus alatus Pegasus, cùm in montem Heliconem evolasset, ungula saxum feriens, eum aperuisse creditus est, eratque in Beotia Phocidi vicinus juxtà Thebas, non procul à Parnaso Apollini, ac Musis sacer. Author verò noster Castalium dicit; sic enim, & pridem nuncupatum à Castaliâ Virgine in eum præcipitatâ, ac mersà, dum Apollinem fugiebat persequentem; ex quo Musæ Κασταλίδες appellatæ. De Pegaseo fonte Ovid. Metamor. 5.

Fama novi fontis nostras pervenit ad aures
Dura Medusæi quem præpetis ungula rupit &c.
Vera tamen fama est; & Pegasus hujus origo
Fontis &c.

De Pegaso autem equo, & ejus fonte idem Fasto. 5.

Iamque indignanti nova fræna receperat ore,
Cùm levis Aonias ungula fodit aquas.

Adde Virg. 3. Georg. v. 291.

Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor: juvat ire jugis, quà nulla priorum
Castaliam molli divertitur orbita clivo.

Et Manil. lib. 2.

Omnes ad accessus Heliconis semita trita est,
Et jam confusi manant de fontibus amnes,
Nec capiunt haustum, turbamque ad sacra ruentem.

De fonte hoc Castalio V. Lilium syntag. 7., & nostras notas in hanc Satyram v. 201.

164. *Et sicco transissem &c.* Utinam nunquam de fonte hoc gustassem, quo Poeta fierem; Phrasis frequentèr authoribus usi-

Tunc etenim tumidus sacro Philodemus ab Ostro,
Atque Tarentinâ, quam fabricat ipse Thiarâ,
Dilatas sumet nostro de carmine pœnas;
Et quicunque meas dignatus lumine Musas
Risit, Hyperboreos exul mittetur ad axes.

Jam

NOTÆ.

usitata ad insinuandum id, cui animus, atque mens hominis aliquando inhæserit. Hinc primis labris aliquid gustare, idest levitèr gustare, Cic. de Naturâ Deorum. *Hunc censes primis, ut dicitur, labris gustasse Philosophiam?*

165. *Tunc etenim tumidus &c.* Tumidus per translationem pro superbo, ut habet Ovid. Metamor. 8.

Successu tumidus,

Et Virgil. 9. Æneid. v. 598. de Numano.

Tumidusque novo præcordia regno
Ibat.

Et lib. 10. v. 20. de Turno.

Cernis, ut insultent Rutuli, Turnusque feratur
Per medios insignis equos; tumidusque secundo
Marte ruat.

166. *Fabricat ipse &c.* Fabricare est aliquid arte fabrili conficere; transfertur tamen ad animum, ut apud Curtium. *Multa fabricatus ingenio.*

167. *Dilatas sumet &c.* Dilatas, & ideò graviores, ut ex infra dicendis abundè patebit.

168. *Et quicunque meas &c.* Nec solum punietur Sectanus, ut principalis reus, sed etiam iis, qui ejus Satyris plausere, sua pœna erit, exilium videlicet.

169. *Hyperboreos exul &c.* Populi, montesque Septentrionales, ita dicti, quod supra Boreæ flatum siti esse crederentur, de quib. vide Plin. lib. 4. c. 12. De his habet Pompon. Mela, quod supra Aquilonem, Riphæosque montes sub ipso siderum cardine jaceant, ubi Sol non quotidiè, ut nobis, sed primum verno æquinoctio exoritur, autumnali demum occidit, & ideò

sex

Jam tenet ipse manu calamum, ceramque capacem,
Quâ proscriptorum scribuntur nomina, jamque
Carnifici serò, & mediâ de nocte loqutus,
Et quid, ait, cessas? Opus est tibi cannabe multâ,
Ut funesta graves patiantur tigna choreas.

Cur

NOTÆ.

sex mensibus dies, & totidem aliis nox usque continua est. Eadem, undè noster Author desumpsit, scripsit Juven. Saty. 6. v. 469.

Exul Hyperboreum si dimittatur ad axem.

Dixit Axem Hyperboreum, quia apud hos populos, & montes, mundi cardo, vel axis esse creditur.

170. *Iam tenet ipse manu &c.* Ut sententiam velut judex summus contra proscribendos exaret.

170. *Ceramque capacem &c.* Dixit & Juvenal. Saty. 1. v. 63.

Nonne libet medio ceras implere capaces
Quadrivio,

Ceras capaces posuit antiquo vocabulo pro maximâ chartâ; tabulæ enim, in queis apud antiquos scribebatur, erant ceratæ, pugillaresque.

171. *Qua proscriptorum scribuntur &c.* Idest exilio deputatorum; Cic. pro domo; *Hanc vos Pontifices Tribuno plebis potestatem dabitis, ut proscribere possit, quos velit?* Notæ plus satis Romanorum Civium proscriptiones sub Sylla, Mario &c. de quibus legatur Romana Historia &c.

172. *Carnifici serò &c.* Nec satis exilium, mors quoque iis jam paratur carnificis manu, quâ patibulo vilissimè suspendantur.

174. *Ut funesta &c.* Sensus est; ad hoc ut patibulo statim suspendaris, de quo meritò funesta tigna, nam mortis reorum instrumentum est: pati autem choreas dicitur, quia nocens moriturus, cannabique suspensus, violento pedum per aërem motu extremum fatum jam adesse impellente quâdam ultimâ

naturæ

Cur gemis Ulpidi? Comites tibi sortis iniquæ
Non deerunt. Trahitur manibus post terga revinctis
Ecce Lupus, cautumque negat Sertorius aurum;
Venit, & Arcturus sparsis à fronte capillis,
Ut solet, & laxâ malè pes fulcitur alutâ;
Gargiliusque suæ discedens multa puellæ
Com-

NOTÆ.

naturæ patientis virtute indicat; cumque chorea saltatio sit cum ad regulas artis composito pedum motu, hinc ad hanc funestam actionem translata à vulgo, qui de miseris hujuscemodi habet in proverbio: *fare un balletto sù tre legni*.

175. *Cur gemis Ulpidj &c.* Sectano amicus, ut & reliqui infrà positi, qui omnes Philodemo invisi, ac exilio, aliisque pœnis multandi. De Ulpidij nomine nulla, quod sciam, apud veteres mentio.

175. *Comites tibi sortis &c.* Species consolationis, quandoquidem vulgatissimum illud est

Solatium est miseris socios habere doloris,

licèt alitèr sentire videatur Cic. ad Torq. *Levis est consolatio miseriis aliorum.*

177. *Ecce Lupus &c.* De Lupo, & Sertorio satis superius dictum est, locum illum consule.

177. *Cautumque negat &c.* Septingentos videlicet àureos mutuatos, de quibus Saty. 1.

178. *Venit, & Arcturus &c.* Nomen Arcturi tributum tantùm fuit Stellæ, ab ursinæ caudæ similitudine; posita autem ea est super media crura Arctophylacis, ut animadvertit Proclus in libello de spherâ. An hoc nomine Sectani amicus Arcturus nuncupatus fuerit, quia rudis, & incomptus aliquantisper fuerit, quæ sequuntur, videntur aliquo modo innuere.

180. *Gargiliusque suæ &c.* De Gargilio Martial. lib. 3. Epig. 96. meminit, homine quidem lascivissimo. Adde Horat. lib. 1. Epist. 6.

. . . *Ut olim*

Committit, timidusque lares, & numina adorat
Fornicis. Oh quanta est miserorum turba! Fabullus,
Crispulus, & Capito, Tullus, Quintilius, omnes
Ad

NOTÆ.

Gargilius, qui manè plagas, venabula, servos
Differtum transire forum, populumque jubebat,
Unus ut è multis populo spectante referret,
Emptus mulus aprum &c.

Fortè & hic Gargilius nostro similis, qui non modò rebus amatoriis, sed etiam venationi esse potest plurimùm addictus.

181. *Timidusque lares &c.* Qui fuerint Dii à meretricibus culti, indicat Lipsius lib. 3. Antiq. Lect. c.1.; puta Venerem, Cupidinem, Trephallum, Marsyam, Hermam. Vel meretrices ipsę inter Deas detestabili Apotheosi relatæ, uti sunt Larentia, Faula, Flora apud Romanos, Leæna Atheniensibus, de quibus Lactan. Firmi lib.1. Divin. instit. c. 20. Sensus autem hujus loci est, Gargilium antè suum discessum ad meretricem accessisse, ultimum vale dicturum, turpeque præstiturum obsequium; quæ omnia efficacitèr per verbum adorare repræsentat Sectanus.

182. *Fabullus &c.* Hujus mentio apud Martial. lib. 11. Epig.36.

Ignotos mihi cum voces trecentos,
Quare non veniam vocatus à te
Miraris, quæreri sque, litigasque.
Solus cœno, Fabulle, non libentèr:

183. *Crispulus &c.* De eo superius satis dictum.

183. *Capito &c.* Fuit apud Romanos Capito Corsutianus à Cilicum legatis repetundarum accusatus, quod eam provinciam Legatus spoliarit, testib. Tacito lib.4., & Juven. Saty.8. v.93.

Quam fulmine justo
Et Capito, & Numitor ruerint damnante Senatu
Piratæ Cilicum.

Ani-

Ad Centum cellas operi damnantur, & Urbem Frustrà respiciunt, oculisque abeuntibus optant.

Ipse

NOTÆ.

Animadverte quoque Capitonem dici, qui nunquam de suâ sententiâ mutatur, quem nos obstinatum, pervicacemque etiam appellamus, ut apud Plautum in Persa.

His cognomentum erat duris Capitonibus.

Erat & Romæ Capitonum familia non incelebris.

183. *Tullus &c.* Fortè, quia de homine feroci; nam Tullum Hostilium Romanorum Regem post Numam, Romulo ferociorem agnoscimus, ut ex ejus vitâ apud Livium lib. 1. Sed quæ ferocia in misero, ut noster Tullus? Crederem tamen potius ad Tullum Martialis alludere, qui fratrem Lucanum mutuo adeò amore dilexit, ut exempla Castoris, & Pollucis renovata fuerint; lib. 1. Epigr. 37.

Si Lucane, tibi, vel si tibi Tulle darentur
Qualia Lædei fata Lacones habent &c.

183. *Quintilius &c.* Quintiliorum familia Romę celebris, teste Volaterr. Comment. Urban. lib. 19. cap. 1. *Quintiliorum Romæ quoque Genus*, in qua emicuere Publius, Gneus, Titus, & Marcus Quintilii, ut videre est apud Livium in Romanâ historiâ.

184. *Ad centum cellas &c.* Centum-cellæ prorsùs in mari Tyrrheno, hodiè autem mutato nomine, sub Civitatis Veteris nuncupatione tantùm noscuntur; quadraginta milliaribus ab Urbe distant, ubi remo, & operi damnati manent, atque plectuntur.

185. *Frustrà respiciunt &c.* Est retrò aspicere, & oculos reflectere ex Plaut. in Aulul. ita ut sensus sit, in vanum retro aspiciendo spem reditus eos concipere, exilium imperante Philodemo.

185. *Oculisque abeuntibus &c.* Et enixè cupiunt etiam à longè respiciendo, nam oculi abeuntes respectum habent ad majorem distantiam.

Ipse quoque expellor. Teneræ mea gaudia Musæ,
Vosque valete diù Nymphæ, nemorisque recessus
Par-

NOTÆ.

186. *Ipse quoque expellor &c.* En & Sectani exilium, jubente Philodemo: Forsan Lector post tot minas graviorem pœnam expectasset. Placuit magno Bioni, misericordem potius, quàm severum se exhibere.

186. *Teneræ &c.* Idest, molles, & delicatæ, quod præcipuè ad Musas pertinet, vel quia Virgines effingebantur, atq; juvenilis ætatis; vel quia jucundæ, undè Pindaro Ode 6. Olymp. *mellisonæ*, & Ode 13., *musa suaviter spirans*, cui addo Dionem Chrisost. Orat. 53., ubi Musas ait, *superasse Syrenas, & Orphea*, nec non veterem Poetam, cujus sunt versiculi apud S. August. lib. 3. Musi.

Cunctæ igitur camœnæ,
Fonticulæ puellæ,
Quæ canitis sub antris
Mellifluos sonores.

186. *Mea gaudia &c.* Non dubium quin hìc per Musas significentur carmina, rerum cognitio, & studium, & doctrina: Hinc Eunapius Sardianus in vitâ Oribasii loco proverbii ait: *Musa Attica, & ornamentum domesticum.* Sed nemo melius delicias has, quæ ex Musis, seu Poesi capiuntur, expressit, atque amplificavit, quam Virgil., qui Eclog. 5. ait, carmina esse dulciora, jucundiora, suaviora somno captato in gramine, rivo aquæ salientis, Austri sibilo, littoribus percussis fluctu, strepitu amnium currentium per saxa. Quocirca Poetis Cycni nomen attributum proverbialitèr, utì habent Sidon. lib. 3. Epig. de Anacreonte, Horat. de Pindaro, & Octavius Cleophilus de Poetis omnibus. Huc refer, quæ Apulejus loquitur de Cycno Apollinis in lib. de Deo Socratis; & quæ docet Plato in Phędone, videlicèt Cycnos sacros esse Apollini.

187. *Vosque valete &c.* Arcades Musæ, atque Nymphæ, nam Parrhasia idem est, ac Arcadia: De qua vide in Not. nostris ad Saty. 1. v. 12. Parrhasiæ autem, quatenùs ibi Urbs ést ex Stephano, & Homero oppidani fuere ex antiquissimis Græcorum, authore Sorabone lib. 8., *videntur autem Arcadiæ gen-*

Parrhasii. Tonat, ecce tonat Philodemus ab arce
Tarpejâ, multumque inflatus imagine Regni
Lau-

NOTÆ.

gentes esse vetustissimæ Græcorum Azanes, & Parrhasii, & aliæ hujusmodi. Scribit ergo apposité Stephanus ex Charace Græco Authore primo Chronicorum conditam fuisse à Pelasgo: *Pelasgus filius Arestoris* (sunt Characis verba) *filii Ecbasi, filii Argi &c. Urbem Parrhasiam condidit*. Memoratur etiam Pausaniæ in Arcadicis, & Plin. lib.4. cap.9. Ab Urbe hac Arcadiam nuncupatam posteà fuisse Parrhasiam scribit Eustat. ad Iliad. 2. v. 603.

183. *Tonat ecce tonat &c.* Emphaticè, & Metaph. dictum. Tonitrua enim sunt fragor nubis, qui fit erumpente fulmine; hinc tonare dicitur Philodemus, altâ, & sonorâ voce sententiam damnationis in reos prolaturus, exemplo ducto à fulmine, quod nuncupatur Jovis telum, quo impios punit: Fortè quasi alter Capitolinus Juppiter, cui fulmen tributum fuit, ex alto potentiæ imaginariæ culmine iras suas puniendo reos exercet.

189. *Tarpejâ &c.* Tarpejus mons, idem qui Capitolinus, ità dictus à Tarpeja Virgine Vestali, quæ cum Sabinis arcem prodidisset, testib. Livio lib.1., & Plutarch. in vitâ Romuli, eorumdem scutis obruta in eo Monte sepulta est. Hinc Juvenali Saty. 6. v. 47. Tarpejum limen pro Capitolino positum.

Tarpejum limen adora
Pronus, & auratam Iunoni cæde juvencam,
Si tibi contigerit capitis matrona pudici.

Et Saty.13. v. 78., Tarpeja fulmina pro Jovis Capitolini fulminibus.

Per Solis radios, Tarpejaque fulmina jurat.

189. *Multumque inflatus &c.* Inflatus ad animum hoc loco convenit, æquivaletque superbo, & elato, prout habemus ex Cicer. 3. Tuscul. Quæst. *Inflatus, & tumens animus in vitio est.*

189. *Imagine regni &c.* Dominium imaginarium, quod sibi persuadet Philodemus ex alicujus amici ad summas Dignitates promotione.

190. *Lau-*

Exul abi, clamat: laurus, & serta prophana
Non benè defendunt vesanam à fulmine frontem.
Jam propero: liceat tantùm mihi dulce malorum
Solamen, comitesque fugæ portare Lucreti
Carmina, nec patiar te, Pindare amate, manere.
Oh mihi si saltem Baccon Verulamius esset
Exilii socius! Quam forti pectore syrtes,
Extremasq; plagas, & inhospita littora ferrem!
O caput, o melius ventosa cucurbita! Fasces,
Romu-

NOTÆ.

190. *Laurus, & serta prophana &c.* Laurum à fulminis ictu tutum censuerunt, scripseruntque Poetæ; hinc & lauro coronabantur ad fulmina à se avertenda, quoties è Cœlo dilapsura timebantur.

190. *Serta prophana &c.* Dixit laurum sertum prophanum comparatione sacræ, Christianæque thiaræ, de qua superius.

192. *Jam propero: liceat &c.* Omnia quæcumque huc usque de potentiâ, somniatisque Philodemi dignitatibus, nemo est, qui non videat ironicè dicta esse. Prosequitur modò ulteriùs, augetque ironiam, jocumque, dum in exilium profecturus supplicat sibi ferre secum licere Lucretium, Pindarum, & Bacconem in malorum solamen: Hi etenim authores tantùm, reliquis reprobatis, quamvis à totâ Republicâ Litterariâ, uti Magistris, receptis, à Philodemo unicè venerantur, velut sublimiorum scientiarum promptuaria.

197. *Extremasque &c.* Fortè in Pontum relegandus, ubi barbaræ gentes, & loca saxosa, & inhospita, teste Ovidio toto lib. Eleg. de Ponto.

198. *Oh caput &c.* Dixit & Juvenal. Saty. 14. v. 56.

Unde tibi frontem, libertatemque parentis,
Cùm facias peiora senex, vacuumque cerebro
Iam pridem caput hoc ventosa cucurbita quærat?

Qui Juvenalis Satyras notis ornavere de sensu hujus loci, quoad ventosam cucurbitam, sic disseruere: Sicut qui parùm sanæ

Romuleasque solent collo lassare secures

Græ-

NOTÆ.

ſanę mentis helleboro indigere dicitur: ita stultum, & insanum cucurbitam quærere jubet iste Satyricus Cucurbita enim huic morbo remedio esse potest: sive per cucurbitam κολοκύνθην intelligas, idest *cucurbitam agrestem*, quæ sumpta humores, cerebri actionem impedientes, potenter educit, nempè pituitam, ut notat Alexand. Aphrod. præf. lib. 1. Problem.; sive concipias τὴν σικύαν, ventosam dicimus, qua sanguis leni scarificatione educitur: Celsus enim lib. 3. cap. 18. docet *Phreneticis occipitio inciso cucurbitam admovendam esse*. Quidquid autem sit de rectâ intelligentiâ hujus loci, certè noster Author aliter accipiendus videtur, cùm Philodemum ventosam cucurbitam nuncupat: crederemque potius se vulgari illi adagio accomodare voluisse, quo de aliquo inepto, insultoque viro prædicatur: *è più leggiero d'una Zucca*, aut *è pien di vento come una Zucca*; ità fortè & ejus vanitatem, & aereas, somniatasque dignitates voluit redarguere.

198. *Fasces, Romuleasque solent &c.* Quia sæpè occurrit, quòd ex Calabria Romam profugi, variis delictis inquinati, ad nova facinora perpetranda inducantur, & ideò morte, cruceque mulctentur; Sectanus voce *solent*, utitur. Eleganter autem dicit pro cruce, furcâque, fasces, & secures, nam Romæ antiquitùs Consulibus fasces virgarum cum securibus à duodecim lictoribus præferebantur, imperium, magistratum, dignitatemque, cum plenissimâ reos plectendi potestate denotantes, ut de Bruti contra proprium filium facto memoratur; cùm etenim ipse ad singulare certamen provocatus, contra paternam jussionem pugnasset, misero nil vicisse profuit, spoliisque partis ovantem redjisse ad Patrem; nam, ut ait Livius lib. 2., *missi lictores ad sumendum supplicium, nudatum virgis cædunt; cùm inter omne tempus Pater, vultusque, & os ejus spectaculo esset, eminente animo patrio inter publicæ pœnæ ministerium*. Undè & Virgil. Æneid. 6. v. 817.

Vis & Tarquinios Reges, animamque superbam.
Ultoris Bruti, fascesque videre receptos?
Consulis imperium hic primus, sævasque secures

Acci-

Græcula quos Romã Provincia mittit, alumni;
Tù poteris sacras Regni contingere vittas
Illo-

NOTÆ.

Accipiet; gnatosque Pater nova bella moventes
Ad pœnam pulchrâ pro libertate vocabit
Infelix: utcumque ferent ea fata minores,
Vincet amor patriæ, laudumque immensa cupido.

200. *Græcula quos Romam Provincia &c.* Magna Gręcia est ea pars Italiæ, quæ à Tarento usque ad Cumas protenditur, vel ut Plinio lib.3. placet à Locris Italiæ fronte ad Tarentum usque: sic dicta, (ut putat Servius) quod multæ, magnæque Civitates in eâ fuerint à Græcis conditæ. His alludit Virg. lib.3. Æneid. v. 398.

Cuncta malis habitantur Mænia Grais.

Latè rem tractat Justinus lib.20. hist.

201. *Tù poteris sacras &c.* Nonnisi lotis, aquâque purgatis, ablutisque manibus sacra facere poterant veteres Ethnici: Sic Marius apud Plutarch. Diis vota facit, *lotis manibus, sublatisque in Cœlum*; & Homerus Odyss. 2.

Cùm iret ad littus maris
Lotis manibus in mari cano præcabatur Minervam.

Nam penès eos, omnia delicta, queis se inquinarent homines, per manus ablutionem purgabantur, & abstergebantur: Id habet Tertul.de Baptis. cap.15. *Penès veteres quisquis homicidio se infecerat, purgatrice aquâ se expiabat*, & notat Lactantius Firm. lib.5. cap.20. *Se piè sacrificasse opinantur, si cutem laverint, tanquam libidines intrà pectus inclusas ulli amnes abluant, aut ulla maria purificent.* Ex Ethnicis verò, qui de suis ablutionibus ad purganda crimina loquuti fuerint, addam Pers. Saty. 2.

Et noctem flumine purgas.

Aristoph. *βατραχ.*:

Somnium abluam.

Horat. lib.2. Saty.3.

Lautis mane senex manibus currebat &c.

Et tandem Æschylum in Persic., ubi illis verbis, *adstitit altari,*

Illotis manibus? Credo hoc, si Roma Deorum
Ultima cura foret: veniat signanda lapillo
Sardonyco expectata dies. Quid deinde? Culinæ
205 *Præ-*

NOTÆ.

tari, præmisit matutinam post lectum purgationem, *postquam autem surrexi, & manus lavi pulchrifluo fonte*.

202. *Si Roma Deorum &c.* Constat antiquitùs omnes Urbes, sed præcipuè Romam auspicatò conditas. De eâ legendus Livius lib. 1. hist. Esse autem in alicujus Dei tutelâ innuit Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 9., qui tamen fatetur Romanos semper ignotum esse voluisse nomen ejusdem Dei tutelaris, cujus in patrocinio Urbs erat, undè id inter arcana Imperii habitum. Causas plures arcani huiuscemodi dat idem Macrobius loco cit. quem consule. Hæc fuit veteris Romæ Religio, cùm adhuc idololatriâ premeretur: Cæterùm Christianam factam, peculiarem Dei assistentiam Romam habere certò scimus, ex quo Petri Cathedra ibi constituta fuit, quæ immobilis, & æterna usq; ad Mundi consummationem in eâ permansura est, ut spirituale Imperium in universam terram exerceat, & moderetur.

203. *Veniat signanda lapillo &c.* Ex imitatione Pers. Saty. 2. v. 1., qui habet.

Hunc Macrine diem numera meliore lapillo,
Qui tibi labentes apponet candidus annos.

Ex Cretensium, vel Thracum more hac locutio originem habet, qui dies lætos albo, tristes nigro lapillo in cistam conjecto indicabant; ex quibus computatione factâ, videbant, quot dies anni lætos habuissent, & quot vixissent, nàm infaustos nequaquam vixisse putabant.

204. *Sardonyco expectata dies &c.* Lapillum, quem Satyricus noster Sardonycum, meliorem, ut vidimus, Persius nuncupavit, cum addito albi. Melius Sectanus, nàm uno, eodemque tempore, & verbo albedinem, & pretium lapilli admirabili arte explicavit, & designavit in Sardonyche: nam quoad albedinem, habet Pers. Saty. 1. v. 16.

Et natalitiâ tandem cum Sardonyche albus.

Prǽficiet Dominus Philodemum, aut hordea mulæ
Cribrare, & phaleras, bullasq; polire jubebit.
Hæ tua erunt artes: pueris nunc divide molles
Castaneas, fætâque hædos à matre rubentes,

Vilis

N o t æ.

De pretiositate notum est hujusmodi gemmam, utpotè maximè extimationis à Polycrate, fortunam adversam experturo, in mare projectam. De eâ pluribus in locis Juvenalis, videlicèt Saty. 6. v. 381.

Densi radiant testudine totâ
Sardonyches,

Et Saty. 7. v. 143.

Ideò conductâ Paullus agebat
Sardonyche, atque ideò pluris quàm Gallus agebat.

Tandem Saty. 13. v. 139.

Gemmaque princeps
Sardonychum, loculis quæ custoditur eburnis.

Iterùm âd albedinem, de qua notandum, veteres omnia alba, bona censuisse, numerare ergo albo, & Sardonyco lapillo locutio παροιμιῶδες, idest *proverbialis*, ad cujuscumque gaudii significationem.

204. *Quid deindè &c.* Sensus apertus est, quasi dixerit, quod etsi Philodemi amicus aliquis pro ejus maximis meritis ad eminentiorem dignitatem evehatur, nil tamen inde Philodemus aliud consequetur, quàm præfecturam coquinæ.

205. *Aut hordea mulæ &c.* A culinâ ad stabulum malus descensus est, multùm enim interest inter hordeum, & ficedulas.

207. *Pueris nunc divide &c.* Proponit alias artes in præsentia à Philodemo exercendas, videlicèt, vendere pueris castaneas molles, idest elixatas, ut ex eo lucello sibi victum queritet.

208. *Fętaque hædos &c.* Hędos scilicèt; non illos, de quibus Juvenal. Saty. 11.

Et Tiburtino veniet pinguissimus agro
Hædulus.

Quos-

Quosque in deliciis habitos constat; sed macilentos, rejiculosque, ni potiùs, & fortè melius dicendum sit, quod posuerit *hœdos à matre fœtâ rubentes*, pro agnellis recentèr natis, qui vili pretio Romæ prostant, sed pessimè nutriunt, corpus solvunt &c. hi etenim carne rubri, non albicantes, vulgòque. *Abbacchi*, Romæ nuncupantur. Hoc loco non abs re erit, & forsan Lectoribus jucundum accidet, tabulam marmoream referre, Romæ effossam ex Grutero 647. 6., in qua sancitur quidquid ad venditionem Pecùariæ pertinet.

EX AVCTORITATE
TVRCI. APRONIANI. V.C.
PRAEFECTI. VRBIS
RATIO. DOCVIT. VTILITATE. SVA-
DENTE. CONSVETVDINE. MI
CANDI. SVMMOTA. SVB. EXAGIO
POTIVS. PECORA. VENDERE. QVAM.
DIGITIS. CONLVDENTIBVS. TRADE
RE. ET. ADPENSO. PECORE. CAPITE.
PEDIBVS. ET. SEVO. LACTANTE. ET
SVBGVLARI. LANIO. CEDENTIBVS
RELIQVA. CARO. CVM. PELLE. ET. INTE
RANEIS. PROFICIAT. VENDITORI
SVB. CONSPECTV. PVBLICO. FIDE. PON
DERIS. CONPROBATA. VT. QVANTVM.
CARO. OCCISI. PECORIS. APPENDAT
ET. EMPTOR. NORIT. ET. VENDITOR
COMMODIS. OMNIBVS. ET. PRAEDA
DAMNATA. QVAM. TRIBVNVS. OFFI
CIVM. CANCELLARIVS. ET. SCRIBA
DE. PECVARIIS. CAPERE. CONSVEVE
RANT. QVAE. FORMA. INTERDICTI
ET. DISPOSITIONIS. SVB. GLADII. PE
RICVLO. PERPETVO. CVSTODIEN
DA. MANDATVR

Vilis ubi crepitat lentâ sartago favillâ,
Incrustatque macro Romana palatia fumo.
Rectius hoc, propiusque tibi, quam mente futurũ
Concipere Imperium, Scauros, Saliosque creare,
Atque

Notæ.

209. *Vilis ubi crepitat &c.* Communius hi à vilibus personis, pauperibusque emuntur.

210. *Incrustatque macro &c.* Pauperem cœnam, etsi breviter, opiparè tamen describit; quidquid enim de eâ dici aliter possit, duobus illis verbis, *lentâ favillâ*, *& macro fumo*, plenè exprimit, quandoquidèm caminus, qui parùm fumat, parùm quoque ignis habet ad edulia plurima coquenda, quæ mensæ apponantur. Quo verò ad morem (exteris loquor) sciendum est Romæ usu invaluisse, ut propè angulos Palatiorum adsint sartagines tripodi impositæ ardente igne, quibus Castaneę, Agnelli, Pisces, Pastillique, prout ratio temporum postulat, coquuntur, & vili plebeculæ venum exhibentur. Quod sicuti fędum est, ita Satyricus expressione quadam miserationis plenâ, ait Romana Palatia tam culta, tam elegantia, & ad omnes Architectonicæ regulas, modulosque extructa, miserum esse hoc sordido fumo deturpari, nitoremque amittere.

211. *Quam mente futurum &c.* Authoritas ergo Philodemi tantùm est imaginaria, sicut sunt munera, quæ inter amicos nimis properè dispertitur.

212. *Scauros &c.* Scaurorum familia Romæ nobilissima, maximæque authoritatis, utpotè eadem, quàm Æmilia: Fortè sęcularem, laicamque dignitatem denotare vult Sectanus, nàm statim subdit Salios, qui Pontifices, & Sacerdotes apud Ethnicos fuere; sic utriusque potestatis tam prophanæ, quàm sacræ distributor jactatur, seu potius ipse se facit, Philodemus.

212. *Saliosque &c.* Sacerdotes Martis, quibus anciliorum curà demandata fuit. Sic utrosque jungit Juven. Saty. 6. v. 602.

atque inde petitos
Pontifices, Salios, Scaurorum nomina falso
Corpore laturos.

213. *Atque*

Atque inter caros partiri munera amicos,
Munera, quæ Rullum titillant, & Labeonem,
Et qui gibboso feriebat nubila dorso,
Dum ciet alatos centum super astra jugales
Rore

NOTÆ.

213. *Atque inter caros &c.* Mira Philodemi ars illudendi amicis per tot sperata, sed nunquam tamen successu probanda munera; admirabilior tamen amicorum credulitas, qui se adeo facili decipi passi sint.

214. *Munera, quæ Rullum &c.* Trium fidissimorum Philodemi amicorum meminit: Rulli nempè, Labeonis, & Pumilionis.

214. *Titillant &c.* Titillare est levi attrectatione alarum, aliarumque mollium corporis partium risum cuipiam movere. Per translationem accipitur pro leniter blandiri, Ut discimus ex Horat. 2. Serm. Saty. 3.

Præterea ne vos titillet gloria,

Et Lucret. lib. 2.

Et quæ
Titillare magis sensus, quam lædere possunt.

215. *Et qui gibboso feriebat &c.* Pumilionem Poetam sugillat, quem notum in Urbe supponit, ejusque vitium in humeris, tumidamque in poeticis argumentis phrasim fortè nimis acritèr reprehendit. Vide ut hanc provinciam executurus, se mirabili quadam arte elevet Sectanus excellentissimus Poeta, & quasi emphaticè ferire sydera dicat, idest nedum attingere, sed penetrare.

216. *Dum ciet alatos centum &c.* Hic versus respondet iis, quos mihi exhibet nota quædam in his Satyris marginalis manuscripta. Hos autem si benè perpenderis insigni arte conditos non inficiaberis, Apollinemque Poetæ favisse ultrò confitebere; id & Sectano in confesso esse ex eo deduces, quod unicè pateat, ei displicuisse in eodem Poetâ tantùm quamdam emphasim, stilique nimiam tumiditatem, necnon gloriæ, laudisque aucupationem immoderatam, non verò carmen ipsum, cui alibi dolet indebitè præpositum discursum Bionis Cratei, utpotè

Rore caballino pastos, salsisque cicadis.

Hæc

NOTÆ.

potè pretio, & extimatione minorem. Satyrici genio indulgendum, si emphasim hanc reprehendat cum in reliquis carmen ipsum probavisse dignoscatur; En versus, prout sese mihi obtulere.

Et bò cento destrieri
Sù la riva d'Alfeo
Tutti d'eterne penne armati il dorso,
Che certo varcherian l'immenso corso,
Che fan per l'alta mole
I Cavalli del Sole.

216. *Iugales &c.* Sic dicti equi, quia duo ad currum necessarii. Exempla dò ex Virgil. Æne. vij. v. 280. de donariis à Latino Æneæ missis.

Absenti Æneæ currum, geminosque jugales
Semine ab Æthereo spirantes naribus ignem.

Illustro locutionem ex more Romano, quem, & locum Virgilii aperit Livius lib. 30., ita scribens: *Munèra, quæ Legati ferrent Regi decreverunt: sagula purpurea duo cum fibulis aureis singulis, & lato clavo tunicis: & equos duos phaleratos, bina equestria arma cum loricis: & tabernacula, militaremque suppellectilem, qualem præberi Consuli mos est.* Quo obiter respexit Homerus Iliad. lib. 5., ubi Anchises dat dono equos duos filio Æneæ:

217. *Rore caballino &c.* Hic locus, si unquam alius, salsus, argutus, elegans. Quid enim aptiùs tribui potuit in escam his equis in cœlum tàm facilè, & tàm subitò translatis, quàm aqua ex fonte Hippocrene hausta, cicadæque salsæ? Poeticum figmentum, sed nimis fateor acer, hyperbolicèque exageratus jocus hic est. Nota apud Poetas fabula, Pegasum alatum equum in Helicona evolasse, & saxum, seu terram, ungulâ feriendo fontem aperuisse, qui ex eo vulgaritèr Hippocrene, idest, fons equinus appellatus est, vel etiam Caballinus, quemadmodùm habet Strabo lib. 8. *Vulgatum est, & Caballinum fontem in Helicone erupisse, cùm subiectam ibi tellurem feriret ungulâ.*

Hunc

Hunc autem equum ferunt terrestrium rerum postmodùm ductum tædio, in cœlum evolasse, ibique inter sydera constitutum. Omnia hæc paucis verbis noster Sectanus attigit eis, quibus mirum in modum pollet, argutiâ, elegantiâ, & eruditione. De Poetâ agit, ac ejus magniloquentiam irridere satagit, respiciens præcipuè locum hunc, ubi centum alatos equos super æthera superbo quidem conatu ducit. Quid igitur? Eos Pegaso assimilat, imo tanquam centum Pegasos celebrat: iisdem statim potum tribuit ex eodem fonte, quem Pegasus aperuit in Helicone, Musis dicato, ex cujus haustu quemque Poetam statim fieri plurimi Authores effinxere. Hinc collige vim Sectanicæ sententiæ, quasi dixerit, benè à Poetâ equos suos ex hoc fonte potatos, ac si sibi similes, quantumvis irrationales fieri curasset, postquam imaginariâ hujuscemodi Apothesi in Deorum consortium ascivit. Appositè pro aquâ rorem dixit, qui sereno tempore è cœlo fluit serenâ nocte. Videtur enim optimè accomodatus hujus dictionis sensus ad equos supra nubes in cœlo locatos; Plura de fonte notavimus ad v.156. hujus Satyræ.

217. *Salsisque cicadis &c.* Postquam equis, sic Deificatis, ros Caballinum, veluti Nectar in potum dedit, cibum parat ex salsis cicadis, eas, tamquam Ambrosiam apponendo. Dicerem sub nomine cicadarum poetastros, qui & obolares Poetæ nuncupantur, venire, quippè striduli, & queruli sunt, non alitèr, ac sit hoc insectum, quod à Græcis τέττιξ dicitur, & à verbo *τιττίζω strido*, derivatur. Aures porrò ab hujuscemodi stridore nimis torqueri, quisque novit, elegantèrque proposuit Virgil. Georg. 4. v. 328.

Et cantu querulæ rumpent arbusta cicadæ,

ubi dicuntur arbusta rumpi translativè. Si igitur cicadas pro vulgaribus Poetis positas admittamus, illud succurrere etiam debebit juxta explicationem Alciati c. 27. lib. 4., quod olim dicerentur etiam Poetæ columnas rumpere, ad quas sua carmina recitabant; Ambo siquidem, & cicada, & obolaris Poeta, striduli, queruli, arguti, obstrepentes, & auribus ingrati. Fortè hujuscemodi Poetas nuncupare potuit cicadas, ductâ quadam similitudine à cibi naturâ; Nam cum cicadæ aere, roreque vescantur, ac victitent ex testimonio Theocriti εἰδ. 4., Anacreon. in Carm. ad cicadam, & aliorum, optimè illis apta-

Hæc coria, ut libuit, taurinis follibus inflа:
Exilium, syrtes, laqueos, ergastula, fustes,
Cæteraque attonitæ narrabis somnia plebi
Ad madidas statuas, gravieri digne catenâ,
Quam tua post talos quatiebat mimica Virgo.

F I N I S.

Notæ.

tur adagium relatum ad Hadri. Junio cent. 1. n. 70. *aere, & rore saginatus*; quod Poetæ tribuitur, qui de se plus quam satis præsumens, ambitione, & superbiâ tumidus, verificat Italicum dicterium, *si pasce di vento, e d'aria*. Sed propius ad nostri Sectani sensum accedamus, qui equos non cicadas dicit, sed cicadis equos jam Poetas, ex haustu aquæ Hippocrenicæ factos, alit. Hic igitur cibus, vel tribuit vocem argutiorem comedentibus, vel est uti connotativum stridulitatis, qua Poetæ hujuscemodi utuntur.

218. *Hac coria &c.* Coria, Italicè *Palloni*, maximæ pilæ lusoriæ species, cujus usus frequens apud antiquos ex Martial. l. 14., & Plaut. in Ruden. Ex corio componitur, ventoque è follibus emisso inflatur. Metaphoricè, ad connotandos Philodemi socios, qui spe inflati assequendarum eo impetrante dignitatum, & quasi de adversariorum supplicio certi, per Urbem ovantes, saltantesque cursitabant.

218. *Taurinis follibus &c.* Maximis, & simillimis iis, quales vidimus apud Fabros ferrarios, non autem minoribus, qui sunt in usu domestico.

219. *Exilium &c.* Irridet Philodemi minas, & propositas pœnas erga eos, quos Sectani amicos censuit.

221. *Ad Madidas &c.* Propè fontem Agonalem, ubi nugas suas venditant circulatores.

222. *Mimica Virgo &c.* Eadem catenata, de qua suprà. Mimicam, ut puto, dixit, ac si ibi, ut habet Italus, *facesse il buffone*, quod ad artem histrionicam pertinet; à mimo enim mimicus derivatur; nisi maluerit potius ad ipsam fabulam,

in

in qua ipsa Virgo repræsentatur, alludere; mimi siquidem nomine quamlibet fabulam risu dignam translatè nuncupari innuit Suetonius in vitâ Othonis: *Satis visum est, nè pœna acrior mimum omnem.* Forsan mordere directè voluit ipsum Philodemum, ac si eum pessimum Oratorem diceret, ex sententiâ Cicer. de Orat. 2., ubi regulam illam tradit minimè ab eo in suis elucubrationibus servatam: *Vitandum est Oratori utrumque, nè aut scurrilis jocus sit, aut mimicus.*

FINIS.

SATYRA QUARTA.

ARGUM. Lupus Sectanum adit, & à proposito conscribendæ Satyræ conatur abducere, ostendens Philodemum ad meliorem frugem penitùs conversum. Quæ dicuntur à Lupo, Satyram verè sapiunt; loco enim excusandi, ingeniosè criminatur. Respondet acritèr Sectanus, adductisque rationibus, paratum se affirmat ad scribendum. Monstratur deniquè Lupo è prospectu chorus Musarum in pœnam, & ludibrium Calabri instructus.

M*Ane novo, frustrà Baldo vigilante, supinus*

Dum

NOTÆ.

1. *Mane novo &c.* Ideſt ſtatim ac aurora elucescere incipit: Phrasis scriptoribus optimæ notæ non insueta, sic novus dies Martiali lib. 5. Epigr. 3c. dictus.

Dat nocturna novus prælia mane dies.

Item

Item novum lustrum lib.4. Epig.45.

Ut qui prima novo signat quinquennia lustro

Tandem novus mensis lib.10. Epig.41.

Mense novo Iani veterem, Proculeja, maritum
Deseris.

Pro initio lustri, diei, & mensis; ut & clariùs habet Virgil. Æneid. 9. v.459.

Et jam prima novo spargebat lumine terras
Thitoni croceum linquens aurora cubile.

Cui simile illud Lucretii lib.2.

Primum aurora novo cùm spargit lumine terras.

1. *Frustrà Baldo &c.* Dum adhuc Jurisperiti, qui sollicitè è cubili surgere solent, ad consueta studia mentem non applicuere. Baldus inter Jurisperitos Principatum tenet.

1. *Vigilante &c.* Vigilans propriè de animali, quod non torpet, prout est cum dormit, sed in vigore suo est: trânslatè ad Baldum, ideft ad Baldi opera (sub quo nomine omnes Juris tàm Civilis, quàm Canonici authores comprehendit) quæ ideò vigilare dicuntur, quia semper ad usum parata se exhibent iis, quos jurisprudentiæ studium delectat; sicut sæpiùs legimus dictum lucernam vigilantem, pro eâ, quæ inextincto lumine fulget. Horat. 3. Carm. Ode 8.

Vigilesque lucernæ.

Et *Vigil ignis*, qui semper lucet, Virgil. 4. Æneid.

1. *Supinus &c.* Qui dorso incumbit, ita ut faciem, ventremque habeat cœlum versus spectantem. Juvenal. Satyr. 3.

Cubat in faciem, mox deindè supinus.

Et *venter supinus* Horat. lib. Sermo. 1. Satyr. 5. Et quoniam supinus ille recubitus indicium est hominis soluti, & otiosi, factum est, ut supinum pro molli, delicato, & ociosо, & negligente ponamus. Hinc Senec. ad Lucilium. *Est quidem, mi Lucili, supinus, & negligens, qui in amici memoriam ab aliquâ regione admonitus reducitur*, & Juvenal. Satyr. 1.

Et multum referens de Mecœnate supino,

Sicut & in eodem sensu Catul. ad Coloniam 17. *Animus supinus*, tandemque deliciæ supiniores Marti. lib. 2. Epigr. 6., hoc est segnes, & oscitantèr percеptæ.

Dum stertit Labeo, Rutilumque incurvat Amillus,
Et pretiosa fovet Saliorum culcitra ronchos,
Mem-

NOTÆ.

2. *Dum stertis Labeo &c.* Imo etiam ipse Labeo excellens Jurisperitus profundè dormit: Ironicè. De Labeone consule not.29. Saty.3.

2. *Rutilumque &c.* Rutili meminit Juven. Saty.14. v.18., de quo ut de homine crudelissimo, & sanguinario loquitur.

At sævire doces Rutilus.

Ut de paupere autem Saty.11. v.1:

Atticus eximiè si cœnat, lautus habetur,
Si Rutilus demens.

At v.21. ejusdem Satyræ hominem pessimæ famæ, luxuriosumque connotat.

In Rutilo nam
Luxuria est, in Ventidio laudabile nomen

Juvenem cinædum esse Sectano satis constat.

2. *Incurvat &c.* Martialem lib.11. Epigr.44. imitatus est, ubi

Incurvabat Hylam posito Tirynthius arcu.

2. *Amillus &c.* Amillum clarè Pædagogum aliquem esse alibi docet noster Sectanus. Utinam detestabile vitium hoc ab hujusmodi hominum genere semper absit, ut optimâ educatione pueros instituere, non corrumpere valeant.

3. *Et pretiosa fovet &c.* Magnates, divites, & ut hìc adstruitur, in Dignitate etiam sacrâ constituti pretiosæ culcitræ, nempè lecti commodis mirè, & fortè nimis attentè indulgent.

3, *Saliorum &c.* Salii sacerdotes Martis fuere à Numâ instituti, ut supra dixi; hìc tamen addam de eis, quod datum fuerit uti tunicæ pictæ insigni, & super tunicam aeneum pectori tegmen, cœlestiaque arma, quæ ancilia appellabantur, ferre, ac per Urbem vagari, canentes carmina cum tripudiis, solemnique saltatu, jussum.

3. *Ron-*

Membra thoro abripui; Byzantinâque lacernâ
Indutus, Pimplæ Nymphas ad plectra vocabam;
Venerat inque manus tritus de more libellus,
Nescio quid nugarum, contractusque legebam;
Nam

NOTÆ.

3. *Ronchos &c.* Ronchus sonus nasi, qui fit stertendo. Mart. l. 1. Epig. 4.

Majores nusquam ronchi.

4. *Byzantinâque lacernâ &c.* Longa, & lata vestis, è telâ pictâ, ut plurimùm, confecta, quæ ex Orientali more ad nostrum usum, commodumque revocata est. Eâ quippè quilibet & Romæ, & penè per totam Europam utitur, dum domi manet; rectè, facilèque siquidem reliquis indumentis superimponitur, hyemeque præsertim plurimùm valet ad frigus arcendum; Vocaturque Italico vocabulo *Ovatta*, sivè *Veste da Camera*.

5. *Pymplæ &c.* Pympla Thraciæ mons Musis sacer, ut scribit Strabo lib. 10., & habetur apud Poetas.

5. *Nymphas ad plectra &c.* Nymphas pro Musis posuit; eas quidem, quæ Pymplæides, seu Pympleæ cognominatæ fuere à monte Pymplâ; seu veriùs ad mentem Poetæ à Pymplæo fonte (nam Nymphæ semper circa fontes finguntur) ad radicem montis Pymplæ nascente, ubi & Pymplæum antrum nonnulli constituerunt; veluti ex Martial. lib. 12. Epigr. 11. discimus.

Cujus Pymplæo Lyra clarior exit ab antro,
Quem plus Pierio de grege Phœbus amat.

Qui etiam pro fonte accepit lib. 11. Epigr. 4.

Non urbana mea tantùm Pymplæide gaudent
Otia, nec vacuis auribus ista damus.

6. *Venerat &c.* Mos plurimorum potius ad delectationem, & ad somnum conciliandum, quam ad studium, legendi inter accubitum libellum aliquem jocosum, cum mane evigilantur. Hic mos, ut ipse innuit, Sectano etiam fuit.

7. *Contractusque legebam &c.* Videlicet compressus, & in brevius spatium recollectus, uti dicuntur: *Contractum genibus*
caput

Nam rore Autumni, matutinisque pruinis
Frigidula intrabat malè sartas aura fenestras.
Ecce Lupus cunctas qui torquet amore puellas,
Inter

NOTÆ.

caput Horat. 2. Sermo., *frons contracta* eidem l. 2. Saty. 2., & alibi meliùs.

Ad mare descendet Vates tuus, & sibi parcet,
Contractusque leget &c.

Itaut contrarium sit spatioso, prout docet Colum. l. 5. c. 5. *Sed neque spatiosiora, quam decem pedum, neque contractiora, quam quatuor.*

8. *Matutinisque pruinis &c.* Ex hoc loco in suis criticis ansam arripuit Philodemus acritèr in Sectanum invehendi, sed quam ineptè, maloque eventu id egerit videat lector in animadversionibus nostri Satyrici ad eadem critica, quæ dantur ad calcem postremæ Satyræ.

10. *Ecce Lupus cunctas qui torquet &c.* Et hic locus à Philodemo severissimè notatus; miratur enim ipse quonam loco cunctæ puellæ simul convenerint ad torturam ex Lupi amore ferendam; quia vox *cuncta*, simul conjuncta, aut uno loco congregata importet. At hic malè suppositus error validè propugnatur à Sectano, etiam exemplo è Juvenali adducto, quo dicitur.

It nova per cunctas, nec tristis fabula cœnas.

Id ex Virgil. Æneid. 1. v. 522. confirmabo, ubi de navibus Trojanorum tantùm, non de omnibus in universum navibus canit.

Cunctis nam lecti navibus ibant
Orantes veniam &c.

Et clariùs Æneid. 11.

Tollitur in cœlum clamor, cunctique Latini
Convertère oculos.

Num omnes quotquot in Latio erant homines cum Ænea, ad bellum istud, convenerant? Apage hunc cuncti castigatorem.

10. *Torquet &c.* Consueta ambitio plurimorum juvenum, qui

Inter cirratos quo non præstantior alter
Flectere Romano geminos temone jugales,
Constitit ante oculos, carumque amplexus amicum,

Ec-

NOTÆ.

qui de pulchritudine certant, quorum maximus in Urbe numerus; qui cincinnatuli, comptulique incedentes cogere se posse putant puellas ad se perditè adamandos. Indè à Lupo, cui inter hos locum principem dat noster Sectanus, puellas torqueri dicit, quia ad amorem suum vi impellit. Amorem autem homines mirum in modum torquere experientia diurna docet, hinc apud authores, frequentes illæ dictiones; *Flagrare amore* Horat. Epod. 5., *insanire amore* idem 1. Serm. Saty. 4., *amore perdi* Ovid. 4. Metam., *Sævire amorem* Virgil. 4. Æneid., *Torqueri amore* eidem Horat. 1. Epist. 2., & similes aliæ passim obviæ.

11. *Inter Cirratos &c.* Lupi venustatem, atque præstantiam indicat, illam ex capillorum decore, & cultu, hanc ex aurigandi peritiâ deducens.

12. *Flectere Romano &c.* Innuit genus vehiculi nupèr Romæ repertum, & usitatissimum vulgò *Birozza*, quo ducendo Lupum peritissimum laudat præ cæteris Romanis, quibus aurigandi ars in more, seu potiùs abusu; Lupum Sectano amicum fatetur Saty. 3. & 8. Cæterùm de aurigandi arte gloriatus & Nero, quamvis Imperator; verùm clamat contra hujusmodi studium, meritòque invehitur Juvenalis Satyr. 8. v. 146.

Præter majorum cineres, atque ossa volucri
Carpento rapitur pinguis Lateranus, & ipse
Ipse Rotam adstringit multo suffiamine Consul:
Nocte quidem, sed Luna videt, sed sidera testes
Intendunt oculos. Finitum tempus honoris
Cum fuerit, clarâ Lateranus luce flagellum
Sumet, & occursum nunquam trepidabit amici
Iam senis, & virgâ prior annuet, atque maniplos
Solvet, & infundet jumentis hordea lassis.

In-

Ecquid, ait, tibi cum libris, Calabroque Bione
Semper, & exerto calamo, promptisque papyris?
Crede mihi, tanti non est Philodemus, ut altum
Eripiat tibi somnum, & dulcia tempora perdat.
Quin precor ut Satyrâ abstineas, & vindice Musâ.
Ille etenim linguę pedicas, moresque nocentes
Exuit, & veterem Philodemum; sacra Deorum
Festa colit, vetitis, observandisque diebus
Pisci-

NOTÆ.

Interea dum lanatas, torvumque juvencum
More Numæ cædit Iovis ante Altaria, jurat
Solam Eponam, & facies olida ad præsepia pictas.

14. *Ecquid, ait, tibi &c.* Verba Lupi Philodemi defensionem assumentis, ac Sectanum ab ulteriori Satyrâ dehortantis. Omnia tamen satyricè dicta lector benè animadvertet. Prima dehortationis ab incepto ratio est, nimium honoris Philodemo tribui etiam maledicendo; quia, quando omnis alia ratio desit, tanti ipse non est, ut alicui dulce somni tempus, charumque otium eripere debeat.

19. *Ille etenim linguæ pedicas &c.* Secunda autem ratio ex eo desumitur, quod à malo jam resipuerit, linguæ mordacitatem, petulantiam, atque libidinem moderatns sit, Templa jam frequentet, jejunia colat, reliquaque agat, quæ pium, ac religiosum hominem decent, quæque nunc primum noscere incipiat.

20. *Et veterem Philodemum &c.* Qui prius fuerat nocens, jam non est ampliùs, sed in melius mores mutavit, induitque novum hominem, idest optimum, atque pium.

20. *Sacra Deorum &c.* Pro Sanctorum; nam Christianus homo Sectanus, dum poeticè scribit, ethnicè non sentit.

21. *Vetitis, observandisque &c.* Ex pravâ hujus loci intelligentiâ illud *vetitis, observandisque diebus* Philodemus in suis Cri-

Pisciculos macrâ nunquam cœnare patellâ
Assuetus, putri stomachum perfundit aceto,
Et gula conspecto suspirat avara macello.

Quo

Notæ.

Criticis retulit ad festa Deorum, seu, ut meliùs dicam, Sanctorum; quærens qui nam sint dies quibus festa Deorum coli prohibeantur; cùm verè, ac in suo genuino sensu referendum sit ad pisciculos; ex Ecclesiæ enim præscripto diebus Veneris, & Sabbathi à carnibus abstinemus. Vide responsiones ad hujusmodi ineptissima critica.

22. *Pisciculos macrâ &c.* Salsè quidem, & argutè: Huiuscemodi cibis Philodemi stomacus non assuetus erat; undè non sine nauseâ eos excipere dicitur, atque ideò aliquod condimentum, quod eamdem nauseam expellat, scribitur optare, quale acetum superfusum &c.

24. *Et gula conspecto &c.* Temperans factus Philodemus non tamen veteris moris potest non recordari, quotiès macellum, ubi carnes, aliaque pinguia venduntur, inspicit. Abstinentiæ novum genus nos edocet proprio experimento.

24. *Avara &c.* Avarus propriè de eo qui nimium cupidus est pecuniæ, à verbo *aveo* deductus; hinc est quod, quando absolutè ponitur, semper in hoc sensu accipitur, uti est illud Horat. 1. Epist. 2.

Semper avarus eget,

Et Claud. in præf. 4. Panegy.

Et vigil elapsas quærit avarus opes.

Undè minùs propriè censent Grammatici loquutos esse eos, qui in laude posuerunt, quemadmodùm apud Sallust. *Laudis avari*, & Horat. in Arte, *Avarus laudis*; nam vocabulum hoc semper in reprehensione fuisse pronunciavere, ad differentiam *avidi*, qui etsi sit idem significatione, & eamdem originem ab *avendo* sortitus sit, honestam cupiditatem, delectationemque quandoque denotat, ac per hoc quandoque etiam bonis adjungitur causis. Etsi verò, uti dictum, avarus sit, qui divitiarum maximè cupidus, & impendio parcus; attamen nomen ad diversa translatum, cum immanem cupiditatem rei alicujus cum

Quoque loco surgat, Templorum discere limen
Incipit, & parvos sub pollice digerit orbes,
Frassineæque sonat fluxu pia dextra corollæ,
Quan-

NOTÆ.

reprehensione designamus. Ita Horat. 2. Epist. 1. *Avarus Animus*, Claudiano de Bell. Getic. *Cædis avarus miles*, Propert. Eleg. 29. lib. 2. *Avarus ignis*, quod omnia corripit, eidem Horat. 3. Carm. Ode 19. *Avarum Mare*, quod expleri non potest. In hac significatione excipe Sectanum nostrum, cum gulam nuncupavit avaram, quia inexplebilem, quemadmodùm & *avarum ventrem* eâdem de causâ, eodemque sensu dixit sæpè laudatus Horat. 1. Epist. 16.; quandoquidem id quod de regulâ scripsit Juven.

Quanta est gula, quæ sibi totos ponit apros:

convenit cum loco Ovid. 15. Metamorph., ubi vocat ventrem *voracem*; ex quo benè *vacare ventri* apud Claud. de Nupt. Honor. & Mariæ.

24. *Macello &c.* Hic locus Romæ, ubi venialia omnia, quæ ad victum humanum pertinebant, contrahebantur. De hujus nominis origine dissentiunt authores, de eâ vide Varronem, & Festum.

25. *Templorum discere limen &c.* Quasi diceret, Philodemum jam ante adeò impium fuisse, & penè ἄθεον, ut neque Ecclesias, imo Ecclesiarum portas nosceret; quod enim nunc discere incipit, id certè antèhac nescisse convenit fateri.

26. *Et parvos sub pollice &c.* Idem ac si scriberet vulgari idiomate: *Dice la Corona, e'l Rosario*. Pulcherrima phrasis ad explicandum actum illum, quo precatoriis orbiculis inter orandum uti consuevimus; siquidem digerere sub pollice, est orbes illos ligneos, quos filo trajectos præ manibus habemus, paulatim unum post alium evacuare, prout accidit tales preces recitantibus.

27. *Frassineæque sonat &c.* Corolla nil aliud apud Latinos, quam parva corona, quæ capiti circumponitur, aut ex floribus, aut ex lauru, aut ex auro, argento, similibusque compacta.

Fortè

Quantum Barbato, vilem, qui postulat assem,

Tin-

NOTÆ.

Fortè in hoc loco minùs latinè loquutum accusabis Sectanum; sed ad rem novam antiquo sermone dilucidè explicandam nil aptiùs excogitare poterat: nec satis video, cur quæ dicitur Italicè (*corona*), etsi benè consideres coronæ figuram habet, dici nequeat Latinè corolla? Præcipuè cum adjecto fraxineæ, quo audito statim ligneam esse deprehendis.

28. *Quantum Barbato &c.* Idest sonat, quantum sonet Barbato, qui eam assiduè manibus terit. Per Barbatum hunc, si id quod statim sequitur attentè perpendatur, intelligendus, capiendusque videtur homo quidam, qui extrà portam Flaminiam mendicat, & vitæ austerioris professor se Eremitam dicit, Eremitaque ab aliis nuncupatur; minùs propriè tamen, ut credo, nam locus hominibus frequens nomini non respondet, cum nil aliud sit ἔρημος, quam *solitarius*, unde ἐρημίτης *in solitudine degens*. Hos hujuscemodi potiùs, meliùsve cum Cassiano Collat. 8. c. 7. & 8. Sarabaitas dixeris, ad exemplum scilicet eorum efformatos, qui pridem in Ægypto, aliquando soli, ut plurimum bini, ternive cellulas simul inhabitantes, à nemine legem accipientes, *& à seniorum jugo absoluti, exercendi voluntates suas, vel quo placuerit evagandi* (sunt verba Cassiani) *agendive, quod libitum fuerit, assumebant potestatem*; Nec verè juxta primævum eremiticæ vitæ institutum vitam ducentes, ad normam scilicet eorum, qui censuerunt summum perfectionis situm esse in ea professione, qua & Macarii, & Paphnutii, plurimique alii claruere, itaut eodem Cassi. teste. *Is verò & non ex parte perfectus sit, qui & in Eremo squallorem solitudinis, & in Cœnobio infirmates fratrum æquali magnanimitate sustentat*. Hos, qui sic ab omni lege soluti sunt, Ecclesiasticis regulis proscriptos legi; ex siquidem hujusmodi cellulas separatas, independentesque oderunt, nécnon tales homines vagos, & per Urbes discursantes gravi censurâ damnavere. Consule Concilia Chalced. Oecum. can. 4., & Quinisextum can. 42. Mitto reliqua, quæ idem statuunt apud Labbeum in novissimâ Conciliorum editione undique sparsa, quæ Lector consulat. Quod porrò *Barbatum* dixerit, intelligendus de

Tinnituque cavi grassatur in aure metalli,

30 *Cum*

NOTÆ.

barbæ prolixitate, quæ tali hominum generi communis est.

28. *Vilem &c.* Qui mendicando à prætereuntibus assem æreum postulat, idest *un quatrino*.

29. *Tinnituque &c.* Tinnitus metalli sonitus, qui ex ejus pulsatione efficitur; sic de Turni galeâ saxis percusfâ Virgil. 9. Æneid. v. 809.

Strepit assiduò cava tempora circum
Tinnitu galea,

& de apibus insimul colligendis, ac retinendis lib. 4. Georg. v. 64. per pulsationem æreorum cymbalorum.

Tinnitusque cie, & matris quate cymbala circum.

Tinnitus meminere Varro lib. 3., Columel. c. 8. lib. 9., Claudian. de 6. Consul. Honor., Plin. cap. 20. lib. 11., queis addo Ovid. 6. Metamor. *Æris tinnitibus sonat Rhodope*, Silium lib. 17. *Arguta cavis tinnitibus æra*, & Ovidium ipsum denuò 5. Metamorph. *Acutum tinnitum*. Respicit autem Sectanus morem Eremitæ illius, qui, ut fertur, solet viatoribus Romam statim ingressuris occurrere, & parvi æris campani, quod præ manibus habet, pulsatione, stipis postulationem prævenire.

29. *Grassatur in aure &c.* Grassari, si in proprio suo significatu accipiatur, est, quantum ad sui originem, cum impetu, & vehementiâ incedere; gradi siquidem est ambulare, unde tractum grassari ab impetu gradiendi. Ex eâdem in publicis semitis gradiendi vehementiâ, grassari postmodùm dicti latrones, vias obsidentes, item & Festo acceptum vocabulum pro *vias obsidere, obviosque vestibus, aut pecuniâ, aut quavis aliâ re spoliare*; Sæpissimè etiam pro supra modum sævire usque ad necem, ut innuit Nonnius. At quia, cum quis grassatur, idest cum quis impetu, sivè frequenti gradu vadit in aliquem, & bono, & malo animo grassari potest, ideò & vox ipsa aliquando in bonam, aliquando in malam partem adhibita. Exempla dò pro utroque intellectu ex Salust. Jugur. *Imperator vitæ mortalium animus ad gloriam virtutis viâ grassatur*, & ex Juven.

Saty. 3.

Cum Romana petit fessus Delubra viator.
Euripides, Xenophon, & quidquid facis Achex
Pejus olet, quodque ipse furens portare solebat,
Ut legeret, si fortè Deûm pia tecta subiret,
Carminibus cessere sacris, mæstæque Sioni
Sæpiùs illacrymat, dum Regia culpa piatur,
San-

NOTÆ.

Saty.3. *Interdum, & ferro subitus grassator agit rem.* Si ad hominem igitur verba Sectani referenda forent; en grassationem propriè dictam, prout occursum cum quodam impetu significat, qui frequens est hujusmodi mendicantibus, nè viator eorum importunitatem evadat; sed loci sensus grassari habet de tinnitu metalli, & ut vulgò dicam, *del campanello*; hinc metaphoricè accipienda tantùm grassatio, prout fragor ille tinnientis æris vehementer, & non sine vì occupat in viâ aures prætereuntium, & quasi in eas verè grassatur, idest sævit, & percutit.

30. *Cum Romana &c.* Faciliùs in viâ Viator occupatur, quia longo itinere fessus, & tardè gradiens; ex quo non tantùm in dicendo proprietatem in Sectano, quam hominis petulantiam in mendico agnosce, qui ne quidem fessis, miserisque viatoribus importunè parcit.

30. *Delubra &c.* Romam advenientes connotat ad visenda, colendaque Sacra loca susceptâ piè peregrinatione.

31. *Euripides, Xenophon &c.* Græcos Authores, quos quasi sublimioris doctrinæ promptuaria unicè venerabatur, præ quibus omnes alios floccifaciebat, abiicit.

32. *Quodque ipse furens &c.* Fama est Philodemum hujusmodi Authores in loculis ferre solitum, eo modo, quo Psalterium habere consuevimus, ut fortè inspicientes aptiùs falleret, dum Divinis vacare illum putabant.

34. *Carminibus cessere &c.* Hymnis, Psalmis, Divinisque Canticis Philodemo novis, quia antea ab eo minimè frequentatis.

35. *Dum Regia culpa &c.* Recitat septem Psalmos Pœniten-

Sanctaque Jessæi laudat suspiria Vatis ;
Quæ sæpè ad trutinam, macræque expenderat artes

Gram-

NOTÆ.

tentiales, qui inter Davidicos enumerantur: Innuit autem adulterium cum Bersabæâ, & homicidium Uriæ à Davide Rege perpetratum, & lacrymis expiatum.

36. *Sanctaque Jessæi &c.* David è Jesse descendens, undè Jessæus patronimicus: Jesse Pater Davidis Matth. 1., qui & Isai dictus Ruth. 4.

36. *Laudat suspiria Vatis &c.* David dictus poeticè vates, fuit enim maximus Propheta, ut ex scriptura discimus; Veteres siquidem suos Divinos appellavere vates, utì habetur apud Virgil. 6. Æneid.

Tùque o Sanctissima vates
Præscia venturi.

Fortè & ità dictus David, quia Psalmos, & Hymnos metricè scripserit, ut notant qui hebraicam linguam callent; nàm vates idem ac Poeta: Eligat quisque, quod magìs veritati, sensuique hujus loci consonum dijudicet.

37. *Quæ sæpè ad trutinam &c.* Trutina, quæ est statera Vitruvi. lib. 2., translatiuè pro judicio frequentèr ponitur. Hinc Persius Saty. 1. Castigare examen *in trutinâ*, Juvenal. Saty. 6. *Suspendere in trutinâ*, tandemque Horat. 1. Serm. Saty. 3.

In trutinâ ponetur eâdem.

Addatur Apul., qui sententiam trutinatam vocat gravem, & rectè examinatam, necnon Cicero lib. 2. de Orat. *Quæ non artifici, sed populari quadam trutinâ examinantur.*

37. *Expendere ad artes &c.* Ad regulas, ad normam, & ad præcepta artis; nam ars etiam ita accipitur, ut costet ex præceptorum collectione, uti Ars Donati, ars Prisciani: Undè Livio est, *ars ordinata præceptis*, ideſt in præcepta relata.

37. *Macræ &c.* Ideſt, puræ rectè loquendi, rectèque scribendi scientiæ, quam macram Sectanus appellat, nempè

exi-

Grammaticæ, solitus centum deprehendere mēdas
Divini eloquii, Superisque indicere flagrum.
Denique cum Cœlo gessit se mitiùs, & jam
Antiquum vano spoliavit Numine fatum,
Dilectumque jubar, Lucisque crepuscula damnat,
Sem-

Notæ.

exilem, & nullius roboris. Colligo sensum hujus loci, ubi de Philodemo dicit Lupus, non amplius Psalmorum phrasim, & locutionem uti barbaram, & minimè latinam taxare, atque per regulas Grammaticales examinare, sicut & reliquos Sacræ Scripturæ libros.

38. ***Solitus centum &c.*** Plurimos hujusmodi errores se facilè indicaturum protestabatur.

39. ***Divini eloquii &c.*** Opponit putidæ, grammaticalique Philodemi censuræ ***eloquium***, quod est sermo facundus, & potens, additque ***Divinum*** ad conciliandam authoritatem, addendumque sententiæ pondus. Hujus nominis ***eloquium*** vim, & dignitatem repræsentant Apule. ibi: ***Platonis eloquio monitus, non nobis solis natos esse***, Stat. 4. Sylv. 4. ***Potentis eloquii virtus***, Ovid. 2. de Pont. eleg. 2. ***Nitor eloquii***, Auson. sect. 2. in Epiced. ***cultum eloquium***, Claudi. ad Olibr. 25. ***fertile eloquium***. Rectè tandem Divinum eloquium Sacram Scripturam nuncupat, quia ***à Deo venit***, ut inquit S. Chrisost. ad Galat. 1., nec minus rectè reprehendit Philodemum, qui eidem rethorica ornamenta contendit contra fidem veterum Patrum, testante Ambros. sup. Luc., quod ***Scripturæ habent sermonis rhethorici ornamentum***.

40. ***Denique &c.*** Idest, non adeò malè sentit de Divinâ Providentiâ.

41. ***Antiquum vano &c.*** Videtur innuere pridem eum omnia, quotquot evenire hominibus solent, fato tribuisse, nempè necessitati indeclinabili rerum omnium, actionumque nostrarum; non autem Deo primæ, & æternæ earum causæ, ut Christiano convènit profiteri, & credere.

42. ***Dilectumque jubar &c.*** Lucem vniversalem omnium virtutum semen esse docuit; Hanc modò damnat sententiam.

44. *Cau-*

Semina virtutum, quâ nostro in pectore nasci
Credidit ; ut læti caules nascuntur in horto
Lignipedum, quos Phœbus amat, pinguiq; beätur
Ster-

NOTÆ.

44. *Caules &c* Ex ea luce virtutum, ut dixi, semina, quasi caules, & fungi in campis, & in hortis nasci absque ullâ ingenii culturâ autumavit, externis tantùm ipsius radiis cooperantibus, velùt operantur Solis radii respectu plantarum.

45. *Lignipedum &c.* Qui calopodiis utuntur; quæ sunt calceamenti lignei genus, prout docet Galenus Therapeu. lib.9., *illi non student, neque erudiuntur, sed & juxtà proverbium eàdem formâ omnes calceant*; ab hujus calceamenti usu dixit Sectanus, ac si ligneis pedibus incederent. Agnoscimus in nonnullis ex Religiosis ordinibus; in iis præcipuè, quos Minoris Observantię S.Francisci denominant Catholici, vulgus autem appellat *Zoccolanti*, nam *Zoccolo* idem Italis, quam calceamentum ligneum. Sectanum puto de his hoc in loco dixisse Lignipedes; quandoquidem eis etiam cauliculorum culturam appingit, quoniam cuicumque Ordini, quæ sub Franciscanâ Regulâ militat, ferendi, colendique quæcumque ad esum olera apta sint, studium impensissimum est, quo necessitati Fratrum semper mendicantium, nihilque sub dominio, seu proprietate possidentium etiam in ipsa communione prospiciatur.

45. *Quos Phœbus amat &c.* Relativè ad caules, qui Solis radiis fecundantur, quemadmodum, & cætera olera, arbusta, plantæque, quæ à terrâ producuntur; de quo Virgil. testimonium profero, ex Macrob. lib.1. Saturn. cap.18. in fine: *Hinc & Virgilius* (inquit) *sciens liberum Patrem Solem esse, & Cererem Lunam, qui pariter fertilitatibus glebæ, & maturandis frugibus, vel nocturno temperamento, vel diuturno calore moderantur. Georg.1.*

Vestro, ait, si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit aristâ.

Quibus mirè consonat Assyriorum de Solis potentia Theologia, quem unum, utì potentissimum Deum adoravere, subjun-

jungentes tamen Deam nomine Atargatim, quibus duobus rerum omnium summam potestatem tribuerunt, Solem, Terramque intelligentes: non quod nominis multitudine divisam eorum per omnes species potestatem ennunciarent, sed argumentis, quibus ornabantur, multiplicem duplicis numinis præstantiam significantes. Quæcumque autem argumenta Solis rationem loquebantur: Nam simulacrum Adad (id Soli nomen apud eosdem) insigne cernebatur radiis inclinatis, quibus monstrabatur, vim Cœli in radiis esse Solis, qui demittuntur in terras. Atargatis verò simulacrum sursum versum reclinatis radiis insigne erat: monstrando radiorum vi supernè demissorum enasci quæcumque terra progenerat. Hæc penè ad litteram ex eodem Macrob. Satur. 1. cap. 23. desumpsimus, plurima suppetunt huic confinia documenta, quibus Solis concursus ad fecundandam terram necessarius probetur; Mitto ea libenter in re cuicumque notissimâ. Sed iterùm ad nostros cauliculos.

45. *Pinguique &c.* Sic etiam fimum dixit *pinguem*, Virgil. 1. Georg. v. 80., stercorationis necessitatem, utilitatem præscribens:

Nec saturare fimo pingui pudeat sola.

Hujus rei utilitatem agnovere, quicumque egerunt de re agrariâ: Indico M. Cat. de re rust. cap. 116., Theoph. lib. 3. de caus. cap. 24., lib. 4. cap. 13., & lib. Histo. c. 8., Plin. lib. 17. cap. 9., Pallad. lib. 1. cap. 33.; Affero autem expresse Columel. lib. 2. cap. 14. *Omni solo una præsens medicina est, ut stercore adjuves, & absumptas vires hoc veluti pabulo refoveas*; quæ & Theophras. 3. Causa. cap. 7. attulit, totam fertilitatem à stercore provenientem ad res duas referens: *quod terram solvat, & calefaciat.* Undè Virgil. 2. Georg. v. 346. præceptum illud tradidit.

Quod superest, quæcumque premes virgulta per agros
Sparge fimo pingui:

45. *Beantur &c.* Huc refer præceptum illud de habendo sterquilinio, quod præcipuum inter rustica præcepta, ex Cato. cap. 5. de officiis villici: *Sterquilinium magnum stude, ut habeas, stercus sedulò conserva*, ex Varro. lib. 1. cap. 13. *Secundùm villam duo oportet habere sterquilinia &c.*, & tandèm ex Pallad. lib. 1. cap. 33. *Stercorum congestio locum suum tenere debebit.* Ea-

Cc dem

Stercore. Tela etiã in pœnam fabricata nocētum,
Resti-

NOTÆ.

dem villæ, de qua laudati Authores, & horti, de quo noster Sectanus, regula: Sed hîc novum, non aliquod ex veteribus præceptis perspicio: Herbarum quarumcumque, & præcipuè brassicarum assiduus usus ventrem solvit; usum hunc non obscurè Lignipedibus tribuit, undè abundat ad stercorandum hortum materia. Quantùm ad verbum *beare*, quod terrę sic stercoratæ applicatur, scias velim idem esse, ac fęcundare, exemplo ducto ab Horat., qui Epod. 16. *arva beata*, & 1. Epis. 10. *rus beatum* dixit, idest hoc, & illa fertilia esse.

46. *Tela etiam in pœnam &c.* Ultorem malorum Deum fatetur, ex quo Scripturam Sacram legere cœpit, nec repudiavit, ut barbarè, & minùs latinè loquentem; Fortè id eum edocuit Davidis locus Psalm. 6. *Multa flagella peccatoris; sperantem autem in Domino misericordia circumdabit*. Mirùm, si hoc nescierit, in prophanâ, ut ipse jactat Philosophiâ, atque Theologiâ tantùm eruditus; Novisse equidem debuerat Jovi Ethnicos fulmina tribuisse: Sic apud Virgil. Æneid. 4. v. 25. inter diras, quas sibi Dido imprecatur, si Sichęo fidem frangat, ea est.

Vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras.

Idem scripsit Euripid. in Andromache. Adde Ovid. 1. Metamorph. de Gigantibus, quos Cœlum invadere superpositis Montibus temerario ausu tentantes fulmine percussit, & extinxit.

Tum Pater Omnipotens misso perfregit Olympum
Fulmine, & excussit subjectum Pelion Ossa,
Obruta mole suâ cum corpora dira jacerent &c.

Et lib. 2. de Phętonte mundum incendio ex malè ducto Solis curru consumente.

At Pater Omnipotens &c.
Et dextra libratum fulmen ab aure
Expulit,

Nec dissimili modo de Encelado Virg. lib. 3. v. 578.

Fama est Enceladi semjustum fulmine corpus
Urgeri mole hac:

Et

Restituitque Jovi mentem, nec stuppea credit,
Aut conflata putat squammoso Numina gypso.
Hinc est, quod molles socios, madidamque tabernam

50 *De-*

NOTÆ.

Et de Typhœo Æschylus in Prometh.

Nam in præcordiis ictus
Dejectus, & tonitruo fractus est viribus.
Hinc nunc inutile, & protensum corpus
Jacet juxtà angustias maritimas
Sub radicibus Æthnæis ignescens.

Plurima ad propositum comprobandum in promptu sunt, sed taceo, quia jam simplicis notæ limites excessi.

47. *Restituitque Jovi mentem &c.* In res humanas providentiam, quam negaverat, omnia, ut innuimus, fato tribuens.

47. *Nec stuppea credit, aut &c.* Imò & potentiam; seu potius Deum esse fassus est, quod pridem fortè negasse crediderat, inque Atheismum propterea incidisse, atque inter eos enumeratum, de quibus Psalm.52. *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus.*

49. *Hinc est, quod molles socios &c.* Effœminatos, & qui moribus corrupti sunt, Mart. lib.9. Epig.60.

Inspexit molles pueros.

49. *Madidamque tabernam &c.* Madidus non tantùm aliquo liquore respersus, sed ebrius, ut discimus ex Plaut. in Amphit. *Faciam, ut sit madidus sobrius;* ex Mart.lib.1.Epig.71.

Flecte vias hàc, qua madidi sunt tecta Liei.

Et lib.9. Epig.23.

Efluat ut nostro madidus conviva Ministro,
Quem permutatum nec Ganymede velim.

Quia autem in tabernis sæpe sæpius ebrietas ibi conviventibus obvenit, ex eâque ebrii prosiliunt, rectè, ac elegantèr quamvis minùs propriè, ad ipsam tabernæ qualitatem denotandam hoc ἐπίθετον transfertur, quod & in aliis rebus non insolens Poetis.

 50. *Et*

Devovet, & primo repetit sub vespere tectum,
Conscius in Cyatho quantùm peccaverit uno.
Frustrà illum Citisus sublustri noctis in umbrâ
Expectat plenis numeroso corde tabellis,
Atque animâ toto repetitâ in margine ceræ.
Tù quoque mœsta doles, & dulci saucia curâ
Fru-

NOTÆ.

50. *Et primò repetit sub vesperè &c.* Nec amplius noctem insumit in Lupanaribus, meritoriisque tabernis.

51. *Conscius in cyatho &c.* Philodemus Calabrorum more vinum devovet, solitus solâ aquâ sitis ardorem extinguere. Nocturno quodam, secretòque intructo conviuio, tribus tantùm Philodemi carissimis amicis discumbentibus, hortatus fuit, ut vini, quod tunc miscebatur, excellentiam gustaret: Is spretâ Calabrorum consuetudine, unicam tantùm ejusdem phyalam bibit, statimque inebriatus est. Paucos post dies prodiit in lucem hæc Satyra, qua inspectâ, idem Philodemus ausus est dicere, Sectanum aut Angelum, aut Diabolum esse, dum facti hujuscemodi notionem habuit.

52. *Frustrà illum Citisus &c.* Philodemi amicus, de quo diximus Saty. 2., & 3., qui vesperè urgente frustrà expectat amatorias tabellas sibi à Philodemo deferendas.

52. *Sublustri &c.* Ex imitatione Virgilii 9. Æneid.
Et galea Euryalum sublustri noctis in umbrâ
Prodidit immemorem.
Sublustris umbra idem est ac *lux lubrica*, Sidon. epist. 2. lib. 1.

53. *Plenis numeroso corde &c.* Epistolis amatoriis, queis sępè *cor meum*, *anima mea*, & similia ad amorem exprimendum, gratiamque amasiæ captandam inscribuntur, quas ab hac frequentiâ numeroso corde plenas dixit, & quidem elegantissimè. Sic ut vides peritissimè lenocinium exercuit Philodemus, quod modò deserere profitetur.

55. *Tù quoque &c.* Dolentem repræsentat Quartillam in expectatione Philodemi suorum amorum conscii, ac fidissimi Ministri.

55. *Et*

Lenonem quæris (frustrà) Quartilla togatum.
Quod-

NOTÆ.

55. *Et dulci &c.* Ideſt, dulcis amoris telo vulnerata: nam etſi propriè vulnus ad aliquam corporis partem referatur, attamen ad animum metaphoricè retulere Scriptorum Principes, præeunte Cicero. ad Attic. lib. 1. epiſt. 12., ubi habet, *Animum ſaucium &c.* Maximè autem dictio hæc adhibita fuit, cùm de Amore actum: Nam eidem Cice. pro Cœlio eſt, *Saucius ſævo amore*, Lucret. lib. 4. *Mens ſaucia amore*. Quod porrò dulcem curam dixerit, factum ex imitatione Statii, cui 2. Sylva. 1. *Dulces curæ*: Dulcem ſiquidem amorem dixere Mart. lib. 1. Spectacul. Epigr. 25.

Cùm peteret dulces audax Leandrus amores &c.

Virgil. Æneid. 6. v. 455.

Dulcique affiatus amore eſt.

Quia tamen non ſine curâ unquam datur, ideſt ſine ſollicitudine, hinc factum eſt, quod in eo amarorem cum dulcedine plures conjunxerint. Latinos Scriptores primùm profero Ovid. 2. Art.

Eſte procul lites, & amaræ prœlia linguæ,
Dulcibus eſt verbis mollis alendus amor.

Et Virgil. Eclog. 3. v. 109.

Et quiſquis amores.
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Subdo Græcos: Sapphum apud Hepheſtio: cum alluſione ad apiculam: ἔρως γλυκύπικρον ὄρπετον: *Amor dulci-amara avis*: Eurip. in Hypoli. ἐρᾶν; ἥδιστον ὦ παῖ ταυτὸν ἀλγεινόν θ' ἅμα: *Amare? Suaviſſimum, o puer, idemque amariſſimum*, tandemque Plutarch. 5. Sympoſ. q. 7., qui voluptatem, & cruciatum, qua amatores irretiuntur, quo dolent, vocat γλυκύπικρον, *dulci amarum*, ſicut & Orpheum, qui amorem ipſum pariter eodem nomine nuncupat. Vide quanta trium tantùm verborum complexu metitus ſit noſter Satyricus; quod in ſimili re nullum veterum tam feliciter aſſequutum fuiſſe mecum confiteberis.

56. *Quartilla &c.* De Quartillâ vide, quæ diximus in Notis

Quodque magis stupeas, faciem non amplius ornat

Con-

NOTÆ.

Notis ad Saty. 2., & 3. Hic tantùm profero aram marmoream effossam apud Gruterum pag.941. 4.

C. HELVIO. C. F.
COR. CELERI.
ET. C. HELVIO. FELICI. PATR.
TESTAMENTO. FIERI. IVSSIT.
ARBITRATV
QVARTILLAE. LIB.
M. VIBI. PRISCI. HER.
L. PLOTINI. PHOEBI. HER.

Ex qua inscriptione evidentèr Quartillæ conditionem servilem tantùm esse habes, dominis tamen suis caram, hçredemque constitutam; Undè nil dubium quin hanc tantùm, seu ei similem in suis Satyris, quoties ejus nomen pronunciare contigerit, respexerit.

57. *Togatum &c.* Non vilem, abjectum, & putidum.

57. *Faciem non amplius ornat &c.* Unguentis non delinit, qualiter anteà facere solebat.

58. *Consilio speculi &c.* Speculum consilium formæ dicitur, quod consulatur ad ornandam faciem, ut habet Martial. l.9. Epig.17.

Consilium formæ speculum, dulcesque capillos
Pergameo posuit dona sacrata Deo
Ille puer &c.

Quando autem eo uti datur hominibus, de effœminatis intelligitur; sic capiendus idem Mart. lib.6. Epig.64.

Sed patris ad speculum tonsi, matrisquo togata
Filius:

Patris scilicèt effœminati, qui pilos vellebat ad speculum ad instar mollis Othonis, de quo Juven. Saty.2. v. 99.

Ille tenet speculum pathici gestamen Othonis.

58. *Fi-*

Consilio speculi; cultosque in fronte capillos,
Hirta quibus dederat Satyrorum barba decorem,
Parcius excruciat buxo, fassusque Decembres,
Et

NOTÆ.

58. *Fictosque in fronte capillos &c.* Nec amplius comptis adeò capillis ornatulus incedit; Gestare solitus Philodemus fictam comam, vulgo *Perucha*, flavi coloris, leniter flexis, blandèque intortis capillis, quales Ganymedi tribuit antiquitas, ex quo Ganymedeç comæ dictæ, quæ arte flectuntur, & ornantur; sic Virgil. 5. Æneid. v.147. Apollini dat.

Mollique fluentem
Fronde premit crinem figens, atque implicat auro:

Neronique Suetonius cap.51. *Comam in gradus formatam*: Abusum hunc suo tempore maximè viguisse scribit, dum reprehendit, Senec de Brevit. vit. cap.12. *Quomodo excandescunt, si quid ex juba decisum est, si quid extra ordinem jacuit, nisi omnia in annulos suos reciderunt.*

60. *Parcius excruciat buxo &c.* Philodemus capillos suos colit, assiduè pectendo. Dixit autem *buxo*, ad denotandum frequentiorem usum pectines conficiendi ex hac exiguâ arbore, vel quia cæteris durior sit, vel quia cariem non sentiat. Lepidè siquidèm Satyricus mordet Philodemum, dum ascititiam ipsius comam ex incultâ Satyrorum barbâ confectam esse dixit, ideòq; parciùs ille pectine excruciat, utpotè rigidam, hispidam, & incultam, adeout huc spectare videatur illud Juven. Saty.9. v. 12.

Horrida sicca
Sylva comæ

60. *Fassusque Decembres &c.* Idest, ætatis suæ annos, quos antea celare nitebatur. Partem anni pro toto posuit, ut jam Martialis lib.12. Epig.18.

Me multos repetita post Decembres
Accepit mea, rusticumque fecit
Auro Bilbilis, & superba ferro.

December anno finem imponit; fortè hac dictione usus ad annorum integritatem denotandam; nisi mavis, & fortè efficacius

Et quotquot dubias flavescere vidit aristas,
Declinat sapiens teneri contagia menti.
Te quoque, Rulle, fugit, maturæ vinitor uvæ,
Et spurco damnat fluitantia carmina musto,
65 Car-

NOTÆ.

ctus anni in duas partes divisionem in Decembrem, & tempora messis, æstatem, brumamque significari, quæ licèt in unum cum priori vi significationis reincidant, melius tamen sensui hujus loci quadrant, & in partem desumpta videntur ex altero Martialis, videlicèt lib. 10. Epig. 104.

Ut sodales
Paucos, & veteres, & ante brumas
Triginta mihi, quatuorve visos
Ipsâ protinus à viâ salutes.

61. *Et quotquot dubias &c.* Aristæ extremæ spicæ partes, quæ primæ arescunt, & veluti spinæ quædam frumentum ab avium minorum morsu tuentur: Ità ex Cic. in Cato.; Dixit dubias, quia ut sæpiùs accidit vi ventorum actæ arundinum in morem undique volvuntur. Quod autem respicit intelligentiam hujus loci accipiuntur à Sectano pro ipsâ æstate, eo modo, quo Virg. Eclog. 1.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

63. *Te quoque Rulle &c.* Philodemus fidissimum semper expertus est Rullum, utpotè præ omnibus aliis amicis moribus suis accomodatum: Hinc eum fugere, & vitare maximum sanè opus, specialique dignum monumento.

63. *Maturæ vinitor uvæ &c.* A vindemiâ, quam metro descripserat, satis quidem ineptè, & apud Arcades recitaverat; Hanc pridem maximis encomiis, & laudibus ad cœlum usque tulerat Philodemus, nunc damnat, palinodiam recantando.

64. *Et spurco &c.* Dixit fluitantia spurco musto non solùm, quia in iis de vindemiâ agitur, sed quia sunt incondita, & malè compacta: Fortè ab homine ebrio metaphoram sumpsit, qui vini vi correptus, per vias incedendo, hinc inde labat, & quasi fluit; vel potius fluitantia nuncupavit, ac si vino innatent.

65. Car-

Carmina, quæ quondam nostris Pastoribus ipse
Laudarat nimium, cæsisque incidere truncis
Jusserat Arcadiæ, benè responsura, CREANTOR

ET

NOTÆ.

65. *Carmina, quæ quondam &c.* Vanitatem Rulli designat, qui in laudem sui ipsius effusus est, nesciens *deforme esse de se ipso prædicare, falsa præsertim, & cum irrisione audientium imitari militem gloriosum*: Cic. 1. offic.

66. *Cæsisque incidere truncis &c.* Carmina, amantium præcipuè, sicut & nomina arborum corticibus à Pastoribus incidi solita abundè, & elegantèr probat Ovid. epis. 5. Heroid., ubi Paris Oenoni scribit in hac verba:

Incisæ servant à te mea nomina fagi:
Et legor Oenone falce notata tuâ.
Et quantùm trunci, tantùm mea nomina crescunt:
Crescite, & in titulos surgite rite meos.
Populus est (memini) fluviali consita ripâ,
Est in qua nostri littera scripta memor.
Popule, vive precor, quæ consita margine ripæ,
Hoc in rugoso cortice carmen habes.

Videtur hunc morem imitari voluisse Rullus Pastor Arcadicus, ideòque sua carmina truncis incidi optasse, & præcepisse; Moris servantissimus Philodemus est, ideò appositè ad Pastorem incisionem carminum in arborum corticibus designat; nam Pastores in medio lucorum, aut ipsis lucis proximi inhabitant, aut certè amœna arva arboribus consita, maximèque conveniunt Arcades.

67. *Benè responsura &c.* Sensus est, Philodemum damnare inepta Rulli carmina prius laudata, quæ author dicit benè, imò optimè respondere, & consona esse legibus Arcadum ab ipso Philodemo conditis.

67. *CREANTOR &c.* Tria verba, aut his affinia, quorum frequens usus in legibus Arcadicis, sermone veterum Latinorum jam obsoleto, & ad normam legum duodecim tabularum compositis; Has autem vide typis Antonii de Rubeis Romæ vulgatas anno 1696. inter erudita Opuscula Ja: Vincentii

ET FUAT, ET SUNTO, *scriptæque in marmore Legi.*
Quin etiam vesana manu discerpsit utrâque
Somnia Lucretj, nec te tua, Pindare, laurus;
Protegit, & Bacconfato exhalavit eodem
Tristem animam; Crasso digesta volumina libro
Vol-

NOTÆ.

Gravinæ. In eis siquidem leges, *esto* pro *sit*, *creator*, *removetor*, pro *creetur*, & *removeatur*; *adsunto*, *retineto*, *eligito*, *assumito*, *sunto*, *dividuntor*, *dispertiuntor*, *committitor*, *fuat*, *iterantor*, & similia, pro *adsint*, *retineat*, *eligat*, *assumat*, *sint*, *dividantur*, *dispertiantur*, *committatur*, *fiat*, *iterentur* &c.

68. *Scriptæque &c.* Loquitur de legibus ipsis Arcadicis, quæ in marmore sculptæ visuntur in hortis Farnesianis, ubi Arcades convenire solebant, antequàm novo exilio plecterentur, & ad Montis Aurei radices, subjectaque Monti prata se reciperent.

69. *Quin etiam vesana &c.* Prosequitur Lupus Philodemicę resipiscentiæ, & conversionis indicia enumerare, videlicet, quod discerpserit, & laceraverit Lucretium, Pindarum, & Bacconem; Authores, quos, uti profundioris sapientiæ numina, pronus, venerabundusque adoraverat, & in quorum gratiam cæteris, cujuscumque eminentioris notæ forent, insultare non veritus fuerat.

70. *Somnia Lucreti &c.* Quia nostræ fidei ejus de naturâ rerum principia contraria sunt.

72. *Nec te tua Pindare &c.* Diximus supra, Laurum à fulminis ictu quotquot eâ teguntur defendere, si vera tamen illorum, qui itâ de ipsâ philosophati sunt, sententia: Illam Notam videat Lector.

72. *Crasso digesta volumina &c.* His repudiatis ad legum studia se contulisse Philodemum Lupus refert: totosque de juris prudentiâ libros perlegisse, quos Digestos vocant; quia hi inter Justinianeos Codices non minimam Juris Civilis partem faciunt, & in novum, ac vetus digestum divisi Iurisperitorum manibus quotidiè teruntur.

73. *Ta-*

Volvuntur, tabulasque legit peccare vetantes,
Et clamosa vagis successit Curia musis;
Jura, forumq; placent, & barbara nomina discit
Causidicus. Quid rides? Vidi ego; Rapula nuper
Cum

NOTÆ.

73. *Tabulasque legit &c.* Leges, per quas non solùm crimina prohibentur, sed etiam puniuntur. Forsan de Legibus XII. Tabularum intelligit.

74. *Et clamosa vagis &c.* Curia, ut habet Festus, locus ubi publicæ curæ geruntur, & judicia exercentur, quam Græci βουλευτήριον, & ἀρχεῖον dixere, Plutarch. βουλευτήριον πόλεως nuncupavit, nec dissimiliter Cic. 4. in Verrem. *Ut in Curia Syracusis, quem locum illi βουλευτήριον vocant.* Quo autem ad ἀρχεῖον attinet, hic non solùm locus Collegii, Judicumque colligendorum, de quo Pausanias, sed & in Agesilao, ac Cleomene apud Athen. est τὸ ἀρχεῖον, *archivium*, quod *tabulatum* dixere Cic. & Virgil. Georg. 2. v. 502., nempè armarium, & instrumentum publicum, in quo acta publica asservantur, Suidæ, & Hesychio, *cartophylacium, in quo publicæ scripturæ servantur.* Virgilii autem locus jam citatus ita se habet.

Nec ferrea jura,
Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.

Insano autem foro *clamosa curia* optimè respondet; quadrantque illa Propertii.

Et vetat insano verba tonare foro.

Cùm insaniâ conjuncta rabies, quam foro attribuit Papin. 3. Sylvar. & arma, quæ Ovid. 4. Trist. Eleg. 10. Qui autem de tabulario differentes Authores audire cupit, adeat Livium lib. 43., Cicer. pro Archia, & lib. 3. Natu., qui tandem plura desiderat de actis, quæ ad tabularium referebantur, consulat Lipsium in lib. 5. annal. Taciti.

75. *Et barbara nomina discit &c.* Nulla apud legulejos linguæ latinæ venustas, imò barbara plerumque locutio, ut legenti jurisprudentum consulta obvium est.

76. *Causidicus &c.* Pro Iurisconsulto, Advocato, & Patrono, qui in causis, judiciisque versatur. Vox Ciceroni de

Cùm peteret notum Philodemi limen , & ora

Per-

NOTÆ.

de Oratore , Juven. Saty. 7. v. 106. , aliisque optimæ notæ Scriptoribus usurpata .

76. *Vidi ego &c.* Horum , quæ narravit , se testem insinuat Lupus , Philodemique non tantum patrocinium, sed ex patrocinio victoriam miseram quandam viduam consecutam esse asserendo : Exerat nunc è suis foribus, quasi trophæum, palmam Philodemus , & antiquitatis amantissimus vetustum morem servet , de quo Juvenal. Saty. 7. v. 118.

Rumpe miser tensum jecur , ut tibi lasso
Figantur virides , scalarum gloria, palmæ .

76. *Rapula nuper &c.* Misera , & pauperrima fœmina, cui pars non ultima , nec minima patrimonii , Gallina , quam fures ei abstulerant . At non tantùm miserrima fœmina , sed & Meretrix obolaris,ut videre est apud ipsum Sectanum Saty. 10. in fin.

Mœrensque in limine tabet
Rapula , & adventum seri suspirat amantis .

77. *Cùm peteret notum &c.* Non notum ipsi , quæ fortè erat solita etiam noctù ad amatorem suum accedere , sed jam jam Curiæ , ubi causas litigantium patrocinabatur .

77. *Et ora &c.* Doloris maxima nota , cùm fit impetus in propriam faciem. Plura hujuscemodi habent antiqui Scriptores . Virg. 12. Æneid. v. 606.

Et roseas laniata genas .

Senec. ad Marciam cap. 6. *Ingerantur lacerato pectori manus , & in ipsam faciem impetus fiat .* Propriè autem apponitur ad fœmineam actionem exprimendam , nam nullibi , nisi quo loco de fœminis agitur , hoc legitur expressum : Id ultrà allatos testes , exprimunt Sophocl. in Antigone de Ismene .

Sanguineam
Faciem deforma
Madefaciens formosas genas .

Euripid. in supplicib.

Per genas unguem candidum
Cruentate .

Idem

Percutiens, miseram sese, viduamque vocabat,
Cui sublata fuit furto gallina; sed ipse
Commiserans casum, lacrymas abstergere vultu,
Jam-

NOTÆ.

Idem denuò de Hermione in Andromache, Ovid. in Epist. Oenonis ad Paridem, Calaber lib. 3. de Briseide. Alios innumeros libenter mitto brevitatis amore.

78. *Miseram sese, viduamque &c.* Vidua semper persona miserabilis ex legum præscripto existimata, ideòque ad ei succurrendum plurima privilegia concessa, ut constat ipsi Philodemo, qui excellentissimus Jurisperitus jam evenit, ac ejus patrocinium, ac tutelam coram Judice suscepit. Adde etiam, quod se Viduam vocabat ob ablatam gallinam, & meritò, quia cùm sit publica Meretrix, & proindè filios habere nequeat, nec virum habeat, pro totâ ejus familiâ gallina erat.

78. *Vocabat &c.* Maximæ vociferationes in dolore non insolitæ. Has Virg. 12. Æneid. v. 612. Latino in miseranda uxoris morte concedit.

Multaque se incusat.

Harum mentionem habent Homerus.

Omnes cum ululat manus ad Palladem protendebant.

Et Tacit. 4. Hist. *Ubique lamenta conclamationes, & fortuna captæ Urbis.* Negat tamen has cum fletu conclamationes viris; fœminis tantùm, atque adeò Rapulæ nostræ concedit Pacuvius in Nitris.

Conqueri fortunam, non lamentari decet:
Id viri est officium; fletus muliebri ingenio additus.

79. *Cui sublata fuit &c.* En doloris causam in muliere, patrocinii verò in Philodemo: Admiretur hujus Satiræ Lector Sectani ingenium, qui ex minimis maximum deducit argumentum ad convincendam Philodemi insaniam, eumque ut risu dignum in omnibus palàm proponendum.

80. *Lacrymas abstergere &c.* Abstergere est idem ac purgare, quod dixit Ovidius 9. Metam. siccare.

Lacrymas & pollice siccat.

Sic

Jamque bono jubet esse animo. Dictare libellos
Protinus aggreditur galli patronus abacti,
Cui

NOTÆ.

Sic per translationem *abstergere dolorem* dictum fuit Cicer. ad Q. Frat. l.2. Epist.12., *abstergere fletum* eidem 14. Philipp. ,& *abstergere luctum* 3. Tuscul.

81. *Iamque bono esse &c.* Idest confidere de bono exitu causæ, sequutus in usu optimæ phrasis Cicer. de Divin.1. *Bono animo te jussisse esse*, & ad Attic. lib.5. *Quare bono animo es*, necnon Livium 5. Belli Pun. *Bono animo esse jubere*. Itaut totius propositionis sensus sit, non solùm ipsi Rapulæ lacrymas compescendas, & ab ulteriori fletu abstinendum, sed efficacitèr consolandum, & de optimo rei eventu ex Gallinæ recuperatione confidendum, ipso Philodemo jubente, & patrocinante.

81. *Dictare libellos &c.* Apud Legulejos libellus diversis modis dicitur, nam libellus accusationis, conventionis, repudii, & huiusmodi; ni potiùs hic libellum, pro consilii confectione posuerit, ut videtur indicare quod statim sequitur, ex quo consilio per adductas rationes, & Jurisconsultorum placita, causæ justitia apud Judicem resultet. Ceterùm dictare Jurisconsultorum phrasis propria est, unde dictare actionem, est idem apud eosdem, quam impingere, & dicere rationem, ut advertit Budæus, ex Paulo in l. Non distinguemus, §. Illud, D. de recept. Arbitr. *Sed hoc tale erit, quale si actionem velit dictare*, hoc est, actionem instituere, formulam intendere, cum aliquo experiri apud Judicem, quod & idem Paulus in l. Si servus, D. de Noxal. act. expressit per illud, *Iudicium dictare*. Videat quæso Lector, nullam in Sectano lineam esse, ubi plenissimè mos, phrasisque non servetur, rei, de qua agitur, accomodata.

82. *Galli patronus &c.* Jocum ex more miscet, illum furti ablatæ Gallinæ defensorem nuncupando; Patronus siquidem defensor est in Judicio; de quo nomine Pædianus sic distinguit. *Qui defendit aliquem in Iudicio, aut patronus dicitur, si Orator est: aut Advocatus, si jus suggerit, aut præsentiam suam commodat amico: aut Procurator, si negotium suscepit: aut cognitor,*
si

Cui rubrica favet Marcelli proxima primæ.
Quin etiam Basilum deprehensum in crimine turpi,
Et flentem puerum merito tutatur ab igne;
Et

NOTÆ.

si præsens causam novit, & sic tuętur, ut suam. Non tamen ità rigorosè distinxere Authores, nam patronum genericâ significatione quemcumque causarum apud Judicem defensorem nuncupavere, uti habent Plaut. in Mostella.

Qui pro me causam diceret, patronum liberavi.

Cic. pro Sext. *Conventus Capuæ me unum patronum adoptavit*, & Ovid. 1. de Arte.

Qui modo patronus, jam cupit esse cliens.

83. *Cui rubrica favet &c.* In promptu lex est, qua Rapulæ bonum jus fundatur, nempè l. Marcellus 2. D. de Abigeis, quam Vulp. lib.5. ad edictum dictavit, Justinianus verò digestui novo inseruit tit. de Verbor. signif. 5., qua contra raptores disponitur, atque ita pronunciat: *Marcellus apud Iulianum notat, verbo rapuisse, & scissum, & fractum contineri, & vi raptum*; ex qua infert Glofs., quam citat hic patronus sub nomine rubricæ, Rapulæ actionem competere vi bonorum raptorum. Sed in Judicio sisto contra Philodemum patrocinantem Gallinam. Sed de dolo non agitur in re minori duobus aureis, ut D. de dolo l. Si oleum §. fin., & l. seq. At palmam cedo, nam furtum etiam in Gallinâ committi promptè nimis suggerit Patronus noster ex §. Gallinarum Instit. de rer. divis. ibi: *Et qui lucrandi animo ea animalia detinet, furtum committere intelligitur.*

83. *Proxima primæ &c.* Glossa, qua sensus legis, Marcellus, explicatur, est secunda sub litt. O.

84. *Quin etiam &c.* Alteram Basili causam quoq; patrocinatur, qui de turpi crimine accusatus fuerat apud Prætorem.

85. *Tutatur ab igne &c.* In pœnam hujuscemodi delicti debito.

86. *Et*

Et quamvis textu lex Julia pugnet aperto,
Nescio quam græco produxit codice legem,
Quæ negat esse reos; animum res ardua torquet
Judicis, & dubiâ pendet sententia mente.
Non hæc parva quidem; verùm majora supersunt

Argu-

Notæ.

86. *Et quamvis &c.* Notissima, clarissimaque lex contra Basilum pugnat, nempè l. Cum vir nubit. 31. C. ad l. Juliam de adulteriis, quæ sic jubet. *Cum vir nubit in fœminam viris porrecturam, quid cupiatur, ubi sexus perdit locum? ubi scelus est id, quod non proficit scire? ubi venus mutatur in alteram formam? ubi amor quæritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges, armari jura gladio ultore, ut exquisitis pœnis subdantur infames, qui sunt, vel qui futuri sunt rei.* Hujus autem legis adducuntur Authores Constantinus, & Constans AA., ut habet eadem rubrica, ex quâ mors reis indicitur; at in Jure Canonico, quod sanguinis legibus aversatur, hi criminosi excommunicatione, & in Monasterium detrusione ex Alex. PP. decreto mulctantur in tit. de excess. Prælat.

87. *Nescio quam Græco &c.* Aut fictam, aut malè interpretatam Græcam legem afferre studet Basili Patronus, contrariam legis præfatæ clarissimæ dispositioni. Sed quæ lex, qua vitium alatur? Fortè hìc Sectanus veteres Græcos taxat de hoc crimine culpandos. Sed nos extrà orbitam ne ducant Plato, & si qui alii apud Laert. in Vitis Philosophorum.

88. *Animum &c.* Arduitatem causæ concipientis ex legum productarum conflictu, à quo ob imperitiam præcipuè linguæ Græcæ se extricare nequit; unde cogitur causæ decisionem differre, quousque inventus fuerit, qui legem, uti reo faventem, adductam, meliùs explicet, aut saltem examinet, quæ nam admittenda, quæve repudianda sit.

89. *Et dubiâ pendet &c.* Pro opinione, & credulitate sententia hìc ponitur, quæ adhuc dubia ex adductis est apud Judicem. Quoad phrasim, ea consona est veterum, meliorum-

que

Argumenta viri ; factus nam sanior Aulam
Deseruit, Procerumque fugit consortia, quamvis
Egregium suspiret vatem, & habere suorum
In

NOTÆ.

que Authorum usui, nam eidem consonant, Ovid. 3. de Pont. eleg. 4.

Dubia est sententia nobis.

& Plaut. Epid. 10.

Quid nunc, qui in tantis positus sum sententiis,
Eum ne ego sinam impune?

91. *Factus nam sanior aulam &c.* Nunquam graviùs illusit Philodemo Sectanus, quam hoc loco: nam proponens sibi majora jam dictis, adhuc dicenda de eo superesse, tantam expectationem ad minimum aliquid reducit, videlicet, quod aulam Romanam frequentare cessaverit, & negotia, quibus ipse vacabat, infecta reliquerit. Atqui jam antè differuerat illum meliùs de Fide sentire, Ecclesias, sibi anteà ignoratas, frequentare, Divinæ providentiæ, non fato rerum humanarum eventus tribuere, pias ad Deum preces fundere, & similia. Forsan hoc minus, quam simplicitèr aulam deserere? Nullibi magis Satyrus est noster Poeta, quam hic; nec jam acriùs eum momordit, & laceravit ejus mores, quam cum talia majora esse respectu præcedentium effatus est; Nisi maluerit dicere tot mala ex aulà accepisse, nempè promovente ambitione, qua tenebatur; nam alitèr de aulâ Romanâ sentire Sectanum minimè probabile est, qui de SS. PRINCIPE eam moderante tàm bellè prædicat, & de ejus admirandis operibus ubiquè meritò triumphat in his Satyris.

92. *Procerumque fugit consortia &c.* Queis tantùm gloriabatur, & tumescebat, quasi eis superior virtute, & conditione æqualis fuerit; agnoscens fortè quod, ut ait Plato de leg. dial. 6. *Æqualia inæqualibus inæqualia fiunt, nisi mensuram accipiant*; aut quia certior factus ex Bernardi testimonio, quod *fœda admota pulchris, pulchriora reddunt pulchra, & magis fœda redduntur.*

In numero Proculejus amet; non vellera cocco,

95 Assy-

NOTÆ.

94. *Proculejus amet &c.* Eques Romanus optimus, in viros doctos, & in amicos liberalissimus, de quo Juven. Saty. 7. v.94.

Quis tibi Mæcenas? Quis nunc erit Proculejus?

Et Horatius.

Vivet extento Proculejus ævo
Notus in fratres animi paterni.

Fortè idem, ac qui Proculus Mart. Epig.71. lib.1., de quo viro humanissimo, & Patricio sic habet.

Vade salutatum; pro me liber ire jubebis
Ad Proculi nitidos officiosè Lares &c.
Nos pete, nec metuas fastus, limenque superbum:
Nulla magis toto janua poste patet.
Nec propior, quam Phœbus amat, doctæque sorores &c.

94. *Non vellera cocco &c.* Coccum granum ex arbusculâ ilici simili, quod ad purpuram tingendam adhibetur, atque primo loco uti nobiliore, ponitur à Plin. l.21. c.8., ubi dicit: *Animadverto tres esse colores principales, unum in cocco, qui in rosis micat;* de quo etiam Strabo lib.10. *Frutex Fullonius, cui adhærent grana, quibus fit color lanarum præcipuus.* Ejusdem sæpè meminit Martial. lib.3. Epig.2. de suo libro.

Et te purpura delicata velet
Et cocco rubeat superbus index.

Lib.5. Epig.24. ad Bassum fictum Equitem.

Non nisi vel cocco madidâ, vel murice tinctâ
Veste nites.

Et lib. 10. Epigr. 76., in quo conqueritur muliones locupletari, Poetas verò negligi, & concludit.

Cocco mulio fulget incitatus.

Hinc *coccinatos viros*, pro viris, qui veste cocco tincta utuntur, dixit lib.1. Epigr.97., sicut & ipsas vestes cocco imbutas, *lacernas coccinatas* lib.4. Epigr.131.

Discrimen autem vestis purpureæ à coccineâ habes à Brodæo lib.1. Miscel., quem vide. Hodiè tamen confunduntur colores coccinei, & purpurei.

95. *Assy-*

95 *Assyrioque studet depingere murice lanas*

Con-

NOTÆ.

95. *Assyrioque murice &c.* Qui piscis marinus ex concharum genere, ex cujus humore fit excellentissimus color, quo vestes pretiosiores tinguntur, pretium ab ipso colore præcipuè habentes. De hoc Pers. Saty.2. v.65.

Et Calabrum coxit vitiato murice vellus.

Virg. lib.9. Æneid. v.614.

Vobis picta croco, & fulgenti murice vestis.

Martial. lib.1. Epig.50.

Olidæque vestes murice.

Lib.4. Epig.4.

Quod bis murice vellus inquinatum.

Et lib.8. Epig.48.

Non quicumque capit saturatas murice vestes,
Nec nisi deliciis convenit iste color.

Quod autem Sectanus eum Assyrium vocet, duplicitèr accipi potest: vel ad denotandum eo Assyrios, plusquam alias gentes, uti consuetos, utpotè qui sint molles, & deliciis, luxuique dediti, commune malum omnium populorum Asiaticorum, undè eorum mollitiem rectè taxat Juvenal. Satyr.3. v.159. ex abusu unguentorum, qui ex Syria mitti solebant, ibique etiam ad exterorum luxum provocandum parabantur, dicens

Obvius Assyrio (sic legendum Dorleans censet pro assiduo)
Syrophænix udus amomo.
Currit, Idumeæ Syrophœnix incola portæ.

Vel ad indicandum tantùm in Syrià, quæ teste Plinio lib. 21. c.8. cum Assyria, ut plurimum affinitate nominis confunditur, pretiosiori murice lanas tingi, præcipuæ apud Tyros ejusdem Regionis populos, ut innuit Mart. l. 14. Epig. 156. ubi præcisè agit de lanis Tyriis, quas nobiliori colore tinctas prædicat, quam Lacædemonias; narrans eas à Paride Helenæ, has verò uti deteriores Lædæ ejus matri dono missas.

Nos Lacedemoniæ pastor donavit amica
Deterior Ledæ Purpura matris erat.

 Nec-

Necnon lib.8.Epig.10. de Basso qui vestes maximi pretii emerat, & non solverat.

Emit lacernas millibus decem Bassus
Tyrias coloris optimi.

Tandemque lib.9. Epigr.23.

Ut lutulenta linat Tyrias mihi mula lacernas

De murice, quem conchylium Cooum scribit, meminit Juven. Saty.8.

Spartana Chlamys, conchylia Coa.

Ubi plurima nos paucorum verborum complexu docet, scilicet Spartanarum, videlicet Lacanicarum, Lacedæmoniarumque vestium colorem, quem tamen Tyrio inferiorem esse suprà ex Martiale dixi, esse pretiosum, lanisque ex eo tinctis militare indumentum magis decorum confici solere, ut clarè tradunt Plin. lib.9. c.36., & Cassiodo. lib.6. Epist. 21. Secundò in Insula Coo, (quæ est Urbs, & Insula in Mari Ægæo circa Cariæ oram, teste Pompon. Mel. lib. 2. c. 7.) inveniri hæc conchylia (quæ ut inquit Plin. loco cit. florem tingendis expetitum vestibus in mediis habent faucibus) necnon ex eis vestimenta tingi. Certè de Cois vestibus alii plura tradunt Authores, sed nullus ex his, præter adductum Juvenalem, conchyliorum, & muricis in eâ Insulâ repertorum mentionem facit; quin imo contrarium suadere omnes uno ore videntur, non tantùm quod de iis sileant, sed quod solùm doceant vestes Coas tenuissimas ex Bombyce fieri solitas ad fœminarum ornamentum, sed non honestum, ut videre est ex Horatio l. 1. Saty.2. v.101.

Cois tibi penè videre est,
Ut nudam: nè crure malo, nè sit pede turpi.

Quarum inventionem Pamphylæ cuidam fœminæ ex eâdem Insulâ tribuunt Arist. de Hist. Animal. lib.6., Plin. l.11. c.22. *Non fraudandæ gloria excogitatæ rationis, ut denudaret fœminas vestis;* ad quod videtur alludere Tibullus.

Illa gerat vestes tenues, quas fœmina Coa
Texuit, auratas dispofuitque vias.

Viros etiam usurpasse has vestes levitatem propter æstivam prodit Plin. lib.cit. c.23. in hæc verba prorumpens. *Nec puduit has vestes usurpare etiam viros, levitatem propter æstivam. In tantùm à loricâ gestandâ discessere mores, ut oneri sint etiam*

vestes-

vestes. At Coo relicto Apellis, & Hippocratis celeberrimâ Patriâ, ad coccum, & muricem, etiam paulisper redeamus. Conjungit Petr. Arbiter. in Satyrico. *Nulla aut non conchyliatum, aut coccineum tomentum habent*. Fortè utrumque colorem per particulam disjunctivam, uti diversum, voluit denotare. Quidquid sit & coccineum, & conchyliatum sub nomine Purpuræ confunditur; quam Græci πορφύραν nuncupant. Ita accipiunt Authores, qui ejus meminerunt, præcipuè Juvenal. Saty.11. v.155., ubi ejus flammeum, & igneum colorem optimè explicat.

Qualis esse decet, quos ardens purpura vestit.

& Horat. Ode 1. lib.3.

Nec purpurarum sidere clarior
Delinit usus.

Hinc ex colore nomen ipsum Græcum πορφύρα, quod *flammeam* sonat: Eam etiam sub ostri nomine agnoscimus ex Græco idiomâte desumpto, cui conchylion, ex quo purpura, & murex trahitur docente Vitruv. l. 7. c.1., & 14., ὄστρειον propriè appellatur, à quo ὄστρειον ipsa conchylii sanies, qua color conficitur. De usu hujus vocis nunc etiam passim Authores tàm Latini, quàm Italici nos certiores reddunt: Ex antiquis tantùm afferam Virgilium Poetarum Latinorum Principem lib.12. Æneid. v.67.

Flagrantes perfusa genas &c.
Indum sanguineo veluti violaverit ostro.

Nobilissimumque Poetam Valer. l.4. Argonaut.

Lyda nurus sparso telas maculaverat ostro.

At nè longiùs à mente nostri Satyrici abeamus, illud affirmamus eum noluisse hoc loco Philodemum fullonem agere, sed totum id ait,ut ipsum argueret,quod alicui dignitatem aliquam Ecclesiasticam forsan Cardinalitiam jam parasse jactavisset, ideoque adhuc Romæ maneret, ut opus ipsum compleret. Cardinalibus siquidem purpurea vestis est, ut oculis cujuscumque patet, hinc dicti *Patres purpurati*. Qui color ad Eminentissimam eorum in Ecclesiâ Dignitatem denotandam ipsis traditus est à Summis Pontificibus, ut Regibus, sicut inquiunt, æquipararentur, quandoquidem jam ab antiquo Regibus tributus, ut proprius, & peculiaris, fuit. Firmant hoc Virgil. Georgic.2. v.495.

Illum

Illum non populi fasces, non purpura Regum
Flexit.

Seneca, Claudianus, Statius relati à Delrio. Imo & Imperatoribus, Cæsaribusque, apud Herodianum lib. 1. Commodo datur Βασίλειος πορφυρίς, qui lib. 2. Nigro Πορφύραν Βασίλειον nuncupat, & ut tandem nobilissimo teste omnes comprehendam, addo Greg. Nazianz. Orat. 1. contra Julianum, qui ita de Imperatoribus scripsit. *Neque enim satis sunt coronæ, diademata, & nitor, seu flos purpuræ.* Si quis autem antiquiora de hoc more monumenta desideret adeat Severum Sulpitium qui libro 2. Sacr. Hist. vestem purpuream Balthasari assignat, ex eo quod Daniel. 5. num. 7. dicatur. *Quicumque legerit scripturam hanc, & interpretationem ejus manifestum mihi fecerit purpurà vestietur,* & num. 16., *Si vales scripturam legere, & interpretationem ejus indicare mihi, purpurà vestieris,* & num. 29. *Tunc jubente Rege indutus est David purpurà &c., & prædicatum est de eo, quod haberet potestatem tertius in Regno suo.* Ex quibus datur intelligi jam ex tunc purpuram Regiæ dignitatis insigne esse, hinc ad Cardinales meritò hodiè translata, qui Ecclesiæ Principes tantò sæcularibus eminentiores, quantò Spiritualia temporalibus sunt.

95. *Depingere lanas &c.* Quis cocci, muricis, & purpuræ color fuerit contendunt Scriptores. Veriorem, uti putamus, sequemur sententiam, scilicet secundùm antiquos differre coccinum à murice, seu purpurâ; id in primis suadentibus verbis l. Si cui lana 70. §. ult. ff. de legat. 3., ubi dicitur; *Purpuræ appellatione omnis generis purpuram contineri puto, sed coccinum non continebitur &c. fucinum, & janthinum continebitur.* Purpuram, seu purpureum colorem ita siquidem describit Plin. lib. cit. *Laudi summa color sanguinis concreti, nigricans aspectu, idemque suspectu refulgens. Undè & Homero purpureus dicitur sanguis.* Alterius generis purpura, coloris scilicet violacei nigricantis, ut scribit Virg. 4. Georg. v.

Violæ sublucet purpura nigra

Cui consentiunt Horat. l. 2. Epist. 1.

Lana Tarentino violas imitata veneno.

Et Cornelius Nepos, qui obiit sub Principatu Augusti, apud Plin. lib. 9. cap. 39. *Me Iuvene violacea purpura vigebat.* Quod autem ad colorem ex cocco confectum pertinet, is non violaceus

Consilio adjutus Cinnæ, vafrique Cuculli;

Am-

NOTÆ.

ceus, non sanguineus, nec nigricans est, sed rubicundus, ac splendidus, ut assiduo usu patet, proptereaque vocamus *color digrana, o carmisino*, de quo Authores supra citati perhibent testimonium, & præsertim de ejus fulgore Martial. ibi adductus. Hæc distinctio nominis satis rigidè usque ad ævum Augusti servata, & ex ipsa coloris qualitate desumpta, sed postea additus est rubor ille eximius, ut clarè liquet ex eodem Plinio. Indè factum ut jam purpureus cæperit sumi pro colore splendenti, & coccineo; Indè vestem, qua Christus indutus est per summum dedecus, coccineam rectè accipere possumus, nam quamvis Marcus cap. 25. eam vocet πορφύραν, & Joan. c. 19. τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον, attamen Matth. clarè c. 27. Χλαμύδα κοκκίνην, & Lucas ἐσθῆτα λαμπράν nominant. Ubi vides ut purpura Marci, & Joannis dicatur à Luçâ *splendida*, & à Matthæo *coccinea*, quod nullibi reperias antè ævum Augusti dictum fuisse ab aliquo ex illius ævi scriptoribus. Quidquid autem sit de his coloribus, satis est ad rem nostram, & violaceum, & purpureum, & coccineum vestibus Cardinalitiis aptum, utroque enim utuntur pro temporum qualitate, in pervigiliis enim Sanctorum, in diebus luctus Ecclesiastici, pœnitentiæ, & Quadragesimæ color adhibetur violaceus, at tempore Paschali, solemnioribusque festis, diebusque lætitiæ splendidâ, & maximè rubicundâ purpurâ amicti incedunt.

96. *Consilio adjutus &c.* Duos habuit consiliarios Philodemus, quibus dirigebatur ad opus, quod inchoaverat perficiendum, Cinnam scilicet, & vafrum Cucullum.

96. *Cinnæ &c.* Cinna Marianis, & Syllanis temporibus omnium crudelissimus, quatuor consulatus functus, qui ob nimiam sævitiam lapidibus ab exercitu occisus est. Non liquet an tantâ crudelitate hic noster Cinna præditus sit, imo contrarium veriùs esse suspicandum, nam tantùm vices consiliarii subit, nisi fortè potius feritate linguæ, quam ferri homines enecare profiteatur. Cui conjecturæ ansam dat Martial. lib. 1. Epig. 90., lib. 7. Epig. 42. & lib. 3. Epig. 9.

96. *Va-*

Ambiguisque notis anceps, & certa repulsæ
Littera longinquum formidat adire Tarentum:
Sunt etenim Romæ, qui dant, adimuntque galeros
Coccineos; vendunt etiam, si credulus emptor
Inci-

NOTÆ.

96. *Vafrique Cuculli &c.* Cucullum vulgaritèr dicimus *Cappuccio*, qui omnibus Religiosorum Ordinibus communis; Voluit ergo ex qualitate indumenti hominis conditionem indicare; quis autem hic sit incertum; addita vox vafri callidum, & aliquid etiam plusquam callidum denotat, si Grammaticos sequamur, apud quos ejus etymon est, quasi valde *Afer*; nam Afros dolosos esse animadvertunt Veget. lib. 1. c. 1. dicens: *Afrorum dolis semper impares fuimus*, & Plaut. in Pœnul.

Nullus me est hodiè Pœnus Pœnior.

97. *Ambiguisque notis &c.* Sensus est, Philodemum passum repulsam expavescere eam liberè nunciare illi, quem pridem certâ spe optatum munus assequendi aluerat; nec tantùm pavorem hunc sibi inesse si absolutè, quam si etiam ambiguè nunciet.

99. *Sunt etenim &c.* Taxat aliquos Romæ degentes, qui effrontes, & umbram quandam potestatis temerè ostentantes illudunt Hesteris, quibus Romana aula non satis nota, foventes eorum ambitionem spe maximarum dignitatum eorum ope, & suffragiis consequendarum, vel sibi illos devincientes, falsò injecto metu, nè noceant. Ars hujuscemodi helluonum tota tendit, ut indè lucrum quærant; undè dolemus eorùm sortem, si qui sunt; nam sub tanto PRINCIPE nulla fraus, nullus dolus dominari valet, ex quo virtuti, non gratiæ præmia, & honores proponuntur, favor, & aurum exulant, quibus tales homines totum jus suum tribuunt.

100. *Vendunt etiam &c.* Idest, appretiant in propriam utilitatem, quotiescumque emptorem nimis credulum, simplicemque inveniunt, qui eorum nugis, verbisque fidem præbeat, nesciat-

Incidat in laqueos, pila vel paganica vento
Infletur. Malè res succedat, protinùs astrum
Sa-

NOTÆ.

nesciatque se ab iis tantùm illaqueari sub falsâ spe honoris assequendi, veroque titulo captandi lucri ex falsitate promotâ.

101. *Pila vel paganica &c.* Idest, vendunt etiam, seu meliùs appretiant, quoties credulitas, & ambitio alicujus locum præbeat eorum avaritiæ, seu potiùs necessitati explendæ; de his autem dixit sub vocabulo pilæ paganicæ, cujus mentio apud Mart. lib. 14. Epigr. 45.

Hæc, quæ difficilis turget paganica plumâ,
Folle minus laxa est, & minus arcta pilâ.

Pro cujus loci intelligentia sciendum pilam paganicam instrumentum lusorium esse rotundum ad modum sphæræ, à pagis, hoc est, à villis ita dictam, vel quod ibi primò inventa fuerit, vel quia pagani primò illâ usi sint; Hanc autem pilo, seu plumâ, statuque plenam fuisse constat, in eoque à folle, & à pilâ, quam trigonalem nuncupavere, differentem fuisse, quod follis maior, & laxior, pila verò trigonalis firmior, & minor fuerit: Testem adduco Mart. lib. 14. Epig. 45.

Hæc, quæ difficilis turget paganica plumâ,
Folle minus laxa est, & minus arcta pilâ.

Itaut ei quædam similitudo fuerit cum nostræ pilæ specie, quam *Pillotta* denominamus. Nunc ad rem; Sectanus noster quosdam urbanos vanissimos homines folles vento plenos vocitavit, rationemque reddidimus alibi de nominis hujus causâ, præcipuamque duximus à vulgari proverbio, quo de his dicimus, esse *Palloni pieno di vento*. Tantùm verò exteros hosce minoribus pilis assimilat, quia plerumque minoris ordinis, nec magnarum Civitatum Patricii sese hujuscemodi fæcis hominum manibus confidit; cum Magnates propriis meritis, propriâque virtute freti eos abhorreant. Meritò igitur pilas paganicas vento inflatas nuncupavit, eorum moribus, qualitati, ingenioque se mirificè accomodando, ipsorumque vanitatem, ambitionem, & simplicitatem irridendo.

102. *Malè res succedat &c.* Sensus est; si negotii malus

Ff even-

Saturni, & toto culpantur sydera Cœlo.
Nos quoque terrore exilii, sponsique capistri
105 *Ab-*

NOTÆ.

eventus fuerit, ab his quadruplatoribus non sibi tribuitur, sed fortunæ, astrisque, ita illudentes miseris, qui in eorum laqueos incidère.

103. *Saturni &c.* Respondet Italico proverbio, ubi de misero dicitur: *esser nato sotto una cattiva costellatione*; Cæterùm inominata illa, & frigida Saturni stella, maleficum, & infortunatum sydus ab Astrologis proponitur, & quibus in ortu affulserit, infelicitatem portendere asseritur. Id habes ex Juven. Saty. 6. v.568., ubi notans mulieres, quæ Astrologiæ videri volunt deditæ, aut Astrologos consulunt de qualitate, & potentiâ Planetarum, addit

Hæc tamen ignorat, quid sydus triste minatur
Saturni.

Clariùs ex Propert. lib.4. Eleg.1.

Et grave Saturni sydus in omne caput.

Indè derivatum, quod, ut ait Ptolomæus, hujus Planetæ dominante stellâ, causam corruptionis fieri propter refrigerationem contendunt; Ex qua sententiâ Lucanus lib.1.

Summo si frigida Cœlo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes.

Et Virg. Georg. 1. v.335.

Hoc metuens, Cœli menses, & sydera serva:
Frigida Saturni sese quo Stella receptet.

103. *Et toto culpantur &c.* Vel quia fuerint aversa, vel saltem non faverint inominatarum stellarum malignitatem temperantes, prout de Jovis Stellâ dicitur, cui tribuitur vis suis radiationibus Saturnum mitigandi, testante Pers. Satyr.5. v.50.

Saturnumque gravem nostro Iove frangimus unà.

104. *Nos quoque terrore exilii &c.* Minas hujuscemodi habemus Satyrâ præcedenti, sicuti, & sententiæ pœnam decernentis prolationem.

105. *Gau-*

Absolvit. Gaudere juvat, nam semper in ore
Lictor erat, laqueusque, & prompto remige puppis.
Denique jejuni census, sesseque fatetur
Plebejæ gentis, turpem, sine corde, notandum
Omnibus, & vix aptum humeris efferre locatis
Sandapilam, cui Pupillus non præcinit albus,
Nec

Notæ.

105. *Gaudere juvat &c.* De absolutione ab inflictâ penâ per Philodemi sententiam. Vide ut benè jocum servet, & quemadmodum prius metum, nunc affabrè lætitiam, cessante timore, simulare noverit. Sic ubique sibi similis Sectanus, nil intactum relinquit, quod ad perfectissimum rei propositæ ordinem spectet.

105. *Nam semper in ore &c.* Idest, assiduè prius exclamabat contra nostrum Satyricum, & ejus fautores (dicam Italicè, quia habet dictio plurimam energiam) *Galera, e forca.*

107. *Denique jejuni census &c.* Jejunus census, minimus, & fortè nullus, ab effectu, nam quando desit, fortè invitus quisque cogitur jejunare &c. quia venditor obsonia sine pretio tradere recusat.

108. *Plebejæ gentis &c.* Conditionem propriam, & alia hujuscemodi fatetur, contra id quod pridem jactaverat de nobilitate &c.

109. *Humeris efferre locatis &c.* Humeros locare dicuntur bajuli, hic tamen de vespillonibus accipiendus Sectanus, ut ex sequentibus patere dignoscitur.

110. *Sandapilam &c.* Genus feretri, quo viliorum personarum cadavera efferebantur, prout nos docet Martial. lib. 2. Epig. 81. in Zoilum, cui mortem imprecatur.

Laxior hexaphoris tua sit lectica licebit;
Cum tamen hæc tua sit, Zoile, sandapila.

Pro cujus intelligentià, animadvertendum in sensu veterum dictum, divites, & nobiles Romanos vivos circumferri, mor-

Nec candela nitet; sed pressa cadavere nigro

Extra

NOTÆ.

tuos verò efferri in lecticis, pauperes, & plebejos in Sandapilis, ex Sueton. in Domitiano cap. 17. *Cadaver ejus populari Sandapilâ per Vespillones exportatum*, ex eodem Martial. lib. 8. Epig. 75.

Stipataque tollitur altè
Grandis in angustâ sarcina Sandapilâ.

Hinc Sandapilarii, qui pauperum cadavera in sandapilâ efferebant; Imò Juvenali mentio fit Fabrorum Sandapilarum, qui inter vilissimas, infamissimasque personas connumerantur; nam ipsis socios facit nautas, fures, fugitivos, servos, carnifices, gladiatores, latrones &c.

Invenies aliquo cum percussore jacentem
Permixtum nautis, & furibus, & fugitivis,
Inter Carnifices, & fabros Sandapilarum.

110. *Cui pupillus &c.* At non universim omnium defunctorum vespillonem agere vult Sectanus Philodemum, eosque tantùm comitari vult, quorum funeribus Pupillus albus non præcinit, nec candelæ accenduntur. Per partes explico, & per Pupillum album intelligo puerulos illos, quorum orbitatem parentibus defunctis, atque infelicitatem miserata Romana pietas, in unum collegit, ac adhuc colligit, & in quodam Collegio S. Mariæ in Aquiro cohærente educari, ali, & in bonis artibus erudiri curat, quæcumque ad victum, ad vestitum, ad studia, ad pietatem necessaria subministrando. Hi igitur, qui veste albâ quotidie induti incedunt, frequenter ad funera vocantur, ut cadavera defunctorum ad sepulturam associentur Ecclesiasticam. Huic autem piæ domui modò præest titulo Patroni Petrus Card. Otthobonus V. Canc., Aulæ Romanæ decus, & amor; qui pueros pietate, ac bonis artibus institui summâ cum laude ardentissimè studet.

111. *Nec candela nitet &c.* Funeribus Christianorum candelas cereas præferri vetustissimus, piissimusque Ecclesiæ Catholicæ mos, ut plurimis probant argumentis Gretserus de funere Christ., & Sponda. tract. de Sacr. Cœmeter., quibus addo

Extrà Flaminiam pondus deponit arenâ.

Ergo novum calamo Philodemum parce ferire:

Nul-

NOTÆ.

addo Baron., qui Annal. Eccles. ann. 310. de funere Petri Patriarchæ Alexandrini agens, ait, sublatum ejus cadaver magnâ pompâ cum Hymnis, Cereis, & incensis ex more, & sepulturæ mandatum: Quod & in Constantini M. exequiis factum asserit Euseb. in ejus vitâ cap. 66. At quid exempla confarcino in re notissimâ, & longâ, piâque tot sęculorum consuetudine præscriptâ pro jis, qui in communione Ecclesię defuncti, & ad pium religionis ritum, cultumque inductâ, non quod mortuorum cadavera lumine egerent, prout blateravit hæreticus Vigilantius apud Hierony., cum ex hoc capite luminaria sacris Christianorum ritibus abjudicanda censuerit, uti Idololatriæ crimen præseferentia, & proxima, imò simillima Gentilium ritui, de quo Pers. Saty. 3. v. 103., ubi de divitum luxu in funeribus:

Hinc tuba, candelæ: tandemque beatulus alto
Compositus lecto, crassisque lutatus amomis
In portam rigidos calces extendit.

Virg. xi. Æneid. in funere Pallantis, Ovidium 3. Metam. in re Narcisi, Tacit. 2. Annal. in fune. Germanici, pluresque alios, quos legere est apud Kirchmannum lib. de funerib. Romanorum.

111. *Sed &c.* Sensum totius dictionis sic colligo: Philodemus, dicit Sectanus, se plebejæ gentis, vilem, & abjectum adeò efficaciter fatetur, ut non erubescat inter eos etiam vespillones enumerari, qui pretio minimo conducti, non nobilium, & ingenuorum funera curant, sed ea tantùm inpęnitentium mereticum, aliarumque hujusmodi fęcis personarum, quibus Ecclesiastica sepultura denegatur,& extrà Portam Flaminiam absque ullo ritu in Cryptam quamdam, quæ posita dicitur *a Muro torto* retruduntur.

112. *Cadavere nigro &c.* Mulierum piarum,sed simplicium sententiam respicit, quæ hujusmodi impoenitentium cadavera semper nigra, & ponderosa deprædicant.

113. *Ergo novum calamo &c.* Conclusio hortatoriæ Lupi

ad

Nulla oritur tibi laus à carmine, splendida quando
Virtus delevit veteris vestigia culpæ.
Tunc ego subridens, vultus ad verba revolvo,
Excus-

NOTÆ.

ad Sectanum, ut à Satyris in Philodemum pœnitentem abstineat. Quem autem hæc eâdem Satyrâ veterem hominem exuisse dixit, nunc novum induisse refert: V. nostras notas ad hanc eamdem Satyram v. 20., ad illa scilicèt verba, *& veterem Philodemum*.

114. *Nulla oritur tibi &c.* Detractio enim est, quæ virtuti, non vitiis maledicit, *& pœnas dat*, ut inquit Plutarch. in Apopht., *quisquis bonis maledicit*, quandoquidem *gradus primus virtutis est*, Chrisostomo, *alienæ virtuti applaudere*.

116. *Tunc ego subridens &c.* Risus Sectani non ad amorem, sed ad irrisionem pertinèt, eo modò, quo eum dat Turno, Virgil. Æneid. 9. v. 740.

Olli subridens sedato pectore Turnus.

Et Mezentio lib. 10. v. 742. Orodem occidere volenti.

Ad quem subridens mixtâ Mezentius irâ,
Nunc morere: Ast de me Divûm Pater, atque hominum Rex
Viderit.

Sic de Tydeo Statius lib. 8.

Et formidabile ridens.

De Marte Claudian. 2. Eutrop.

Subrisit crudele Pater.

De Venere Apule. lib. 6. Asin. *Contortis superciliis subridens amarum*. Ità ex Græcis Appian lib. 1. Civil. de Mario. *Cum ironiâ subridens Marius*. De Juliano Ammian. lib. 21. *Cui amarum Julianus subridens*. De Tiberio Tacitus 4. Annal. *Torvus, aut falsum renidens vultu*. De furente Hercule Philostratus lib. 2. Icon. *ridens horrendum*, & de eodem Euripides in Tragædiâ hujus nominis.

Loquutus est cum risu horribili.

116. *Vultus ad verba revolvo &c.* Contumeliæ species est oculis, & intuitu notari: Huc respicit Seneca lib. 3. benefic.,

nisi

Excuſſiſque manu chartis, quas fortè tenebam;
O Lupe quam vereor, dixi, nè debilis uſu
Decipiat te rerum ætas. Utinam ſaperet! ſed
110 *Con-*

NOTÆ.

ubi cap. 17. *Pœna eſt, quòd omnium deſignatur oculis, aut deſignari ſe judicat*; & infrà eodem libro: *Inter ora Latini, in te oculos referunt*, nec non Virgil. lib. 11. Æneid. v. 3.

Se ſignari oculis ultrò implacabilis ardet.

Et Tertull. de Pallio cap. 4. in re omninò contumelioſâ dixit, *& acie figere, & digito deſtinare, & nutu tradere.* Ad hoc indicandum uſi ſunt Græci, conjectante Germano, verbo, ὑποβλέπειν, quaſi *obtueri, & perverſis oculis aſpicere*, ideſt σιλλαίνει, quod Ionibus eſt *ſubſannare, & nutu oculorum mordere*, vt de Neſtore Home., lib. 1. Iliad. ἀπὸ τοῦ ἴλλων; Sunt ſiquidem ἴλλοὶ ſtrambis, & retortis oculis. Inde & συλλαίνειν *torquere oculos cum irriſione*, à quo σιλλοὶ *genus Poetarum maledicum*. Hinc Appian. 1. Civil. in ſimili ſenſu dixit acerbum intuitum: Hyppocr. in Coac. Prænot. oculum diſtortè intuentem: Plutarch. in vita Catonis Cenſorii, *amarulentius intuens*, & in vita Pyrrhi *aſpexit vehementer*.

117. *Excuſſiſque manu chartis &c.* Hoc etiam expreſſiuum affectus iræ, & indignationis, quem & projectione chartarnm, quas præmanibus habebat, voluit ſignificare, quaſi moderationis impatiens.

118. *O Lupe quam vereor &c.* Verba Sectani falsà de Philodemo opinione Lupum deluſum eſſe opinantis ex rerum humanarum inexperientiâ, quam adhuc ei negabat ætas; quaſi diceret cum Ariſtot. Ethic. 6., *quod Juvenis non poteſt eſſe ſapiens, quia prudentia requirit experientiam, quæ indiget tempore.* Quandoquidem Thales apud Diogenem lib. 1. rectè monuit: *Sapientiſſimum omnium tempus eſſe, cuncta enim invenire*; undè Ariſtot. Ethic. 6. *Multitudo temporis facit experientiam.*

119. *Utinam ſaperet &c.* Candidam Authoris noſtri in Satyris conſcribendis mentem habes Lector; dum nullo percitus odio, aut invidiâ tam acriter Philodemum mordet, ſed

ut

Consuetudo mali tenet illum, & tramite curvo
Labitur in præceps. Quamvis sit fabula vulgi,
Nonne vides quanto perfusus pulvere anhelet
Cum Tito, & Citiso, dum devorat axe citato
Fla-

NOTÆ.

ut à vitiis illum abstrahat, & aliquando sapere doceat.

120. *Consuetudo mali &c. Consuetudinem alteram naturam* nuncupavere Aristot. Physic. 2. S. August. lib. 6. de Musicà, undè ab illâ divelli non facilè quis patitur, imò ea ejusdem consuetudinis vis, testante eodem Aug. in Enchirid. cap. 82., ut *peccata quamvis magna, & horrenda, cùm in consuetudinem venerint, aut parva esse, aut nulla creduntur: usque adeò, ut non solùm occultanda, verum etiam prædicanda, diffamandaque credantur.*

121. *Quamvis sit fabula vulgi &c.* Philodemus. Huc quadrat, quod supra ad v. 96. hujus Satyræ annotavimus, si casui, sensuique hujus loci testimonia ibi allata aptentur: Maximum est famæ detrimentum displicere vulgo, cujus judicium, licèt suspectum plerumque sit, tamen ei displicere vehementer, inditium evidentissimum est malitiæ, & præjudicium ad emendationem.

122. *Nonne vides quanto &c.* Pertinaciam tandem Philodemi in malo demonstrat hoc exemplo; quod scilicèt adhuc jactabundus per publica Romæ compita curru vehatur cum Citiso, & Tito nobilibus juvenibus.

123. *Dum devorat &c.* Ex Juven. Saty. 1. v. 60. deductum.

Dum pervolat axe citato
Flaminiam

Scilicèt dum curru celerrimè incitato, velociter viam Flaminiam quasi pervolat, & devorat. Juvenalis habet *Pervolat*, Sectanus verò *devorat*; uter ne rectiùs, & efficaciùs se expresserit diligenti eruditorum inspectioni relinquimus; Pro Sectano meum calculum pono.

123. *Axe citato &c.* Partem pro toto, axem pro curru posuit; imitatus Juven. loco cit., nec non Saty. 4. v. 117. ibi.

Dignus Aricinos, qui mendicaret ad axes.

123. *Fla-*

Flaminiam? Quò non Philodemus? ubique
Importunus adest; recitat, sibi plaudit, amatq;
Musarum conjux, pulcher, lepidusque videri.
Quæ modò non ausus, nemorosæ mœnia Circe
Dum colit, & tetrico funestat gutture manes
Tele-

NOTÆ.

124. *Flaminiam &c.* Flaminia Romæ via consularis à Flaminio Consule strata, ab eoque sic dicta: estque ea, quæ per Portam Flaminiam ad Tyberim sitam, Ariminum usque ducit De eâ Cic. in Phi. *Tres viæ, à supero mari Flaminia, ab infero Aurelia, media Cassia.* Hoc tamen loco tantùm accipitur pro eâ parte ipsius viæ, quæ ab ædibus S. Marci ad ipsam Portam Flaminiam ducit, ubi frequentior concursus solet exhiberi, diciturque, *la Strada del Corso.* Vel saltèm pro eâ, quæ â Portâ ad Pontem Milvium recto tramite deducit, quo aeris captandi gratiâ, ut plurimùm, æstatis tempore Romana Nobilitas prætervehitur.

125. *Quo non Philodemus? ubique &c.* Concludit in Philodemo esse eamdem, quæ prius ei erat, importunitatem, arrogantiam, superbiam, jactantiam, & vanitatem, ex qua consequenter incorrigibilitas arguitur ipsius.

127. *Quæ modò non ausus &c.* Ejus audaciam, cæteraque jactantiæ, & vanitatis inditia ulteriùs probat novo exemplo, referens apud Tusculum cantilenam quamdam sub nomine Bionis Cratei recitasse, prædicasseque eam velùt è cœlo delapsam, & doctissimam; tandemque in sui laudem ita excessisse, ut nauseam audientibus moverit, tunc præcipuè cùm quorumcumque aliorum famæ minimè parceret.

127. *Nemorosæ Mœnia Circe &c.* De Tusculo intelligit, quod conditum fertur à Telegono Ulyssis, & Circes filio; qui cùm Patrem imprudens occidisset, relictâ Ithacâ in Italiam venit, ubi Tusculum in Latio condidit, ut dictum est.

128. *Et tetrico funestat &c.* Idest inquinat, quemadmodum jam Juven. Saty. 8. v. 18. de homine criminoso ait totam funestare familiam.

Telegoni? Sanctæ procul ò discedite Musæ,
Quâ resonat pelvis, crambeque recocta Bionis
Verberat auriculas, & Tuscula signa fatigat.
Hæc tamen insano damus, atq; ignoscimus ultrò,
Dum

Notæ.

Emptorque veneni
Frangendâ miseram funestat imagine gentem.

vel potius inquietat voce raucâ, & turpi, qualis Magorum in incantationibus fingitur esse, cùm animæ defunctorum ab eis evocantur, quemadmodum in Sacrâ Scriptura dictum fuit Pythonissam inquietasse animam Samuelis.

129. *Sancte procul &c.* Abite, nam sermo, quem recitat Philodemus, non est dignus, qui audiatur à Musis castis, & Virginibus.

130. *Qua resonat pelvis &c.* Vas æneum ad abluendos pedes destinatum, uti habet Varro 4. de ling. Latin. Vocem Philodemi assimilat Sectanus repercusso pelvi, qui raucam, & dissonam emittit,

130. *Crambe repetita &c.* Hanc dicendi formulam habemus apud Juven. Saty. 7. v. 154.

Occidit miseros crambe repetita Magistros.

Græcum proverbium expressit δὶς κράμβη θάνατος. Crambe enim propriè species brassicæ apud Plinium lib. 20. cap. 9., quæ recocta, & recalfacta fastidium, & nauseam parit penè morte molestiorem. Sic ex Juvenalis sententiâ miselli Magistri, dum eadem discipulis suis toties repetita inculcant, tædio, & molestiâ penè occiduntur. Tanta noster Satyricus nugas Bionis auscultantibus non minatur, sed solam aurium verberationem, fatigationem, & maximum tędium; prout in similibus regularitèr accidere solet.

131. *Tuscula signa fatigat &c.* Statuas scilicèt marmoreas, quæ in Tusculo visuntur, forsàn eas, quibus celebre viridarium domus Pamphiliæ, vulgo nuncupatum, *Belvedere*, ornatur. Ad vivum igitur explicat insulsam Philodemi recitationem,

Dum mihi non vendat peregrino codice nugas,
Quas nuper Batavis excudit fœmina prælis,
135 *Magnum trans alpes nomen factura Bioni,*
Ecquis

NOTÆ.

tionem, dum etiam statuas præ nauseâ laborare, & fatigari ostendit, ac si dixisset cum Horat. 1. serm. Saty. 9.

Cum sudor ad imos
Manaret talos.

133. *Dum mihi non vendat &c.* Historiolam narrare placet, super cujus facto adeò indignatur Sectanus. Audi: ad Endymionis Comœdiæ calcem, quæ edita fuit Romæ paucis ab hinc annis, ejusdem Typographi prælo excusus, appositus fuit sermo quidam sub nomine Bionis Cratei, qui idem ac Philodemus est, ut ex nostris Satyris patet. Doluit Bioni, sive Philodemo se alteri, saltem in ordine libri, posthabitum. Hinc rationem, qua suum opus in capite libri locaretur, postposito Endymione, excogitavit, ut famæ pretium sibi augeret; crediditque se facilè consecuturum, si novam fingeret editionem peregrinam, & exteram. Itâ factum est, solâque libri fronte immutatâ apud viduam quamdam Amstælodamensem id actum simulavit, ibique inverso ordine Endymionem libri appendicem effecit. Sic igitur immutato titulo inscripsit, *Discorso di Bione Crateo*; falsatoque loco, Romæ successit Amstęlodamum, verumque Impressoris nomen implevit Vidua &c. Hanc metamorphosin passus est pauper Endymion, nec ullus amantis Dianæ benignus aspectus eum tutum reddidit ab injuriis ambitiosissimi Bionis.

134. *Mulier Batavis &c.* Batava præla pro Amstęlodamensibus; Amstęledamum Civitas insignis, & quasi Regia Bataviæ, quæ hodie sub nomine Hollandiæ vulgariter agnoscitur.

135. *Magnum trans Alpes &c.* Nova, frequensque librorum impressio, eorum excellentiam ut plurimum denotat, ex eâque fama, gloriaque authoribus additur; Ad has aucupandas, hanc fraudem commentus est Philodemus, cùm cætero-

Ecquis ferre queat meditantem somnia, quæ vix
Antulla, & mammæ solitus lallare Cicerrus
Cre-

NOTÆ.

quin aliâ, tritâque eâdem viâ incedere irrito conatu sibi succedere animadvertisset.

136. *Ecquis ferre queat &c.* Intolerantiam hujusmodi nugarum, & Philodemicæ petulantiæ efficaciter exprimit ad imitationem Martial. lib. 11. Epig. 25., ubi

Hoc quisquam ferat, ut tibi tuorum
Sit major numerus togatulorum,
Librorum mihi sit minor meorum?

Et Epigr. 40. ejusdem libri.

Desine, non possum libertum ferre Catonem.

Epigr. 44. lib. 3. in Ligurinum nimis poetam, & petulantem.

Nam tantos, rogo, quis ferat labores?

Tandem lib. 2. Epig. 1. de commodis libri brevis.

Tercentena quidem poteras epigrammata ferre,
Sed quis te ferret, perlegeretque liber?

ubi illud *ferre*, priori versu continere, posteriore pati, & tolerare significat.

136. *Meditantem somnia &c.* Pridem deliria, nunc somnia nuncupat ineptas Philodemi elucubrationes, quas contemplatur falsis ambagibus, & figuris velatas, plurimisque nugis refertas, quas vix lactentes pueruli, & adhuc innocentes Antulla, & Cicerrus crederent.

137. *Antulla, & Cicerrus &c.* Pueruli, ac infantes, ut proximè diximus. De Antullæ morte immaturâ habet duo Epigrammata Martialis: Utrumque lib. 1., primùm autem est 115., ubi

Condidit hic natæ cineres, nomenque sacravit,
Quod legis Antullæ, dignior ipse legi.

Secundùm 117. ejusdem lib.

Hoc tegitur citò rapta suis Antulla sepulchro.

137. *Mammæ solitus lallare &c.* Ex Persii Saty. 3. v. 18. hausit Sectanus: verba Persii.

Poscis, & iratus Mammæ lallare recusas?

Lalla

Crederet? Elleborum nostro, Ligurinæ, poetæ
Funde precor; delirat enim. Quo mense libellum
Edidit? An poterat tam parvo tempore longas
Ire, redire vias? Quo nomine publica lucis
Jura sibi quærit, Viduamque meretur inemptam?
Illum

NOTÆ.

Lalla sunt cantiones illæ, quæ à Nutricibus, Aviis, & Matribus infantibus occinuntur ad excitandum somnum, & quietem vagientium promovendam. Mammæ autem vox tam de Matre, Avia, & Nutrice intelligenda, μάμμα enim Græcis pro iisdem legitur variè usurpata.

138. *Elleborum nostro &c.* Elleborum medicamentum, quo insania purgatur, nam præcipuus hujus usus est in educendis noxiis humoribus principis animæ facultatis sedem infestantibus, undè Melancholicis, & furiosis dari solet. Hinc factum est, ut cum cerebro minus sano aliquem esse, velimus significare, Helleboro ei opus esse dicamus, aut Helleborum edere jubeamus: Undè Plaut. in Pseud.

Helleborum hisce hominibus opus est &c.

Et Martial. lib. 9. Epigr. 96

Dulce aliquid munus pro munere poscit amaro?
Accipiat, sed si potat in Helleboro.

Hoc est eâ lege, ut illud potet simul cum helleboro, qui insaniam purgat; nempè, si fateatur se insanire.

139. *Quo mense libellum &c.* Varia profert argumenta, eademque demonstrativa ad probandam fraudem novæ, peregrinæque editionis ejusdem libelli, de quo supra &c. Primùm desumitur, ex eo quod utraque editio sit contemporanea, nec tam parvo temporis curriculo effici queat, libellum illum Amstelodamum ire, & redire Romam posse, nedum ibi imprimi, typisque excudi.

141. *Quo nomine &c.* Idest, qua famæ, & operis celebritate meruisse potuisti, ut hæc mulier propriis expensis, suisque typis opusculum tuum denuò vulgaret? Hoc secundum Argumentum fraudis, & doli indicativum.

143. *Illum*

Illum mendacem gracilis membrana fatetur,
Et certæ, vernæque notæ, nimiumque fidelis
Littera, quæ numeris respondet. Frigora Rheni
Ah ne te lædant, Viduæque fruaris amore
Felix Endymion, quamvis doleat tua Phœbe,
Et doleat curvo, qui glabra poemata dorso
Nocte laboravit, tanquam plus emerit æquo,

Ne

NOTÆ.

143. *Illum mendacem gracilis &c.* Tertium, oritur ex ipsâ papyri qualitate, quia Hollandica charta solidior, albiorque est, quam ea, qua Romani utuntur. Hanc autem in suâ secundâ, fictâque editione exhibet libellus, & ulteriùs vernas notas, cunctisque benè cognitas.

144. *Nimiumque fidelis &c.* Quartùm, ex nimiâ correctione; in impressionibus siquidem, quæ longinquis fiunt in Regionibus, ubi diverso populi loquuntur idiomate, opera quælibet Italicâ linguâ conscripta plurimis mendis scatent, nec Orthographiam accuratè servant.

145. *Frigora Rheni &c.* Elegantissima, jocosaque ad Endymionem interlocutio: Ipse in Cariâ ortus, & educatus, ubi Cœli, Solique natura temperantissima; meritò debuisse timere fingitur, nè nimis sibi molesta sint frigora Rheni, qui duobus alveis magnâ ex parte Hollandiam includit, regionem frigidissimam, utpotè quæ ad Septemtrionem vergit. Præcatur autem, nè ab hujusmodi frigore lædatur pulcher ephebus, & delicatulus.

146. *Viduæque fruaris amore &c.* Te amet, atque colat, undè maximè felix sis, quamvis tua Luna, à qua tam deperditè amaris, zelotypa, tuoque, novoque amore dolens sit.

148. *Et doleat curvo &c.* Nec non doleat ipsius Endymionis author Gibbosus, quod plus æquo suum Poemation, seu comœdiam emere coactus sit: Carius enim prostant libri exteri, quam qui Romæ excuduntur.

150. *Ne*

Nè Scombris tunicæ desint, Piperique cuculli.
Hæc ego non patiar, salvâ mihi mente; nec ullus
Nobis verba dabit. Calami tentigine rumpor,
Et

Notæ.

150. *Ne scombris &c.* Ità ad suum librum Martial. lib. 3. Epigr. 2.

Cujusvis fieri lielle munus?
Festina tibi vindicem parare,
Nè nigram citò raptus in culinam
Cordyllas madidâ tegas papyro
Vel thuris, piperisque sis cucullus.

Cordyllæ (de quibus hic mentio) pisciculi sunt, tynnorum videlicèt partus, qui post annum Tynni dicuntur.

151. *Salvâ mihi mente &c.* Mentem partem esse animi, sicùt animum totam animam, nos Philosophia docuit. Ita habet etiam Lactant. Firmi. lib. 7., ubi distinguens mentem ab animo, animum esse, quo vivimus, mentem autem esse quo cogitamus, ait. In dormientibus verò mens sopitur, non animus, in dementibus mens extinguitur, non animus: Nec dissentit Plaut. in Cistell. act. 2. scę. 1., loquens ex personâ juvenis Alcesimarchi præ amore delirantis.

Ità nubilam mentem
Animi habeo, ut ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus:

Similia habet Juven. Satyra 6. de amore Philtrorum vi inducto.

Quod desipis, inde est
Inde animi caligo, & magna oblivio rerum
Quas modò gessisti.

Sensus igitur nostri Poetæ hoc loco est, nunquam se talia impunè à Philodemo dici passurum, quoties erit sibi salva mens, idest non evadet, fietque amens, eique non obnubiletur falsis phantasmatibus intellectus.

152. *Verba dabit &c.* Accipe hic vocem *verba*, ut rebus & factis opponuntur, & quatenus decipere importaut, & denotant;

Et peream, muriâ si non graviore fricabo

Sin-

NOTÆ.

notant; Ità etiam habent Cic. ad Attic. *Verba dari mihi facilè patior*. Id apud nos vulgariter dicitur: *Dar canzone, dar ciarle*.

152. *Calami tentigine rumpor &c.* Ideſt, ſcribendi pruritu diſcrucior, & impatiens efficior: per translationem à pruritu maximo venereo, qui tentigo propriè dicitur, de qua frequentèr in Priapeja, & præcipuè ibi.

Turpe quidem dictu, ſed ſi tentigine rumpar.
Falce mihi poſitâ, fiet amica manus.

Juvenalis in Saty. 6. v. 12. pro appetitu rei venereæ in fœminis uſurpavit, cùm ait, ut creditur, de Meſſalina.

Tamen ultima cellam
Clauſit, adbuc ardens rigidæ tentigine vulvæ.

153. *Et peream &c.* Imprecationis ſpecies ſæpè antiquis uſurpata, pro qua unum tantùm Varro. lib. 3. de re ruſt. afferam. *Peream, niſi ſpeciem putavi*.

153. *Muriâ ſi non graviore &c.* Æquivalet Italico adagio, quo dicimus, *Lavar la teſta ſenza ſapone*, pro vehementiſſimâ increpatione; verbâ Sectani in idem reincidunt, ſed ſub fortiori ſignificatione vult Philodemi caput non quidem lavari, ſed fricari muriâ graviore, fricationemque adeò vehementem fore, tandiùque violenter duraturam, donèc & ſanguis ubertìm effluat, caputque ipſum, quod Aſini vocat, deducta, laceratàque penitùs pelle in calvariam deſinat. Muria autem idem eſt, quam, ut vulgus appellat, *Salamoja*, cujus conficiendæ rationem habes ex Columel. lib. 12. cap. 7.; Hanc muriam duram ipſe dicit quia aſperrimam, ſicut & Celſus l. 4. c. 9. & 15. Materiem autem ponit aquam, & ſalem; quantùm ſalſedinem, acredinemque aquæ marinæ ſimilem uterque facit, conſonatque Plin. lib. 31. cap. 6. Scio muriam etiam eſſe genus ſalſamenti, quod ex piſcium liquamine fiebat, præſertim tynnorum, cujus meminere Perſ. Saty. 6., & Horat. 2. ſerm. Saty. 8. Sed quidquid ſit, certè utraque muria ſalſa, acris, & mordax eſt; undè ulcera, & vulnera exaſperat vehementer,

ſi

Sinciput hoc asini, donec cruor effluat, atque
Horrida detractâ fumet calvaria pelle.

Cerne,

NOTÆ.

si iis superfundatur, multò magis si fricetur super eâ, imò sicut sali cadavera servandi vis tribuitur, viva autem membra corrumpendi, quia virtutem quamdam corrodendi habet, ita benè Sectanus ex ejusdem muriæ salsissimæ confricatione infert sanguinis effluxum, ac calvariam pelle nudandam.

154. *Sinciput hoc &c.* Sinciput pars anterior capitis, aures, temporaque complectens, ut optimè scribit Cornutus in Persium, nec solùm in homine, verùm etiam in brutis animantibus; Habemus enim ex Plin. l.8. c. 51. olim in deliciis fuisse sincipitia verrina, sive aprugna, aceto condita, & ad esum præparatâ. Noster autem Satyricus partem pro toto elegantèr posuit, idest sinciput pro toto capite, ut ex verborum contextu liquidè patet.

154. *Asini &c.* Idest prædurum, crassum, pelleque validâ contectum; vel potiùs refer ad Satyrici genium, quo acriùs Philodemum mordere prosecuturus asinino capite præditum nuncupat, idest stolidum, obstinatum, crassiorisque Minervæ.

154. *Donec cruor effluat &c.* Iram auget, eamque usque ad sanguinis effusionem producit.

155. *Horrida &c.* Idest deformis, & fœda, ad sensum Virgil. l.1. Æneid., ubi furor Augusti temporibus intra Jani templum clausus, dicitur v.300.

Horridus ore cruento.

Quod si non verbis, saltem verborum proprietate sic explicatur à Christiano Poeta Prudentio.

Stat procul ira tumens, spumanti fervida rictu
Sanguineà intorquens suffuso lumina felle.

155. *Calvaria &c.* Accipitur diversimodè calvaria, nam Celso lib.8. c.1. est moles illa ossium capitis, in qua continetur cerebrum; aliis totum caput carne nudatum. Celso noster Sectanus potiùs adhæsisse videtur, quam quibus secunda sententia arridet, quandoquidem si hos sequutus esset, non

Cerne, Lupe; (Hæc inter manibus sublata pependit

Cor-

NOTÆ.

addiſſet *detractâ pelle*, nam vox *calvaria* per ſe id abundè explicaſſet, & conſequentèr in ſuperfluis addendis peccaſſe videretur Satyricus, quod ei minimè imputandum.

155. *Fument &c.* Ex naturali calore, qui pellis detractione evaneſcit ex ea membrorum parte, quæ adhuc calida, prout dixit Virg. lib. 8. v. 106. de ſanguine taurorum, quos Evander, & alii Arcades Herculi mactaverant in littore, cum ad eos Æneas appulit.

Tepiduſque cruor fumabat ad aras.

155. *Calvaria &c.* Caput carne nudum, quod Græcis τὸ βρέγμα dicitur, & κράνιον, quorum ſignificatio plerumque confunditur, licèt propriè βρέγμα anteriorem partem calvariæ, κρανίον calvariam totam dicat.

155. *Pelle &c.* Diſtinguit à cute pellem Juven. Saty. 10. v. 191. indigitans cutem hærere vivis, pellem mortuis, aut potiùs illam juvenibus, hanc ſenibus; ubi vides ut benè Sectanus, etiam in minimis rebus morem ſervet, quod Philodemum inſectetur, ac acerrimè mordeat, quandoquidem vocem *pelle*, ad ejus turpidinem, quæ ſemper in mortuis, ſæpè in ſenibus viſitur, refert. Juvenalem audiamus.

Sed quæ continuis, & quantis longa ſenectus
Plena malis: deformem, & tetrum ante omnia cultum,
Diſſimilemque ſui, deformem pro cute pellem &c.

156. *Cerne, Lupe &c.* Obſerva quæſo, mi lector, ex ſtatim dictis, & ex his quæ ſequuntur, admirandum Poetæ genium, ut œſtro quodam, verèque Apollineo ferveat, itaut & dicendi majeſtate, & ſe explicandi facilitate non tantum ſeipſum, ſed & plurimos ex celebrioribus Poetis ſuperet. Non contentus dixiſſe ſe uſque ad ſanguinem cruciaturum Philodemum, modo ſibi ſuæ feritatis miniſtras, ipſas Muſas, ſublatâ cortinâ, tanquam in propriâ majeſtatis ſede collocatas, inſtrumenta, quibus illatas injurias ulciſcantur, parantes, exhibeat; de quo ut magis fidem augeat, ſi fortè aliqui fuerint increduli, Lupum ſpectatorem, teſtemque oculatum inducit.

157. *Cor-*

Cortina, atque omnes stabant ex ordine Musæ)

Cer-

NOTÆ.

157. *Cortina &c.* Cortina propriè ad sacra refertur, (vide quam benè, Musæ, Apolloque quasi in propriâ Regiâ repræsententur) Hæc autem erat integumentum, seu operculum Tripodis Apollinei, quem ascendebat Pythia editura oraculum, quæ ideo dicebatur loqui ex tripode. Aperit hoc Prudentius Christianus Poeta.

Delphica damnatis tacuerunt sortibus antra:
Non tripodas cortina tegit &c.

Hinc Ammian. Marcell. lib. 29. *Conteximus magnifici Iudices ad cortinæ similitudinem Delphicæ, diris auspiciis de laureis virgulis infaustam hanc mensam.* Hanc cortinam tripodi impositam Græci ὅλμον appellavere teste Polluce lib. 10. *Delphici tripodis tegumentum, cui vates insidet, holmos dicitur.* Itaque cortina Prudentii, & Ammiani, & ὅλμος Pollucis idem. Eam porrò ex ære factam habet Plin. lib.34. c.3. *Ex ære factitavere, & cortinas tripodum nomine Delphicas, quoniam Iovis maximè Apollinis Delphici dicebantur*, imo & ex auro prout scripsit interpres Aristophanis in Pluto. *Tripos ex auro erat, nam materia hæc pretiosa, & pretiosa quoque oracula, quæ canebantur.* Hinc nomen ad sacra relatum, cum de velamentis ex lino, bysso &c. factis agitur. Ita transtulit vulgatus Interpres exod. 26. *Tabernaculum verò ita facies: Decem cortinas de bysso retortâ &c. variatas opere plumario facies.* Idem repetit, *Longitudo cortinæ unius &c. quinquagenas ansulas cortina habebit in utrâque parte.* Hæc cortina idem est ac velum cooperiens Sancta Sanctorum in Templo Salomonis, de quo 2. Paralipom. 3. *Fecit quoque velum ex hyacintho, purpurâ, cocco, & bysso, & intexuit ei Cherubim*; quamvis cortinæ, de quibus primo loco diximus, ad formandum tabernaculum inductæ forent, hæc verò ad Sanctuarium tegendum. Utræque enim eodem respectu, tegendi scilicet aliquid, quod semper populi obtutui subjiciendum non erat, constructæ, & appositæ fuere. Quidquid autem sit, quod postmodum ad alia, diversique generis operimenta significanda vocem hanc induxerint, mens nostri Poetæ ea fuit, ut conjicere possimus, tantùm primo modo, uti magis proprio,

Cerne, inquã, strigiles, cultros, cum forcipe runcas,
Et sale conditum, fervensque in pyxide acetum,
Quæ Sacræ miscent largo cratere Sorores.
Pharmaca, si nescis, Philodemo multa parantur,
Quæ licèt invitus potet, Rulloque propinet.
Ipse etiam Arcadiæ miseratus Apollo ruinam
Accurrit, viresque mihi, jaculumque ministrat,
Quo

NOTÆ.

loquendi, cum Musas inspiciendas sublatis cortinis proposuit. Scio & cortinas Virgilio nuncupata vela, queis theatrum obtenditur, *& magni cortina theatri*; nec insolens dictu hoc loco foret Musas tanquam in theatro expositas sub velo, tandemque à Sectano revelatas esse, ut eas sibi arma contra Philodemum parantes Lupo parefaceret.

158. *Cerne inquam strigiles &c.* Armorum enumeratio, quibus Philodemum invadere, probantibus Musis, ipsisque disponentibus parat; ibique vides tàm ea, quæ ad radendum, quàm quæ ad scalpendum, incidendum, atque pungendum sunt apta.

159. *Et sale conditum &c.* Acetum plurimæ acrimoniæ liquor est, & maximè mordax, ejusdem mordacitatis est quoque sal; Hinc Authoris mens est demonstrare, sibi à Musis res ex suâ naturâ mordaces parari, videlicet Satyras aculeatiores ministrari, inspirarique, quæ non tantùm acres mordeant, sed etiam exulcerent, dolorem afferant, & deglubant ex ipsius aceti ferventiâ.

160. *Pharmaca &c.* Fortè hæc tantùm apta ad sanandam Philodemi dementiam, cùm lenitiva non sufficiant.

162. *Rulloque propinet &c.* Fidissimo sodali, eâdemque stultitiæ ægritudine laboranti.

163. *Ipse etiam &c.* Rectè vires, & jaculum ab Apolline ministrari ad occidendum Calâbrum Pythonem ait noster Satyricus; nam primò certum est Phœbi arma tantùm esse arcus, & sagittas, ut habent communitèr Poetæ, signantèrque Virg. Æneid. 8. v. 704.

Actius

Quo pereat Calaber Tyberino in littore Python.

FINIS.

NOTÆ.

Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Desuper.

Aptissimè vires ab eo ministrari addit, ex antiquorum mente, quibus constantissima erat ea sententia etiam jaculis ipsis vires, & ictus certitudinem, & efficaciam ab ipsis distribui, juxta illud Virg. lib. 6. v. 56. de Apolline.

Phœbe graves Trojæ semper miserate labores,
Dardana qui Paridi direxti tela, manusque
Corpus in Æacidæ.

Undè Ovidius apertiùs.

Pelides utinam vitasset Apollinis arcus.

Et Calaber lib. 1. *Sagitta* (Apollinis) *eum* (Achillem) *deprimebat*. Sagitta videlicet per Paridem arcu vibrata. Sic & Philostr. in Heoicis de Sarpedone *Supplicabat semper Apollini, cum arcum sinuaret, magnæ rei causà*. Videtur autem hæc vis tributa non tantùm Apollini, sed & Lunæ, seu potiùs Dianæ. Sanè Lunæ supplicavit Nisus in Euryalum jaculum vibraturus apud Virg. Æneid. 9.

Tù Dea, tù nostra præsens succurre labori,
Astrorum decus, & nemorum Latonia custos &c.
Hunc sine me turbare globum, & rege tela per auras.

Unde de utroque Phœbo, & Dianâ Eustath. *Prodesse jaculantibus*, eos ad Solem, & Lunam referens, nimirùm *à radiis lucis, quos jaculantur*. De Pallade locum habemus apud Euripid. in Phœnissâ, quem vide si lubet.

163. *Ipse etiam Arcadiæ &c.* Apollo Musarum Rex, cui cordi erat Arcadia, probè noscens, Philodemi cavillationibus citò dissolvendum cetum illum eruditum, miseratus tantam litterarum jacturam, Sectano vires, & sagittas suppeditavit, ut malum longiùs arceret.

165. *Quo pereat Calaber &c.* De Pythonis ab Apolline occisi cæde Macrobii Saturn. l. 1. c. 17. locus insignis est: *Apollinem, Dianamque Latonæ parienti Iuno dicitur obstitisse. Sed ubi quandoque partus effusus est, draconem ferunt, qui* Πύθων *vocabatur,*

tur, Deorum cunas invasisse, Apollinemque in primâ infantiâ sagittis belluam confecisse. Hunc e lutulentâ ex diluvio terrâ procreatum asserit Ovid. lib. 1. Metamorph., causamque propter quam ab Apolline confossus fuerit, aliam tradit, videlicet ad liberandum terrarum Orbem ab hac peste.

Optimè igitur convenit Philodemo Pythonis nomen tàm barbarè contra ingenuos adolescentium mores insævienti, bonorum famam proscindenti, miseramque Arcadiæ ruinam meditanti. Gaude igitur Lector infestissimam hanc Reipublicæ litterariæ pestem, bonoque juventutis nocentissimam toto Orbe deturbari, ac Pythonis in morem lepidis Satyrarum jaculis ab Authore nostro confodi.

FINIS.

SA-

SATYRA QUINTA.

ARGUM. Amici Ulpidii monitu Cellam Calidæ ſubit Sectanus ; ubi quamplurimos invenit de more ociantes , ac de rebus bellicis præcipuè agentes . In proximum ſecedit conclave Ligurinum Satyram numero quintam legentem auditurus . Verùm Barri declamationibus turbatur lectio , quibus opportunè reponit Sulcius . Multa exquiſito ſale conſperſa , & ingenii palato ſapidiſſima invenies .

QUo *rapis Ulpidi ? Propera ; vicina taberna eſt ,*

Hic

Notæ.

1. *Quo rapis &c.* Similis dialogizandi mos non inſuetus Satyricis, cujus rei teſtis Perſi. Saty. 1. in princ.; habet enim quamdam in exprimendo efficaciam , quæ magis ad vivum id , quod proponitur, videtur ſignificare . Ad hujus porrò imitationem, licèt in diverſo ſubjecto etiam dialogizat Sectanus, qui quadam

quaſi

Hic ubi desidiæ cultrix tunicata juventus

Pen-

NOTÆ.

quasi vì, non equidem voluntariè, & libentèr trahi ab Ulpidio conqueritur ad tabernam illam, de qua infra.

1. *Propera &c.* Verba trahentis Ulpidii, & ad tabernam urgentis.

2. *Tunicata juventus &c.* Desumpta hæc verba ex Ennio lib. 7. Annal. de Cartaginensibus; qui & ipse ait.

Tunicata juventus.

quem & imitatus Plautus in Pœnul. ac. 5. scæn. 3.

Novistin tù illunc tunicatum hominem, qui siet?

Nolim tamen credas me ita hallucinari, ut minimè dignoscam Sectanum in diverso sensu ab Ennio, & Plauto dictionem hujuscemodi hoc loco accepisse. Certè & Ennius, & Plautus de tunicâ Cartaginensium loquuti sunt, quibus tunica pro veste erat, teste Tertulliano, & ex ipsomet Ennio patet, (notante Nonnio) qui loco citato Cartaginensium juventutem, quia lascivam, probro quodam tunicatam nuncupavit. Noster autem Poeta hìc Romam tantùm respicit, morem ideò Romanum, non exterum tangit. Pro quo sciendum has tunicas ortum habuisse à Phrygibus, & Trojanis, ut discere est ex Virgil. Æneid. 9. v. 616.

Et tunicæ manicas, & habent redimicula mitræ

Et ex Propert. lib. 2. Eleg. 2.

Cedite jam Divæ, quas pastor viderat olim
Idæis tunicam ponere verticibus.

Uterque de Phrygibus agit, ex quibus oriundi Romani, ad quos idcircò & tunicæ commearunt, licèt non statim, ut notat Agellius, qui antiquos Romanos togâ tantùm, non tunicis usos affirmat. Duplicis autem speciei eas fuisse lego, alias sine manicis, manicatas, seu, ut scribit Plautus, manulcatas, alteras. Prima apud Romanos in frequenti usu, eaque interior vestis, cui toga superinduebatur. Secunda verò, ea scilicet, quæ manicas habebat, licèt etiam Romæ introducta, gestataque fuerit, attamen pro peregrinâ habebatur, & barbarâ, fuitque semper habita vestis ad omnem luxuriam conformata, & ideò ignominiosa.

Pensitat in trutinâ, & naso suspendit adunco

Bel-

NOTÆ.

niosa. Id satis luculentèr habetur ex Cic. Orat. 2. in Catil., ubi ejusdem sociis objicit, quod se exhibuerint *pexo capillo nitidos, manicatis, & talaribus, ac tritis tunicis, velis amictos, non togis*. His positis clarè elucet, quod personarum genus hîc indigitare voluerit Sectanus, comptulos videlicet, delicatulosque quosdam, ac otiosè vitam ducentes; atque in hujusmodi tabernis desidiâ tabescentes: forsan & tunicâ dum indutos eos describit, quamdiù hæc apud sæculo addictos jam diù desiit, præ oculis habuit imberbes, lascivosque quosdam, qui se denominant, & nomine tantùm sunt, Abbatulos, quibus est animi, & mentis corruptæ index, fuco linita facies, & meretricius capillus.

3. *Pensitat in trutinâ &c.* Ad examen, & ad rationem revocat; Trutina enim sæpè apud veteres per translationem posita legitur pro judicio. Habent Pers. Saty. 1. v. 7.

Examenve improbum in illâ
Castiges trutinâ.

Horat. lib. 1. Serm. Saty. 3.

In trutinâ ponetur eâdem.

Et nè hoc tantùm poeticè dictum censeas addam Cic. lib. 2. de Orato. *Quæ non artifici, sed populari quâdam trutinâ examinantur*. Undè, Apulejus, *trutinatam sententiam* vocavit, rectè examinatam.

3. *Et naso suspendit adunco &c.* Ex Horatii Satyris desumptum, qui & ipse ait.

Naso suspendit adunco.

Quod est vafrè, & subdolè aliquem irridere. *Adunco* autem *naso* dicit, nam nares risu soluto in rugas contrahuntur, & incurvantur. Tritum hoc fuit apud antiquos Authores proverbium, & in frequenti usu; exemplumque habemus apud Pers. Saty. 1. v. 40.

Et nimis uncis
Naribus indulges.

Namque nasus irrisioni dicatus, docente Plinio lib. 11. cap. 37.

 Et

Bellorum casus. Pars altera Cæsaris arma,
Altera Gallorum sequitur. Favet ille feroci
Alpino Juveni, portasque, & claustra tueri
Im-

NOTÆ.

Et altior homini tantùm, quem novi mores irrisioni dicavere, nasus. In hoc sensu sæpè loquutus est Martialis lib. 1. Epig. 4.

Et pueri nasum Rhinocerontis habent.

Lib. 5. Epig. 20.

Iam dudum tacito rides, Germanice, naso.

Lib. 13. Epig. 2. in detractorem.

Nasutus sis usque licet, sis denique nasus.

Idem & Græcis usitatum, queis μυκτηρίζειν est *Irridere*, à μυκτὴρ, *nasus* derivatum, ex quo μυκτηριστὴς est derisor apud Athæn. lib. 2., ubi legitur: *Liber Platonis est plenus derisorum se invicem mordentium*, imò & μυκτὴρ ipse pro derisu positum legimus apud Lucianum.

4. *Bellorum casus &c.* In hujuscemodi tabernis frequentissimi fiunt de Principum Christianorum dissidiis, & bellis sermones.

5. *Pars altera &c.* Secundùm cujusque affectum in varias scinduntur sententias, & quisque propriam opinionem validè tueri satagit, atque propugnare studet.

5. *Cæsaris arma &c.* Ut plurimum dividuntur inter Cæsareos, & Gallos; hinc unusquisque acerrimè, sed tantùm verbis dimicat pro eâ parte, cui favet.

6. *Alpino juveni &c.* Duci Sabaudiæ, qui fœdere cum Cæsare, aliisque Principibus fœderatis junctus contra Gallos arma movit. Vocat Alpinum juvenem ab altissimis montibus, qui Galliam Transalpinam à Cisalpina dividunt, queis dominatur, & propriè Alpes dicti, & hodiè promotis limitibus termini sunt Italiæ. Quænam verò Alpinæ gentes antiquitùs dicerentur, quibusve continerentur limitibus habet singularis, eademque celeberrima inscriptio, seu elogium Augusto dicatum

Imperat Italiæ. Magnis hic classibus æquor
Navigat, & Regi minitatur fata Britanno.
Dum

NOTÆ.

tum in tropheo Alpium, de quo Plinius lib. 3. c. 30. apud Grute. pag. 226. 7.

IMP. CAESARI . DIVI. F. AVGVSTO .
PONT. MAX. IMP. XIIII. TRIBVNIC.
POTESTAT. XVII.
S. P. Q. R.
QVOD . EIVS . DVCTV . AVSPICISQVE .
GENTES . ALPINAE . OMNES .
QVAE . A . MARI .
SVPERO . AD . INFERVM . PERTINEBANT :
SVB . IMPERIVM . P. R. REDACTAE .
SVNT .

6. *Portasque, & claustra tueri &c.* Alpes supradictæ sunt velut murus, quo Italia ab externis invasoribus tuetur; Viæ autem, per quas in Italiam aditus patet & arctissimæ sunt, & penè perviæ, validisque arcibus munitæ; undè rectè portæ, & claustra nuncupantur.

7. *Magnis hic classibus &c.* Respicit ingentes, formidandasque maritimas classes, quæ maria navigant, de quarum potentiâ, & vi non unus sermo apud illos desides in partes, factionesque divisos.

8. *Et Regi &c.* Hoc est Principi Auriaco, qui modo Magnæ Britanniæ, Regio insignitus titulo, dominatur. Hunc armorum vi, atque industriâ Regnum illud invasisse, occupasseque expulso Jacobo legitimo Rege plusquam satis notum, inito cum pluribus potentissimis Principibus fœdere, quo Gallorum semper victrici potentiæ, virtutique sub Maximi Regis Ludovici XIV. auspiciis se opponeret; Hinc tàm atrox bellum, quod tandem Deo favente, pace apud Resvichum initâ

Dum ludunt, alboque niger committitur hostis,

10 *Cor-*

NOTÆ.

post plurium annorum seriem, atque populorum calamitates sedatum fuit.

9. *Dum ludunt &c.* Idest, hæc, & plurima alia gravi censurâ pensitant de Ducum gestis, & militaribus actionibus, dum ludunt latrunculis.

9. *Alboque niger &c.* Quis nam lusus sit latrunculorum omnibus patet; Latrunculus igitur, qui & laterculus, & latro denominatur sexdecim scrupis geminâ acie utrimque directis componitur, in quibus duo Reges sunt invicem contendentes, duæ Reginæ, quatuor equites, sexdecim pedites, quatuor satellites, totidem centuriones. Nec recens hoc inventum, quandoquidem & apud veteres fuit in usu. Meminere siquidem Senec. *Latrunculis ludimus*, & alibi, *Ludebat latrunculis, cum centurio &c.* Ovid. 3. de Arte, & Martial. l. 14. Epig. 20., ac lib. 7. Epig. 71., quorum testimonia præstat audire à Calcagn. de calculo. lud., qui sic latronum ludum explicat. *Quin & latronum, & canum nomine celebratos calculos agnosco: erant scilicet in abaco, quem & πλίνθιον vocaverunt, seu tù laterculum dixeris, regiones lineis distinctæ, has Urbes nuncupabant. Erant hæ regiones plerumque quinque lineolis, transversariisque, & decursationibus alternatim dimensæ, quinque & viginti numero; Singulis latrones quinque insidebant, præter mediam, cui tantùm quatuor tribuebantur: excubabant itaque utrinque latrones, seu canes mavis dicere coloribus distincti, hostili animo insidiantes. Ea fuit ludi ratio; ut si unus ex hostili agmine incomitatus deprehenderetur, itaut circumveniri posset captivus ex acie traheretur*, & paulò infrà. *De calculis*, inquit, *meminerunt Martial. lib. 14. Epig. 20.*

Insidiosorum si ludis bella latronum,
Gemmeus iste tibi miles, & hostis erit.

Et Ovid. de Art. Amandi.

Sivè latrocinii sub imagine calculus ibit,
Fac pereat vitreo miles ab hoste tuus.

Nec tamen me præterit, sic pergit Calcagninus, *gemmeos quin & vitreos*

10 *Cornea & audaci rapitur Regina latrone,*
Gesta Ducum expendunt. Malè tuto fidere vallo
Hic

Notæ.

vitreos à Martiale calculos appellari lib.7. Epig.71.
Si vincas Novium, Publiumve
Mandris, & vitreo latrone clausos.

Mandras enim dictas puto, quas regiones Pollux vocat,& Eusthatius: cum verò distincti forent suis coloribus calculi, & ex iis ille deperiret, qui inter duos deprensus facilè circumveniri posset hinc ab eodem Martiale dictum putamus.

Discolor hic gemino victus ab hoste perit.

Hæc Calcagninus, ex quo discimus ludi rationem, colorum distinctionem, materiem vitream, quæ omnia conveniunt moderno ludo schaccorum, seu ut vocant Galli, *Eschets*. Unicè tantùm numero differre agnoscimus. An hac tantùm, vel pluribus aliis rationibus suffultus Calcagninus censuerit eumdem non esse schaccorum ludum hodiernum cum veteri ludo latrunculorum, consulat Lector. Ego Calcagninum non legi, notamque hanc debeo erudito Collesso in suis notis ad Mart. Epigr. 71. lib. 7. editi in usum Serenifs. Delphini. Cœterùm ut hodiè differens numerus latrunculorum adhibetur, ita & communior materies lignum, aliquando ebur, seu os, color autem usitatior albus, & niger, prout optimè habet Sectanus noster.

10. *Cornea & audaci &c.* Respicit lusus artem,in quo non rarò Rex, seu Regina à simplici milite intercipitur. Corneam autem dixit, quia & è cornibus scacchi fabrefiunt.

11. *Malè tuto &c.* En quæ judicia de bellorum eventu præbeant homines hi ociosi. Reputantes primò deberi Ducis imperitiæ, si aliquid mali acciderit, incusant, quod nesciverit intrà vallum se satis munire. Vallum siquidem est munitio castrorum: quod ex vallis,idest palis fiat. De quo Cæs.2.bell.Galli. *Castra in altitudinem pedum duodecim, vallo, fossaque duo de viginti pedum munire jubet.* V. Cic. ad Cato. l.15.4., Claud. 2. ad Eutrop., Tibul. lib. 4. ad Messal. 1., & passim Authores

Hìc voluit; poterat campo decurrere aperto
Ille etiam meliùs. Figunt tentoria, turmas
Edu-

NOTÆ.

res alios; necnon Lipsium lib. de Milit. Roman., ubi de rè latè.

12. *Poterat campo &c.* Nempè, Dux ipse poterat prælium in aperto campo committere cum hoste, de victoriâ certus; meliusque egisset, quam se vallo clausum, ab hoste circumveniri, atque intercipi pati.

13. *Figunt tentoria &c.* Prosequuntur sermones hujuscemodi, & primò figunt tentoria, *piantano gl'alloggiamenti*: nam tentorium est tabernaculum militare extensis velis contrà æstum, Cœlive injuriam excitatum, vulgò *Padiglione*. Tentoria *ponere* dixit tantùm Ovid. 3. Fasto., at meliùs Sectanus noster *figere*, nam palis terra fixis suspenduntur, sequutus, imitatusque Lucan. lib. 1., qui ait.

Deseruere cavo tentoria fixa Lemanno.

A verbo autem *tendo* derivata puta, quod ad militiam pertinet; undè eo nomine usi sunt Authores, cum ea loca connotare voluere, ubi miles permanserat, atquę tentoria fixerat; Loci insignes sunt apud Ovid. 2. de Arte in personâ Ulyssis, & in Epistolis, apud Tacitum 1. Annal., mitto hos, quia longi sunt. Ex Græcis Homerum tantùm affero.

Hìc tendit (κεῖται) bellicosus, hìc Achilles,
Hìc autem Patroclus.

Ex Latinis Virg. l. 2. Æneid. v. 29.

Hìc Dolopum manus, hìc sævus tendebat Achilles.

13. *Turmas educunt &c.* Exercitum in suos ordines distribuunt aperto Marte pugnaturum, ex imitatione Liuii 5. de Bell. Punic., cui est *educere in aciem copias, vel in expeditionem exercitus*. Consonat Plaut. in Amphitr. 4. *Legiones educit.* quod & alibi fortè per verbum *obducis* exprimit, inquiens in Pseudol., ac. 2. scæ. 1. v. 13.

Post ad oppidum hoc vetus continuò mecum exercitum protinùs obducam.

14. *For-*

Educunt, forteſque docent equitare Sicambros,
Atque arcem obliquo pedites circumdare calle,
Quà latus infirmum, nec muri ſpiſſa corona.

Sed

NOTÆ.

14. *Forteſque docent &c.* Arguunt & de imperitiâ equites Germanos, quamvis communi peritorum conſenſu fortes, & acerrimi bellatores ſint. Sicambros certè pro Germanis univerſis poſuit, partem pro toto deſignans, nam Sicambri, ut alibi dictum, populi Germaniæ Menapiis finitimi, ad utramque Rheni ripam habitantes. Hodiè Gueldrienſes, & Clivanos eſſe volunt præcipuè Martianus; Sed quidquid ſit de hoc, ſemper fuiſſe feroces, & bellandi arte peritos innuunt Horat. 4. Carmi. Ode 14.

Gaudentes cæde Sicambri.

& Ovid. ad Livi. qui *indomitos* nuncupat.

15. *Atque arcem &c.* Modum, & arcium obſidendarum præſcribunt, quomodove viæ illæ ſubterraneæ ordinentur, quas juxtà regulas modernæ militiæ, appellamus *approcci*. Has in veteri militiâ minimè requirimus, quandoquidem recens inventum eſt.

16. *Qua latus infirmum &c.* Videlicet, docere etiam præſumunt, quod nam latus debilius ſit, facilèque expugnari poſſit. Latus propriè homini tribuitur, eſtque pars corporis infra axillam. Translatum ad inanimas res, undè Cic. 2. de legib. *Latera inſulæ*, & Ovid. 10. Metam. *Campi latus*, pro extremis utrinque partibus tàm inſulæ, quàm campi; ſic & ad rem militarem traductum; hinc cum de arcium munimentis agitur frequens illa militibus dictio, *un fianco del baluardo, del rivellino &c.* eâdem ratione ab homine ductum verbum *infirmum*, nam qui infirmus, debilis etiam eſt; ſic Cic. 7. Verr.

Inops, & infirma claſſis.

16. *Nec muri ſpiſſa corona &c.* Indefenſa ex defectu neceſſarii militum numeri ad murum ab obſidentibus defendendum. Nam corona hoc loco eſt conventus circumſtantium, & veluti in circulum congregatorum teſtibus Cic. 5. Verr., Horat. 1. Epiſt. 19., & Virg. 9. Æneid. Vox hæc ſiquidem propriè, commu-

mu-

Sed nisi succurrat, Pacis qui proximus ædi,
Flumina Pannoniæ, & graphio delineat Urbes,
Danubium Thamesi miscent, Sennamque Tibisco,
Creditur, & mediis consurgere Buda Britannis.
In-

NOTÆ.

munique vocabulo ad rem militarem translata, non solùm quando de Urbem obsidentibus agitur, quos coronâ eam cingere dicunt Virgil. 10. Æneid., aliique; sed cum de obsessis loqui contigerit ex Silio lib. 13., cui sunt *mœnia vallata spissâ coronâ*, idest multis militibus in eorum defensam sepita.

17. *Pacis qui proximus ædi &c.* Moderno Templo D.O.M. in honorem Beatissimæ Mariæ Virginis, de Pace nuncupato, proxima est celebris Officina Ioannis Dominici de Rubeis, ubi venum exponuntur Chartæ Geographicæ affabrè delineatæ, necnon prospectus Urbium, & Arcium mirâ diligentiâ, ac fide formis mandatæ. Hujus autem insignis viri merita referre longum foret; sufficiat tamen dixisse eum esse, cui Romana Templa, Statuæ, Picturæ, Fontes, Palatia suam debent celebritatem, cum ejus graphii ope, ac elegantià omnium oculis expositum fiat quidquid in Urbe rarum, seu antiquitas, seu præsens ætas priscorum sæculorum emula, elaboravit. Propterea Summi Pontifices eumdem Joannem Dominicum, tanquam de Republicà optimè meritum non uno diplomate decorarunt, cæterisque Graphiariis prætulerunt.

18. *Flumina Pannoniæ &c.* Inter cæteras Chartas Geographicas accuratissima est, quæ Germaniam, atque utramque Pannoniam designat; cui titul. *Corso del Danubio.*

19. *Danubium Thamesi &c.* Idest: inscii, imperitique isti confundunt Provincias, & Regna, locant scilicet Danubium, qui Germaniam, & Pannoniam alluit in Angliâ, ubi Thamesis, Sennam Galliarum flumen in Pannonia, ubi Tibiscus, & Budam Regiam Ungariæ Metropolim in mediâ Britanniâ ponunt, & sic de cæteris; adeo rerum inscitia eos torquet, dum

præ-

Ingredere ò Sodes; forsan rediisse juvabit
Serò domum. Ut libet. Ingredior, Comitemque sequutus,
Coccejum video, Novium, doctumque Fabullum;
Atque

NOTÆ.

præsumunt audactèr sapientes videri, & ex hac præsumptione, qui prius indocti, indocibiles evadunt.

21. *Ingredere, ò Sodes &c.* Observa quæso Lector, quanta sit Sectano indicendo ars. Quid enim in eo desideres, quod nedum poeticam, sed & oratoriam artem mirabilitèr non redoleat, ac optimi oratoris partes omninò explentem non exhibeat. Hinc dum Ulpidium inducit deducere molientem Sectanum ad Tabernam, primò vim quamdam supponit, secundò locum vicinum, nè ex longinquitatis timore à sequendo deterreatur, tertiò insinuat delectationem ex plurimorum in eam concursu, qui juvenes, & consequentèr hilares, & desidiosi; undè nec nimis serii effinguntur; quartò curiositatem ex novitate casuum, qui ibi referuntur, movet; quintò progressum; sextò ingressum in eamdem scribit; septimò commorantes plurimos nominat; octavò tandem ipsius tabernæ qualitatem, & tabernarii quale sit exercitium docet. Sicque gradatim ad propositum, non per saltum pergit, propositum videlicet invehendi contra Philodemum, ut mox videbimus.

23. *Coccejum video &c.* Fortè per hæc nomina, aliqui ex satis Romæ notis indicantur, fictoque sub vocabulo velantur. Ita placet Philodemo, & criticorum authori, penès illos sit tota hujus sententiæ fides; Nos verò si Sectano, ut par est, credimus, nomina hæc ab antiquis mutuata asserere nullo modo dubitamus, penès quos Nervæ Coccei agnomen impositum habemus. Iis autem, quibus prior opinio magis arridet, damus hujus vocis etymon ex Lamprid., cui Cocceus id quod colorem cocci habet, si fortè ex roscidæ faciei venustate dignoscere possis. Si minimè arrideat, characterem alterum dabo ex duobus celeberrimis inscriptionibus marmoreis Romæ in Capitolio existentibus, relatisque à Grutero pag. 393., quarum

Atque Tigellinum, Pansam, Tarpasque minores,

25 *Et*

Notæ.

rum unam tantùm, quia simillimæ inter se, refero.

COCCEIVS. PA
TRVINVS
PRINC.
PEREGRI
NORVM.

ac si dicere voluerit hominem exterum quidem, sed inter exteros facilè Principem ingenuitate, virtute, & morum probitate.

23. *Novium &c.* Avarus captator apud Juvenal. Saty. 12. v. 111.

Nulla igitur mora per Novium, mora nulla per Istrum
Pacuvium &c.

Hujus & meminit Mart. lib. 1. Epig. 87., cui tit. de Novio Micropsycho, & sordidè parco. Alterum ab hoc Novium illum esse puto, de quo loquitur idem Mart. l. 7. Epig. 71., qui peritissimus calculorum ludo.

Sic vincas Noviumque, Publiumque
Mandris, & vitreo latrone clausis.

Selige igitur, an eum potius velis primo, an secundo modo &c.

23. *Doctumque Fabullum &c.* Hujus frequentissima mentio apud Martialem, quem consule, illud de eo ex Epigr. 51. l. 12. tantùm afferam, quo quis nam fuerit, cujusque ingenii vir dignoscatur.

Tàm sapè nostrum decipi Fabullum, quid
Miraris, Aule? semper bonus homo tiro est.

24. *Atque Tigellinum &c.* Nomen hominis perditi, & flagitiosissimi, de quo Juven. Saty. 1. v. 155.

Pone Tigellinum, tædà lucebis in illà,
Quà stantes ardent, qui fixo gutture fumant.

Et

25 *Et cum Malthino Barrum. Bombicina mappa*
Impli-

NOTÆ.

Et Martial. lib. 3. Epigr. 20.

Titi nè Thermis, an lavatur Agrippa,
An impudici balneo Tigellini?

De hoc fœdissimo homine, qui temporibus Neronis vixit, hæc habet Tacit. Annal. lib. 14. cap. 51. *Validior Tigellinus in animo Principis, ex intimis libidinibus assumptus*: fusius autem Histor. lib. 1. cap. 72. *Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ senectâ, præfecturam vigilum, & prætorii, & alia premia virtutum, quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem mox deindè, avaritiam, & virilia scelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro ausus, ac postremò ejus desertor, ac proditor.*

24. *Pansam &c.* Pansa Præfectus, sed injustus spoliator uit, apud Juven. Saty. 8. v. 95.

Cùm Pansa eripiat, quidquid tibi Natta reliquit.

Sectanus vel tale nomen ex hoc Juvenalis loco desumpsit, vel potius ex Plin. lib. 11. cap. 45., cui Pansæ sunt, quibus lati, ac pansi sunt pedes, qui à Græcis Πλατυπόδες vocantur.

24. *Tarpasque minores &c.* Huius nominis nulla, quod sciam, mentio apud antiquos autores; probabile est ab ipsomet Sectano effictum esse, ut & sequens Maltini.

25. *Barrum &c.* Ejusdem conditionis, & hoc nomen esse autumo, nullus enim Barrus apud Scriptores prisci ævi: Quia tamen sæpissimè in eum noster invehitur Satyricus, itaut inter primos, qui ejus sales, jocosque meruerint, reputandus sit, non abs re erit de nominis origine aliquid divinare; nam etsi forsan scopum non attigerim, saltèm tentasse uon injucundum erit. Nolim opineris Lector Barrum pro Bardo, & stulto acceptum, fortè ex imitatione Persii Saty. 5. v. 138., qui pro Bardo dixit Barum.

Ebeu
Baro, regustatum digito terebrare salinum &c.

Etsi alibi de eodem Barro à nostro Satyrico scriptum.

Crasso de Jubere totus
Corticeus.

Implicat his lævam, summis digitisque tenebant
Fictilia, & tumidis sufflabant pocula buccis,
Pocula ab Odrysio multum laudata Tyranno.
Cur-

NOTÆ.

Quæ duo simul juncta non multùm inter se discordant. Potiùs dicam, quod cùm nomine Barri apud Poetas elephans intelligatur, ex quo Barritus dictus fuit mugitus ille, quem edunt Elephantes, probabile est ab emphatico, & sonoro dicendi modó, forsàn & à mole corporis, à qua & crassitiem, & hebetudinem, difficultatemque ingenii deducit, Barrum dixisse.

25. *Bombycina mappa &c.* Hactenùs tabernam, quam subjit Sectanus duce Ulpidio novimus, sed quam tabernam penitùs ignoravimus, genericum siquidem id nomen, suoque egens distinctivo. Discimus modò eam esse, in qua potio ex illo fruticis Arabici semine, qui vulgò *Café* nuncupatur, confecta venditur.

25. *Mappa &c.* Ad abstergendum os, si fortè ex illius potionis nigredine sordescat: Dupliciter autem observandum peraptè bombycinam mappam dici: Primò, ad denotandum morem populorum Orientalium, qui tantùm bombycinâ tela, & quidem varii, sed nigricantis coloris ad hoc opus utuntur; Secundò, ad insinuandum hujusmodi telam bombycinam sic coloratam, & pictam magìs aptam esse, quàm lineam, quæ alba utplurimùm est, & faciliùs exhibet maculas, si quæ impactæ fuerint ex ipso hujusmodi decoctionis colore.

26. *Summis, digitisque tenebant &c.* Quia hæc potio sorbetur valdè calida, imò dum ebullit, fictilia, in quæ transfunditur, adeò calefieri solent, ut manus ea sumentium penè amburant, proptereà summitate digitorum dicuntur teneri, hac enim de causâ maximà cautela sumuntur.

27. *Et tumidis afflabant pocula buccis &c.* Ad temperandum calorem ejusdem potionis. Sic buccam pro oris flatu dixit etiam Juvenalis Saty.3. v.262.

Et buccâ foculum excitat.

28. *Pocula ab Odrysio &c.* Delitiarum loco habetur hæc potio apud Turcas, imò apud omnes Orientales, de qua re
videre

Cursitat huc, illuc calidæ malus institor undæ
Corradens loculos, & vafrâ callidus arte
Observat madidum labrum, nigramq; salivam.
Parte aliâ occurrit thecâ Crispinus eburnâ,
Et

Notæ.

videre est Naironum in suo discursu de Saluber. pot. Cahuè, seu Cafè, & apud eum pag. 35. Alpinum lib. de Plantis Ægypti cap. 16., qui sic ait: *Ex his seminibus* (idest, quæ nascuntur ex plantâ Bonn appellata) *omnes tum Ægyptii, tùm Arabes parant decoctum vulgatissimum, quod vini loco potant, venditurque in publicis œnopoliis, non secùs quàm apud nos vinum, illique ipsum vocant Cabua. Hæc semina ex felici Arabiâ asportantur.* Usus porrò ab Ægyptiis, & Arabibus ad Turcas, ab his ad totam postmodùm Europam promanavit; Quod autem dicatur multùm laudatus à Tyranno Odrysio, animadverte Turcarum Regem pro ipsis in universum Turcis accipiendum esse, omnes enim equè, ac ipse Rex sorbent, & laudant Cahuè, & simul observa in hoc dicendi modo quoddam Emphaticum, & magis sublime, quando non vulgo tantùm, sed Magnatibus, ipsoque eorum Dominatori charissima esse scribatur hujuscemodi potio.

29. *Calidæ malus institor undæ &c.* Institor propriè dicitur, qui à Mercatore negotiationi alicui est præpositus, nos *Fattor di Bottega* nuncupamus; Hujus generis hominum est potantibus Cafè præbere, pretiumque redimere.

30. *Et vafrâ callidus arte &c.* Jis, qui biberunt Cahuè necessariò est nigra saliva, & madidum os, & est veluti signum institori vafro notandi debitores suos inter cæteram turbam, quæ frequentat tabernam, nec tamen bibit.

32. *Parte aliâ &c.* Divisim, ac separatim ab his huc usque recensitis.

32. *Occurrit &c.* Fit obviam, ut moris est hujusmodi hominum tales thecas præ manibus habentium.

32. *Crispinus &c.* Hujus viri characterem è Juvenale disce: Patriâ elterum habet Saty. 4. v. 24., nàm Ægyptium Ale-
xan-

xandrinum facit, ac Canopi vernam; Sorte servili natus, ut ibidem, & Saty. 1. v. 102. dicitur, maximas acquisivit divitias, quas idem author recenset, præcipuè cùm illius nimium, & intemperantissimum luxum mordet eàdem Saty. 4. arguens de pisce sex sextertiis ab eo empto.

Hoc tù
Succintus patriâ quondam Crispine papyro,
Hoc pretio squamæ? potuit fortasse minoris
Piscator, quam piscis emi. Provincia tanti
Vendit agros.

Hunc porrò sic natum inter equites Romanos ascriptum fuisse narrat idem Saty.1. v. 27., imò & magistrum equitum factum Neronis tempore; ejus autem mollitiem ita reprehendit.

Cùm pars Niliacæ plebis, cum verna Canopi
Crispinus Tyrias humero revocante lacernas
Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum,
Nec sufferre queat majoris pondera gemmæ.

Ubi legis Tyrias vestes, idest purpureas, & annulum aureum ad equestria signa denotanda optimè appositum, Equitem Romanum designandum puta. Cæterum hunc initio Saty.4.acrius etiam perstringit, ejusque libidinem, adulteria, stupra, atque sacrilegia detestatur, appellando eum,

Monstrum nullâ virtute redemptum
A vitiis, ægrum, solâque libidine fortem.

Collige hæc omnia, ac fortè fateberis conditionem esse nostro Crispino vilem, sed divitem fortunam, mores tandem corruptissimos.

32. *Theca eburnâ &c.* Capsulam eburnam, vulgo *Tabacchiera*, præ manibus habens. Apud veteres thecam poni pro capsulâ nummariâ, calamariâ, & pro quocumque loculo, in quo quid recondi solet, non me mentiri sinunt Grammatici, testesque sunt Mart. lib.14.; cui est *theca calamaria*, Cic. ad Attic. lib.4. 76., qui habet *thecam nummariam*, & 6. Verr., ubi *theca vasorum*; quam vocem ad rem frumentariam traxit Varro de re Rust. lib.1. cap.48., inquiens; *Proinde ut grani theca sit gluma, & apex arista*; Quamvis autem theca hoc sensu sumpta optimè ad nostram, in qua Tabacus reconditur, referatur, attamen locum expressum ex veterum Scriptorum monumentis non damus, quandiù herba hæc, & ex eà pulvis il-

lis

Et nasi satiare famem de pulvere odoro
Invitat. Multos hæc capsula fecit amicos.

35 *Quam-*

NOTÆ.

sis penitus incognita, modernoque usu, ut statìm dicemus, inventa, & in morem inducta est. Undè parcat Lector, si proximas notas, prout nobis esset in votis, eruditæ antiquitatis testimoniis exornare non liceat. Unum addo thecam hanc à Crispino exhibitam, ideò eburneam vocari, quia Sectanus noster moris servantissimus, hanc in præsentium positam, & quidem ad luxum pertinere agnoscit. Est etenim etiam in hac minimâ re suus luxus, variatque non tantùm ejus forma, sed & materies, prout fert quędam mali consuetudo, quæ nil intactum relinquit, quod non corrumpat: Pridem enim thecas has vidimus aureas, argenteas, testudineas &c., his modo reprobatis eburneæ, & quidem affabrè elaboratæ succeslere.

33. *Et nasi satiare &c.* Sensus est Crispinum spontè pulverem ibi servatum offerre non petitum; eumque non sim plicem, sed odorum, & ad luxum maximè accomodatum. Quod ad phrasim pertinet, vides dari naso famem hoc pulvere satiandam, & benè agnoscis translatum à ventre ad nasum; & modo, quo transtulere ad aurum, Ovid. ad Pisonem.

Imperiosa fames auri.

& Virgil. 3. Æneid.

Auri sacra fames.

ad honores Florus lib. 3. cap. 21.

Inexplebilis bonorum fames.

ad cædes, & sanguinem Stat. 2. Thebaid.

Luxuriata fames multò cum sanguine.

Et sic de pluribus aliis; vt benè percipis, fames, pro immoderatâ cupiditate auri, honorum, & sanguinis, apposita est. Ità & de tabaci pulvere noster Author accipiendus, mordens quorumdam intemperantiam, qui ejusdem capiendi tanto vitio laborant, ut quasi rabidi, & inexplebili ejusdem fame laborantes, nè momento quidem abstinere queant.

34. *Multos hæc &c.* Satyricè: nam Parasiti plures (ità liceat nuncupare) qui impendio parci, hujusmodi tabernas, aliave

35 *Quamquam (deliciæ!) Phœbo fervente bovillum*
Exiccare fimum soleat conductor, & ipsam
Latrinam, sculpto, quæ mox condatur in auro,
Mul-

NOTÆ.

aliave publica loca frequentant, ut alienum pulverem naso sorbeant sub amicitiæ titulo, vel prætextu, & interim proprio parcant; vel dic hos tandiù se amicos ei ostentare, quamdiù de eodem pulvere se ingurgitandi illis commoditatem proprio sumptu præbuerit, hac cessante amicitiæ etiam finem imponi.

35. *Quamquam, deliciæ &c.* Insaniam pulverem hujusce-modi sumentium redarguit, qui eo deliciari censentes, nesciunt tamen plerumque putidissimam rem naso excipere. Quidnam hoc? Sequentem notam consule.

35. *Phœbo fervente bovillum &c.* Amore lucri capti venditores fimo equino, vel bovillo, ac etiam humano, ignis, vel Solis calore exiccato, & in pulverem redacto adulterant; Nescio cur sic turpiter confectum Anonimi liberculus nuper Basileæ impressus, pulverem Batellianum vocet: nisi quia rusticis, & bubulcis, qui parvi emere, & pluris accipere optant, tantùm à Conductoribus venundetur; Batillus enim ferreum instrumentum similitudine palæ, quo paleæ, quo pruna ab Agricolis colliguntur, item rusticum instrumentum, quo ad sulcos, fossasque in agris faciendas utuntur, prout habet Varro de re rust. lib. 3. cap. 16., nec non messorium ligneum ex ejusdem authoris testimonio lib. 1. cap. 5. Ita tantùm in incertâ, eâdemque obscurissimâ re divinare licuit.

37. *Sculpto quæ &c.* Hic sæpissimè, & ut plurimum pulvis ille tam quæsitus, adeòque celebris, qui in aureis, & eburneis thecis, plurimis odoramentis delibutus reconditur ad usum, & ad luxum hominum.

38. *Multus ubi Mentor &c.* Ideſt in thecis affabrè sculptis, & arte ductili, diligenter elaboratis; Mentor enim in vasculis celandis fuit mirus Artifex, uti docent Martial. lib. 3. Epig. 41.

Inserta phialæ Mentoris manu ducta
Lacerta vivit, & timetur argentum.

lib. 9.

Multus ubi Mentor, servāt & opercula Amicas.
Hæc est, quæ nigris huc mitti dicitur Indis
Her-

NOTÆ.

lib. 9. Epig. 60.

Et si qua fuerunt
Pocula Mentoreâ nobilitata manu.

lib. 4. Epig. 39. ad Charinum.

Solus Mentoreos habes labores.

& tandem lib. 8. Epig. 51.

Qui labor in phialâ? docti Myos, annè Myronis?
Mentoris hæc manus est, an Polyclete tua?

Addo Juvenal. Saty. 3. v. 104., qui Provincialium rapinas redarguens, inter cætera habet.

Raræ sine Mentore mensæ.

Cœlatoris hujus excellentiam refert Plin. lib. 3. cap. 11., quantoque in pretio ejus opera fuerint, inquiens: *Lucius verò Crassus Orator duos scyphos Mentoris artificis manu cœlatos habuit centum sextertiis.*

38. *Servant & opercula &c.* Idest, thecæ hæ eburneæ factę sunt quoque luxuriæ irritamenta, & corruptissimo more in earum operculis amicas, meretriculasque ad vivum pingendo; undè servare amicas, pro earum imagines exhibere positum.

39. *Hæc est &c.* Ironicè, ac si dixerit; hic est pulvis ex tam celebri herbâ confectus, quam ex Indiâ ad nostras Regiones asportamus, in usum nostrum convertimus, odoribus exquisitissimis paramus, plurimo precio emimus, ac saluti prodesse autumamus; cùm cæteroquin è fœtido stercore compositus latrinæ potiùs, quàm naso debeatur.

39. *Quæ nigris huc mitti &c.* Non ità latè accipienda hæc propositio, ut dicamus omnes Indos esse nigros, nam & plurimæ gentes ibi albæ sunt, non secus ac Europeæ: Verificatur tamen de aliquibus, quod satis est ad nostri Sectani defensam. Undè habet Martial.

Quidquid Erithreâ niger invenit Indus in algâ.

Cùm autem non meum sit Indiarum chorographiam instituere, nec de causis hujuscemodi nigredinis, quas potius naturæ

Ll hujus-

Herba; tamen capiti prodest, fluidumq; cerebrum
Emungit, modò parcè utaris, nec tua damnet
Oscula perpetuo conjux manantia mucco.

Illud

NOTÆ.

hujusmodi populorum, quam Solis ardori tribuendas censeo; mitto libenter Lectorem ad Geographos, historicosque quoad primam, quo verò ad causas oro, ut consulat Philosophos, meliusque Sacræ Scripturæ interpretes, qui abundè ejus votis satisfacient. Ad rem nostram redeundo, illud pro comperto habemus herbam hanc, quæ eorum idiomate *Pìcielt*, primum ex Indiis, quo nomine nouum Orbem à duobus ab hinc sçculis detectum nuncupamus, advectam, & etiam nunc frequentissimè asportari. Ejus historiam, virtutes, medicam vim qui scire cupiat, legat tractatulum Hispanico idiomate elucubratum à Nicolao Monardes Archiatro Hispalensi, ubi fusè de re agitur.

40. *Tamen capiti prodest &c.* Lege herbæ hujuscemodi virtutes apud eumdem Monardes, à quo disçes plurimum prodesse infirmitatibus, fluxionibusque frigidis laborantibus, nec non ulceribus abstergendis, sanaudisque, sicut & venenis expellendis, corpori à scabie purgando, Asmaticis &c. At eo tempore, quo de eâ hic Author scripsit, nondum pulvis ad usum nasi conficiebatur, imò & ipsis Indis incognitus, nam apud eumdem nulla istius modi mentio, quod non siluisset, utpotè qui Indorum mores benè noverat, apud quos diutiùs commoraverat. Pulveris igitur usum Europei invexere, putantes plurimum prodesse ad purgandum caput, & çerebrum à superfluis humoribus.

41. *Modo parcè &c.* Nam qui utitur intemperanter, incommodum sentit ab hujus herbæ pulvere, eò quod nimium calorem capiti tribuat; undè plurima mala proveniunt.

41. *Nec tua damnet &c.* Uxores pleræque maritos pulverem tabaci sumentes aversantur; Duplex ratio, utraque ex Sectano; prima expressa, altera subobscurè indicata. Quantùm ad illam dicitur apertis verbis ideò à mulieribus odio habitum, quia minimè mundiciei conveniat; hincque uxorem

hor-

Illud & alveoli præstant, nè copia fandi
Deficiat. Nam postquam decidit imber, & hora
45 *Sera est, dixisti, sermonem extendere nescis;*
Ni

Notæ.

horrere mariti oscula frequenti, nigroque mucco vi pulveris è naricibus fluente sordidati. Posteriorem tibi dabunt medicæ artis periti, quibus nimia tabaci frequentia damnatur in maritis, qui ad opus conjugale tenentur, censentes ex nimiâ per eum humoris cerebri consumptione virtutem spermaticam minui, & ad coeundum minus efficaces reddi.

43. *Illud & alveoli &c.* Jocus, si nunquam alius, pulcherrimus, in indoctos illos, qui ne quidem sciunt quid loquantur: His siquidem, postquam duo, aut tria verba dixere de temporis, aërisque intemperie, ac de horâ nuntiavere, vel, quota sit, petiere, statim fauces arescunt, ac obmutire coguntur; unicamque opem recipiunt ab alveolo, idest thecâ hujus pulveris, ex quo novam sermonis materiem capiunt; Id autem frequentissimum: Faveant huic pulveri Dii, qui non secus, ac alter Mercurius eloquentiam hominibus tribuit. Lusit in simili Horat. lib. serm. 1. cap. 6. loquens de sermonibus, qui procedunt ex quadam consuetudine, & usu, quique præcipuè apud ineruditos obtinent, ait:

Cui concredere nugas
Hoc genus. Hora quota est? Thrax est gallina Syro par?
Matutina parum cautos jam frigora mordent,
Et quæ rimosâ benè deponuntur in aure.

Cui, saltèm quoad phrasim consonat Juven. Saty. 4. v. 87. ubi agens de tyrannide Domitiani, exagerat illius asperitatem, cum quo si amicus non omnia grata loqueretur, sed etiam in levissimis, ut de auræ mutatione, de pluviis hyemalibus, de calore æstatis, de vere nimboso, & inamœno, ex imprudentiâ quadam, diceret, in mortis periculum se conjiciebat. En Satyrici verba:

Sed quid violentius aure tyranni?
Cum quo de pluviis, aut æstibus, aut nimboso
Vere locaturi fatum pendebat amici,

Ni subitò nitidus coram te fulguret Orbis,
Qui pressus digitis cedat, sonituque resultet.
Tunc etenim medici patriam narramus, & ortũ
Pulveris, uncia quanti emitur, signumq; tabernæ.
Proxima sed crebris resonabat cella cachinnis;

Ob.

NOTÆ.

46. *Nitidus coram te &c.* Ideſt theca orbiculata, & nitida ex auro, vel argento eleganter expolito fabrefacta, quam ideò fulgurare dicit, quia ſuo nitore quaſi quemdam ignem emittere videtur.

47. *Qui preſſus digitis &c,* Thecæ iſtæ, vulgò *à molla*, quæ ferreâ, ſeu argenteâ, aureâque quadam ligulâ clauduntur, cum pulvis depromendus, curvatis digitis, hoc eſt, indice, ac pollice ſimul junctis circumdatæ premuntur; ſtatimque operculum ab illo dente laxatum cum ſonitu, & vi quadam reſultat, merceſque, quas habent, adſtantibus exponunt. Sed adeò pellucida phraſis eſt hujus verſiculi, ut notis potius obſcuretur, quam lucem aliquam accipiant.

47. *Tunc etenim &c.* En quibus ſermonibus indè prebeatur occaſio: Et primò, de loco, ex quo petitus eſt pulvis; quo primùm herba, ex qua conficitur, advecta: De primo, ſtatim producitur Bononia, Hiſpalis &c., de ſecundo, tota Indorum Regio, & præſertim Inſula denominata *Tabaco*, à qua nomen ſumpſit, ut notat Monardes ſuperius citatus, ubi & virtutes, medicamque vim hujus herbæ latiſſimè proponit.

47. *Uncia &c.* Progreditur ulteriùs ad ejus pretium proponendum, quod pro rei qualitate varium.

47. *Signumque &c.* Poſtremò taberna proponitur, ejuſque ſignum indicatur. Porrò cuilibet tabernæ ſuum inſigne eſſe, ſcit quilibet: noſque abundè alibi diximus, ubi & eruditam vetuſtatem in teſtimonium rei non recentèr inductæ produximus.

50. *Proxima, ſed crebris &c.* Omnes hæ tabernæ utplurimùm cellam habent interiorem, ubi otioſa confabulatur juventa, nec aliorum famæ aliquando parcit.

51. *Ob*

Oh age ! Quid cessas ? recita Ligurine : coronam
Versiculis recreas , quoties Philodemus in illis
Dulce, & grande sonat . Percussus nomine tanto
Accedo propius . Cupidis Ligurinus habebat

55 *Præ*

Notæ.

51. *Oh age ! quid cessas &c.* Vox ad aliquod opus hominem incitantis , hortantis , & excitantis , & adverbialiter ponitur, ut ex Plauto discimus in Sticho act. 1. scę. 3.

Age ! licemini .

nec non ex Statio lib. 10. Thebaid. v. 33.

Ite age, & obsessis vigiles circumdate flammam .

& lib. 5. v. 137.

Age, adversis thalamos purgate maritis .

51. *Coronam versiculis recreas &c.* Corona pro conventu hominum circumstante, ut discimus ex Cic. pro Milone : *Non corona vester consessus cinctus est , ut solebat .*

52. *Quoties Philodemus &c.* Harum Satyrarum lectionem insinuat, in queis Philodemus, veluti heros proponitur, quævè grandem stylum lepidis , dulcibusque jocis admixtum habent.

53. *Percussus nomine tanto &c.* Sectani Satyræ statim ac prodiere in lucem tantâ eruditos affecere curiositate , ut non tantùm præ manibus omnium hę versarentur , sed in ore quoque earum versus assiduè essent , undè non solùm in privatis conventibus , sed etiam in publicis Authoris fama celebraretur .

54. *Cupidis Ligurinus &c* De Ligurino nimis Poetâ , idest importuno habes Epigrammata 44. 45. , & 49. Mart. lib. 3. Nescio an hoc nomen ex his locis Martialis sumpserit Sectanus , an potius à verbo *Ligurio* deduxerit , nam cùm ligurire apud Grammaticos sit suavissima quæque degustare paulatim , atque cum quadam morâ , & elegantiâ comedere , ut discimus ex Terent in Eunucho, ibi :

Quæ cum amatore suo cùm cœnant, liguriunt .

Sic fortè Ligurinus etiam dictus per translationem , quod videlicèt Satyrarum versus liguriat , idest suavitèr , & paulatìm degu-

Præ manibus chartam, numerusque in margine Quintus
Inspectus, turbæ plausus, risumque ciebat.
Dum sedeo tacitus, sitientique ore Camœnas
Expecto; Barrus (pereat mihi Barrus) Amici
Sit pudor, exclamat, Satyros, Musasque salaces
Au-

NOTÆ.

deguſtet, idque ex græco nomine λιγυρὸς confirmamus, quod Græci ſuave dicunt, & habet Ariſt. lib. 9. anim. inquiens λιγυρὰν φωνὴν ἔχει: *Dulcedine, & ſuavitatis voce valet.*

55. *Numerusque in margine quintus &c.* Ideſt, quinta ex Sectani Satyris, quæ recentèr in lucem edita, ad plauſum auditores evocabat.

57. *Dum ſedeo tacitus &c.* Taciturnitas hæc attentionem ad audiendum denotat, maximè cùm ei ſtatim ſubdat etiam audiendi maximum deſiderium, dè quo proximâ notâ.

57. *Sitientique ore &c.* Maximo ſcilicèt deſiderio, etenim qui ſitit, maximâ aquæ cupiditate capitur; plurimumque valet phraſis hæc ad exprimendam uberrimam, efficaciſſimamque audiendi voluntatem, atque voluptatem. Et ſanè ſitire eſt etiam vehementer cupere, & ſitis vehemens alicujus rei cupiditas. Teſtes affero optimæ notæ authores: Juſtinum: *Satiare ſanguine, quem ſemper ſitiſti*; Cic. ad Q. Frat. lib. 3. *Non ſitio honores; nec deſidero gloriam*; & 5. Philip. *Qui ſanguinem noſtrum ſitiebat.*

58. *Barrus pereat &c.* Imprecatio Satyras noſtras deteſtantis ex duplici capite; videlicèt quod obſcænas voces habeant, turpeſque mentis conceptus, necnon alienæ famæ inſidientur, ac detrahant.

59. *Exclamat &c.* Vox iraſcentis, qua habitus futuræ orationis indicatur. Eam habet Virgil. lib. 2. Æneid. v. 535. cum Priamus contra Pyrrhum acriter invehitur.

At tibi quo ſcelere, exclamat, pro talibus auſis
Dii (ſi qua eſt cœlo pietas, quæ talia curet)
Perſolvant grates dignas, & præmia reddant
Debita.

Excla-

Audire, & læso plausus captare pudore.

Urba-

Notæ.

Exclamatio siquidem, uti habet Author ad Herenn. lib.4. est, quæ conficit significationem doloris, vel indignationis alicujus per hominis, vel rei cujuspiam compellationem.

59. *Satyros &c.* Satyra à Satyris dicta, quos illotos, & petulantes esse legimus, vel quod in hoc genere carminis res ridiculæ, pudendaque scribantur, quemadmodum proferre à Satyris solent, vel quod in antiquâ Satyrâ introducebantur Satyrorum personæ, aut si quæ erant ridiculæ similes Satyris. Ex quo satyricum signum Priapi effigies, quæ in hortis constitui solet veretro arrecto; undè & nomen accepit; nam σατυρίζειν arrigere est; Imò & apud Græcos σατύρικος idem ac *mordax*, quemadmodum habet Plutarch. in Pericl., *Quis miretur Satyricos homines aliorum vitæ obtrectantes.*

59. *Musasque salaces &c.* Musæ Deæ Poetis præsidentes, hinc vox hæc, sive nomen ad versus, & poetica opera significanda translatum, plerumque tamen cum addito epitheto, sive adjectivo, quo poesis diversum genus denotetur, genium, mensque Poetæ indicetur. Hinc *Jocosa musa* Ovid. 3. Trist. Eleg.2.

Quodque magis vitâ Musa jocosa mea est.

Agrestis Virgil. Eclog.6.

Agrestem tenui meditabor arundine Musam.

Jocosa Mart. lib.2. Epig.22.

Ecce nocet vati Musa jocosa suo.

Hilaris eid. lib.7. Epigr.7.

Nunc hilares, si quando mihi, nunc ludite Musæ.

Eadem ratione apud nostrum Satyricum dicuntur Musæ salaces, quia in Venerem propensæ, versus videlicèt immodesti sint, & ad libidinem homines, lectoresque incitent.

60. *Plausus &c.* Idest, laudem captare in detrahendo alieno honori, ac famæ, cujus pretium inextimabile, ut monet Pers. Saty. 4. v. 47., ubi scribit omnes famam, paucos conscientiam curare.

Egre-

Urbanas ultrà leges, finesque decoris
Tendit opus, crescitque novum de carmine carmen.
Quod si tantus amor scribendi, gloria major
Nascitur Authori, si fretus Apolline dextro
Indi-

N o t æ.

Egregium cum me vicinia dicat,
Non credam? &c.
Nequicquam populo bibulas donaveris aures.
Respue quod non es, tollat sua munera cerdo,
Tecum habita; noris, quam sit tibi curta supellex.

60. *Captare &c.* Est Grammaticis aliquid blandiendo, vel per dolum capere, sic Sectanus servatâ locutionis proprietate dixit captare plausus de homine, cui affingit Barrus honoris aucupationem ex detractione. Phrasis, qua utitur, non uno loco apud optimos authores legitur;ipsissima est Cic. in Pison. *Inania sunt ista captare plausus, vebi per Urbem, conspici velle.* Affines illæ Ovid. 5. Trist. Eleg. 1. *Captare gloriam*, Plinii in Paneg. *captare gratiam*, & Horat. 2. Epist. 2. *Captare suffragia populi.*

61. *Urbanas ultrà leges &c.* Queis omne quid inconditum, omne absonum sensu, verbisque vetatur, sive scripto tradatur, sive ore pronuncietur, sive gestu significetur.

61. *Finesque decoris &c.* Honesti finem ex eâ deduc definitione, quam habes apud Aristot. lib. 1. Rhet. cap. 9. num. 2. cui id est honestum, quod, cùm per se eligibile sit, laudabile est; & quod cùm bonnm sit, est jucundum, quia bonum.

62. *Crescitque novum &c.* Idest, juxtà Barri mentem malo malum additur, malumque catena est, quæ secum mala in infinitum trahit.

63. *Quod si tantus amor &c.* Optimum consilium, nisi ab homine suspecto procederet, qui & à se, & à suo Philodemo tantum onus, quod utrique ex his Satyris incumbit, avertere studet. Amor porrò hic sumitur pro maximo desiderio, vel pro ingenti scribendi libidine.

64. *Si fretus Apolline dextro &c.* Idest, propitio & fausto: Dextra

Indicat vitiò bellum, & sale perfricet Urbem.

For-

NOTÆ.

Dextra enim veteribus omnia propitia putabantur, sinistra verò è contra infelicia; quandoquidem, ut innuit Arist. lib. de anim. incessu cap. 4.; *melius est naturâ dextrum sinistro*. Indeque fit, ut actio motus detur parti dexteræ, passio rei motæ parti sinistræ, quod ibidem scribit idem Philosophus, inquiens: κινεῖν γὰρ πέφυκε τὸ δεξιὸν, κινεῖσθαι δὲ τὸ ἀριστερόν. Itaque ab ipsâ rerum naturâ natum, ut dextra sint fausta, sinistra infęlicia. Hac ratione ductus dexterum pro fęlici posuit Juven. Saty. 10. v. 5.

Quid tam dextro pede concipis, ut te
Conatus non pœniteat, votique peracti.

Idest, quid tam dextero, aut prospero conatu, aut auspicio à Deis petis, concupis, & precaris, ut non olim tuæ petitionis, & voti te pœniteat? Sic sinistrum pro adverso, & infęlici, idem Saty. eâd. v. 129.

Diis ille adversis genitus, fatoque sinistro.

Addo Interp. Aristoph., cui in Equit. sunt verba illa, *dexter, bonus, benevolus nobis*. Pervagata autem hæc locutio, ut propius ad nostrum Authorem accedam, ad Deos ipsos, prout habet Pers. Saty. 2. v. 10.

Dextro
Hercule

Et Virgil. lib. 8. v. 301.

Salve vera Jovis prole (Hercules) *decus addite divis,*
Et nos & tua dexter adi pede sacra secundo.

Contra autem Dii sinistri, de quibus loquutus Arnob. lib. 14. *Dii lævi sinistrarum Regionum sunt Præsides, & inimici partium dexterarum.*

65. *Indicat bellum vitio &c.* Satyra mores pravos, & vitia spectat, quæ mordet; id nemo negat; sed non ideò semper Satyricus in corruptelas invehit, quin necessariò etiam homines perditissimos non mordeat; Contra asserens Barrus sui Philodemi defensor, Juvenalis, Persii, & aliorum Satyricorum exemplo refellitur.

Mm 65. *Et*

Forsan materies deerit, cum pumice vultus
Leviget Alcimus, corioque indutus odoro
Gen-

NOTÆ.

65. *Et sale perfricet &c.* Ideſt, vehementiori ſtylo, & qualem Satyrum decet contra corruptiſſimos Romanorum mores adeò incitetur, ut uſque ad ſanguinem eos flagelles, & conteras.

65. *Urbem &c.* Romam, quæ per antonomaſiam ſic dicta, ut teſtatur Quintil. lib. 8. cap. 2., addens ejus reſpectu cæteras Civitates Oppida nuncupari.

66. *Cum pumice vultum &c. Pumices* (inquit Plinius l. 36. cap. 31.) *qui ſunt in uſu corporum levigandorum fœminis jam quidem, & viris, atque liberis laudatiſſimi ſunt Melo, Scyro, Aeoliis Inſulis.* Hinc eorum uſum diſce, necnon qui ſelectiores ſint, atque aptiores ad expòlienda corpora: Plinio autem adde Martialis teſtimonium lib. 5. Epigr. 42.

Et pumicatâ pauperes manu monſtras.

& lib. 14. Epig. 205.

Sit nobis ætate puer, non pumice levis.

Ex quibus habes idem fuiſſe pumicatum, & pumice levem, & levigatum, ideſt expolitum.

67. *Leviget Alcimus &c.* Alcimus nomen pueri apud Martialem lib. 1. Epig. 89., cujus mortem deflet.

Alcime, quem raptum Domino creſcentibus annis
Labicana levi ceſpite velat humus &c.
Accipe chare puer noſtri monumenta doloris &c.

Alter etiam Alcimus apud Diogenem Laert. orator omnium, qui tum in Græcia florebant, eminentiſſimus, in Stilponis vitâ. Forſan & hoc nomen è Græco vocabulo ἄλκιμος ductum, ideſt validus, & fortis, viribuſque præſtans; quod noſtro propoſito apprimè commodum, quia cùm membrorum robur ex diuturno labore acquiratur, ſanè noſtro Alcimo convenit, qui alendis, & expoliendis equis jam pridem exercitatus, nec dum mollis, fractiſque viribus evadere tam citò potuit.

67. *Corioque indutus odoro &c.* Ideſt, odoratis chirothecis, quam & Græci δακτυλοθήκας, ideſt dactylothecas appellant, quaſi

Gentiles jactet digitos, flavisque capillis
Conspiciendus Eques agitet carpenta Varalli,
Qui nuper stabulis, mulæ vilissimus unguem
Infusis mundabat aquis, nigrâque farinâ
Vix avidos stomachi poterat compescere morsus.

Cum

NOTÆ.

quasi manuum, vel digitorum vaginam, vulgus autem dicit, *Guanti lavati*.

68. *Flavisque capillis &c.* Idest flavâ, sed efficiâ comâ, ut pulchrior fiat, & magis conspiciendus velut Eques incedat, eo tamen ornatu, qui lascivienti, & effœminato viro proprior.

69. *Agites carpenta &c.* dixisset vulgaris Poeta: *Se ne và in birozzo*, qui propriè est parvus currus, ex quo ipsemet Dominus equos per se ducit, qui eum trahunt. Hujus autem frequens usus, seu, melius dicam, abusus apud Romanam juventam invaluit.

69. *Varalli &c.* Varalli nomen nullibi scriptum inveni. Tantùm Varilli meminit Juven. Saty. 2. v. 22., qui fuit vir vilis, & notissimæ infamiæ.

Ego te ceventem, Sextæ, verebor
Infamis Varillus ait?

At nullo indicio hanc notam inurendam Varallo censemus, de quo nil aliud conjicere ex nostro Satyrico possumus, quam quod fuerit aliquis homo nobilis, & dives.

70. *Qui nuper stabulis &c.* Qui videlicèt priùs munus exercebat, ut vulgò dicitur, *di garzon, ò di mozzo di stalla*.

71. *Nigrâque farinâ &c.* Pauperrimus vix nigri panis frustis famem sedare poterat, qui modò tam superbè, tumidèque incedit.

72. *Stomachi poterat &c.* Stomachus cibi receptaculum, intestinorum principium, qui à septimæ spinæ vertebrâ incipit, ac circa præcordia cum ventriculo committitur. Impropriè tamen stomachus accipitur pro ventriculo, qui cibum concoquit. Hunc porrò cibo vacuum latrantem, dixit Horat. 2. Sermo. Saty. 2.

Cum Spado patricio tanquam de sanguine clarus
Fœmineas intret serâ de nocte cathedras
Garrulus, atque duos Reges ostendat amicos,
Acceptasque legat fesso cursore tabellas;
Dein calamum poscat, puerumq; objurget inertem,
Et

Notæ.

Latrantem stomachum benè lenit cum sale panis.

Et alibi

Jejunus stomachus rarò vulgaria temnit.

Plus aliquid habet noster Satyricus, quam Horatius ipse; nam plus est mordere, quàm latrare. Observes precor, quàm efficaciùs loquatur, & sese explicet, undè censorem redarguas, qui malè Sectanum habet, quasi vulgarem, & triobolarem Poetam.

73. *Cum Spado Patricio &c.* Quis fuerit hic Spado, quem Sectani irâ dignum censet Barrus, inquirant, qui Romæ degunt. Quis etenim in Sectani verbis non agnoscat petulantissimum Spadonem esse aliquem ex illis, quos paucis ab hinc annis canentes in suis theatris Roma audivit, cujus superbiam, atque fastum nemo fuit, qui non oderit?

74. *Fœmineas intret &c.* Eò audaciæ, & petulantiæ devenit hic Spado, ut vel in ipsos nobilium matronarum conventus recreationis gratiâ tanquam nobilis, & patricius sæpiùs irrepserit.

75. *Garrulus &c.* Spadones omnes garruli, & loquaces sunt; sed nullus unquam tam ineptè loquax, quàm semivir iste; ji, qui eum norunt, testimonium perhibeant de veritate, ni conjectura fallax.

75. *Atque duos Reges &c.* Idest, ad ostentationem effingat sibi Reges amicos, prout ipsemet ajebat: cujus rei penès ipsum fides sit.

76. *Acceptasque legat &c.* Aut saltèm legere simulet; & adstantibus persuadere nitatur se eas per tabellarium expressè, citatisque equis missum accepisse.

77. *Dein calamum poscat &c.* Omnibus audientibus, ut eo magis

Et cubito innixus discordes mitiget Aulas
Consiliis, toto pacando lassus in Orbe.
Tù tamen huic propiùs caveas adstare loquēti;
Nam licet unguento lotus, myrrhâque laboret
Emen-

NOTÆ.

magis vim hujus arctissimæ amicitiæ admirentur, & ex celeri responsi necessitate negotii gravitatem apprehendant.

77. *Puerumque objurget inertem &c.* Moræ impatiens, quasi quodlibet momentum tantæ rei maximum ferat præiudicium.

78. *Et cubito innixus &c.* Valde cogitabundus; cubito siquidem ex more inniti caput solent frequentèr, qui maximis curis anguntur, vehementique cogitatione capiuntur. Actionem hanc affabrè tribuit Didoni jam morituræ Virg. Æneid. 4., ajens.

Tum sese attollens, cubitoque innixa, levavit.

Sic & Apollonius expressit: *Innixa manui lævæ*; quod gravem curam denotat.

78. *Discordes mitiget aulas &c.* Vah! magnum opus: Pacis inter Christianos Reges negotia agit. Arcanum revelatum est. Quantò meliùs latuisset, nè nimio risu tàm jactabundi hominis insania exciperetur auditoribus.

80. *Tù tamen &c.* Petulantis Spadonis vitia aperire prosequitur, oris videlicet malè olentiam; quâ de causâ consulit plurimum præstare, si quis propiùs eum non accedat, ejusque verba à longinquo audiat.

81. *Nam licet &c.* Fortè ejus mollitiem taxat, nam molles, & effœminatos dicimus unguentis, & odoramentis delibutos, quos sues nuncupavit Senec. Epist. 86. *Quid? quod odore tanquam sues gloriantur?* eos videlicet, qui ad abusum illius ævi sæpiùs in die ungebantur, nè odor evanesceret; undè fertur Diogenem calamistrato cuidam adolescenti, qui capillos unguento delibutos deferre minimè verebatur, dixisse: *Cave nè capitis bonus odor vitæ dissolutionem afferat.* At meliùs

Emendare animam, gravis est, nasosque ferire
Longiùs ille solet, quam nervo missa sagitta.

Quid

NOTÆ.

liùs ad propositum Mart. lib. 2. Epigr. 12. in Posthumum fœtidum.

Esse quid hoc dicam, quod olent tua basia Myrrham,
Quodque tibi est nunquam non alienus odor?
Hoc mihi suspectum est, quod oles, Posthume, semper:
Posthume non benè olet, qui benè semper olet.

Ita Epigrammaticus carpit Posthumum, qui animæ suæ fœtorem, atque oris graveolentiam unguentorum accito odore dissimulare conabatur. Eadem habet de Coracino idem Mart. l.6. Epigr. 55., sed nullibi satius exprimit partim, vel potiùs nihil prodesse hujuscemodi odores ad auferendum fœtorem, qui venit è stomacho, quam lib. 1. Epig. 88. in Fescenniam, de qua scribit.

Nè gravis externo fragres, Fescennia, vino,
Pastillos Cosmi luxuriosa voras:
Ista liniunt dentes jentacula, sed nihil obstat,
Extremo ructus cum venit à barathro.
Quid quod olet graviùs mixtum diapasmate virus,
Atque duplex animæ longiùs exit odor.

Hæc omnia quam benè conveniant cum nostro Sectano plusquam satis patet. Habet enim uterque unguentum, & myrrham, odorum immodicam profusionem, impossibilitatem hac viâ emendandi oris fœtorem à stomacho venientem, habet denique conformitatem in phrasi; Hinc agnosce optimam nostri Satyrici imitationem.

82. *Emendare animam &c.* Elegantiùs fortè quam ipsemet Mart. Epig. statim cit., ubi tantùm &c.

Animæ longiùs exit odor.

Secutus potiùs Plinium, cui frequentissimè emendare, procurare, & in simili lib. 4. c. 10. *Succus hederæ tædia narium, graveolentiamque emendat.* Animam porrò dixit elegantèr, latinèque pro halitu oris, licèt translate, nam anima propriè est

spi-

spiritus, quo vivimus. Porrò pro oris halitu posuere Virg. 2. Georg.

Animas, & olentia Medi
Ora fovent illo, & senibus medicantur anhelis.

Plaut. Asin. 16.

An fœtet anima uxoris tua.

Terent. Phorm. 5.6.

Animam compressi, aurem admovi.

Et de putido Verris anhelitu Cic. 5. Verr. *Quæ non modo animum integrum, sed nè animam quidem puram conservare potuisset:*

82. *Gravis est &c.* Nempè, malè olet, quemadmodum de suâ puellâ dixit Ovid. 3. de Art.

Cui gravis oris odor, nunquam jejuna loquatur,
Et semper spatio distet ab ore viri.

Indè *nitor gravis* Virgil. 3. Georg. de Galbano suâ graveolentiâ, si comburatur, serpentes fugante ex Nicand. in The., cujus versus est.

Præterea graveolens candentibus indita prunis.

Ita apud Plin. lib. 28. c. 11. pro oris fœtore oris gravitas posita.

82. *Nasosque ferire &c.* Et hic efficaciùs noster Satyricus, quam supra laudatus Mart., hic enim habet tantùm *longius exit odor*, Sectanus verò ferit, nec simpliciter ferit, sed acritèr, & violentèr, non secùs ac sagitta tenso arcu emissa. Ferire autem pro percutere; Transtulere Luca. lib. 1. ad clamorem.

Crebris feriunt ululatibus aures.

Virg. 5. Æneid. 5.

Ferit æthera clamor.

Alibi autem pulsare etiam dixit eod. lib. 5.

Pulsati colles clamore resultant.

En aures, æthera, collesque percussi clamore, cur non nasus graveolentiâ oris percussus?

84. *Quid memorem &c.* Nova Satyræ occasio; Gessia videlicet turpissima, quæ tamen linit vario medicamine faciem, ut amatoribus placeat; pessimo exemplo est nubili filiæ, quæ ideò Monialis fieri detrectat, claustrisque includi Monasterii, prout proposuerat.

84. Me-

Quid memorem quantis medicaverit ora vene-
nis,
Et quantum referat de fornice Gessia, cujus
Dimi-

NOTÆ.

84. *Medicaverit ora venenis &c.* Medicare pro tingere ponitur; nec est hæc insolens dictio apud antiquos. Testes adhibeo Ovid. primo Amor. eleg. 14., ubi capillos tinctos, medicatos appellat.

Dicebam, desiste tuos medicare capillos.

Et Plinium lib. 9. c. 38., qui medicamen dixit pro succo purpuræ, quo lanæ medicantur, hoc etiam tinguntur. *Singulis aqua amphoris centenas, atque quinquagenas medicaminis libras æquari*; & paulò post: *Summa medicaminum in libras vellerum, buccini CC. pelagii CXI. Ita fit Amethysti color eximius.*

84. *Ora venenis &c.* Sciendum ex Eusth. in lib. 1. Odyss., quod Græcorum pharmaca, & Latinorum venena, non sunt solùm *Deleteria, & mortifera, sed pictorum colores, & generaliùs tincturæ omnes, atque infectiones.* Hinc Virgil. lib. 2. Georg. v. 465. alludens ad primum inventum purpuræ, quod apud Assyrios, & Phœnices, ait.

Alba nec Assyrio fucatur lana veneno.

Eumque secutus Mart. lib. 8. Epigr. 28. de toga loquens, quam ei Parthenius donaverat.

Te nec Amyclæo decuit livere veneno.

quæ sivè colore viridis, sivè purpurea, ut aliqui contendunt, parum refert ad rem nostram; satis est positum venenum pro colore. Rectè igitur Sectanus noster & ipse venenum dixit pigmentum, seu colorem, quo faciem mulieres fucare solent, veteri, eodemque celeberrimo tàm apud Latinos, quàm apud Græcos vocabulo utens, ex quo tùm alibi, tùm hîc discat Philodemus utriusque linguæ peritiam, meliorisque phrasis usum benè novisse Sectanum, eosque cæcutire, qui lucem in Sole quærunt, nec tamen vident.

85. *Et quantum referat de fornice &c.* Idest, quam similis, & proxima sit meretricibus, qua ut plurimum faciem, sicuti
Gessia,

Dimidium labri, nasusque in Pyxide dormit,
Induit & dentes, ut serica, mane repostos,
Atque

NOTÆ.

Gessia, colorant, venenisque super additis ad oculorum illecebras depingunt. Sententiam illustrat Juven. Saty.6. v.460., & seqq., quos lege, si lubet.

85. *Gessia &c.* De Gessiæ nomine satis supra dictum est, ea consule, si libet.

85. *Cujus dimidium &c.* Imitandum sibi proposuit Marti. lib.9. Epig.38., cum hæc scripsit Sectanus. Author enim ille cum in Gallam vetulam, libidinosam invehendum sibi proposuisset, eam sic ad vivum exprimit, seu potius pictoris instar ejus imaginem reprehesentat, ut aspicere putes.

Cum sis ipsa domi, mediaque ornere Suburrà,
Fiant absentes & tibi, Galla, comæ,
Nec dentes alitèr, quam serica nocte reponas,
Et lateas centum condita pyxidibus,
Nec tecum facies tua dormiat, innuis illo,
Quod tibi prolatum est mane, supercilio.

Habes igitur in Galla pictam, fucoque medicatam faciem, fictos capillos, factitios ex osse, vel ebore dentes, eosque noctu repositos, quemadmodum sericæ vestes reponi solent, ejus mundum muliebre, fucos, medicamina in pluribns condita pyxidibus, & tandem adscititium faciei colorem singulis noctibus abstersum, novumque crastinâ die sumptum, qui elegantèr exprimitur per ea verba: *Nec tecum facies tua dormiat.* Abeat igitur quisquis ille sit putidulus criticus, qui blacterat Sectanum imitari voluisse Martialis locum, ausu tamen infelici, ea scilicet ratione, quod Epigrammatista de pigmentis loquatur, quæ venum prostant, & pyxidibus conduntur, cum è contrà inaudita res sit labra, & nasum adscisse, & dormitum ire. Has nugas nedum ei, qui primis labris Grammaticam hauserit, sed qui sensu communi etiam levitèr polleat, refellendas linquere placet. Certè quisquis iste sit evidentèr docebit fœminas plurimas passas in facie cicatrices, tineas, & similia, easdemque, ut plurimum, odorum ceroma læsæ parti tàm aptè adæ-

Nn quare

Atque etiam vitreum, quo nos inflammet, ocellum.

Aspi-

NOTÆ.

quare, ut oculos inspicientium sæpissimè fallant. Sic dimidium labri, & nasum adscisci elegantèr dictum pro supplemento defectuum, qui & labro, & naso insunt; quod autem horum membrorum partes in pyxide dormire dicat, in idem reincidit, significans videlicet partem illam adscititiam nasi, & labrorum in pyxide, cum dormitum itur, reconditam, quandiù humanos vultus imitari desierat, unde dormire potuisse rectè dictum; Nec insolens metaphora, quando eàdem usus fuit Martialis loco paulò ante citato. *Nec tecum facies tua dormit &c.*

88. *Atque etiam vitreum &c.* Alia in Gelliâ maxima menda, nempè oculus ascititius vitreus, qui serò in capsulâ conditus, manè resumitur, tamque perfectè verum oculum imitatur, ut verus, non fictitius, videatur, sicque cæcos facillimè decipiat amantes, qui hyperbolicè oculorum fulgore (cum de suis amasiis agunt) uri, inflammari, sauciari, torqueri &c. exagerant.

88. *Quo nos inflammet &c.* Optimè æmulatus est veteres Poetas, qui oculos claros, nitidos, & quibus inest fulgor quidam in præcipuâ parte pulchritudinis posuere. Ita Pindarus Od. 5. Pyth. *Oculum lucidissimum dixit*, Aristænetus lib. 1. Epi. 10. *Decorant juvenem oculi lucidi quidem, ut pulchri*; & ut Poetas omittam, consonant Philostr. in Epist., qui eos vocat *sydera*, & Apulejus lib. 3. inquiens. *Si tuis istis micantibus oculis*. Causa hæc esse inter alia potest. Inest præcipuè in oculis illecebra quadam, qua, quos amamus, solemus appellare *oculum nostrum, nostrumque ocellum*, teste Plaut. in Asina. 12., ubi: *Da meus ocellus, mea rosa &c.* De hac illecebrâ Hesiod. in Theog., *à palpebris intuentium amor distillat*. Athen. l. 13. latè ostendit sedem præcipuam dilectionis esse in oculis, propterea quod (hanc rationem ex Aristotele adducit) in oculis habitet pudor. Certè Pindarus Ode 8. Nem. ait Venerem insidere in virginalibus puerorum palpebris. Philostratus in Epist. oculis dat *intelli-*

gen-

Aspicit hæc, discitque genis foliata parare

90 Fi-

NOTÆ.

gentiam ad capiendum, & præsidium; nam indè movetur pugna atrox amoris. Comparat illos *castellis, & locis editis*; nam ut ex istis Reges ineunt oppugnationes, ita machinæ amoris in oculis sitæ. Vocat illos *faciferos*, quia illi inflammant; dicit esse in illis *retia*; dat illis *expugnationem, tyrannidem*, qua omnia subjiciunt; Comparat cum Carybdi, quæ sorbet omnia, sic oculi formosarum. His & aliis deliciis plenus est Philostratus. Non dissimiles habet Pollux, à quo oculi dicuntur *lucentes, fluentes, acres, igniti, emittentes splendorem, fulgorem, lumen, jucundi, illecebrosi, amabiles*. Plato citante eodem Polluce, *oculos lucem ferentes* habet. Hanc notam debeo Ludov. de la Cerda è Soc. Jesu in comm. ad illud Virg. *Lætos oculis afflarat honores*. Æneid. 1. v.595. Addo apud Romanos, ut habet Turneb. lib.27., fuisse in maximâ extimatione nigros oculos, è contrà verò minimè reputari glaucos, quos ad ludibrium *noctuinos* appellat Plaut. in Curcul. act.1. scœn. 3. v.35.

Tun etiam cum noctuinis oculis odium me vocas?

de avis inauspicatæ, cujus tales sunt oculi, nomine petitâ illusione. Juvat ad nostrum Sectanum illustrandum Homer., qui Iliad.3. inter signa divinitatis dat Veneri *fulgentes oculos*, & de Pallade notat, *huic fulgere oculos*; necnon Virg. qui Æneid.5. Deæ tribuit *oculos ardentes*. Hinc Hippocr. in Epist. describens Veritatem, quæ sibi augustâ facie, uti Dea, apparuerat, inter alia Divinitatis signa, hoc ponit: *Cujus oculorum orbes claro lumine pellucebant, ut stellarum fulgores viderentur*; quidquid sit de sententiâ Heliod. lib. 2. Hist. Æthiop., qui censuit alitèr de Deorum obtutu, undè illi queant agnosci à mortalibus, scribens: *Tuentur continuo obtutu, neque unquam concludunt palpebras*.

89. *Aspicit hæc &c.* Idest, attentè videt, aspicere enim est diligentèr oculis scrutari.

89. *Discitque genis &c.* Matris exemplo faciem dealbare, atque pingere, fucareque discit.

89. *Foliata parare &c.* Foliatum est unguenti genus, quod

90 *Filia jam grandis, nec candida Pompejana*

Ne-

NOTÆ.

& Nardinum vocat Plinius lib. 13. cap. 1. Histori. inquiens: *Nardinum, sivè foliatum constat omphacio, balanino, junco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo.* Nostro autem Authori foliatum pro quovis unguento ad fucandam faciem apto accipitur; Huc etiam videtur respexisse Martial. lib. 11. Epigr. 28.

At mea me libram foliati poscat amica.

90. *Filia jam grandis &c.* Et consequentèr aptior corrumpi ex maternâ imitatione. Notavit siquidem Cicer. de Orat. *Magni interesse, quos quisque audiat domi quotidiè, quibus cum loquatur à puero, quemadmodum patres, pædagogi, & matres etiam loquantur*; multò magis quid agant, nam *plus ex moribus* (inquit Senec. Epist. 6.) *quam ex verbis trahimur*, quandoquidem teste Juven. Saty. 14., de filiâ malo matris exemplo educatâ, dicitur.

Velociùs, & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeunt animos authoribus.

90. *Nec candida Pompejana &c.* Pompejus nobilis in Urbe Unguentarius, sicuti olim Cosmus, sępè Martiali memoratus. Ejus taberna propè Trivium Fontem maximè à Romanis nuptis frequentatur, cum ibi quamplurima ad medicandam faciem exquisitè conficiantur. Puto autem Sectanum candida Pompejana dixisse unguentum illud, vulgò *Manteca*, quod præcipuè ex unionum pulvere compositum, quo nobiliores fœminæ ad liniendam cutem, nitoremque servandum utuntur. Quod autem ad veterum imitationem attinet; Juven. Saty. 6. v. 461. *Pinguia Poppeana* à Poppeâ, Martialis lib. 6. Epigr. 55. *Plumbea Nicerotiana* à Nicerote, & lib. 11. Epigr. 16. *Pinguia Cosmiana* à Cosmo, Sectanus *Candida Pompejana* à Pompejo, dixerunt. Sic habes pinguia, plumbea, & candida unguenta diversimodè nuncupata, vel à materiâ, vel à colore, vel ab effectu compositi.

91. *Nec*

Negligit, aut pinguem Cererem, vitulæque saginam,
Atq; coquum Dominæ faciem incrustare peritum;
Jam-

NOTÆ.

91. *Nec pinguem Cererem &c.* Cererem, quam Deam frugum nuncupavere, pro ipsomet frumento posuere, Horat. Epod. 16., Ovid. 3. Amor. Eleg. 6., Lucan. lib. 3., Virgil. 1. Æneid., 2. Georg. & alibi, necnon Cic. 2. de Nat. Deo., ubi habet: *Fruges Cererem appellamus, vinum autem Liberum.* Hincque dicti Cereales Ædiles duo illi, qui rei frumentariæ apud Romanos præerant, quorum creandorum author fuit C. Julius, ut aliqui putant, referente Alex. ab Alex. lib. 4. c. 4., vel plebs florente adhuc Republicâ, ut videtur magis arridere Pomp. Læt. de Magistr. Pop. Rom. c. 20. Ceterùm à significatione frumenti ad denotandum panem frumentaceum etiam translata Ceres; Ut benè innuunt Terent. Eun. 4.5.

Sine Cerere, & Libero friget Venus.

Silius lib. 7., qui panes nuncupat *dona Cerealia*; facitque Plaut. Aulul. 11., ubi habet Cereri nuptias facere, se ad Latinorum morem referens, qui dicere solebant, Cereri sacrificant, si quando in convivio vinum deesset; propterea quod in hujus sacris nefas esset inferre vinum, soloque pane celebrarentur, sicut apud Græcos in Larium sacrificiis, unde apud eos simili, quam apud Latinos significatione dictum ἐστία θύειν *Lari sacrificant.* Sed ad rem nostram: Ceres, quam pinguem vocat Sectanus, est panis lacte, ut plurimum, asinino imbutus, qui ad faciem fucandam paratur. Meminit Juvenal. Satyr. 6. v. 461.

Pane tumet facies.

Hunc ad sollicitandum candorem cutis adhibitum testatur idem Satyricus Saty. 2. v. 107., dum mollitiem Othonis redarguit, inquiens scopticè:

Nimirùm summi Ducis est occidere Galbam,
Et curare cutem summa constantia Civis;
Bebriaci campo spolium affectare Palati,
Et pressum in facie digitis extendere panem.

De

Jamque odit clatros, septumque subire recusat
Cœnobii, horriduloque comas velare cucullo.
Digna tamen fragili pertranseo crimina sexu,
Communis quem stringit amor, studiumque placendi.

Sed

NOTÆ.

De hac autem faciei incrustaturâ ex pane lacte asinino madido satyricè ipsemet Juven. Saty.6.

Ac illo lacte fovetur,
Propter quod secum comites educit asellas,
Exul Hyperboreum si dimittatur ad axem.

Poppeam intelligit Neronis uxorem, quæ adeò diligens in curandâ formâ fuit, ut eam in exilium missam quingentæ asinæ sequerentur, quarum lacte candorem corporis provocabat, prout testatur Plin. lib. 11. c. 41. sic: *Conferre aliquid, & candori in mulierum cute existimatur. Poppea certè Domitii Neronis conjux, quingentas per omnia secum fœtas trahens, balnearum etiam solio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens.* Nec quia dicat eo usum in balneo, quasi ad lavandum, excludit panem ex illo madidum, referente in ejusdem Poppeæ personâ de minus honestis mulieribus Juvenal. totiès cit. Saty.6. v.466., quem consule.

91. *Vitulæque saginam &c.* An hoc faciei linimentum apud antiquos in usu fuerit, nullibi, quantum sciam constat; hodiernus mos apud mulieres ita invaluit, ut de adipe vitulino medicamentum, ut plurimum faciant, quo cutis levior, molliorque fiat: hinc benè, satyricè tamen subdit jam coquum artem unguentariam didicisse, cui talem adipem ad incrustandum Dominæ vultum parare convenit.

93. *Iamque odit &c.* Idest, filia hæc, quæ prius professionem, vestemque monasticam suscipere habebat in votis, nunc matris exemplo sæculi vanitatibus profanis addicta, alitèr omninò sentit, oditque contineri ferreis clatris, septoque Monasterii, nigroque monastico cucullo caput velare.

95. *Digna tamen fragili &c.* Omnium mulierum communis

culpa

Sed peccat Lauſella, & pluſquam fœmina peccat,
Vendere quæ potuit torquem, patrioſque ſmaragdos,
Atque novæ centum flavos donare monetæ,
Efferat ut nigrum tacitus veſpillo maritum.

Tem-

NOTÆ.

culpa eſt de propriâ pulchritudine opinio, ſivè eæ turpes, ſivè formoſæ ſint. Hinc fit ut cultum, & ornatum ament, quibus ipſæ magis lepidæ, venuſtæque inſpicientium oculis appareant. Hoc autem qualecumque ſit crimen, leve dicitur à Sectano, quandoquidem eſt vitium ſexus, & penè dixerim naturæ, non autem animi.

97. *Sed peccat Lauſella &c.* Lauſellæ meminit Mart. lib.3. Epig.72., apud quem eſt mulier meretrix, & fatua, nulloque lepore meretricio inſtructa.

Si verum eſt, vitium pejus habes, fatua es.

Noſter autem Author ſub nomine Lauſellæ fęminam crudelem, & viricidam repræſentat.

97. *Et pluſquam fœmina peccat &c.* Adeò enormitèr delinquit, ut vix credas tantùm peccare poſſe fœminam; ſed quid? nullum animal ad vindictam pronius, quam mulier.

98. *Vendere quæ potuit &c.* Ideſt vendidit pretioſiores margaritas ad comparandum venenum, quo maritum necaret, & ad conquirendos tanto delicto complices, & adjutores.

100. *Efferat ut nigrum &c.* Nigrum duplicitèr hoc loco interpretari poteſt; primum per translationem pro mortuo, quæ dictio frequens apud Poetas, eaque elegantiſſima. Unde & in mortuariis omnia nigra, quemadmodùm & in mortuorum ſacrificiis, nonniſi hoſtiæ nigræ cædebantur: ut docent ex Latinis Virg. l.6. Æneid.

Quatuor hic primum nigrantes terga juvencos
Conſtituet.

Et Lucret lib.3.

Et nigras mactant pecudes, quas manibus divis
Inferias mittunt.

Ex

Tempore quo major sacris injuria tædis,
Secubituque viri concessa licentia nuptæ?
An non indignis Virtus mendica lacernis

Un-

NOTÆ.

Ex Græcis autem Ulysses apud Home.lib.11. Odyss., ubi promittit Tiresiæ jam defuncti manibus se

Ovem sacrificaturum totam nigram.

Eâ scilicet ratione ducti, quam insinuat Hippocrat. in lib. de morb. sacro, cum ait.

Colore nigro significari mortem.

Secunda autem interpretatio secundum sensum litteralem fit. Cùm agatur de Marito ex vì veneni ei ab uxore propinati extincto, benè nigrum cadaver dicitur; omnia enim cadavera venenatorum nigrescunt, cum potissimùm signum veneni sit corporis nigredo. Undè ab effectu ipsum venenum dictum, *atrum*. Mart. l.7. Epig.71.

Si quisquam mea dixerit malignus
Atro carmina, quæ madent veneno.

necnon *obscurum* lib.1. Epig.79.

Nec tamen obscuro pia polluit ora veneno.

100. *Tacitus vespillo &c.* Nè prodatur reatus, venenumque marito ab uxore ministratum, tanti emptus videlicet centum aureis, vespillo fuit.

101. *Tempore quo major &c.* Prosequitur Barrus more suo loqui, nempè maximis, ut solet, declamationibus accusare sæculi, & Urbis corruptelas; & præcipuè invehitur in maritos illos, qui secubando à propriâ conjuge adulterii ansam præbent, modestumque lenocinium exercent. Tantum flagitium nè credas in Urbe vigere, sed potiùs irrationabili Barri eloquentiæ tribuas velim.

103. *An non indignis &c.* Respondet illi Juvenal. Saty. 1. *Probitas laudatur, & alget.* Optimè igitur esse Satyræ dignissimam materiem virtutis spretæ miserabilem statum Barrus, ipsiusq; ab aulis Magnatum exilium dicit. Nil mireris; semper eadem infelix temporum conditio fuit, nam cum *nemo virtuti faveat, nisi qui sequi potest*, teste Lactan. lib.5. Divi. Instit., quo

nam

Undique poscit opem ? Procerumque per atria mœret

Læsa

NOTÆ.

nam modo à divitibus virtute præditi favorabilitèr excipi possunt, apud quos, ut ait Bion. apud Volat. *non habitat*, quique ex invidiâ duriorem spectatæ virtutis, quam incognitæ faciunt conditionem, ac mendicare, pannosamque esse sinunt, imò & cogunt. At an non sibi ipsi virtus pulcherrima merces, nonnè peregrina in terris, nonnè viliùs argentum est auro, virtutibus aurum ? Manet igitur publicâ religione consecrata virtus, nullius privatæ laudationis indigens, *quæ in tempestate sævâ* (scribit Cic. pro Sext.) *quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamen, atque hæret in patriâ, splendetque per se semper, nec alienis unquam sordibus obsolescit*; imò etiam *impios* in amorem sui rapit.

104. *Procerum per atria &c.* Simili infortunio laborat Fides apud proceres, qui dedignantur secum cohabitare, sed partes exteriores domus, vulgatioresque tribuunt, quales sunt atria, unde benè mœrere dicitur, quæ à penetralibus pellitur, reiciturque, ut invisa, & abjecta. Deflet hujuscemodi jacturam Virg. Æneid. 6. v.878. in morte Marcelli.

Heu pietas, heu prisca fides.

Deflevit & Juvenal. Satyr. 3. in Romanâ Republicâ exclamans.

Cedamus patriâ: vivant Arturius istic,
Et Catulus: maneant, qui nigrum in candida vertunt.

& paulò post

Quid Romæ faciam ? mentiri nescio: librum
Si malus est, nequeo laudare, & poscere. motus
Astrorum ignoro, funus promittere patris
Nec volo, nec possum: ranarum viscera nunquam
Inspexi: ferre ad nuptam, quæ mittit adulter,
Quæ mandat, norunt alii; me nemo ministro
Fur erit, atque ideò nulli comes exeo, tanquam
Mancus, & extinctæ corpus non utile dextræ.

105 *Læsa Fides, Pietasque genas suffusa rubore*

Eju-

N o t æ.

Minùs acritèr se habet Horat. 1. Carm. Od. 35., nam fidem tantùm raram dicit.

Albo rara fides colit
Velata panno.

Ubi adverte, erudite Lector, ad morem Deæ Fidei sacrificandi albo panno involutâ, vel velatâ manu, per quod ostenderetur, prout scribit Servius in 1., & 8. Æneid. Fidem esse debere tectam, & secretam. Placet autem sententia Lævini referentis ad stolam integram candidam, qua fides velata erat; ex qua, ut puto, Virgil. 1. Æneid. 269. *Canam* nuncupavit, ni placeat potiùs ita dictam, quod fide nil sit puriùs, candidiùs, simpliciùs. Probo etiam Artemid. lib. 1. c. 3., qui alba vestimenta ad sacrificia refert, quia Sacerdotes fuerint albati. Addo antiquos veritatem, quæ virtus Fidem parit, nudam pinxisse, ipso tantùm corporis, & carnis candore conspicuam; quasi nihil magis Fidei, ac Veritati repugnet, quam obvolutio vestium, & implicatio. Alciatus quidem in fidei symbolo (quod expressum ex antiquissimo marmore vult Mazochius) Veritatem Fidei Matrem depingit ab hoc candore nudam.

105. *Pietasque &c.* Huic notæ conveniunt quæcumque diximus in superiori. Addimus Pietatem ad Religionem referri, teste August. Epist. 52., cui *Pietas est verus Dei cultus*, cujus primum gradum esse vult Ambros: *ut quos authores nobis voluit esse Deus, honoremus obsequiis, abstineamus contumeliis, nec vultu lædamus pietatem parentum.* Unde Hierony. ad Paul. scripsit. *Rectus ordo est, ut post Deum amemus patres, & amicos*, quam sententiam ipsa veterum Ethnicorum Theologia amplexa est dicente Cic. 2. de Nat. Deor. *Pietate erga Deos sublatâ, fides etiam, ac societas generis humani, & una excellentissima virtus justitia tollatur necesse est.* Rectè igitur hujus pietatis decrementa dolet Sectanus, quod videat in juventâ Romanâ corruptos mores, irreverentiam erga Sacras Ædes, religiosum cultum pessundari, reverentiam, honoremque parentibus debitum non adhiberi, amicis fidem non servari, plurimosque recenseat,

qui

Ejulat, & medios quærit peregrina Gelonos?

Quid?

NOTÆ.

qui à SANCTISSIMI PRINCIPIS exemplo admirabili abhorrentes *prægrandi in suos pietate impii in Deum*, ut notavit Hierony. in Epist., *evadant*.

105. *Genas suffusa rubore &c.* Translatè ab homine, pro pudore, qui ruborem solet genis excitare: Unde *Virgineus rubor* Virg. 1. Georg., *Pudorem rubor consequitur*, Cic. 4. Tuscul., & *subitus rubor ora notavit* Ovid. 6. Metamor. Hinc ruborem abjicere, est esse perfidum, & verecundiam commissorum criminum amisisse. Sic Juvenal. Saty. 13. de homine scelerato.

Quando recepit
Ejectum semel attritâ de fronte ruborem?

Et Mart. l. 11. Epig. 28. de Flacci amicâ.

Aut cum perfricuit frontem, posuitque pudorem.

106. *Ejulat &c.* Idest voce elatâ acerrimè deflet. Favent Plaut. Aulula. 25. *Qui nam homo hic ante ædes nostras, ejulat, conqueritur mœrens*, & Cic. 2. Tuscul. *Ingemiscere non nunquam viro concessum est, idque rarò: ejulatus verò nè mulieri quidem*.

106. *Et medios quærit &c.* Et peregrina abit inter barbaras gentes, quales sunt Geloni, ubi fortè tutiùs, & honestiùs hospitetur. Gentem hanc Thraciæ populum affirmat Vivius, at omnes Geographi inter Scythas enumerant, ex quibus Turneb. pluribus relatis optimè censuit Vivium errasse. Favet Philon περὶ μίθων, qui habet. *Ferunt apud Scitharum gentem, quam vocant Gelonos*. Scio alios eam rejicere ad Sarmatas Scythis proximos, & in argumentum adducere Stephan. Byzantium, qui Gelonum Urbem Sarmatiæ facit conditam à Gelono Herculis filio; quem simul cum Agathyrso, & Scythâ suscepisse tradit Herodo. lib. 4., ex quadam Virgine naturæ ancipitis, humanæ, & serpentinæ; Ab his autem totidem dictos esse populos recenset naturæ ferocis, & qualem decet ex homine, & serpente progenitos. Hic nota, Lector, totam hujuscemodi dictionis vim, & luce meridianâ clariùs aspicies nil

Quid? Satyram poscunt sacri quoque marmora templi
Plena avibus, clarisque feris: extructa Tonanti,
An Domino, dubium est. Videas signare columnas,
Ut pulli femur Asturiae, nitidaeque patellae.

Imo

NOTAE.

dictorum ad SANCTISSIMUM PRINCIPEM referri, cui pietas, & fides adeò cordi, mentique insita sunt, ut non uno loco harum Satyrarum noster admiretur, celebretque Sectanus ejus insignes virtutes, miram religionem, in pauperes misericordiam, in reliquis justitiam, & aequitatem; itaut bono Christianae Reipublicae natum, & ad summum Sacerdotii culmen evectum nemo sit, qui non agnoscat, & confiteatur etiam apud gentes quascumque exteras, nec Romanae communioni Fidei, religionisque vinculo copulatas.

107. *Quid? Satyram &c.* Novae Satyrae dignam materiam proponit tot insignia familiarum, quae in Sacris Ædibus suspensa visuntur, arte plasticâ sculpta, vel in marmore, vel in aere: itaut easdem videre sit plenas avibus, idest aquilis, columbis, pavonibus, turturibus &c. & feris, videlicet leonibus, pantheris, cervis, canibus, apris &c. tali abusu, luxu, & frequentiâ, ut rectè dubitare contingat ignorantibus res nostras, an haec ad religionem spectent, & Templa haec potiùs quam Deo, earum Dominis ambitiosissimis extructa sint.

109. *Videas signare columnas &c.* Idest, in sculpendo talia familiarum Principum insignia non in ipsis tantùm Templis, sed ubi occasio se dederit.

110. *Ut pulli femur Asturiae &c.* Non secùs ac fit in equorum pullis: pullos autem Asturiae dixit ad aliquam nobilium equorum stirpem connotandam. Hos in maximo pretio semper fuisse, non tantùm nostrum aevum testatur, sed tota antiquitas fatetur. Hos, inquam, qui eos agnoscimus sub nomine *di Ginnetti di Spagna*, veteres autem, qui Asturcones dixere,

vel

Imò & fictilibus, fœdisque adjecta cloacis

Stem-

NOTÆ.

vel Thieldones. Habet Plin. lib. 8. sic: *In Hispanid Gallaica gens, & Asturica, equini generis, quos thieldones vocamus, minori formd appellatos Asturcones gignunt: quibus non vulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: unde equis tollutim carpere incursus traditur arte.* At alitèr Asturconem intellexisse videtur Petron. in Satyr., qui Macedonicum facit: Verba sunt: *Pro hac felicitate cras puero Asturconem Macedonicum optimum donabo.* Longam disputationem Gonsalii adversùs *Macedonicum Asturconem*, quem ille *Struthione* mutandum censet, mitto; eam destruit Plutarch. lib. 5. Sympo., & Achill. Stat. lib. 1. Tantùm animadverto in magnâ dignatione fuisse equos Thessalos, ut notat Eustath. in Diony., inquiens: *Athenienses quidem circa artem occupatos esse nauticam, Thessalos peritiæ studere rei equestris, Beotos verò ex colore gymnasticem:* Thessalia porrò primaria Macedoniæ Regio: Qui igitur ex altero Asturico, altero Macedonico provenit, vel ex Asturicis in Macedoniâ genitus, rectè Asturco Macedonicus dictus. Hæc se debere erudito Gronovio fatetur Michael Hadrianides in notis ad hunc Petronii locum, nos ex eodem Hadrianide accepimus.

110. *Nitidæque patellæ &c.* Idem fit in patinis argenteis mensariis, ut dignosci queant cujus sint.

111. *Imò & fictilibus &c.* Sensus est: non tantùm hæc insignia vasis in argenteis, aureisque inciduntur, sed pinguntur, effinguntur que argillaceis.

111. *Fœdisque adjecta cloacis &c.* Immo & cloacis, quæ ideò fœdæ, quia omnes Urbis fœditates in se recipiunt; sunt etenim loca cava, sivè ea publica sint, sivè privata, quo sordes confluunt: Undè Plaut. in Curcul. stomachum immundæ vetulæ, & alvum, cloacam nominavit.

Propere prolue cloacam.

At quoniam de cloacis sermo incidit; illud notandum, Romæ in cloacarum ædificiis semper plurimum insumptum; earumque sumptuositatem ostendi plusquam satis ex vestigiis Cloacæ maximæ,

Stemmata Pontificum; lotioque, & stercore plenum
Nomen Alexandri quoties non vidimus Urbe?
Hæc sale Lucilii, Venusinâ digna lucernâ

115 *Hæc*

NOTÆ.

ximæ, quam L. Tarquinius construendam curavit integri exercitus labore, cui operi, inquit Livi. l.1. *Nova magnificentia vix quicquam adæquare potuit*; Quodque admirandum, eidem religionem addidere sub Deæ Cloacinæ tutelâ, & præsidio; Hanc enim Deam cloacis præsidem constituere. Refero insigne Senecæ fragmentum in superstitionem veterem ex Lips. Electo. lib.2. c.18., ubi idem Philosophus habet. *Quid ergo tandem? Veriora tibi videntur T. Tatii, aut Romuli, aut Tulli Hostilii somnia? Cluacinam T. Tatius dedicavit Deam.* Quod etiam docet noster Lactantius lib. 1. de fals. relig. *Cloacinæ simulacrum in cloacâ maximâ repertum Tatius consecravit; & quia cujus esset effigies, ignorabat, ex loco illi nomen imposuit.*

112. *Stemmata Pontificum &c.* Hoc loco Satyricus mordet acritèr nimiam famæ cupiditatem, & propriæ familiæ gloriam, qua nonnulli Summi Pontifices elapsis temporibus ferebantur. Appositis quippè etiam vilioribus locis marmoreis armorum scutis, nomen in posteris diuturniùs victurum crediderunt. At quantò meliùs tùm famæ, cùm Pontificiæ dignitati consuluit SS. INNOCENTIUS XII., qui licèt amplissima ædificia ære proprio construxerit, & publicæ utilitati sacraverit, nequaquam passus est avitæ domus insignia parietibus suspendi, maluitque amore populorum, quam Tiburtino lapide victurum nomen mandare.

114. *Hæc sale Lucilii &c.* Poetæ vetustissimi nomen, qui primus inter Latinos Satyram scribere aggressus est; de quo Horat. lib.1. Serm. Saty.4.

Hinc omnis pendet Lucilius, hosce sequutus.

& Pers. Saty.1. v.114.

Secuit Lucilius Urbem.

ideſt linguæ flagellis corripuit, culpavit, laceravit, momordit.

Sal

Hæc sunt. At contra male lex Scatinia surgit,
Inguinibus Calaber si quid peccaverit udis.
Nam Philodemus homo bonus est, & pellice lævâ
Uti-

NOTÆ.

Sal autem habet pro dictis ad risum, & ad facete arguendum compositis. Huc spectat illud Cat. Epigr. 81. de Quintil.

Non est in toto corpore mica salis.

Hoc etiam nihil venustum, nihil facetum. Sic Cic. de Claris Orat. *P. Scipio omnes sale, & facetiis superabat.* Et Juvenal. 9. v. 11. dixit salibus vehementem, hominem, qui facetis, acribusque sermonibus morderet.

Et salibus vehemens intra pomæria natis.

Scilicet urbanis, & lepidis, natis intra muros Civitatis, ubi erant pomæria.

114. *Venusinâque &c.* Optima Juvenalis imitatio, qui Satyra 1. v. 51. scripsit.

Hæc ego non credam Venusinâ digna lucernâ?

Hæc cum flagiosissimâ sint meritò existimat digna Venusinâ, seu Horatianâ lucernâ, & diligenti lucubratione nocturno tempore, magnâque acritate confectâ.

115. *At contra male &c.* Sequitur Barri pro Philodemo apologeticus, dicitque propterea nullam culpam ab eo commissam, quæ gravis sit, pro qua puniendus veniat in vim legis Scantiniæ, quotiès venereâ tentigine pruriens ei peccare obvenerit, cùm enim ea lex teste Val. max. lib. 6. c. 1. in pædicones lata fuisset, ut superiùs dictum fuit, nequaquam Philodemus unquam tali legi contravenisse contendit ex causis infrà recensitis.

117. *Nam Philodemus homo &c.* Brevis, & æquivoca laus; quid si scopticè hæc scripserit Sectanus, nonne & Demon bonus dici verè potest, si transcendentalitèr, ut loquuntur Philosophi, tantùm intelligatur? Forsan Sectanus respexit Italicum proverbium notissimum, quo frequentèr usurpatur illud: Bonus vir est, ac si dictum è un C. , , ,

117. *Et*

Utitur, ut fugiat stantes in fornice mœchas,
Castalidumque queat contingere purior amnes.
Finierat Barrus; quem torvo lumine figens
Sulcius, & medium protendens callidus unguem
In vultus; Gratamur, ait, dulcissime Barri,
Quod tibi contigerit magni tutela Bionis,
Con-

NOTÆ.

117. *Et pellice lævâ &c.* Nec pædicatur, nec fornicatur Philodemus, sed manu lævâ proscorto utitur.

118. *Ut fugiat &c.* Causam voluntarii reatus addit, eam videlicet; quod à gravioribus studiis fœminarum amor, & conversatio divellat; undè hac viâ statim ac vis libidinis emollita fuerit, nullum remanet impedimentum, neque ullum diverticulum, quin liberâ mente ad Musas, & ad consueta studia redeat.

120. *Finierat Barrus, quem torvo &c.* Finem Orationis Barri excepit Sulcius non sine maximâ indignatione, aspectuque ferociam præseferente.

121. *Sulcius &c.* Hujus nominis nulla apud veteres mentio, quod sciam; Certè apud eosdem nullum unquam Sulcium legi, nec legere potui, quemadmodum nec hanc denominationem ex aliquo ethymo deducere, qui valeat indigitare saltem probabilitèr hominis characterem.

121. *Et medium protendens &c.* Hujus locutionis exempla plurima apud veteres Scriptores. Dò Juvenal. Satyr. 10. v. 53.

Interdum & lacrymas, cum fortunæ ipse minaci
Mandaret laqueum, mediumque ostenderet unguem.

& Mart. lib. 2. Epig. 28.

Rideto multùm, qui te Sextile cinædum
Dixerit & digitum porrigito medium.

Errant ii, qui putant per hac verba notari actionem illam, cum interjecto pollice inter medios proximos digitos, obscænum in modum probrum objicitur; siquidem ex veriori sententiâ

Conscia mens scelerũ, pathicus quem fecit amicum
Carinus, tremulæque nates, Titique mariscæ.
Sed qui non laudat Parthorum bella, superbum,
Insulsumque caput Philodemi devovet Orco.

Et

Notæ.

tentiâ, genuinoque veterum usu aliter rem esse constat, nam apud eos contumeliæ indicium fuit medius digitus porrectus in aliquem, quod Priapum repræsentaret, ideòque infamis, impudicus, & cinædus dictus, prout habent Martial. lib. 6. Epig. 70.

Ostendit digitum, sed impudicum
Alconti, Dasioque, Symmachoque.

Et Pers. Saty. 2. v. 33.

Frontem, atque uda labella
Infami digito, & lustralibus ante salivis
Expiat

Undè ab Atheniensibus medius hic digitus catapygos denominatus fuit, quasi cynædus & scortum, quod infamiam incuteret, & contumeliam faceret: Et quamdiù Græcorum tetigimus usum, illud observandum in promptu venit, quod etiam apud eosdem, contractis reliquis digitis, medium ignominiæ causâ protenderetur, quod σκιμαλίσαι dixere à verbo σκιμαλίζειν nam quamvis propriè significet medio digito prætentare, an gallinæ ova conceperint, attamen translate est infamem digitum porrigere, atque ostendere cæteris digitis compressis, quod in summo contemptu fiebat, & per ignominiam; Hinc καταδακτυλικὸς libidinosus apud Aristoph. in Equit. Addam tandem ex Laert. in vit. Diog., Diogenem hospitibus Demosthenem non indice porrecto, sed medio digito commonstrasse, quo effœminatam ejus mollitiem notaret. Verba audi: *Hospitibus, sive peregrinis Demosthenem videre cupientibus, medium intendens digitum: Hic, ait, vobis est ille Atheniensium orator.*

124. *Conscia mens scelerum &c.* Quod scilicèt ideò Philodemi defensionem susceperit, quia ambo eidem culpæ communicent, indè amicos factos esse.

124. *Pathicus &c.* Qui præposterâ venere se iniri patitur à verbo Græco παθεῖν: Juven. Saty. 6.

Et meritò. Testes, o formosissima Tempe,
Et juga Telegoni, viridique in margine Nymphæ,
Quas

NOTÆ.

Ille tenet speculum pathici gestamen Othonis.

125. *Charinus &c.* Hujus nominis apud Romanos Imperator fuit, de quo dicere supersedeo, nam nihil ad rem nostram facit, nisi quantùm ex eo patet nomen hoc ab antiquitate desumptum: potiùs ex eo deducam, quod urbanus, venustusque sit, nam χάρις Græcis est *gratia, venustas, & lepor*, undè χαρίεις *elegans, & gratiosus*.

128. *Testes o formosissima &c.* Deliciatum ivit, ut hîc innuitur, Philodemus Tusculum, ubi ad ostentationem proprii leporis, & virtutis plurima ridenda egisse dicitur; Undè, si vera sunt, quæ hoc loco ei objiciuntur, meritò, si unquam, alibi, à nostro Satyrico deridetur.

128. *Tempe &c.* Pro ipso Tusculo, & fortè meliùs pro aliquâ ex amenissimis ejusdem loci Villis, utì sunt præ cæteris Pamphilia, & Burghesia, quarum prima *Belvedere*, secunda, *Mondragone* nuncupantur, quas in deliciarum copiâ sequuntur Ludovisia, de Montalto, Roccia, Falconeria, vulgò *la Ruffina*, & plures aliæ notissimæ, quæ Exterorum curiositati, admirationique quotidiè exponuntur; Romæque accolas ad deliciandum aeris temperie, situs opportunitate, & operis elegantiâ, ac magnificentiâ invitant. Tempe autem locus Tessaliæ amenissimus Peneo amne irriguus, de quo Ovid. lib. 1. Metam.

Est nemus Æmatiæ, prærupta quod undique claudit
Sylva, vocant Tempe, per quæ Peneus ab imo
Effusus Pindo spumantibus volvitur undis.

Ab jis porrò Tempe dicta, *quasi abusivè*, quælibet loca amena, nemorosa præsertim, & aquas habentia: Quemadmodum habet Virgil. 2. Georg. v. 470.

Speluncæ, vivique lacus, & frigida Tempe.

129. *Et juga Telegoni &c.* Telegonus ex Circe ab Ulysse genitus, qui post patris necem ex Ithaca in Italiam profugus ibi Tusculum in Latio condidit, prout innuit Ovidius.

Et jam

Quas ille enormi toties sermone coegit
Mingere, dum crocitat. Latebrosæ tædia linguæ
Ferre nequit, Mundi qui pondera sustinet, Atlas,
Cen-

NOTÆ.

Et jam Telegoni, jam mœnia Tiburis udi
Stabant, Agricolæ, quæ posuere manus.

129. *Viridique in margine Nymphæ &c.* Intelligit de aquis copiosissimis, quæ ibi abundant, & quasi inter virentes herbas ludendo excurrunt, & fluunt; Nymphæ aquarum Deæ; imò Græcis Nympha dicebatur, quæ nobis mutatione unius litteræ lympha, ideſt aqua. Hic ſanè genuinus videtur hujus loci ſenſus: Sed ſi ludere aliquantiſper liceat, quis nam vetat pro Nymphis, quæ propriæ Sponſæ, & nubiles interpretantur, rectè intelligi poſſe fœminas, & quidem venuſtas, ad eum audiendum adſtantes, & viridi hærbæ accubantes? quæ tot, tantarumque ineptiarum, quas raucâ, rudique voce proferebat Philodemus, clamori irridentes, præ riſu ad exceſſum exuberante eo compulſæ fuerint etiam nolentes, contraque nitentes, mingere.

131. *Dum crocitat &c.* Crocitatio de voce Corvi dicitur teſte Feſto, undè crocitare vocem Corvi emittere eſt, ut habet Plaut. in Aulul. act.4. ſcęn.3.

Et voce crocitabat ſuâ.

Benè ad ſignificandam raucam hominis vocem translatum.

131. *Latebroſæ tædia linguæ &c.* Obſcura, & impervia, nec non vilia, putidaque loquentis; à latebroſo loco derivatum, quod non ſolùm nigrum, & obſcurum eſſe ſolet, ſed vile, & mille inſidiis pervium.

132. *Mundi qui pondera ſuſtinet Atlas &c.* De Atlante Mundum humeris geſtante notiſſima fabula ex Ovidio, aliiſq; quæ indè orta eſt, quod Atlas Rex Mauritaniæ agnitus fuerit peritiſſimus Aſtronomus, & qui Solis, Lunæque curſus, nec non omnium Aſtrorum motus optimè calleret. Hujus imaginem referre videtur celeberrimum Numiſma Trajani in Otthoboniano Muſeo aſſervatum, ubi conſpicitur figura hominis

Centaurusque sibi concham, cornuque marinum
Cre-

NOTÆ.

barbati, & sedentis, qui adstante Minervâ armatâ, caput Elephantinâ proboscide anterius prominente vestit, actuque contemplare videtur rotundam tabulam basi cancellatæ superimpositam, in qua duodecim signa Zodiaci in gyrum posita effinguntur. Hæc enim omnia Atlanti mirè conveniunt, nàm Minervæ armata figura, quam finxere primum in Lybiâ apparuisse propè paludem Tritoniam, & proboscis, qua caput hominis sedentis ornatur, symbola sunt Africæ, in qua Atlas regnavit; Tabula autem, in qua duodecim signa exhibentur, ejus scientiæ Astronomicæ respondet. Hic autem intelligi debet de maximâ Atlantis marmoreâ Statuâ, quæ Tusculi in medullitio pulcherrimi Theatri Villæ Pamphiliæ, cæterarum omnium amœnissimæ, cernitur, quæ quamvis è marmore constet, attamen futiles Philodemi dicacitates ferre nesciens ipsum Orbem concutere videtur. Vide nunc Sectani peritiam, artemque dicendi; certè derivavit ex opinione veterum Poetarum, qui censuere terræmotus inde fieri, quando lassus pondere Atlas se concutit, atque movet, aut alterum humerum oneri subjicit.

133. *Centaurusque &c.* Altera Statua ibi posita Centaurum exhibens cornu marinum inflantem, eo tamen artificio, ut aquarum vi, vento per quosdam canaliculos impulso, fiat, ut maximus inde sonus, qualis cornu marini proprius est, erumpat. Si talis Philodemi vox, certè terribilis, & molesta. Porrò Centauri dicti, effictique à Poetis mixti ex homine, & equo. Hos Thessaliæ Montes inhabitasse tradunt Homerus Iliad. 1., qui nuncupavit *feras monticolas*, nec non Stat. 12. Theb., qui dixit *Osseos bimembres* à Monte Ossâ: Verùm, si Historicos sequi placuerit, illud succurret Thessaliæ populos primos in equis conspectos, & quia de longè videntibus à mediâ parte sursùm versùs humanam formam habere, deorsùm equinam fabulæ de Centauris locum datum. Equitandi arte celebres primi etiam fuere, qui ex equis pugnare cœperunt, indèque inter ferocissimos bellatores enumerati, prout ex eo-
rum

rum pugnâ cùm Lapithis conjici potest ex Ovidio in Metam. lib. 2.; Genus tamen agreste, & rusticum, nec Civitatem incolere solitum discimus ex Solino cap. 13. *Pindum, & Otbrin agitent, qui Lapitharum originem prosequuntur; Ossam, quos Centaurorum stabulis immorari juvat.*

133. *Concham, cornuque &c.* Centauris cornu præ manibus gestationem antiquitùs tributam fuisse certissimum est, idque clarissimè suadet rarissimum Musei Carpinei Cameum à Bonarroto in suo jam à nobis in Not. ad Saty. 2. laudato tract. *Osservazioni &c.* exhibitum, ubi cum Bacchi triumphalis pompa repræsentetur, currumque trahant quatuor Centauri, alterum ex his sinistrâ gestantem cornu poteris ibi conspicere. Fateor tamen id sensui hujus loci parùm convenire, quandoquidem, ut benè animadvertit idem Author, cornu illud, quod ad Bacchi triumphum pertinet, calicem potiùs sapit, prout veterum simplicitas temporum poscebat, teste Athen. lib. 10. cap. 7., & de populis Septentrionalibus habet Plin. lib. 11. cap. 37., nec non innuit Nemesian. Eclog. 3. inquiens.

Cantharon hic retinet; cornu bibit alter adunco.

Undè Bacchus ipse cum cornu in caput hinnuli desinente visitur in altero excellentissimo ejusdem Musei Cameo; Ut enim nostro Satyrico propiùs accedamus, non cornu bibere, sed cornu, seu concham marinam inflare, veluti tubam dixit, & re verâ Centauri statua sic efformata cernitur in hortis amenissimis Pamphiliis. Utrumque autem, uti reor, rectè pronunciatum, nam concha ad clangendum cornu etiam per translationem nuncupari potest, sicut utrumque de tubâ dictum. Testem affero Virgil. *6.* Æneid. de conchâ.

Sed tum fortè cava dum personat æquora conchâ.

Et Varro. de ling. lati. qui ait, *cornua dicta, quæ nunc tubæ vocantur, eo quod ea, quæ jam sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu;* Verùm à tubis distinguit Horat 1. Serm. Saty. *6.*

Magna sonabit
Cornua, quod vincatque tubas.

At quod concham marinam, quæ inest statuæ nuncupaverit cornu noster Sectanus indè factum censeo, vel quia concha rugata, contortaque ad instar cornu sit, vel quia ambo promiscuè ad usum tubæ inservirent. Quia tamen in rebus maris sola conchæ mentio apud Authores, aptè cornu additus, ubi

de

de Centauro: & quidem id convenit, ubi de bellatore aliquo, putà Centaurum, agitur, nam veteribus sęculis in usu fuisse cornua ad pugnam ciendam notant, Horat. lib. 1. Ode 1.

Jam jam minaci murmure cornuum.

Livius lib. 30. *Tubæ, cornuaque ab Romanis cecinerunt*; & Veget. lib. 3. cap. 22. *Quoties pugnatur, & tibicines, & cornicines pariter canunt*; eorum etenim raucedine, fragoreque excitantur milites ad arma, ac idcircò *minax murmur*, de jis dixit Horat. statim laudatus; raucedinemque strepentem tribuere Lucret. lib. 2.

Raucisono mirantur cornua cantu.

Sil. lib. 13.

Raucoque tumultu.

Cornua

Tandemque Virg. lib. 8. Æneid. lib. 2.

Et rauco strepuerunt cornua cantu.

Si non probes, quoad Centauros, hanc interpraetationem, subdam jis, veluti hominibus agrestibus cornu benè quadrare, eo etenim rustici inflare dicuntur, sive ad cogenda armenta, sive ad venationes, sive ad alios proprios usus. Refero etiam gestationem, & insufflationem cornu ad eorum ferocitatem, quandoquidem ad eam ostentandam cornibus superimpositis galeæ uti solitos veteres duces prisca ferunt monumenta. Hinc galea Pyrrhi apud Plutar. ornabatur *hircinis cornibus*: eàdemque de causà Ammon, & ejus filius Osiris, qui antiquissimus est Liber, fingebantur cornuti, teste Diodoro, quod in bello gestarint galeam hac figurà, nempè pellem capitis bubuli pro galeà habuisse: Antiquissimis enim temporibus ex pellibus mutorum animalium fiebant galeæ, ut innuit Homer. Iliad. 20. Mitto cornua fuisse regia capitis insignia, prout docent de Phœnicum Regibus Pignor. de Mens. Isiac. cap. 30., de Seleuco, à quo Seleucidarum genus, Appian. in Syriac., de Alexandro M. Clem. Alex admonit. ad gent., & de Attilà plurima ejusdem numismata, fortè idcircò apposita, quia fortitudinem, incolumitatem, felicem, prosperumque rerum successum significabant, testibus Henrico Salmuth ad Pancirol. de reb. deperditis tit. 45., & Carol. Paschal. de Coro. lib. 10. cap. 4., quibus adhærent Hottingerus, & Ouzelius; mitto pariter inducta fuisse ad altiores significationes, & ad honestos, pro-

Credidit ablatum, Calabrum dum tinnit ahenū,
Respexitque suam converso lumine dextram,
Altaque curvatis nutabat villa caminis,

Quæ-

NOTÆ.

proficuosque usus: Defleo nunc tantùm eorum infortunium, quod in opprobrium virorum, quibus uxores adulteræ sint, cesserint, undè cornua vituperantur, ex quo ab Andronici tempore, prout notat Salmas. ad Pancir. to. 1. pag. 373. ex Nicetæ lib. 2. de Impe. Andronici, ideſt ab initio decimitertii ſęculi, ut symbolum eorum, qui conjuges vel malitiâ, vel injuriâ adulterari permittunt accepta fuere; Causam dat Renod. lib. 3. de Mat. Med. cap. 3. *Quia solus hircus nostra inter animantia in rebus venereis socium patienter admittit. Undè qui non ægrè idem patitur, coruutus hircorum instar, per Sarcasmum dicitur &c.* At quo per invia feror? Ad Sectanum redeo.

134. *Credidit ablatum, Calabrum &c.* Ideſt, credidit ablatam sibi marinam concham, seu cornu, ex eo quia audivit Philodemum non dissimili vocis fragore reboantem, nec aliter rauco sonitu ſtrepentem, quam qui redditur ab aheno æreo, cum ferro repercutitur; undè Calabrum ahenum ipsa ejus vox, quia tinnienti aheno similis.

135. *Aspexit &c.* Ideſt, adeò firmiter opinatus eſt, ut non sensui, manuumque tactui fidem præſtiterit, sed dextram propriam inspexerit; an adhuc ei eſſet amplius eadem concha, quam suspicatus fuerat furto sublatam: Lumen pro oculo metaphoricè positum, quod oculorum beneficio lumen conspiciámus. Hinc similiter Ovid. 2. Metam.

Obliquo lumine cernit.

Silius lib. 7.

Circumfert lumina campo.

& Virg. 1. Æneid.

Sic vertice cœli
Constitit, & Lybiæ defixit lumina regnis.

136. *Altaque curvatis &c.* In maximo fragore tremere muros domorum non insolens exageratio, sed veritati consona:

con-

Quæque reportandis frondent pomaria conchis.

Qui

NOTÆ.

convenit tamen huic loco, ubi expressurus Poeta raucedinem, vimque vocis Philodemicæ, adeò validam repræsentat, ut ipsi camini ad eam tremerent, non secus, quàm faciant ad tonitrum, ad fragorem bombardæ, & ad aliam hujuscemodi violentam aeris repercussionem, seu malis ad terræmotum, ac si dixerit Philodemum recitando tantam aeris vim ex ore emisisse, ut respectu domorum proximarum eundem effectum, quàm si terræmotus evenerit, produxerit. Sic de gradiente Neptuno Homer. Iliad. 16.

Tremebant Montes magni, & Sylvæ
Pedibus sub immortalibus Neptuni euntis

Et de Marte ruente ad bellum Calab. lib. 1.

Ejus sub pedibus
Convalles longæ tremuerunt, & præruptæ voragines,
Amnesque, & cunctæ, immensæque radices Idæ.

Potest & ad Atlantem referri, de quo statim dictum ad vers. 132.

136. *Villa caminis &c.* In hortis Tusculanis præcipuè *di Belvedere, e Mondragone* ypocausta lapideà, & insigni structurà fabricata visuntur, adeout Turres, vel pyramides potius credas. Hinc propriè dicitur Sectano Alta-Villa nutare caminis curvatis, quia eorum proceritas facit, ut quicumque vel minimus motus in radice cacumen maximè concutiat, & incurvare cogat.

137. *Quæque reportandis &c.* Arbores malorum aurantium innuit, quæ, utplurimum, vasis fictilibus terrà, & fimo repletis servantur, & coluntur in Viridariis. Hoc autem factum est, nè plantæ delicatulæ Brumæ rigoribus urantur; effluxo quippè Autumno, cùm Hyems adventare cœpit, hæc vasa cum suis arboribus in angiportu domus, aliisque locis à pluvià, & frigore tutis reponuntur; ideoque Author noster dixit frondere pomaria reportandis conchis; optimè imitatus illud Juvenalis Saty.

Quæque reportandis posita est orchestra cathedris.

138. *Qui*

Qui lepor, & qualis perfrictâ in fronte venustas!

Gratia quanta, cui, dum cornicatur ineptè, 140 *Os*

Notæ.

138. *Qui lepos &c.* Scopticè, & ironicè dictum, quod proprium, lepidumque in Satyrico.

138. *Perfrictà in fronte &c.* In facie sedes pudoris est: Hanc enim, cùm pudor invadit, primùm rubore suffundi videmus, pudibundumvè animum ex illà pensitamus. Quare in pueris rubere genas, & ingenuo pudore affici probitatis signum est; in his enim pudor, integritas, & virtus ostenditur. Ex quo proditum memoriæ fuit, Populum Romanum tantùm pudori tribuisse, ut Philippo Regi Macedoniæ pluribus criminibus impetito nihileque profuerit, quam Demetrii filii pudor, in Senatu objecta minimè diluere valentis. Sic Domitiano Cæsari crebra oris confusio pro modestià tributa fuit, cùm esset summa immanitas. Ideò, qui pudorem abjecere, perfricuisse faciem, seu frontem, & os, dicti Test. Cicer. 3. Tuscul. *Quid tergiversamur Epicure, nec fatemur eam nos dicere voluptatem, quam tu idem, cùm os perfricuisti, soles dicere?* Plin. in præf. 2. lib. *Perfricui faciem nec tamen profeci*, & tandem Mart. lib. 11. Epig.

Aut si perfricuit frontem, posuitque pudorem.

Undè factum est, ut, cùm Juvenalis deplorare voluit Saty. 2. suis temporibus penitùs pudorem periisse, dixerit v. 8.

Fronti nulla fides.

Et Persius Saty. 5. v. 99. addiderit.

Exclamat Melicerta perisse
Frontem de rebus.

139. *Dum cornicatur &c.* Ex imitatione Persii Saty. 5. v. 12.

Nescio quid tecum grave cornicaris ineptè.

videlicèt, dum garrit, & more cornicum obstrepit, & obmurmurat.

Os hiat, ut podex crudæ bovis! oh mihi largus
Si foret hîc pulmo, nasisque timenda matella,
Aut vetulus venter, ruptique omenta caballi!
Quam bene dicentis rictus, fœdasque linirem
Terque, quaterque genas! Non his meliora meretur
Unguenta, atque rosas: petit hoc sibi crinis amomum.

Certè

NOTÆ.

140. *Crudæ bovis &c.* Ideſt indigeſtæ; crudum enim hominem, cujus ventriculus probo concoctionis officio non fungitur, dixit Cic. 2. de finib. *Aſoti, qui in menſam vomant, crudique poſtridiè ſe rursùs ingurgitent.*

140. *Oh mihi largus &c.* Prælargum pulmonem habet Perſ. Saty. 1. v. 14.

Grande aliquid, quod pulmo animæ præ largus anhelet.

invehens in aliquorum grandiloquentiam, itaut jis, in aliquid recitando, pulmo animæ prælargus, & vento abundans, & ſpiritu plenus, turbidus, & diſtenſus anhelet, & defatigetur, ac penè rumpatur. Alitèr noſter Satyricus intelligendus, qui hoc loco pulmonem, & quidem largum ponit, non ahelantem, & ſpiritu plenum; ſed largum, & forſam putrem, qualemque in faciem Barri tam putidè Philodemum defendentis præ irâ jacere poſſe optat.

141. *Naſiſque timenda matella &c.* Præ fętore; & hanc optat in eumdem uſum, ſicut & reliqua, quæ ſequenti verſu enunciantur, quæ reſpondent Italico adagio: *Dar una trippa ſu'l moſtaccio.*

145. *Petit hoc ſibi crinis amomum &c.* Ideſt, unguentum ex amomo, arbore odoriferâ expreſſum. Ad morem veterum alludit, qui ſoliti erant caput odoratis unguentis præ deliciis madefacere: Deſumpſit ex Mart. lib. 5. Epig. 65., apud quem legitur.

Pinguescet nimio madidus mihi crinis amomo.

&

Certè ego, qui nuper campo, cœloque Latino
Urbanis fessus studiis, curisque fruebar,
Ferre diù nequii Philodemum: more Dianæ
Succinctus, volucri dum figit harundine damas,
Ambu-

NOTÆ.

& lib. 8. Epigr. 77.

Si sapis Assyrio semper tibi crinis amomo
Splendeat, & cingant florea serta caput.

Huc respicit Juven. ajens:

Hirsuto spirant opobalsama collo.

Undè teste Laert. lib. 6. demirantibus, quod, unguentum nactus, sibi pedes præter morem publicum inunxerit, Diogenes dixisse fertur: *Quoniam unguentum capiti infusum exhalatur in aerem, à pedibus autem ascendit ad nares*; Reprehendensque aliquem habentem capillos unguento delibutos. *Cave, inquit, nè capitis tui suaveolentia vitæ maleolentiam adducat*: Morem hunc ità probans viguisse, & simul redarguens, quod in viro vitæ mollities non deceat, & famæ, quæ verus hominis odor est, detrahatur, ex quo illud Mart.

Non benè olet, qui benè semper olet.

Plurima alia in hanc rem apud Authores prisci ævi inveniet curiosus lector, si hac satis esse non censuerit.

146. *Certè ego &c.* Duo præcipuè colligenda ex hoc loco occurrunt. Primò, Sectanum urbanis curis, & studiis esse addictum; undè quisquis ille sit, qui sub hoc nomine latet, illud pro certo habendum, magnæ existimationis, & famæ virum esse oportere, quandiù publicæ negotiorum curæ iis non demandantur, qui inutiles sint reipublicæ, gravioribusque rebus gerendis inhabiles: Imò Romanæ Curiæ cognitum esse, prout sunt omnes illi, qui in aliquo publico officio constituti conspiciuntur. Secundò, harum Satyrarum scribendarum unicam fuisse occasionem, maximam Philodemi petulantiam, intolerabilemque superbiam.

148. *More Dianæ &c.* Succintus, quo expeditior fiat, corporisque dispositionem optimam, & membrorum agilitatem ostentet. Sic venatricem Dianam pinxerunt, finxeruntq;

Ambulat, & culti myrtetum despicit horti,
Nudaque vix clauso dignatus Signa labello,
Cor-

NOTÆ.

antiqui Poetæ, prout testatur Claudi. 2. de rapt. de Diana.

Crispatur gemino vestis Cortynia cinctu
Poplite fusa tenus.

Insinuatque Virgil. 1. Æneid. v. 323. Venerem sub venatricis Dianæ habitu se Æneę ostendentem inducens, & inquiens:

Namque humeris de more habilem suspenderat arcum
Venatrix, dederatque comas diffundere ventis
Nuda genu.

Id notant, & nostri Authores Arnob. lib. 6. advers. Gent. *Seminitectis femoribus Diana*, & Prudent. hymn. 10. περιστεφαν: qui Dianam vocat *molle succinctam*, idest, ex nudato genu. Ita omnes effingebantur venatrices, ut habemus ex Philostr. Jun., qui de Athalantâ venante, *accincta est veste super genu*, ex Valer. 15. Arg., qui dat Nymphis venantibus *summo pallam genu*.

150. *Et culti myrtetum &c.* Nempè delicias exquisitas ejusdem Villæ, quæ apud alios tanti extimantur.

151. *Nudaque &c.* Nnda signa, idest, statuas pulcherrimas, quæ visuntur in hortis Tusculanis. Convenit autem epithetum *nuda*, quia Græci, sculptores excellentissimi, statuas utplurimùm nudas elaboravere, cùm plus artis, & operis in his, quàm in vestitis eluceat.

151. *Clausa labello &c.* Actum illum valdè frequentem innuit, quo compositis, pressisque inter se labris, elatoque supercilio, ac collo in latus distorto aliquid miramur. Quod etiam aliqnando fieri solet per contemptum, & irrisionem, ut accidit in Philodemo, qui marmorea signa, ut fortè artis sculptoriæ peritum ageret, despiciebat: undè sequentia verba, *corrugat nares &c.* Cæterùm Juven. Saty. 3. v. 185.

Ut te respiciat clauso Vejento labello?

non aliâ de causâ dixit, quam ut monstraret hominis superbiam, qui à Clientibus munera accipiebat, ut illos prætereuntes talis dignationis notâ, ac peculiari salutatione, nempè clausis labris respiceret.

152. Cor-

Corrugat nares, & singula nauseat, æquè
Ac dives Monalus, bicolor cui sudat Ephębus
Plurimus; & niveâ currit lascivus alutâ,
155 *Et*

N o t æ.

152. *Corrugat nares &c.* In rugas contrahit præ quadam indignatione, & fastidio, sic & dixit Horat. 1. Epist. 5.

Nec turpe toral, nec sordida mappa
Corruget nares.

152. *Et singula nauseat &c.* Nausea propriè stomachi ad vomitum concitatio, inde translatum ad eos, qui aliquid molestè ferunt, stomachanturque; sic de Philodemo dictum, quod singula, licèt excellenter fabrefacta, delicatulus homo despiciat, & fastidiat, ut dicitur de cibo respectu eorum, qui nauseant, ad imitationem Cice. 1. de Nat. Deor. *Quam bellum erat Vellei confiteri potius nescire, quod nescieris, quam ista efficientem nauseare, atque ipsum sibi displicere?* nec non Martial. lib. 4. Epig. 37. ad Afrum divitiarum ostentatorem.

Numeres oportet aliquid, ut pati possim:
Quotidianam refice nauseam nummis.
Audire gratis, Afer, ista non possum.

153. *Ac dives Monalus &c.* De nomine Monali nullum apud Authores vestigium, quod sciam; potuit Sectanus efformare ex μόνος, & ἅλς, quasi hac dictione solitarium, genijque melancholici virum, seu potius unicum suæ familiæ germen denotare voluerit.

153. *Bicolor cui sudat &c.* Qui incedit sociatus plurimo famulitio juvenum, qui vulgò *Lacchè*. Horum institutum est Dominum rhedâ, seu equo vectum currendo sociari, quocumque pergat; inde benè sudat, nam sudor ex motus violentiâ causatur; quia autem tunc, cùm currunt ante Dominum veste duplicis coloris, idest centone albo, rubeisque femoralibus vestiri solent, idcircò ad morem respiciens Sectanus bicolorem ephebum eleganter dixit; sicut & ad idem respicit illud lascivus niveâ alutâ, nam & jidem utplurimum albâ alutâ ad luxum utuntur.

155. *Et*

Et carruca nitet longas imitata carinas.
Cumque habeat faciem, qualem nõ vellet habere,
Appoſuit nigrum cui Prætor theta, furores
Quartillæ laudat, laterique innixus adhæret
Her-

NOTÆ.

155. *Et carrucâ nitet &c.* Errant qui putant rhedas ad modum naviculæ efformatas modernum inventum eſſe: nam de ſuis temporibus idem teſtatur Juven. Saty. 3. v. 239., ubi de divite ſuperbo, & in luxum prono.

Si vocat officium, turbâ cedente vehetur
Dives, & ingenti curret ſuper ora Liburno.

Quandoquidem Liburnus, ſeu rheda, ſeu potiùs lectica fuerit, in formam navis fabrefactam, vox ipſa Liburnus aperit, quandoquidem Liburna erat ſpecies navis à Liburnis populis, & quidem leviſſimæ, velociſſimæque, prout advertunt Plutarch., & Liv. 3. Decad. lib. 4., Sueton. in Auguſ., & Horat. in Epod., ubi

Ibis Liburnis inter alta navium
Amice propugnacula.

157. *Appoſuit nigrum &c.* Æquivalet Italico proverbio: *Hà una faccia d'impiccato.* Phraſis autem hæc deſumpta ad unguem eſt ex illo Perſii verſ. Saty. 4. v. 13., ubi

Et potis es nigrum vitio præfigere theta.

Judices enim literam theta apponebant ad eorum nomina, quos ſupplicio ultimo afficere mandabant. Undè θ damnationis littera mortiferum, & infælix ſignum dictum fuit, quia laqueum refert; rectèque nigrum denominatur, omnia enim nigra infęlicia, & infortunata putabantur; vel ut aliis placet, eo quod quaſi habeat telum: ideoque optimè ſcripſit quidam.

O multum ante alias infælix littera theta.

157. *Furores Quartillæ laudat &c.* Amores videlicet, queis penè furibunda effecta eſt, quia *amor hominibus furor eſt* teſte Menandro.

158. *Quartillæ &c.* De nomine Quartillæ alibi dictum, quod vide &c.

158. *La-*

Hermopilæ, & dextram gradienti porrigit ultro
160 *Offi-*

NOTÆ.

158. *Laterique innixus adhæret &c.* Nunquam à latere discedit, vel tamquam amasium ejusdem se gerens, vel studio ei inserviendi, ad hoc ut apud omnes credatur se esse *il Cicisbeo della Sig. Hermopila.*

159. *Hermopilæ &c.* Nomen Hermopilæ è duobus Græcis dictionibus compositum indubitatum est: Ἑρμῆς scilicet, & πῖλος: Ex quibus ἑρμῆς Mercurius est, à quo ἑρμαὶ dicta fuere ejus simulacra sivè ænea, sivè marmorea fuerunt, queis caput tantum eminebat, cæterùm verò corpus rude, & informe. Item ἑρμῆς, sivè Mercurius, ut eloquentiæ Deus reputatus, & veneratus; unde de viro insignitèr eloquente, & omnibus doctrinæ numeris absoluto habet Synesius Cyræneus in Epist. ad Pylæmenem, quod sit Mercurii eloquentiæ Præsidis typus, sivè exemplar: ex quo *Mercurii catena* adagiali specie usurpatur ab Eunapio Sardiano de invictæ eloquentiæ homine, qui, quo velit, linguæ lenocinio auditores rapere, & transducere possit. Πῖλος autem est pileus, petasus &c. capitis ornamentum, seu potiùs indumentum, ut placet Arist. lib. 1. c. 5. de Gener. Anim., & Athen. lib. 7., & quidem propriè pileolus Mercurio tributus, velut insigne, cum duobus hincindè prominentibus alis, prout videre est apud Poetas, & Mythologos. Adde pileum veteribus Romanis libertatis symbolum fuisse, & bellatoribus datum, præcipuè Laconibus, quemadmodùm tradit idem, dum agit de simulacris Castoris, & Pollucis, scribens: *Pilea Castori, & Polluci dederunt antiqui, quia Lacones fuerunt, quibus pileatis pugnare mos est.* Hinc si licèt in re tàm obscurâ meas urgere conjecturas, ac hujus fœminæ characterem indigitare, quid nam impedire potest, quo minus eas eo traham, ut Sectanus noster sub nomine Hermopilæ mulierem conceperit, eamdemque solidâ, virilique, ac penè Divinâ eloquentiâ præditam? Quisnam vetat, quin eam crediderim, ex additione verbi πῖλος factam esse majorem huic nomini efficaciam, quia semper cum pileo Mercurius effictus cernitur? eamque nobilem, ingenuam, liberamque, prout ex pilei symbolo ad

sen-

160 *Officiosus homo. Quis sermo? Bionis in ore*
Sem-

NOTÆ.

sensum antiquorum denotatur? insupèr & masculâ virtute præditam, qualemque Viraginem esse decet? Quisnam prohibet, ut quoque opiner simul & Hermopilam satyricè, scopticèque dictam fœminam cæteroquin vanam, cristato, prout hodiernus fert mos, capite prominentem, nam πῖλος etiam galerus est, quo caput fœminæ in sublime ornabant veteres, teste Juven. Saty. 6. per illa verba v. 120.

Et nigrum flavo crinem abscondente galero.

Sed fœminam, inquam, cui totus in capite decor, & luxus, at reliquum corpus malè compactum, rudè, & penè dixerim informe? & quæ potiùs Hermetis statuam, quam Veneris imaginem repræsentet; vel forsan dicam meliùs, si totam hanc rem ad animum potius referam, atque interpreter Sectanum sub hoc nomine denotare voluisse mulierem aspectu quidem venustam, omnibusque externis corporis partibus benè dispositam, sed animo, menteque turpem, & criminosam; optimè siquidem huic explicationi favet Juvenal. Saty. 8. v. 52., cùm degeneres Romanorū à proavorum virture mores reprehendens, hos Hermæ assimilat, non tantùm sensu carenti, sed penitùs, detracto aspectu, in reliquis informi. Sic igitur Juvenalis.

At tù

Nil nisi Cecropides, truncoque simillimus Hermæ.

Parcat Lector si longior in hac notâ, quam par sit, fuerim, nec me Davum dicat, cum neque Ædipus reputari curem. Teren. in Andr.

159. *Et dextram gradienti porrigit &c.* Consuetum benè morati hominis erga nobiles fœminas officium, brachium, undè inter deambulandum sustentari valeant, porrigere. Sed cur dextram dixerit Sectanus, indè est quod Philodemum superbiæ, ambitionis, & vanitatis voluerit redarguere; Nobilium enim virorum solùm est Matronis manum officiosè porrigere, non vilium personarum, queis hoc agere non licet.

159. *Ultrò &c.* Nec vocatus, sed impudentèr inverecundus sese eidem offert &c.

160. *Quis sermo &c.* Quem Philodemus cogitet magis posse
de-

Semper habet crambe, mensasque Bione coronat,
Rancidulumque facit serò cœnare Bionem.
Dira venena bibam potius, gelidasque cicutas,
Et nostro potius sapient aconita palato,

Quam

NOTÆ.

delectari deambulantem Hermopilam; sic solent honesti homines, iidemque eruditi, amænissimis, floridisque locutionibus nedum uni fœminæ, sed integro cætui se jucundos reddere, seriis etiam jocosa miscendo.

160. *Bionis in ore &c.* Alitèr de Philodemo accidit, cui nullus lepidus sermo, nullus jocus, sed semper in ore est tantùm illepida illa elucubratio, quam sub nomine Bionis Cratei præfixit infelici illi Endymioni adeò ab eo malè habito, ut totam suam pulchritudinem, quâ Lunæ dilectus fuit, amiserit.

163. *Gelidasque cicutas &c.* Venenum potentissimum, ea enim herba venenosissima teste Plin. l.25. c.13., cujus famam Athenienses auxerunt, qui ex ejus succo capitali judicio damnatis necem inferebant, prout docet Juvenal. Satyr. 7. v. 205.

Et hunc inopem vidistis Athenæ,
Nil præter gelidas ausæ conferre cicutas.

Confirmatque Persius Saty.4. v. 1. eâ Socratem extinctum recensens.

Barbatum hoc crede Magistrum
Dicere, sorbitio tollit quem dira cicutæ.

164. *Sapient aconita &c.* Aconitus herba venenata, de qua Dioscorides lib.4.& 6. De ea fabulantur, quod Cerberi spumâ consperfa maximum contraxerit venenum, quo tempore eum Hercules ab Inferis traxit. De ejus nomine habet Theophrastus lib.9. Hist. c.16., referens ita dictum ab Aconis pago Periandinorum ad Heracleam Ponti, ubi nascitur; atque huic sententiæ adhærere asserit Mercurialis Aelium Promotum, Athæneum, & Antigonum. Alii autem, inter quos Plin. l.27. c.2. ejus denominationem sumptam censuere, quod nascatur

Quam tuus iste Bion totiès, Philodeme, recoctus.

Tu

NOTÆ.

in nudis cautibus, quas Aconas vocant; quia videlicet κόνις *pulvis* est, & ἀκόναι *saxa, nè pulvere quidem conspersa*. Favent Ovid. 7. Metam.

> *Quæ, quia nascuntur durâ vivacia caute,*
> *Agrestes aconita vocant.*

& Lucan. lib. 4.

> *Nascentia saxis*
> *Infundas aconita palam.*

Animadverte, Lector, hæc omnia pro quolibet veneno ab Authoribus rectè sumi, ponique; Exemplo sit illud Juven. Saty. 10. v. 25. ubi nomen, aconita, generalitèr pro quovis veneno scriptum legimus, ut benè observat ejus commentator; En Satyrici versus.

> *Sed nulla aconita bibuntur*
> *Fictilibus: tunc illa time, cum pocula sumes*
> *Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.*

Nominum istorum varietate noster Satyricus non tantùm voluit varia venenorum genera indicare, quam mirificam sui in dicendo artem servare.

165. *Quam tuus iste Bion &c.* Ideſt opusculum illud sub nomine Bionis Cratei ab eo editus, quod veneno quoquam deterius putat, adeò ejus frequens facta repetitio Sectani palato molesta, ut minus malum mortem ferre dijudicet, quam amplius tantas ineptias audire.

165. *Totiès, Philodeme, recoctus &c.* Recoctus, propriè denuò coctus, per translationem usurpatum legimus à Quintil. l. 12. c. 6., pro iterum polio, & formo tamquam aurum, & similia, quæ iterum coquuntur, ut meliora fiant. Verba Quintiliani sunt de hoc: *Apollonio Moloni se formandum, ac velut recoquendum tradidit.* Quintilianum sequutus Sectanus, voluit forsitan significare Bionem pluriès, malèque à suo Authore reformatum, & correctum esset. Sed si huic loco hujusmodi detur intellectus videtur frigère sententia, nec sensus benè exprimitur.

Tù tamen exultas, Rullo palpante bilibre
Ingenium, Superisque negas concedere primas,
Cum de litterulis agitur, Graiisque camœnis,
De Jove Grammaticus si fiat Juppiter ipse.

Ad-

Notæ.

tur. Potius igitur crederem referendum ad proverbium illud, de quo supra, *Crambe* scilicet *repetita*, de qua Græci *δὶς κράμβη θάνατος*. Cum etenim per illud significare voluerit antiquitas erudita Brassicam recalfactam, bis terve in cibum appositam, fastidium & nauseam penè morte molestiorem parere; indè deductum est ad connotandum molestiã, & tædio penè occidere ea, quæ quidem sunt insulsa, & inepta, & tamen ad nauseam repetuntur, prout de suo Bione facit Philodemus, quem rectè recoctum, servatâ antiquâ adagii metaphorâ, dictum puto.

166. *Rullo palpante bilibre &c.* Maximo scilicet Philodemicorum operum, dictorumque adulatore, cui Philodemus est plusquam Plato, plusquam Homerus.

167. *Superisque negas concedere &c.* Superbiâ elatus, etiam Diis te præferendum arbitraris, Cœloque præ illis te dignum censes; talia de illis vanissimis jactatoribus, qui magna de se prædicant, inanitèrque venditant, habet Æneid. 10. Virgil.

Dixerat ille aliquid malum, vimque affore verbo
Crediderat, Cœloque animum fortasse ferebat.

167. *Primas &c.* Idest primas sedes, & primatus, præeminentiæque prærogativam, æqualitatem vix admittens, cui simile vetus illud adagium *Iovi paria intonat*; ex quo in ferocem, & superbe grandiloquum illud Rhiani Cretensis apud Stobæum.

Par Iovis imperio fremit, & capite arduus exit.

168. *Cum de litterulis &c.* Causam superbiæ, qua tumet Philodemus, refert: Vah quam ridenda inter eruditos homines! aliqualis litterarum Græcarum cognitio, eaque ejus tantùm conditionis, & eminentiæ, qualis simplici Grammatico

Addit & insanæ Titus calcaria menti,
Et Citisus, dextrâque nitens Telesinus eburnâ,
Quæque lacernatæ cevent tibi semper amicæ.

Has

NOTÆ.

vix satis sit, tantæ arrogantiæ origo, & fundamentum. Nonnè *Laureolam ex mustaceis quæris?* ut ait Cic. ad Atticum, dum ex tàm frivolis rebus famam captare studet?

170. *Addit & insanæ &c.* Addere calcaria, est currentem equum incitare, metaphoricè autem adhortari quempiam ad id, ad quod suâ sponte tendit. Translatio hæc quidem ab equitibus sumpta, qui non nunquam etiam spontè currentibus equis, quo currant celeriùs, calcar addunt; Ita nobis cæteroquin currentibus calcar addere dicitur, qui cupiditatem, & studium nostrum auget, & acuit. Phrasis autem hæc non tantùm benè Poetis usitata, sed etiam Oratoribus. Ex his Plin. Epist. ad Pompejum Saturninum, inquit: *Flagitabas, ut tibi aliquid ex meis scriptis mitterem, cum ego id ipsum destinassem; addidisti ergo calcaria sponte currenti.* Ex illis Ovidius.

Non opus admisso subdere calcar equo.

Est igitur insanæ menti Philodemi calcar addere, eum jam insanientem ad majora deliria vanis laudibus, atque gloriæ incitamentis impellere, & instigare.

170. *Titus &c.* De Tito, & Citiso, quibus in maximo pretio Philodemus, alibi dictum.

171. *Dextrâque nitens &c.* Telesini nomen apud Juvenal. invenio Saty. 7. v. 26., ad quem ea Satyra dirigitur, in qua excepto Cæsare, apud Romanos Poetarum, & Historicorum studia, & labores pro levi, & vili esse deplorat. Sanè Telesinus, cujus ibi mentio, Poeta fuit, sed infelix, sic ejus sæculi moribus corruptis cogentibus. An autem & Poeta sit Telesinus noster incertum est, sed tamen probabile: Juvenem, eumdemque venustum, ac delicatulum esse ex sensu horum verborum satis constat.

172. *Quæque lacernatæ &c.* Ad imitationem Juven. Saty. I. v. 62.

Puer

Has inter medius prandes, frangisque trientes,
Et

NOTÆ.

Puer Automedon nam lora tenebat,
Ipse lacernatæ cum se jactaret amicæ.

Nam lacernatam amicam uterque dixit, pro amicâ masculâ, idest, quæ vir omninò erat; nam lacerna vestis est virilis, qua Romani in spectaculis præcipuè utebantur, ut discimus ex Mart. Epig. 2. l. 4. ad Horatium spectaculorum die indecentèr vestitum.

Albis spectat Horatius lacernis.

Et Epig. 137. lib. 14.

Amphitheatrales nos commendamus ad usus,
Cum tegit algentes nostra lacerna togas.

Ejus autem usus erat ad arcendum frigus accommodatus, quemadmodum habent Plin. lib. 8. c. 25. de Vergiliarum occasu agens, & Cic. in 2. Philip. Marco Antonio respondens, qui sibi objecerat, quod nimio festinandi studio ordinis, magistratusque sui oblitus, non togâ, & calceis ornatus, ut Consulem decuit, sed gallicis, & lacernâ, ut quivis è vulgo, in Urbem rediisset; undè & castris accomodata fuit pro militum usu; Ovid. enim 2. Fast. id non obscurè indicat, apud quem ea Lucretiæ verba puellas suas ad opus adhortantis, sic habent.

Quam primum nostra facta lacerna manu.

172. *Cevent tibi &c.* Clunes agitant, si verbi hujus proprietatem, & sensum genuinum servare volumus: at mitiùs agamus cum Philodemo, cevere etiam adblandiri est, quandoquidem propriè hoc de canibus dicitur clunes blandiendo agitantibus; undè ut plurimum ad res venereas translatum.

173. *Has inter medius &c.* Non ultimo loco assidet in mensâ, sed primum, nobilioremque occupat. Veterum mensæ accumbendi ritum Sectanus tangit, quibus medius locus, idemque primus, qui nobiliori, honestiorique convivæ tribuebatur, dignissimusque censebatur. Advoco testimonia ex Lipsio antiq. lect. lib. 3. c. 1., Ciceronem Epist. lib. 9. ad Pæt. *Accubueram*

ram borâ nonâ. Ubi? apud Eutrapelum, & quidem supra me Atticus, infrà Verrius, familiares tui. En, addit Lipsius, summus Atticus fuit, medius Cicero. Quid autem clariùs Ciceronem Consularem senem dignissimo loco accubisse? Ità apud Virg. l. 1. Æneid. v. 502.

Aulæis jam se Regina superbis
Aureâ composuit spondâ, mediamque locavit.

Ubi cum tres in uno lecto fuerint; Dido in medio, Æneas in summo, Ascanius falsus in imo. Idem habet Saluſ. 3. Histor. *Igitur discubuere, Sertorius interior in medio, super eum Tuscus Fabius Hispaniensis, Senator ex proscriptis: in summo Antonius, & infrà Scriba Sertorii Versius, & alter Scriba Mæcenas in imo. Medius inter Tarquitium, & Ovium Perpena.* Ecce è duobus lectis alterum medium Sertorius occupat, ut Imperator, alterum Perpena, ut convivii Dominus. Ad hunc morem respexit Plaut. in Stich., ubi Parasitus.

Haud postulo equidem medio in lecto accumbere,
Scis tu me esse imi subsellii virum.

Hoc non tantùm stabile fuit apud Romanos, sed apud exteras gentes invaluit, nam Xenoph. 2. Pæd. tradit, Cyrum medium discubuisse, & de Afris testatur Saluſt. in Jugurth. *Nè medius ex tribus, quod apud Numidas honori ducitur, Jugurtha foret.* Addo anxiè locorum discrimen antiquis servatum fuisse, præcipuè in mensâ, de quo adi Senec. 1. de Irâ, sic scribentem. *Minus honorato loco positus irasci cæpisti convivatori, vocatori, ipsi, qui tibi præferebatur. Demens, quid interest, quam lecti premas partem? Honestiorem te, aut turpiorem potest facere pulvinum?* Addo Juven. Saty. 3. v. 82., ubi indignatur pessimos adulatores honestis viris præferri, & signatè digniore in conviviis loco recumbere.

Horum ego non fugiam conchylia? me prior ille
Signabit, fultusque thoro, meliore recumbet
Advectus Romam, quo pruna, & coctona vento?

173. *Frangisque trientes &c.* Triens calix quatuor continens cyathos, de quo Perſ. Saty. 3.

Calidumque trientem
Excutit è manibus.

& Mart. lib. 10. Epig. 49.

Cum potes amethystinos trientes,

Et culpas vivo signatas Consule trullas,

175 *Nec*

NOTÆ.

Et nigro madeas Opimiano.

lib.11. Epig.7.

Misce dimidios puer trientes,

Quales Pythagoras dabat Neroni.

& alibi, quæ videat Lector, si lubet. Quod autem trientes frangere dicat, eo respicit, morem scilicet, quo in cœnis tunc calices frangere in usu, cùm maximè præ vino, & ebrietate caput incaluerit; vel potiùs cum in alicujus Principis honorem propinatur. Puto tamen hîc *frangere trientes* simpliciter accipiendum pro frequenti vini haustu.

174. *Et culpas vivo &c.* Antiquitatis tantùm extimator quæcumque moderna sunt pro nihilo reputas. Anni enim jàm per consulatus numerabantur, ideò, vivo Consule, est idem, ac eodem anno, vel saltem paulò ante. Huic explicationi lucem præfert Martial. lib.8. Epigr.45., apud quem vini amphora centeno consule, est amphora, in qua vinum centum annorum erat. En illius Poetæ versus.

Defluat, & lento splendescat turbida limo

Amphora centeno consule facta minor.

174. *Trullas &c.* Trulla magnum vas potorium, quo veteres Baccho, ebrietatique operam dantes, uti minimè verebantur. De trullâ, deque Græculorum assentatione, qui etiam quod incivile erat laudabant Juven. Satyr.3. v.104. ait.

Si benè ructavit, si rectum minxit amicus,

Si trulla inverso crepitum dedit aurea fundo.

& Horat. Saty.3. bibonum ebrietatem redarguens.

Qui Vejentanum festis potare diebus

Campanâ solitus trullâ, vappamque profestis.

Vide Mart. lib.9. Epig.28. in Medicum, Plinium lib.37.c.2. & lib. 3. de legat. ff. de Auro, & Argen. legat. l. Sejæ, & alios,

175. *Nec*

175 *Nec nisi Setinum laudas, Chiique senectam,*
Aut potius patrio diffusum rure liquorem.
Scis etiam Leporis dulces sectarier armos,
Ostrea,

NOTÆ.

175. *Nec nisi Setinum &c.* Optima vini species, quod producitur in montibus Setiæ, quæ est Urbs Latii juxta Pontinas Paludes, cujus frequens mentio Mart. lib.10. Epig.74.

Nec quæ Paludes delicata Pontinas
Ex arce clivi spectat uva Setini.

Lib.4. Epig.69.

Tù Setina quidem semper, vel Massica ponis
Pampbile.

Lib.8. Epig.51.

Ceste decus mensæ misce Setina.

Et alibi passim. Vinum hoc cæteris præferebat Augustus, uti narrat Plin.lib.14. c.6.

175. *Chiique &c.* Vinum paritèr optimi saporis ex Chio Urbe Joniæ, ex qua Chium vinum.

175. *Senectam &c.* Vinum commendat vetustas; sìc Juven. Saty.5. v. 3. Setinum laudans, ita ejus vetustatem describit, ut non possit ampliùs dignosci ex superscriptione præ vetustate delatâ, ex quo morem habes amphoram, & cados, in quibus vinum condebatur, notis, & titulis signandi. Itâ Juven. loco cit.

Cras bibet albanis, aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam, titulumque senectus
Delevit multâ veteris fuligine testæ:
Quale coronati Thrasea, Helvidiusque bibebant
Brutorum, & Cassi natalibus.

167. *Et patrio jactas &c.* Felix cui datum ex hujuscemodi vino sorbere, potiùs hydrops fiet, quam unquam inebrietur. Dic quæso Philodeme, ubi nam rus hoc, ubi dolium, ubi vinum? Lunæ regionem pete, spatia imaginaria quære, fortè ibi ea omnia reperies. Apage Ardelionem istum.

177. *Scis etiam leporis dulces &c.* Inter leporis partes armi

deli-

Ostrea, & asparagos, bulbos, clunesque palumbi,
Quæque siligineis pinguescunt crusta farinis.
Miratur frugi stomachus, dominæque culinæ
Igna-

Notæ.

delicatiores sunt, iique maximè à gulosis, & helluonibus ex-petiti: Hoc loco noster Author Horatium imitatus est, qui Saty.4. ait:

Facundi leporis sapiens sectabitur armos.

Benè in Sanctram helluonem Mart. l.7. Epigr.19.

Ter poscit apri glandulas, quater lumbum,
Et utramque coxam leporis, & duos armos.

178. *Ostreaque &c.* Non tantùm gulositatem, sed & petulantiam ejus redarguit, cum in concursu aliorum, & quidem sibi dignitate, divitiis, nobilitateque majorum audet ex cibis delicatiores partes seligere, nullo habito nec decoris, nec pudoris respectu. Hęc autem omnia pro quovis cibo delicatissimo ponit.

179. *Quæque siligineis &c.* Hæc sunt, quæ nos vulgò appellamus *Crostate*, quæ ut plurimùm, quoad interiorem compositionem ex fructibus fiunt, exteriùs autem tenuissimis crustis ex farinâ, butyro, saccharoque confectis vestiuntur. Quod porrò ad vocem siligineis pertinet, eâ denotari crustam puriore tritici farinâ confectam, indè constat, quod Plin. lib.2. c.8. dicat, *Siliginem esse propriè tritici delicias.*

180. *Miratur &c.* Admiratio est actus intellectus, quippè oritur ab ignorantiâ causarum, quæ per scientiam dispellitur; undè propriè non competit nec stomacho, nec alicui parti corporis, ut patet ex Arist. lib.1. Metaph. c.2. n.8. Cęterùm de stomacho, sicut & de aliquibus rebus etiam sensu carentibus per translationem dici eleganter potest, quod admirentur, quando contingit aliquod magnum, ad cujus explicationem aliquâ emphasi uti opportunum ducamus.

180. *Frugi stomachus &c.* Antehac parcissimo victui assuetus.

180. *Dominæque culinæ &c.* Nempè lautæ, & opiparæ ad

Ignarus, timidusque dapes interrogat, undè,
Et quâ parte fluant, teque unum jam putat esse,

Qui

NOTÆ.

distinctionem propriæ ipsius Philodemi, quæ vix servæ nomen mereri potuerat.

181. *Timidusque dapes &c.* Ex novitate incertus, quanam causâ tanta in melius mutatio emerserit.

181. *Interrogat undè &c.* Vide quàm optimè in eodem figuratè loquendi modo persistat, nec persistat tantùm, sed quo ulterius prosequitur in dicendo, eo magis elegantiam, vimque dictioni augeat; Dixit primum stomachum admirari ciborum excellentiam, & novitatem, consequenterque supponit, & insinuavit eorumdem ignorantiam; modò scientiæ desiderium, voluntatemque per hanc interrogationem intendit, ut depulsâ ignorantiâ cesset etiam, quæ ex eâ prognata est, admiratio.

182. *Qua parte fluant &c.* Fluere de aqnis dicitur, nec non de reliquis liquidis; ab his autem derivatum ad significandum *procedere*, & *nasci*. Lact. lib. 2. *Ab hac gente proximi quique populi multitudine increscente fluxerunt.*

182. *Teque unum jam putat esse &c.* Juxtà veterum Ethnicorum Theologiam duodecim fuere Dii magni, cæteri gregarii, minores, & plebei dicti. Penès illos summa rerum mundanarum regendarum potestas esse putabatur, apud reliquos, aut eadem potestas ad aliqua tantùm particularia procuranda erat determinata, aut Magnorum Deorum famulatui quodam veluti ministerio addicti erant. Inter eos, quibus aliqua hujusmodi potestas ad certos actus limitata tributa fuerat, numerat, & irridet Lactant. Firm. lib. 1. cap. 20. Divin. Instit. de Falsa Relig., Fornacem, Mutam, Laram, Sterculium, Mutinum, Terminum, & si quæ alia legeris monstra similia: Adde silvestres, Deos, Paganos, Rusticos, Fluviatiles, Æquoreos; Item & ministeriales habes Hebem, Ganymedem, Vulcanum, pluresque alios, quos sibi minores confixerat Deos impia, cæcaque Græcorum, & Romanorum Theologia; qui omnes verè plebeii respectu magnorum fuere, ac reputati sunt ex idololatrarum sententiâ. Huic distinctioni ad-

Qui lambunt Cœli patinas, de plebe Deorum.
Qui facies chari cum sportula cessat Ephebi,

Notæ.

adstruendæ eximiè favet Virg. ix. Æneid., ubi discordes Deos Cœli consilio, senatuque coacto reprehendens, & ad concordiam revocare studens, inducitur Juppiter, ut Præses, statimque ab initio orationis dicens.

Cælicolæ magni, quænam sententia vobis
Versa retrò &c.

Certè magni minoribus opponuntur, prout ab aliis Juppiter distinguebatur, & Maximus dicebatur; is enim ut ibi scribit idem Author nuncupari solitus.

Divum pater, atque hominum Rex.

Sed ad rem nostram redeamus: Stomachi Philodemici humilitati tribuit, quod contentus sit inter Deos infimæ notæ ponere Philodemum suum, de quo non ita pridem dictum parùm sibi videri etiam cum Jove æqualitas. Ita admirabili quadam armonià Sectanus in uno, eodemque subjecto sensus cum ratione pugnam ponit, sententiamque discordem conciliat, itaut certo, elegantique ratiocinii nexu profiteri videatur, quod novo quodam, & præternaturali ordine rectius se habeat sensus, quàm intellectus Philodemi.

182. *Qui lambunt patinas &c.* Dixisses Italicè: *che sono i lecca piatti del cielo*: Sub hac loquendi phrasi comprehenduntur Helluones, & Parasiti, qui mensæ assidentes divitum, nè ciborum quidem quisquiliis præ nimià voracitate parcunt; sicut & ji de servorum sorte, quibus comedere datum, & concessum solùm est quidquid cibi de dominorum mensâ dimidiatum, seu penè absumptum jubentibus ipsis aufertur.

183. *De plebe Deorum &c.* Idem est, ac infimum locum tenere inter Deos. Prçivit Sectanum Ovidius Metamor. 1. agens de Deorum gradibus.

Plebs (Deorum) *habitat diversa locis.*

& infra.

Nec de plebe Deo, sed qui cælestia &c.

184. *Quid facies chari &c.* Aliquem ex illustribus, divi-

185 *Atque Tarentinæ nondum venere Kalendæ,*
Exi-

NOTÆ.

tibusque Ephebis, quorum in his Satyris, frequens mentio, indicare videtur, penès quem Philodemus assiduè prandebat.

184. *Sportula &c.* Sportula propriè vasis genus ex vimine, aut juncis, aut simili levi materia, quæ græcè σπυρίδιον dicitur, ut habes ex Plaut. in Curcul.

Qui incedunt suffarcinati cum libris, cum sportulis &c.

Quoniam verò in sportulis pecunia, quandoque etiam cibus in quotidianum usum deferri solebat, factum est, ut sportula pro iis cibis, & pro ea pecuniâ acciperetur, quæ à Magnatibus quotidie dabatur illis, qui ipsos officii gratiâ essent concomitati, aut domi salutavissent. Sequutus est Sectanus Juven., qui Saty. 1. v. 95.

Nunc sportula primo
Limina parva sedet turba rapienda togatæ.

Et Saty. 3. v. 249.

Nonne vides quanto celebretur sportula fumo?

Hanc Græci δεῖπνον ἐν σπυρίδι, idest, *cœnam in canistro* appellavere, de qua re vide Athenæum lib. 8., qui apud Græcos servorum cœnam esse affirmat. Hujus autem loci talem esse sensum patet; Quid facies, ò Philodeme, si tandèm fortè nequibis mensas tam lautas frequentare, certè stomachus tuus te non amplius dicet de grege Deorum esse, sed ad priscam vescendi consuetudinem redactum te propriæ conditionis memorem faciet.

185. *Atque Tarentinæ &c.* Idest, nondum mensis elapsus est, quo menstrua tibi solvatur merces, quæ è Tarento mitti solita singulis Kalendis. Morem tangit, quo servi, famulique ad finem cujuscumque Mensis salarium à Dominis reportant, velùt famulitii mercedem. Licèt autèm Kalendæ primus dies Mensis sit, elegantèr, poeticèque pro eodem Mense ponuntur; at magis congruè in nostro casu, nam uno verbo commodè, aptèque significatur Mensis jam exactus, novique initium jam cœpisse.

186. *Exi-*

Exiguoque tibi tepet olla domeſtica farre ?
Octobres properate dies, & perlita muſto
Tempora, quæ vacui rugas extendere ventris
Sufficiant, rabidique famem pacare poetæ.

190 *Iam*

NOTÆ.

185. *Exiguoque tibi &c.* Quod à Plinio lib.18.cap.7. ſcriptum fuerit, Populum Romanum per CCC. annos farre pro cibo uſum fuiſſe, ad frugalitatem illius gentis referendum : At poſtmodùm luxu invaleſcente, à nobilium Menſis far exulavit, tantumque vilibus perſonis in cibum tributum fuit. Id innuit Perſ. Saty. 4. v. 30.

Tunicatum cum ſale mordens
Cæpe : & farratâ pueris plaudentibus ollâ
Pannoſam fæcem morientis ſorbet aceti ?

Undè Juven. Saty.14. v.169.

Sed magis fratribus horum
A ſcrobe, vel ſulco redeuntibus, altera cœna
Amplior, & grandes fumabant pultibus ollæ.
Nunc modus hic agri noſtro non ſufficit horto.

Adde, quod & idem Juven. ad priſcorum Romanorum frugalitatem referat Saty. 11. v. 109. illud :

Ponebant igitur Tuſco farrata catino
Omnia tunc :

Undè poſtquam luxus crevit benè Mart. lib. 13. Epigr. 8. de farre, ait :

Imbue plebejas Cluſinis pultibus ollas,
Ut ſatur in vacuis dulcia muſta bibas.

Tunc enim far muſto condiebatur non tantùm, quod ad ſanitatem proficeret, ſed quod ſaporem augeret, vt animadvertit Turneb. lib. 25. cap.28.

187. *Octobres properate dies &c.* Vindemia ſiquidem fit, uvęque ad maturitatem devenere, quæ quia ex unâ parte minimo venduntur pretio, ex aliâ verò ſuâ dulcedine, ac ventoſitate ſatiant, & tumefaciunt ventrem, idcircò ſunt cibus maximè accomodatus illi, qui eodem tempore ſumptui parcere, & largitèr, opiparèque commeſſari exoptat.

190. *Jam*

Jam satis est, Sulci, frustrà me vincere tentas:
Nil mihi cum pueris, nec multum scire laboro
De cute quid faciant Titus, mollisque Cuminus
Et quantus Circæ ficus nascatur in hortis.

Quam-

NOTÆ.

190. *Jam satis est Sulci &c.* Sulcium interrumpit Barrus, nesciens ulterius ferre ea, quæ in Philodemum dicebantur: quemadmodum ab initio proposuit per totam hanc Satyram dialogizat Sectanus.

190. *Frustrà me vincere &c.* Ideſt: Nil moror quæcumque contra Titum, & Cuminum dixeris; satis est mihi nullo modo suaderi posse, & convinci, quo minus faveam Philodemo, de cujus virtute ita plenè sum certus, ut nil à conceptâ sententiâ movere me valeat, quidquid in contrarium ostendere, probareque nitaris.

192. *De cute quid faciant &c.* Nempè an cutem faciei unguentis, fucisque exornent.

192. *Mollisque Cuminus &c.* Cumini nomen nullibi legi apud Authores, nisi quatenùs exilem herbam, quæ maximè in Æthiopiâ nascitur, folio fenieulo non dissimilem, velit significare, de cujus semine ajunt, quod in vino epotum pallorem generet, utì est testis Horat. lib. 1. Epist.

Biberent exangue cuminum.

Et post eum Perſ. Saty. 5.

Pallentis grana cumini.

Ex hac igitur exilitate, & ex effectibus, qui huic semini insunt duo observanda occurrunt, quæ quia forsan ad characterem hujus viri, quem Cuminum vocat Sectanus, accommodari possunt, non injucunda Lectori obvenient: A cumini igitur exilitate ortum habuit adagium illud Græcis communissimum; κυμινοπρίστης, ideſt *cumini sector,* quo connotatur impendio parcus, ac sordidus homo: prout meminere Aristot. lib. moral. 4. inquiens: *Ex hoc genere cumini sector, & quisquis ejusmodi*, Theophraſ. Idyll. x.

Lenticulam coquere, pastor tibi præstat avarè,
Nè fodias digitos, cupiens secuisse cuminum.

Et

Quamquã vanus homo noster Calaber, tamen ille
195 *Doctrinâ Cynicos, & Stoica menta reliquit*
Post

NOTÆ.

Et tandem Alexis in Philocalo apud Athen. lib. 8. inquiens:

Caterùm novi probè
Cyminoprista olìm esse jam mores sibi.

Si igitur antiquorum Græcorum voce loquendum est, nil impedit, quo minus Cuminum nostrum sordidum hominem putemus; si autem seminis ab hac herbâ procedentis effectus jam supra enunciatos consideremus, eumdem pallidum, penèque colore exanguem dicamus. At jam & illud succurrit de Cumino herbâ, ex Teophras. doctissimo Philosopho lib. 8. de Plant. Hist. *Peculiare est, quod de eo memorant. Ferunt namque imprecationibus, & maledictis opus esse, si, qui serunt, illud copiosum, pulchrumque provenire velint.* Undè ab hujus herbæ natura ortum est proverbium, *Cuminum serere*, de homine virulentæ linguæ, quique effreni oris petulantiâ maledicus convicia, dirasque seminat. Hoc autem me docuit Demetrius Phaleræus, qui scribit Sophronem mimographum eô usum, inquiens, *Cuminum sevit.* Forsan sub Cumini nomine hominem maledicum Sectanus occuluit, imò etiam impendio sordidum, colore exanguem, & simul effæminatum, faciemque coloribus fucare solitum.

194. *Quamquam vanus homo &c.* Pessima Philodemi defensio, quæ à probris incipit, licèt per modum excusationis relatis; quis enim est, qui nesciat illam esse veram maledicendi rationem, quando culpa cum bono mixta breviter tangitur, nec tamen vindicatur? Ita ex hac regulâ Barrus vanitatem primùm in Philodemo fatetur, antequam de eo aliquid laudabile proferat.

195. *Doctrinâ Cynicos &c.* Imitatus videtur Juven., qui Saty. 13. v. 121.

Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata legit
A Cynicis tunicâ distantia.

At sensus diversus est: Quandoquidem Juvenalis proponit amico furtum passo non quærendum solamèn è doctrinâ Philo-

lo-

Post se. Qui melius constanti pectore anhelat

Pin-

NOTÆ.

losophiæ Stoicæ, & Cynicæ, sed aliud longè diversum contra animi, corporisque passiones; At noster Sectanus scientiam cunctorum dogmatum, quæ ex Cynicis, Stoicisque monumentis depromuntur in Phlodemo inesse supponit, laudantemque Barrum probat, si tamen non ironicè id factum. Crederem tamen Stoicæ, & Cynicæ Philosophiæ mentionem hîc factam sine exclusione dogmatum reliquorum Philosophorum, & propositionem hanc de quacumque doctrinâ Philosophicâ genericè sumendam, itaut dicere voluerit Philodemum summum Philosophum esse. Quo autem ad utramque scholam pertinet, sciendum, quod Cynica hęresis Stoicæ mater fuit: Illam Anthistenes Socratis discipulus incępit; Diogenes, & Crates Thebanus absolvere. Tam Cynici, quàm Stoici opes contemnebant, virtutem nullâ re indigere, & sibi sufficere ad beatam vitam profitentes, undè illa ad quæcumque tam bona, quàm mala ridenda insensibilitas. Itaque sensus, hujus loci est, quod quamvis Pilodemus aliquâ sui vanitate deceptus sit, attamen nullum ex eâ sibi crimen inesse, prævalente virtute, qualem Cynici, Stoicique ostentabant.

195. *Stoica menta &c.* Menta eleganter pro barbis posuit, barbas autem hasce pro dogmatibus à barbaris Philosophis professio intelligit. Prolixam, incultamque barbam ferre, veterum Philosophorum mos fuit, quod ea quamdam gravitatem, omniumque deliciarum contemptum ostentaret, si non re, saltèm aspectu mundi osores apparere cupientes. Constans fuit adeò hæc consuetudo, ut inde originem habuerit adagium illud: Idest, *Barba tenus sapientes, & barba tenus Sophistæ, & Philosophi*, de iis dictum, qui præter barbam, & pallium nihil haberent Philosophi. Cui allusit Horat. cùm ait:

Jussit sapientem pascere barbam.

Indè Luciani jocus in Philosophorum profundam barbam: *Si Philosophum oporteat ex barbâ metiri, hircos primam laudem ablaturos.* Adde, & Mart. illud

Derpendet mento, nec tibi barba minor.

196. *Qui melius constanti pectore anhelat &c.* Pindari versus

Pindaricos æstus? Linguâ nam dives Acheâ
Grande sonat, totasque sapit cum Elicone Sorores.
Nil ne referre putas, quod nuper Fœmina tanti
Mota

NOTÆ.

sus tantâ efficaciâ, tantâque vi pronunciat, ut vix respirare queat; anhelare enim nil aliud est, nisi maximo cum labore respirare. Est hæc alia parte laudis Philodemicæ.

197. *Pindaricos æstus &c.* Videlicèt, Pindari carmina quodam quasi æstu, seu furore poetico à suo Authore composita; cùm enim æstus maximum calorem denotet, benè Poetis tribuitur, quibus & Phœbeus dicitur inesse furor à maximo calore procedens, seu potius mens vi quadam divinâ concitata, negante Democrito quempiam Poetarum magnum esse posse sine furore. Undè Cic. de Divinat.: *Inest animo præsagitio extrinsecus injecta, atque inclusa divinitùs, ea si exarsit acrius, furor appellatur, cùm à corpore animus abstractus divino instinctu concitatur.*

197. *Linguâ nam dives Acheâ &c.* Solita & Philodemi, & eorum, qui ei adulantur cantilena, ad nauseam recocta; esse scilicèt eum in literis Græcis versatum, idque satis esse ad effordum hominem, si è Græco fonte scientiarum purissimas aquas ebiberit, cùm omnia reliqua extrà Græciam posita putida, & vilia sint, atque insulsa, exceptis Lucretio, & Baccone.

198. *Totasque sapit &c.* Idest, qui Musarum, cæterorumque Numinum Poetis præsidentium sapientiam refert; Phrasis hæc desumpta videtur ex Persio Saty. 1., ubi.

Cùm sapimus patruos.

Videlicèt, cùm tantùm sapimus, quantùm patrui &c.

199. *Nil ne referre putas &c.* Et hæc non minima Philodemi gloria, quod ejus fama, ut celeberrimi viri, Italiam transgressa, montesque, in sui admirationem etiam longissimos populos pellexerit.

199. *Quod nuper fœmina &c.* Sed quid ex tot exteris gentibus sola fœmina famam, virtutemque Philodemi agnovit? *Ex Deo famam mimum fecit.* Quid posteà, si hæc fœmina

Mota viri famâ, lucem donaverit ultrò
Sermoni egregio, quo sospite vindicat ævum
Endymion? Oh belle! quæso dic mihi, sodes,
Quanti emit Viduam? Nugas cudisse meracas
Si

NOTÆ.

quoque, quæ profertur, vanum, mendax, suppositjtiumque nomen fuerit? Rem enarremus prout est, nè aliquis veritati fucus sit. Editus Romæ Endymion, & post eum Bionis Cratei, seu potius Philodemi discursus Typis Komarek anno 1692, ut diximus ad vers. 192. tertiæ Satiræ. Philodemi ambitionem torquebat, quod Opusculum illud suum tantùm ut Appendix Endymionis fuerit positum, ex quo majestas ejus imminuta appareret, quod non statim titulus, & nomen legentibus obvium, penè lateret; Antidotum tanto malo statim excogitavit. Novam editionem apud Batavos à Viduâ quadam vulgatam simulavit, non jussam, sed spontè factam; At re verâ eadem erat, ac prima, papyro, caractere, omnibusque aliis Notis indicantibus; Solus autem libri titulus, & is quidem iisdem Typis impressus, differebat, nam ubi prius in fronte ejusdem Endymion sese offerebat, jam non Endymion, sed Bionis discursus esset, ex cauda caput factus, parique modo Amstelodamensis Viduæ nomen in extremo primæ paginæ habebat. Duplicem hinc, desideratumque finem se consecutum esse censuit Philodemus. Primò, nimirum insinuandi libellum hunc apud exteros in magno fuisse pretio. Secundò, nomen suum in ipsa fronte libri locatum ante Endymionem, contra id, quod in prima editione actum fuerat cum maximo sui dolore.

201. *Quo sospite vindicat &c.* Quasi ipse Endymioni vitam dederit, aut saltèm hoc suo discursu protulerit.

202. *Quæso dic mihi &c.* Verba Sulcii redarguentis hujus fabulæ assertorem, irridentisque ejus credulitatem.

203. *Quanti emit Viduam &c.* Nempè quantùm pecuniæ solvit Viduæ, ut novæ huic æditioni operam daret? emere enim est, quicquid pretio venditur, & locatur: Typographi

autem

Si gratis voluit, digna est amittere dotem
Jussu Prætoris. Sed parvâ mole libelli
Iam properent Dominæ contingere mœnia Romæ,
Et plaudat reduci Umbricius, Maculoque Bioni.
Expe-

NOTÆ.

autem non solùm locant operas suas, sed ipsam characterum impressionem vendunt certo pretio constituto.

203. *Nugas cudisse meracas &c.* Dixere Plaut. in Menec.

Nugæ sunt meræ.

& Apulejus: *Folia sunt artis, & nugæ meræ.* Idem est meræ, ac meracæ. Quid autem nugarum nomine intelligendum sit, ipsum scias hoc titulo nuncupari Philodemi discursum post Endymionem sub nomine Bionis Cratei vulgatum: *nugæ* appellatum, quia nugæ proverbialitèr dicuntur verba frivola, & nihil ad propositum facientia, ridicula, parum seria, superflua, inania, futilia &c. sic nuncupatæ, quod nihil agant, & nullius sint precii, nec ponderis. Testem habes Plaut. in Trin.

Hic postulet frugi esse, nugas postulat.

& Pers. Saty. 1.

Nè mihi Labeonem prætuleris. Nugæ.

204. *Digna est amittere dotem &c.* Curatore dato velut prodigæ, & substantiarum suarum dissipatrici in typis suis mandando tales libros, qui nullius pretii sint, nec facilis venditionis, unde certum damnum.

205. *Iussu Prætoris &c.* Prætoris officium etiam ad dandos prodigis curatores pertinebat. Hujus facultatis, & potestatis originem nè tædeat petere ab Opusculo docti viri Ja: Gravinæ, cui titulus, *Specimen Iuris.*

205. *Sed parva mole libelli &c.* Fingit libellum hunc è Batavis reducem, ironicè quidem, nam nunquam Româ egressus: Plausuque maximo excipiendum prædicit à Macul one, & Umbricio. Qui hi sint, consule notas, quas dedimus ad Satyr. 2. v. 171., ubi pro vilissimis ex imâ plebe hominibus, proque fructuum, salsamentorumque venditoribus accipiuntur.

207. *Reduci Bioni &c.* Idest libello huic Bionis Cratæi nomen ferenti.

Expectatus ades; Scombrū nam frigora mordent,
Rugosumque piper tunicam suspirat, & alec
Nudus trans Tyberim fœdà putrescit in orcà.
Endymion miserere Gari, vulvæque suillæ,

Ut

NOTÆ.

208. *Expectatus ades &c.* De illius libelli ficto Romam adventu gratulatur. Expectare autem pro desiderare positum ad imitationem Cic. 14. Philipp., ubi ait: *Ea res, quam avidissimè civitas expectat*: In eo tantùm Sectanus hoc loco à Cicerone distat, quod ironicè loquatur, Cicero serie &c.

208. *Scombrum nam frigora &c.* Causam affert, qua tantùm hujuscemodi adventus desiderium insit: videlicet, ut ex hujus libelli foliis fiat tunica scombris, Aleci, cęterisque salsamentis tàm ex pisce, quàm ex carne confectis, consarcinatis, necnon aromatibus. Scombrus autem marinus piscis, de quo Plin. lib. 31. cap. 8. Admirare, Lector, quanta sit vis in verbis Sectani, quomodove etiam in minimis rebus servet jocum, nec tamen vilescat. Quod enim maius argumentum, quam dicere piscem frigore corripi, cum ei pro involucro, & quidem ex more charta determinatur, quæ propriè hujusmodi rebus adhibetur ex eo genere, ubi futilia, & inania, nulliusque pretii scripta continentur.

209. *Et Alec &c.* Pisciculus, & ipse marinus, Græcis teste Theodo. μαίνις, Latinis ex Cic. Maenis, sicut & Persio Saty. 3. v. 76., apud quem legitur.

Maenaque quod prima nondum defecerit orcâ.

210. *Transtyberim &c.* In Regione Transtyberinâ propè fluminis ripam hujusmodi salsamentorum putida promptuaria cernuntur.

210. *Orcà &c.* Vas ligneum specie tereti, & uniformi, de quo nil attinet plura dicere, ex hoc siquidem genere adeò frequentèr nostro obtutui se offert, ut describere supervacaneum sit.

211. *Gari &c.* Garum est liquamen ex intestinis piscium sale maceratis, quod primùm ex garo pisce confici soleret,

de

Ut sperata tuis saltem Cocus oscula chartis
Delibet. Renuis? fies convivia blattis.
Hîc ridere omnes, sonituq; explodere Barrum,
Qui malè susceptam Calabri defendere causam
Desti-

NOTÆ.

de quo Plin. lib. 11. cap. 8. De eo quoque Martial. lib. 13. Epig. 82.

Nobile nunc sitio luxuriosa garum.

Cętetum quod prius ex garo conficiebatur liquamen, posteà ex Scombro pisce laudatissimo factum, ut docet idem Martial. lib. eod. Epig. 102., cui titulus: *Garum Scombrorum.*

Expirantis adhuc scombri de sanguine primo,
Accipe fastosum munera cara garum.

211. *Vulvæque suillæ &c.* Hanc Romani in deliciis habuere, præsertim ejectitiam. Nam quam effetis à partu eximebatur tanquam lividam, & macram reiciebant, eaque melior, quæ partu ejecto, educebatur, quemadmodum testatur Plin. lib. 11. cap. 37. Hinc jocus ille Martial. Epig. 56. l. 13.

Te fortasse magis capiet de virgine porcâ,
Me materna gravi de suæ vulva capit.

Quod verò in deliciis, ut innuimus, apud Romanos fuerit, fatetur Juven. Saty. 11. v. 81. inquiens.

Qui meminit calidæ sapiat quid vulva popinæ.

212. *Ut sperata tuis &c.* Ut cum cæteris despectui sis, nec ab eruditis, ut tibi erat in spe, exosculeris, saltem à Coco, quando sumen exculentorum, quæ involuis, lambere velit, oscula accipias.

213. *Renuis &c.* Si ad hunc usum probari renuas, nil aliud sperare potes, quam corrodi à tineis, & blaptis, non assiduâ Doctorum lectione, manibusque teri.

214. *Hic ridere omnes &c.* Ridere hîc non est plausu, & quasi quodam gaudio excipere; sed est verbum irrisionis, quod proprium cachinni, ac æquivalet verbo deridere ad exemplum Ovidii 2. Fasto.

Ridet amatorem Lyda puella suum.

Ni potiùs explicare velis, quod est huic loco valdè commodum,

Destitit. Assurgunt Novius, Tarpæque gemelli,
Coccejusque rogat Ligurinum, ut crastinus adsit
Lecturus Quintam; rauco nam murmure turris
Vicina admonuit cœnæ, dulcisque grabati.

F I N I S.

Notæ.

dum, sensumque litteralem sequitur, omnes auditores risisse præ gaudio, quod viderit tàm malè Barro cessisse tutelam pro Philodemi causâ susceptam.

214. *Sonituque explodere &c.* Idem ac si dixisset Italus: *Cacciar via con le fischiate:*

216. *Assurgunt Novius &c.* Vide nostras notas ad v. 11. hujus Satyræ quintæ.

216. *Tarpæque gemelli &c.* De Tarpis vide easdem notas ad v. 12. hujus Satyræ.

217. *Coccejus &c.* Hujus nominis memini in iisdem notis ad v. 11. hujus.

217. *Ligurinum &c.* De Ligurino vide, quæ dedimus in notis ad v. 6. Saty. 3., & ad v. 24. hujus Saty. 5.

218. *Rauco nam murmure turris &c.* Ideſt campana orologii ad turrem positi.

219. *Admonuit cęnæ &c.* Jam mediam noctem, aut propè, aut elapsam esse, tempusque advenisse, & cęnandi, & cubitum eundi.

219. *Grabati &c.* Distinguit Cicero lib. 1. de Divin. grabatum à lecto. Verba ejus sunt. *Venit enim jam in contentionem, utrum sit probabilius Deos nè immortales circumcursare omnium mortalium non modò lectos, verùm etiam grabatos.* In quo autem hæc diversitas consistat habes ex Græco γράβατος apud Suidam, penès quem hoc nomine indicatur exiguus lectus, & vilis, ut etiam discere fas est ex Virg. in Moret.

Membra levat sensim vili demissa grabato.

A Sectano autem poeticè scriptum esse grabatum pro quolibet lecto, & forsan splendido autumo.

Notas ad primum librum absolvimus, brevi, quas ad secundum paravimus, publici juris faciemus. Videas, candide Lector;

ctor; num nè Sectanus reponendus ſit, ut cuidam placuit (nomini parco, verba profero) num, inquam, reponendus ſit inter ſcurras, & inſulſos Poetaſtros, cujus ad inficetam, & impuram dictionem tanta hominum turba, ſeu potiùs armentorum greges adhinniant. Judex queſo ſis, an ſemidoctorum tantùm hominum plauſus mereatur, & hæc carmina dicenda ſint peſtis, & inaudita temeritas, quæ ſimplicioribus fraudem inferat, & juventutem à recto tùm orationis, tùm vitæ inſtituto detorqueat. Ego verò communi fretus opinione alitèr ſentio: noſtrumque Authorem bono Litterarum, ac Reipublicæ natum, ut Deus ſemper fortunet, enixè exoro.

FINIS PRIMI LIBRI.

